

เครื่องเบญจรงค์ไทยปัจจุบัน :
กรณีศึกษาเครื่องเบญจรงค์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์
ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร

Thai Contemporary Benjarong Ware :

A Case Study of OTOP Benjarong Ware in Samutsakorn Province.

รองศาสตราจารย์พฤทธิ ศุภเศรษฐศิริ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
กระทรวงวัฒนธรรม
ประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๘

พญทธิ ศุภเศรษฐศิริ(2549) เครื่องเบญจรงค์ไทยปัจจุบัน:กรณีศึกษาเครื่องเบญจรงค์หนึ่งตำบล
หนึ่งผลิตภัณฑ์ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร. กรุงเทพฯ : คณะศิลปกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

งานวิจัยเรื่อง เครื่องเบญจรงค์ไทยปัจจุบัน : กรณีศึกษาเครื่องเบญจรงค์หนึ่งตำบลหนึ่ง
ผลิตภัณฑ์ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาวิเคราะห์ เครื่องเบญจรงค์ไทย
ปัจจุบันหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ในเขตจังหวัดสมุทรสาครในประเด็นกระบวนการผลิต รูปแบบ
ของผลิตภัณฑ์ ลวดลาย การใช้สี รวมทั้งการจัดการ และการถ่ายทอดองค์ความรู้ โดยศึกษาจาก
แหล่งผลิตเบญจรงค์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในห้าแหล่งผลิตสำคัญในเขตจังหวัดสมุทรสาคร
ได้แก่แหล่งผลิตที่ตำบลบางโทรัด แหล่งผลิตที่หมู่บ้านดอนไก่อี แหล่งผลิตที่ตำบลท่าเสา แหล่ง
ผลิตที่ตำบลคลองมะเดื่อและแหล่งผลิตที่ตำบลนาดี ผลการศึกษาพบว่า

แหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ไทยปัจจุบันที่เป็นกลุ่มหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ทั้งห้ากลุ่มใน
เขตจังหวัดสมุทรสาคร มีกระบวนการผลิตในลักษณะการเพิ่มมูลค่าให้เครื่องปั้นดินเผาหรืองาน
เซรามิกส์ที่ผ่านการเผาเคลือบเป็นสีขาวมาแล้ว ส่วนใหญ่จะสั่งซื้อของขาว หรือเซรามิกส์เคลือบ
ขาวจากโรงงานมาเป็นวัสดุขั้นต้นแล้วเขียนลวดลายเบญจรงค์ มีเพียงสองแหล่งที่มีการซื้อของ
ขาวจากสมาชิกในชุมชน ได้แก่ กลุ่มหมู่บ้านเบญจรงค์ดอนไก่อี และกลุ่มเบญจรงค์ที่ตำบลนาดี
แต่ทว่าก็มีสัดส่วนไม่ถึงร้อยละ 30 ของผลิตภัณฑ์ที่ผลิต

รูปแบบผลิตภัณฑ์ที่ผลิตกันอยู่มีอยู่ 7 ประเภทใหญ่ได้แก่ 1. ชามและโถเบญจรงค์ 2. ตลับ
และผอบเบญจรงค์ 3. แก้วน้ำและถ้วยกาแฟเบญจรงค์ 4. ชุดกาน้ำชาพร้อมถ้วยเบญจรงค์ 5. โถ
ข้าว ชันข้าวและโถน้ำมันต์เบญจรงค์ 6. แจกันเบญจรงค์ และ 7. เครื่องใช้เบญจรงค์เบ็ดเตล็ด

ลวดลายที่ใช้เขียนมี 11 ลายได้แก่ 1. ลายดอกพิกุล 2. ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ 3. ลายเทียน
หยด 4. ลายก้านขด 5. ลายจักรี 6. ลายดอกบัว 7. ลายดอกไม้ 8. ลายประเพณี 9. ลายภาพ
จิตรกรรมไทย 10. ลายรูปสัตว์และ 11. ลายก้านแย่ง อย่างไรก็ตามลวดลายที่ได้รับความนิยมใช้มาก
ที่สุดห้าอันดับแรกได้แก่ ลายดอกพิกุล ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายจักรี ลายดอกบัว และลายประเพณี

การใช้สี จะใช้สีต่างๆควบคู่กับน้ำทองเป็นหลัก มีการใช้สีตั้งแต่สีเดียวกับสีทองหรือสองสี
สามสี สีสี่ ห้าสี ไปจนถึงสิบสี กรณีที่ใช้สีหลายสีจะพบในการเขียนลายประเพณี ลายดอกไม้ และ
ลายภาพจิตรกรรมไทย การใช้สีก็มีทั้งที่เป็นสีเอกรงค์ สีกลมกลืน และการใช้สีตรงกันข้าม ทั้งนี้การ
ใช้สีจะแตกต่างกันไปตามรสนิยมของช่างแต่ละคน

ในด้านการจัดการ ทุกแหล่งผลิตจะเป็นการรวมกลุ่มของผู้ผลิตในชุมชนแล้วเลือกหัวหน้ากลุ่มคนใดคนหนึ่งมาเป็นผู้นำกลุ่ม ช่างที่ทำเบญจรงค์ในทั้งห้าแหล่งที่ศึกษาส่วนมากเป็นคนในชุมชน ผู้นำกลุ่มกว่าร้อยละ 50 จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีเพียงรายเดียวที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ประสบการณ์ในการผลิตเป็นผลจากการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานโดยตรงมาก่อน แต่ละกลุ่มมีผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์ของแหล่ง ทุกกลุ่มใช้แหล่งผลิตเป็นที่จำหน่ายหลัก การกำหนดราคาก็ขึ้นกับความประณีตและความละเอียดของลวดลายของผลิตภัณฑ์ ไม่ปรากฏเรื่องการส่งเสริมการขายในทุกแหล่งผลิต

การสร้างช่างใหม่และการถ่ายทอดองค์ความรู้ในแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในเขตจังหวัดสมุทรสาครทั้งห้าแหล่งที่ศึกษาเป็นไปในรูปแบบเดียวกัน กล่าวคือเป็นการถ่ายทอดในแบบการมุ่งฝึกช่างฝีมือ ที่ฝึกหัดทีละขั้นตามลำดับ ช่างรุ่นเก่าเป็นผู้ฝึกหัดโดยให้ผู้เรียนกระทำตามแบบ

ในประเด็นความพึงพอใจในการประกอบอาชีพของช่างทำเครื่องเบญจรงค์พบว่าร้อยละ 100 มีความพึงพอใจกับอาชีพและงานที่ตนทำกันอยู่ทั้งในด้านรายได้และที่ทำงาน ช่างเหล่านั้นเป็นสตรีร้อยละ 53.33 และเป็นบุรุษร้อยละ 46.66 เป็น ช่างอายุ 20-30 ปี ร้อยละ 26.66 ช่างอายุ 31-40 ปี ร้อยละ 33.33 ช่างอายุ 41-50 ปี ร้อยละ 26.66 และช่างอายุเกิน 50 ปี ร้อยละ 13.33 สำหรับระยะเวลาของการทำงานพบว่ามีช่างที่ทำงานในระยะเวลาสั้นน้อยกว่า 10 ปี ร้อยละ 43.33 ขณะที่ช่างทำเบญจรงค์ที่มีอายุงานมากกว่า 10 ปี คิดเป็นร้อยละ 56.66 รายได้โดยเฉลี่ยต่อเดือนอยู่ที่ประมาณ 6000 บาท ทั้งนี้ช่างที่ชำนาญงานจะมีรายได้ราวเดือนละ 10000-12000 บาท และหากเป็นช่างใหม่ ๆ รายได้จะราวเดือนละ 5000 บาท อย่างไรก็ตามก็ดีที่ผู้นำกลุ่มทุกคนในแหล่งที่ศึกษาเชื่อว่าเครื่องเบญจรงค์ยังคงเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีอนาคตอีกไกล และยังคงเป็นงานหัตถกรรมที่สามารถสร้างรายได้ให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องได้อย่างดี ทว่าผลิตภัณฑ์เบญจรงค์ก็จำเป็นต้องมีการพัฒนาด้วย

Prit Supasetsiri (2006) *Thai Contemporary Benjarong Ware : A Case Study of OTOP Benjarong Ware in Samutsakorn Province*. Bangkok : Faculty of Fine Art, Srinakharinwirot University.

The purpose of this research was to comparative study the Thai OTOP Benjarong wares in Samutsakorn province about the form, pattern, color and the production process including the marketing management and the training process. The study groups were in the five main areas which produce Benjarong wares in Samutsakorn province. They were the craft groups in Tambon Donkaidee, Tambon Bangthorat, Tambon Thasao, Tambon Nadee, and Tambon Klongmadua. The study revealed that :

All of the studies showed Benjarong craft groups using the over glaze painting process to add value to the plain white ceramics. Most of them ordered the plain white ceramics from the ceramic factories in Samutsakorn and other provinces. Only the groups in Tambon Donkaidee and Tambon Nadee used some plain white ceramics which produced by their members in the sub-district.

The Benjarong wares which produced in these five main areas consisted of seven types; 1. Benjarong bowl and jar 2. Benjarong box 3. Benjarong mug and coffee cup 4. Benjarong tea set 5. Benjarong rice bowl and glorious water bowl 6. Benjarong vase and 7. miscellaneous Benjarong wares.

There were eleven patterns which the Benjarong craftsmen in these study areas always used for decorating their products. They were the Thai style patterns as Dok Phikun, Phum Khao Bin, Thien Yot, Khan Khot(spiral), Chakri, Khan Yang, Lotus, Flowers, Animal including the paint of Thai Culture or Thai lifestyles and the Thai Traditional painting. However, the top five favorite patterns were Dok Phikun, Phum Khao Bin, Chakri, Lotus and the paint of Thai Culture.

For the use of color, the Benjarong craftsmen in these study areas did not restrict with the traditional five colors. They always used the metallic gold with various colors, not only the complimentary color, but the harmony color and the monochrome also. The

colors using may start from one and add up till ten colors; it depended upon the patterns and the Benjarong craftsmen 's individual artistry and taste.

In term of management, each craft center was a cluster of a number of the craft families. A leader was selected by the groups. More than fifty percents of the leaders had the elementary educational level while only one of them had the Bachelor's degree. Most of Benjarong craftsmen were local people. They gained their expertise via learning by doing. Besides, all study groups used their production bases as the main sales places. Each Benjarong craft group kept on developing their unique Benjarong products. The price always depended on the delicacy of the products. However, the promotional campaign of the products was not considerable.

While the training process at these Benjarong craft centers was similar. It was the craftsman training method rather than the art teaching method. It based on step by step in terms of actual practice. The elder Benjarong craftsmen in those craft centers would be the trainers.

Nevertheless, all the Benjarong craftsmen were satisfied with their income and career. They were women 53.33% and men 46.66 %. 26.66 % of the craftsmen's age ranged from 20 to 30 years old; 33.33% were the craftsmen's age ranged from 31 to 40 years old; 26.66 % were age ranged between 41-50 years old, and 13.33% of them were the craftsmen who older than 50 years old. In terms of working period range, 43.33% were those who worked as the Benjarong craftsmen less than 10 years while 56.66% were the craftsmen who had worked more than 10 years. The average income would be around 6,000 baht per month. The beginner would receive around 5,000 baht per month while the skillful craftsmen may receive around 10,000 baht in each month. Moreover, every leader of Benjarong groups believed the Benjarong wares still had bright long-term prospects but it was necessary to keep in mind that the products need the continuous development.

ประกาศคุณูปการ

งานวิจัยเรื่องเครื่องเบญจรงค์ไทยปัจจุบัน กรณีศึกษาเครื่องเบญจรงค์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร ฉบับนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม ประจำปีงบประมาณ 2548 งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความอนุเคราะห์และแรงสนับสนุนจากบุคคลหลายฝ่ายทั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาคณะกรรมการวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ตลอดจนคณาจารย์หลายท่านในคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผู้วิจัยต้องขอขอบคุณ ศาสตราจารย์ ดร. อมรา พงศาพิชญ์ และ รองศาสตราจารย์วิบูลย์ ลี้สุวรรณ รองศาสตราจารย์ล้อม เพ็งแก้ว และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ณีวิวรรณ ประจวบเหมาะที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ต่อการวิจัย

ขอขอบคุณหัวหน้ากลุ่มผลิตเครื่องเบญจรงค์ในแหล่งที่ศึกษาทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล ขอขอบคุณอาจารย์อภิธรรม กำแพงแก้วที่กรุณาช่วยวาดภาพลายเส้น อาจารย์ นพดล อินทร์จันทร์ อาจารย์กิตติกรรณ์ นพอุดมพันธ์ คุณกันตรัตน์ ไพรินทร์ คุณदनัย เรียบสกุล และคุณพิเชฐ วงษ์ไพศาลลักษณ์ ตลอดจนทุกท่านที่มีส่วนช่วยในการเก็บข้อมูลและเป็นแรงสนับสนุน อันทำให้งานวิจัยบรรลุเป้าหมาย

ประโยชน์อันใดที่ได้จากงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยขอยกให้เป็นคุณความดีของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติที่เล็งเห็นความสำคัญของประเด็นที่ศึกษาและให้การสนับสนุนด้วยดี รวมทั้งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒอันเป็นแหล่งที่สร้างและพัฒนาผู้วิจัยมาจนทุกวันนี้

รองศาสตราจารย์พฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ

มิถุนายน 2549

		สารบัญ	
บทที่			หน้า
1	บทนำ		1
	ภูมิหลัง		1
	ความมุ่งหมายของการวิจัย		10
	ความสำคัญของการวิจัย		10
	ขอบเขตของการวิจัย		10
	นิยามศัพท์เฉพาะ		11
	กรอบแนวคิดการวิจัย		12
2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง		13
	ประวัติความเป็นมาของจังหวัดสมุทรสาคร		13
	ตำบลนาดี อำเภอเมือง		14
	ตำบลบางโทรัด อำเภอเมือง		15
	ตำบลคลองมะเดื่อ อำเภอกระทุ่มแบน		16
	ตำบลคลองดอนไก่อี อำเภอกระทุ่มแบน		16
	ตำบลท่าเสา อำเภอกระทุ่มแบน		17
	เครื่องเบญจรงค์		17
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง		29
3	กระบวนการผลิตและรูปแบบผลิตภัณฑ์		33
	ความมุ่งหมายในการวิจัย		33
	กลุ่มตัวอย่าง		33
	ผลการศึกษา		34
	กระบวนการผลิต		34
	วัสดุ อุปกรณ์และวัตถุดิบ		34
	ขั้นตอนการผลิต		43
	รูปแบบผลิตภัณฑ์		50
	ลวดลายและการใช้สี		91

4	การจัดการและการถ่ายทอดองค์ความรู้	114
	การจัดการ	114
	กลุ่มสตรีสหกรณ์นาเกลือ	114
	กลุ่มหมู่บ้านเบญจรงค์ดอนไก่อี	118
	กลุ่มเบญจรงค์ตำบลคลองมะเดื่อ	126
	กลุ่มเบญจรงค์ท่าเสา	135
	กลุ่มรุ่งทองเบญจรงค์ ตำบลนาดี	141
5	สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	157
	ความมุ่งหมายของการวิจัย	157
	ระเบียบวิธีวิจัย	157
	วิธีดำเนินการวิจัย	157
	ขอบเขตการวิจัย	158
	สรุปผลการศึกษา	159
	อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	162
	บรรณานุกรม	164

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ปัจจุบันนับเป็นยุคของกระบวนการคิด และปรากฏการณ์ที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ชนในทุกชุมชนในโลกนี้ นักวิชาการและนักคิดเรียกช่วงเวลาปัจจุบันว่าเป็น ยุคของโลกหลังสมัยใหม่ (postmodern) อันเป็นยุคที่เริ่มปรากฏภาพของกระแสการคิด การพัฒนาสังคมด้วยมิติที่ต่างไปจากช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ภาพของระบบความคิดดังกล่าวก่อตัวจนเป็นรูปร่างเห็นได้ชัดมาตั้งแต่ช่วงคริสต์ทศวรรษ 1960 เป็นต้นมา กล่าวได้ว่าสังคมปัจจุบันเป็นสังคมโลกที่ทุกชุมชนทุกสังคมรับผลกระทบอันเนื่องมาจากความก้าวหน้าของโลกเทคโนโลยีและคอมพิวเตอร์ โลกของโลกาภิวัตน์ที่ไร้พรมแดน ไร้เส้นกันแบ่งระหว่างชุมชน ระหว่างเผ่าพันธุ์ ส่งผลกระตุ้นให้ทุกชุมชนในโลกต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการแบบในการคิด อีกทั้งยังส่งผลให้เกิดการดูดซับ แลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลต่างๆ ที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของผู้คนบนโลก จนทำให้มนุษย์ในแต่ละสังคมเรียกหา อัตลักษณ์แห่งตน (identity) แต่เดิมที่มนุษย์ทุกชุมชนรวมทั้งคนไทยต่างพากันเดินตามรอยวิถีคิดและวิถีแห่งวัฒนธรรมของโลกตะวันตก โลกที่หลายสังคมเชื่อว่าเป็นสังคมอารยะ จนกระทั่งปัจจุบันเราและคนในอีกหลายสังคมเริ่มตระหนักถึงตัวตนและอัตลักษณ์แห่งชนเผ่า เพื่อให้ความเป็นมนุษย์เผ่าพันธุ์ต่างๆ ดำรงอยู่ ท่ามกลางระบบคิดอันเป็นสากล นักคิดและนักวิชาการเชื่อว่าระบบคิดที่จะช่วยให้มนุษย์แต่ละชุมชนดำรงความเป็นตัวตนอยู่ได้ ก็จะต้องคิดด้วยวิถีคิดอันเป็นสากล แต่ต้องอาศัยภูมิปัญญาและเรื่องของพื้นถิ่นของชนชาตินั้นๆ เป็นข้อมูลพื้นฐาน กล่าวคือมนุษย์ในยุคหลังสมัยใหม่ควรจะต้อง “Think globally, but act locally” อันเป็นระบบคิดที่แตกต่างไปจากความเชื่อของโลกสมัยใหม่ (modernism) ความคิดแบบหลังสมัยใหม่จะให้ทางเลือกที่จะเชื่อมโยงวัฒนธรรมของการบริโภคในโลกใบนี้เข้าด้วยกัน ทางเลือกเหล่านี้มุ่งให้ความสนใจที่ “การคิดถึงผู้อื่น” และการกระทำทั้งหลายอันเป็นเรื่องของท้องถิ่น

กระแสวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตในสังคมบริโภคปัจจุบันของคนไทยมากขึ้นเท่าใด เราก็ยิ่งจำเป็นต้องตื่นตัวที่จะหันกลับมาให้ความสำคัญต่อการศึกษาและทำความเข้าใจในอัตลักษณ์แห่งชุมชนมากขึ้นเท่านั้น การศึกษาทำความเข้าใจในวิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย ยังคงมีประเด็นต่างๆ ที่ขาดการศึกษาและเผยแพร่เพื่อความเข้าใจในเอกลักษณ์ของไทยอีกจำนวนมากมายหลายประเด็น ไม่ว่าจะเป็นวิถีชีวิต ประเพณี ความเชื่อ ศิลปะและภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น ยศ สันตสมบัติกล่าวไว้ว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น ถือว่า เป็นองค์ความรู้ที่มีลักษณะจำเพาะของแต่ละท้องถิ่น และมีความเกี่ยวพันเชื่อมโยงกันอย่างแนบแน่นกับด้านวิทยาศาสตร์ ในแง่

ที่ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดขึ้นจากการศึกษาเชิงประจักษ์ ผ่านการพิสูจน์การทดลอง คัดสรร ปรับปรุง และพัฒนาความคิดมาอย่างเป็นระบบ..." (ยศ สันตสมบัติ, 2542 : 51)

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้อธิบายถึงภูมิปัญญาไว้ความว่า "ภูมิปัญญา (Folk Wisdom) นับเป็นความคิดทางสังคม (Social Thought) ที่สำคัญอย่างหนึ่งซึ่งสังคมขนาดใหญ่พอควรและดำรงอยู่ได้ยาวนานขนาดหนึ่งย่อมจะต้องมีด้วยกันทุกสังคม สังคมไทยเป็นสังคมเก่าแก่สังคมหนึ่ง จึงปรากฏภูมิปัญญาเช่นนี้อยู่เป็นจำนวนมาก ภูมิปัญญาเหล่านี้นอกจากจะแสดงความเป็นไทย เป็นเอกลักษณ์ไทยที่สำคัญอย่างหนึ่งแล้ว ยังเป็นเครื่องชี้ระดับความเจริญของสังคมไทยที่เป็นมาในประวัติศาสตร์อีกด้วย" (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2534 : 1)

รุ่ง แก้วแดง แสดงทัศนะไว้ความว่า "ภูมิปัญญาไทยหมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถ และทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสังมประสพการณ์ที่ผ่านการเรียนรู้ ปรุงแต่ง พัฒนาและถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อให้แก้ปัญหา และพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย (รุ่ง แก้วแดง, 2542 : 204)

ลีลาภรณ์ นาคทรพรพ์ ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้านไว้ว่า หมายถึง "องค์ความรู้ต่างๆ ที่สัมพันธ์กับการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นบ่อเกิดของพฤติกรรมของบุคคลและสังคม ซึ่งถูกถ่ายทอดในระบบความเชื่อ ระบบคุณค่าหรือระบบความคิดของสมาชิกในชุมชน" (ลีลาภรณ์ นาคทรพรพ์, 2541 : 240)

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นว่าเมื่อกล่าวถึงภูมิปัญญาเราก็จะนึกถึงความรู้ ความชาญฉลาดแห่งชุมชน แห่งพื้นที่องค์ความรู้ ความสามารถ ทักษะต่างๆที่ผู้คนในแต่ละถิ่น แต่ละชุมชนสังมจากประสพการณ์อันผ่านการเรียนรู้ ปรับปรุง พัฒนาผ่านกาลเวลา วิถีชีวิต ชุมชน สังคม ส่งผ่านการถ่ายทอดสืบต่อกันมาซึ่งก็จะมีความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิต ระบบความเชื่อ ระบบคุณค่า และระบบความคิดของผู้คนในชุมชนนั้นๆ ทั้งนี้โดยมากภูมิความรู้เหล่านั้นก็จะนำไปเพื่อการดำรงชีวิตของผู้คนในชุมชนเป็นสำคัญ ภูมิปัญญาหรือองค์ความรู้เหล่านั้นจะสะท้อนถึงวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนนั้นๆ กล่าวโดยรวมคำว่าภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาไทย ดูจะมีความหมายไปในทำนองเดียวกัน จะต่างกันก็ตรงที่การมุ่งเฉพาะเจาะจงเช่นไร ดังเช่น

นันทสาร สีสลับ และคณะ (ม.ป.ป. 11-16) ได้ศึกษาความหมายที่ผู้เชี่ยวชาญนักวิชาการต่างๆ อธิบายซึ่งครอบคลุมคำว่าภูมิปัญญา ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย สามารถสรุปความได้ว่า ภูมิปัญญา ตรงกับคำศัพท์ภาษาอังกฤษว่า wisdom ซึ่งมีความหมายว่า ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรม และความสามารถในการแก้ไขปัญหาของมนุษย์

เสรี พงศ์พิม (2536 : 33) อธิบายว่า ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ในด้านต่างๆ ของการดำรงชีวิตของคนไทย ที่เกิดจากการสะสมประสพการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ประกอบกัน

แนวความคิดวิเคราะห์ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของตนเอง จนเกิดหลอมรวมเป็นแนวคิดในการแก้ไขปัญหาที่เป็นลักษณะของตนเอง ที่สามารถพัฒนาความรู้ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกาลสมัย ในการแก้ไขปัญหาของการดำรงชีวิต

เอกวิทย์ ณ ถลาง และคณะ (2539 : 6) ได้อธิบายภูมิปัญญาไทยว่า เป็นผลของประสบการณ์สั่งสมของคนที่ยังเรียนรู้จากปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ปฏิสัมพันธ์ในกลุ่มชนเดียวกัน และระหว่างกลุ่มชุมชนหลายๆ ชชาติพันธุ์ รวมไปถึงโลกทัศน์ที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ภูมิปัญญาเหล่านี้เคยเคื้ออำนวยความสะดวกให้คนไทยแก้ปัญหา ได้ดำรงอยู่และสร้างสรรค์อารยธรรมของเราเองได้อย่างมีดุลยภาพกับสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในระดับพื้นฐาน หรือระดับชาวบ้าน ภูมิปัญญาในแผ่นดินนั้น มิได้เกิดขึ้นเป็นเอกเทศแต่มีส่วนแลกเปลี่ยน เลือกรับ และปรับใช้ภูมิปัญญาโดยตรงจากอารยธรรมอื่นตลอดมา

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ (ม.ป.ป. : 20) ให้คำอธิบายไว้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) เป็นองค์ความรู้ ความสามารถที่ชาวบ้านสั่งสมสืบทอดกันมาอันเป็นศักยภาพหรือความสามารถที่ใช้แก้ไขปัญหา ปรับตัว เรียนรู้ และมีการสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ ที่จรรโลงชุมชนให้อยู่รอดจนถึงปัจจุบัน

ศูนย์พัฒนาหลักสูตร กรมวิชาการ (ม.ป.ป. : 17) อธิบายไว้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) คือความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเราผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์ จนเกิดปัญหาและตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลายๆ เรื่อง ความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาให้เห็นเป็นศาสตร์เฉพาะสาขาวิชาต่างๆ อาจกล่าวได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการและการปรับตัว ในการดำเนินชีวิตของคนเรา ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชนและในตัวเองของผู้รู้เอง หากมีการสืบค้นเพื่อศึกษา และนำมาใช้ก็จะเป็นที่รู้จักกัน เกิดการยอมรับ ถ่ายทอดและพัฒนาไปสู่คนรุ่นใหม่ตามยุคตามสมัยได้

จากการศึกษาการกำหนดสาขาหรือประเภทภูมิปัญญาไทย พบว่ามีการกำหนด สาขาภูมิปัญญาไทยอย่างหลากหลาย ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่หน่วยงาน องค์กร และนักวิชาการแต่ละท่านนำมา กำหนด ดังเช่น

เสรี พงศ์พิม (2536 : 13) ได้แบ่งภูมิปัญญาของไทยเป็น 2 ระดับ คือ ระดับชาติ และระดับท้องถิ่น

1. ภูมิปัญญาระดับชาติ เป็นภูมิปัญญาที่พัฒนาสังคมไทยให้รอดพ้นจากวิกฤติการณ์ต่างๆ ในอดีตการเสียเอกราช การสร้างเสริมความศิวิไลซ์ให้กับชาติตราบนานทุกวันนี้ เช่น กรณีการกอบกู้เอกราชของพระนเรศวรมหาราช การป้องกันตนเองไม่ให้เกิดเป็นเมืองขึ้นสมัยยุคล่าอาณานิคม เป็นต้น

2. ภูมิปัญญาในระดับท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาของชาวบ้าน เป็นภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นเฉพาะท้องถิ่น เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นนั้นเป็นพื้นความรู้ของชาวบ้านในการคิดแก้ปัญหาในชีวิตของตนเอง หรือสติปัญญาอันเกิดจากการเรียนรู้ สะสม ถ่ายทอดประสบการณ์ที่ยาวนาน ของผู้คนในท้องถิ่น ซึ่งได้ใช้ชีวิตถาวรที่โนบ่าเขา น้ำ ป่า ฟ้า ดิน หญ้า สัตว์ป่า พืช แมลง และธรรมชาติรอบตัวเป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของพวกเขา

สามารถ จันทร์สุรย์ (2536 : 76) ได้อธิบายภูมิปัญญาชาวบ้านใน 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่เป็นนามธรรม และลักษณะที่เป็นรูปธรรม

1. ภูมิปัญญาในลักษณะที่เป็นนามธรรม เป็นโลกทัศน์ซึ่งเป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิต เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย คุณค่า และความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน
2. ภูมิปัญญาในลักษณะที่เป็นรูปธรรม เป็นเรื่องเฉพาะด้าน เช่น การทำมาหากิน การเกษตร ทัศนกรรม ศิลปะ ดนตรี และอื่นๆ

เอกวิทย์ ณ ถลาง และคณะ (2539 : 15) วิจัยเรื่องภูมิปัญญาและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทยในโครงการกิตติเมธี สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มสธ. ได้กำหนดหัวข้อในการวิจัยภูมิปัญญา 4 ลักษณะ คือ

1. ความเชื่อ โลกทัศน์ที่บ่งบอกความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมในธรรมชาติ เห็นธรรมชาติ และระหว่างมนุษย์ด้วยกัน
2. วิธีการดำรงชีวิต การแก้ปัญหา และการปรับตัวกับสิ่งแวดล้อม และกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม
3. ศิลปทัศนกรรม ประดิษฐ์ในรูปเครื่องมือ ของใช้ ศิลปวัตถุ ที่มีแรงบันดาลใจจากสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมตามพื้นภูมิที่หลากหลยระหว่างภูมิภาค
4. กระบวนการและพฤติกรรมการเรียนรู้ การถ่ายทอดภูมิปัญญา ประสบการณ์ การให้การศึกษา อบรม และการแก้ปัญหาตามพื้นฐานวัฒนธรรมและปรัชญาของตนด้วย

นอกจากนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 กล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ในมาตรา 46 และมาตรา 289 ดังนี้

มาตรา 46 "บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์ หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่น และของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ"

มาตรา 289 "องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีหน้าที่บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น"

ขณะเดียวกัน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542 : 24-26) ได้กำหนดขอบข่ายของภูมิปัญญาไทยไว้เป็น 10 สาขาได้แก่ สาขาเกษตรกรรม สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม สาขาการแพทย์แผนไทย สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สาขากองทุนและธุรกิจชุมชน สาขาสวัสดิการ สาขาศิลปกรรม สาขาการจัดการ สาขาภาษาและวรรณกรรม และสาขาศาสนาและประเพณี อีกทั้งยังกำหนดนโยบายเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทยเพื่อให้ภูมิปัญญาเป็นรากฐานและพลังขับเคลื่อนสำคัญในการพัฒนาคน พัฒนาเศรษฐกิจการเมือง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ไว้ดังนี้

1. นำภูมิปัญญาเข้าสู่การศึกษาของชาติ โดยเลือกสรรสาระและกระบวนการเรียนรู้เข้าสู่ระบบการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ให้สอดคล้องกับภูมิปัญญาสากล และเหมาะสมกับจารีต ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่นโดยประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรชุมชนและสื่อมวลชน ให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาด้านภูมิปัญญาไทยทุกระดับ และทุกระบบในรูปแบบที่หลากหลาย
2. ยกย่องและเชิดชูเกียรติ ครูภูมิปัญญาและสนับสนุนให้มีบทบาทเสริมในการถ่ายทอดของภูมิปัญญา ในการจัดการศึกษาระดับ และทุกระบบ รวมทั้งให้แบบอย่างและชี้นำด้านวิถีคิด วิถีการเรียนรู้และดำเนินชีวิตที่ได้ผ่านการทดสอบมามากมีการกำหนดภารกิจหน้าที่ แลกเปลี่ยนเชื่อมโยงและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย
3. สนับสนุนการศึกษาวิจัยด้านภูมิปัญญาเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาที่หลากหลายให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง
4. พัฒนากลไก การบริหารและจัดการส่งเสริมภูมิปัญญาไทย โดยเน้นการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน ให้เอื้อต่อการส่งเสริมเครือข่ายภูมิปัญญาไทยทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ มุ่งกระบวนการสร้างและพัฒนาภูมิปัญญาไทยทั้ง 8 งาน ได้แก่ งานวิจัย งานพัฒนา งานฟื้นฟู งานอนุรักษ์ งานถ่ายทอด งานส่งเสริม งานสร้างเสริมความเป็นเลิศ และงานแลกเปลี่ยนให้สามารถดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542 : 13-14)

จากข้อมูลข้างต้นจะพบว่างานศิลปหัตถกรรม นับเป็นขอบข่ายหนึ่งในเรื่องของภูมิปัญญาพื้นถิ่นหรือภูมิปัญญาไทย ทั้งนี้หากเราได้ศึกษาวิเคราะห์วิจัยงานศิลปหัตถกรรมที่มีอยู่ในชุมชนต่างๆ แล้ว นอกจากจะทำให้เราทราบถึงเอกลักษณ์ในเชิงช่างและเชิงศิลปะของคนไทยแล้ว เรายังสามารถเข้าใจถึงภูมิปัญญาของชุมชน ในอันที่จะบริหารจัดการธุรกิจของชุมชน เพื่อให้ชุมชนและสมาชิกดำรงตนเองได้ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนของโลกและสังคมบริโภคในปัจจุบัน กรมศิลปากร ได้ให้คำอธิบายของคำว่า หัตถกรรมไว้ว่า หัตถกรรมหมายถึง กระบวนการผลิตสินค้าด้วยมือ โดยใช้แรงงาน เป็นปัจจัยในการผลิต ประกอบกับฝีมือประณีตและความชำนาญที่สืบทอดกันมาหลายชั่วคน เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มี

ประโยชน์ในการใช้สอยและมีความงามซึ่งสะท้อนถึงศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของไทย (กรมศิลปากร, 2532 : 7)

นอกจากนี้วรรณิ วิบูลย์สวัสดิ์ ได้ให้ความหมายของคำว่า หัตถกรรมพื้นบ้าน ไว้ในหนังสือ ศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่น : พื้นถิ่นพื้นบ้าน ไว้ว่า

“หัตถกรรมพื้นบ้าน หมายถึง งานช่างฝีมือที่เป็นไปตามรูปแบบประเพณีที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่น การประดิษฐ์ การสร้างสรรค์เป็นไปตามเทคนิคและรูปแบบที่ถ่ายทอดภายในครอบครัวโดยตรงจาก พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย หรือถ่ายทอดโดยผู้ที่ต้องการเรียนรู้หัตถกรรมประเภทนั้นๆ เข้าไปรับการฝึกฝนอบรมจากผู้รู้เป็นเวลานานจนฝีมือใช้การได้เทคนิคการประดิษฐ์ และรูปแบบสิ่งประดิษฐ์อาจถ่ายทอดจากถิ่นหนึ่งไปยังถิ่นหนึ่งผลงานหรือสิ่งประดิษฐ์จะต้องเป็นวัสดุสิ่งของที่ทำขึ้นเพื่อคนทั่วไปใช้ ไม่ใช่ประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อใช้หรือถ่ายทอดในหมู่มุขชั้นสูงเท่านั้น นอกจากนี้หัตถกรรมต้องเป็นผลงานที่บุคคลหนึ่งออกแบบและประดิษฐ์ขึ้นมาจนเป็นผลงานสำเร็จรูป ตั้งแต่ต้นจนจบด้วยตนเอง (วรรณิ วิบูลย์สวัสดิ์ แอนเดอร์สัน , 2531 : 34)

นักวิชาการได้ให้ความหมายของ ศิลปหัตถกรรม ไว้ในหนังสือ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถกับการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติ ไว้ความว่า“ศิลปหัตถกรรม เป็นงานที่ใช้ฝีมือในการดัดแปลงวัสดุธรรมชาติมาเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน หรือในโอกาสพิเศษๆ แม้บางครั้งจะมีการใช้อุปกรณ์เครื่องมือเข้ามาช่วยบ้าง แต่กระบวนการผลิตจะใช้ฝีมือเป็นสำคัญ ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจึงเป็นงานที่สะท้อนถึง “เทคโนโลยี” และ “ภูมิปัญญา” ของชาวบ้านได้เป็นอย่างดี ...” (ทบวงมหาวิทยาลัย : 185)

ศิลปหัตถกรรมไทยเป็นงานศิลปะที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ทั้งยังสะท้อนถึงวัฒนธรรมไทยที่แตกต่างกันไปตามถิ่นกำเนิด รูปแบบและวัสดุที่ใช้ส่วนใหญ่มักจะเป็นไปเพื่อความเป็นอยู่ในการดำรงชีวิตมากกว่าสิ่งอื่น กล่าวคือตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นอยู่ของผู้คนในท้องถิ่นเป็นสำคัญ ดังนั้น หัตถกรรมชนิดเดียวกัน หากอยู่ในถิ่นที่ต่างกัน ก็อาจจะมีลักษณะไม่เหมือนกัน ทั้งนี้จะเป็นไปตามคติ ความเชื่อ แบบแผนที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ เอกลักษณ์ที่สำคัญของหัตถกรรมไทย คือสร้างขึ้นมาจากความบังดาลใจจากสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัว ไม่ว่าจะเป็นสภาพธรรมชาติ ความเป็นอยู่และความเชื่อทางชนบประเพณีแล้วนำมาถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของศิลปะ และสร้างรูปแบบขึ้นใหม่ โดยจะคำนึงถึงประโยชน์ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้คนไปด้วย

ถึงแม้ว่ามนุษย์จะผลิตงานหัตถกรรมขึ้นเพื่อประโยชน์ในการใช้สอยเป็นหลัก แต่ก็ยังมีงานหัตถกรรมจำนวนไม่น้อย ที่ผลิตงานหัตถกรรมให้มีลักษณะพิเศษ ตามความพอใจของตน สำหรับใช้สอยเอง หรือการชื่นชมชมของตนเอง งานหัตถกรรมลักษณะนี้จะผลิตขึ้นจำนวนน้อย เพื่อให้ได้

คุณภาพสูงตามความพอใจของช่าง หัตถกรรมไทยนั้นมีความสัมพันธ์กับชีวิตความเป็นอยู่ของไทยมาแต่โบราณ เพราะเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของผู้คนทุกระดับ ตั้งแต่ชนชั้นสูงจนถึงสามัญชน ทั้งนี้ถ้ามองย้อนไปในอดีตแล้วจะเห็นว่ารูปแบบของการปกครอง ลักษณะสังคมและวัฒนธรรมไทยเป็นองค์ประกอบและตัวกำหนดสำคัญที่ก่อให้เกิดการสร้างงานศิลปหัตถกรรม โดยอาจจะแบ่งออกเป็นสองประเภท คือ งานศิลปหัตถกรรมชั้นสูง ที่สร้างขึ้นโดยช่างหลวง (Aristocratic Craft man) และงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่สร้างขึ้นโดยชาวบ้าน

อย่างไรก็ดีในสังคมไทยงานหัตถกรรมดูจะมีอยู่มากมายหลายแขนงอาทิ เครื่องไม้ เครื่องจักสาน เครื่องดิน เครื่องหิน เครื่องโลหะ เครื่องทอง เครื่องรัก เครื่องกระดาศ และเครื่องหนัง ในบรรดางานหัตถกรรมเหล่านั้นงานเครื่องปั้นดินเผาหรือเครื่องเคลือบดินเผานับเป็นงานหัตถกรรมที่สังคมไทยผลิตกันทั่วทุกภาค ซึ่งในแต่ละพื้นที่ก็มีลักษณะที่แตกต่างกันไป

เครื่องเบญจรงค์นับเป็นหนึ่งในงานศิลปหัตถกรรมเครื่องเคลือบดินเผาที่มีใช้กันอยู่ในสังคมไทยนับมาตั้งแต่สมัยอยุธยา แต่ทว่าจะเป็นเครื่องใช้ที่ใช้กันเฉพาะเจ้านายชั้นสูง และในราชสำนักหาได้เป็นเครื่องใช้สำหรับชนทั่วไปไม่ ด้วยเหตุที่แต่เดิมเครื่องเบญจรงค์ มิได้ผลิตใหม่ในประเทศไทย หากแต่สั่งทำมาจากประเทศจีน ดังที่ปรีวรรต ธรรมาปริชากร กล่าวถึงไว้ความว่า “เครื่องถ้วยเขียนลายลงยาสีบนเคลือบเป็นเครื่องถ้วยที่เรานิยมเรียกกันว่า เครื่องถ้วยเบญจรงค์ ซึ่งถือเป็นเครื่องถ้วยจีนที่ไทยสั่งผลิตจากประเทศจีน เครื่องถ้วยชนิดนี้จึงกลายเป็นสินค้าออกของจีน เช่นเดียวกับเครื่องถ้วยลายครามหนานจิง ที่กลุ่มประเทศทางแถบยุโรปสั่งจีนผลิต” (ปรีวรรต ธรรมาปริชากร, 2545 : 15)

เบญจรงค์ เป็นคำที่ใช้เรียกที่ใช้เรียกเครื่องถ้วยสิ่งของที่ใช้สอยกันอยู่ในสมัยอยุธยาตอนปลาย เครื่องถ้วยเหล่านี้ประกอบด้วยสีห้าสีคือ สีดำ แดง ขาว เหลือง และเขียว เครื่องถ้วยเบญจรงค์นี้เป็นเครื่องถ้วยที่ไทยออกแบบและสั่งทำจากประเทศจีน ตามแบบและสีที่ไทยต้องการ คตินิยมเครื่องถ้วยสีของไทยได้รับอิทธิพลจากเครื่องถ้วยในสมัยราชวงศ์หมิงของจีน พ.ศ. 2187 ตรงกับรัชสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ถึงรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง เครื่องถ้วยของจีนในแบบราชวงศ์หมิง ที่เป็นแบบสามสีเรียกกันว่า “ซาไซ้” ส่วนเครื่องถ้วยห้าสีเรียกกันว่า “กูไซ้” (เสนอ นิลเดช, 2542 : 3411)

จรรยา โกมุทร์ตานนท์ กล่าวถึง เครื่องเบญจรงค์ ไว้ในหนังสือสารานุกรมเครื่องปั้นดินเผา ความว่า “...เบญจรงค์เป็นเครื่องปั้นดินเผาไทย ที่สั่งทำจากประเทศจีนแต่มีลวดลายสีล้วนเป็นไทย... ลักษณะของเครื่องปั้นดินเผาเบญจรงค์ จึงมีความงามอย่างไทยยิ่งกว่าเครื่องปั้นดินเผาประเภทอื่น เบญจรงค์เป็นเครื่องปั้นดินเผาที่ผลิตสำหรับประเทศไทยเท่านั้น และผลิตเป็นของใช้ในราชสำนัก ในวังเจ้านายบ้านขุนนางชั้นสูง ไม่ใช่สำหรับจำหน่ายในท้องตลาดทั่วไป...เครื่องปั้นดินเผาเบญจรงค์นั้นสันนิษฐานได้ว่าเกิดขึ้นเมื่อสมัยอยุธยา และมาสิ้นสุดลงในสมัยรัชกาลที่ 5...(จรรยา โกมุทร์ตานนท์,

2539 : 30-32)

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นว่าเครื่องเบญจรงค์นั้นเป็นเครื่องปั้นดินเผาในสังคมไทยที่เกิดขึ้นมาเพื่อชนชั้นสูงโดยเฉพาะ และเมื่อเวลาผ่านไปเครื่องถ้วยเบญจรงค์ ก็กลายเป็นวัตถุโบราณล้ำค่ากลายเป็นของหายากที่มีราคาสูง แต่ทว่าในระยะเวลาไม่นานมานี้ ได้เกิดปรากฏการณ์แบบก้าวกระโดดขึ้น กล่าวคือ เกิดการผลิตเครื่องเบญจรงค์ ขึ้นในประเทศไทยกันออกวางขายสำหรับผู้คนทั่วไปมากมาย ในราคาที่ไม่สูงมากนักและกลายเป็นสินค้าที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของคนไทย ดังจะเห็นได้จากในการประชุมเอเปค 2003 เครื่องถ้วยเบญจรงค์ คือผลิตภัณฑ์ที่เป็นตัวแทนในการแสดงความงามของคุณค่าฝีมือไทย นอกจากนี้ ชเนตตี ชุพันธ์ แสดงทัศนะต่อเครื่องถ้วยเบญจรงค์ไว้ความว่า “เครื่องถ้วยเบญจรงค์นับเป็นหนึ่งในมรดกทางภูมิปัญญาอันดีดั่งต้นๆของไทยที่ได้รับการเผยแพร่จนเป็นที่รู้จักกันทั่วไปในเวทีโลก และแม้แต่คนไทยด้วยกันเองก็ยังอดทึ่งในความสามารถอันหาตัวจับได้ยากของช่างฝีมือแขนงนี้ไม่ได้ เพราะกว่าที่ถ้วยโอโชมเหล่านี้จะสำเร็จเป็นชิ้นงานอันวิจิตรตระการตาได้นั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และความชำนาญในทุกขั้นตอนของกรรมวิธีการผลิตเลยทีเดียว” (ชเนตตี ชุพันธ์, 2545 : 71)

อย่างไรก็ดี แหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ของไทยในปัจจุบัน จะมีได้เกี่ยวข้องกับแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาของไทยโบราณเลย แหล่งผลิตในปัจจุบันมีอยู่ใน จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดชัยนาท จังหวัดพิจิตร จังหวัดนครปฐม กรุงเทพมหานคร จังหวัดสมุทรสงคราม และสมุทรสาคร ทว่าแหล่งผลิตในเขตจังหวัดสมุทรสาคร ดูจะเป็นแหล่งผลิตที่ใหญ่ที่สุดและมีผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ที่มีคุณภาพดี ดังจะเห็นได้จากการได้รับคัดเลือกให้นำผลิตภัณฑ์มาจัดแสดงที่บ้านพิษณุโลกในช่วงการประชุมผู้นำเศรษฐกิจ สุจินต์ พิทักษ์ บริษัทจิรภา เพรามิคส์ จำกัด เลขที่ 200/59 หมู่ 6 ถนนเศรษฐกิจ 1 ตำบลอ้อมน้อย อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร กล่าวว่า

“...สินค้าเบญจรงค์ของบริษัทผ่านการคัดเลือกเป็นสุดยอดสินค้าโอท็อปนำมาจัดแสดงที่บ้าน พิษณุโลกหลายชิ้น ซึ่งเครื่องถ้วยเบญจรงค์เป็นภาชนะเครื่องตกแต่งและเครื่องประดับที่มีความงดงามลวดลายสีสันทัดเอกลักษณ์ไทย เช่น ลายเทพพนม ดอกไม้ พฤษชาติและสัตว์ ถือว่าลายดอกพิกุลพื้นทองเป็นลายที่เขียนยากมีช่างของบริษัทเพียงคนเดียวที่เขียนได้เนื่องจากมีความประณีต ขั้นตอนยุ่งยาก ต้องถมพื้นทองก่อนแล้วจึงลงสี การผลิตงานเบญจรงค์ถือว่าลายพิกุลพื้นทองยากที่สุด คนเขียนต้องแม่นยำด้านลวดลายและการลงสีเพราะไม่ได้ลอกลาย ช่างต้องเขียนลายดอกพิกุลครั้งละ 1 ดอก ให้มีขนาดเท่าๆ กัน ลงสีสม่ำเสมอทั้งให้แห้ง นำไปเผาให้ได้สีทองสม่ำเสมอ ซึ่งสินค้าของบริษัทร้อยละ 70 ส่งออกต่างประเทศ เช่น ต้นเดือนที่แล้วเพิ่งส่งเบญจรงค์ลายดอกพิกุลพื้นทองให้เจ้าชายซาอุดีอาระเบีย นำไปใช้ในพระราชวัง สถานทูตสหรัฐ ประจำประเทศไทยใช้ เพรามิกลายพิกุลพื้นทองเช่นกัน ส่วนใหญ่ลูกค้าจะเป็นประเทศแถบตะวันออกกลางส่วนลูกค้าในประเทศมีประมาณร้อยละ 30 ซึ่งตลาดไปได้ดี (สำนักข่าวไทย : 2004 :online)

รุ่งนภา ทัดท่าทราย กล่าวถึงเครื่องเบญจรงค์ของไทยปัจจุบันไว้ความว่า

“...เครื่องถ้วยเบญจรงค์ จัดเป็นภาชนะเครื่องตกแต่งและเครื่องประดับที่งดงาม หากที่เปรียบมิได้ ลวดลายสีสันแสดงเอกลักษณ์ของไทย สะท้อนความรู้สึกรวมถึง แนวคิดเชิงปรัชญาในลักษณะต่างๆ กัน เช่น สายเทพพนม ดอกไม้พฤกษชาติและสัตว์ ฯลฯ ให้ความหมายลึกซึ้งด้านโศกทรัพย์ อำนาจ วาสนา อายุยืน อันเป็นความปรารถนาของมนุษย์ทั่วไป เบญจรงค์จึงเป็นสิ่งที่เปี่ยมล้นด้วยคุณค่ามตะแห่งบรรพศิลป์ของไทย เป็นอาชีพหนึ่งที่ช่วยสร้างสรรค์สังคมไทยและธำรงค์รักษาศิลปวัฒนธรรมของไทย อีกทั้งยังเป็นผลิตภัณฑ์ส่งออกที่ได้รับการยอมรับ ถึงความวิจิตรบรรจงอย่างงดงามของลวดลายเบญจรงค์ที่ประดิษฐ์ขึ้นโดยฝีมือของคนไทย และเป็นสินค้าที่ได้รับความนิยมติดอันดับสินค้าชั้นนำในตลาดโลกด้วย (รุ่งนภา ทัดท่าทราย, 2546)

นอกจากนี้ เอกวิทย์ ณ ถลาง ได้แสดงทัศนะถึงการเรียนรู้ภูมิปัญญาเพื่อเข้าใจรากเหง้าแห่งตนรวมทั้งการปรับประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา เพื่อให้สามารถดำรงตนอยู่ในโลกปัจจุบันได้ ไว้ความว่า

“...มนุษย์ต้องเรียนรู้ประสบการณ์สั่งสมตั้งแต่ยุคบรรพกาลมาถึงปัจจุบัน เรามีสมบัติทางปัญญาติดตัวมา ขณะเดียวกันก็ไม่ยึดมั่นถือมั่น อะไรที่จะทำให้เราทันสมัยก้าวไปข้างหน้าเราก็ต้องเรียนรู้และปรับตัวได้ เพราะถ้าไม่รู้รากฐานเดิมไม่รู้พัฒนาการที่เราเปลี่ยนแปลงมาก็เท่ากับขาดลอยจากรากฐานของตัวเองเหมือนคนไม่มีหลักไม่เป็นตัวของตัวเอง รับอะไรง่าย ๆ เลิกอะไรก็ง่าย ๆ ดูไม่มีศักดิ์ศรี ไม่น่านับถือ เราจะเป็นอย่างนั้น หรือเราจะไปรอดต่อเมื่อเราเข้าใจรากเหง้าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของเรา แต่ไม่ต้องยึดมั่นถือมั่นอยู่กับรากเหง้าดั้งเดิมเสียทุกอย่าง เพราะจะมุ่งใจกระเบนโหนดเราก็ทำไม่ได้ จะตื่นตั้งแต่ไก่โหวแล้วนั่งชิวเหนียวจิ้มปลาร้าถึงเวลาชับน้ำเกวียนมาจู่พาก็ไม่ไหว เนื้อหาหรือวิธีการของภูมิปัญญาบางอย่างที่นำมาใช้กับบริบทใหม่ไม่ได้เราอาจต้องทิ้ง แต่ Spirit หรือจิตวิญญาณของภูมิปัญญานั้นจะต้องคงอยู่...” (เอกวิทย์ ณ ถลาง 2541 : 5)

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นนั้น จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจและเห็นความสำคัญต่อการศึกษาวเคราะห์เครื่องเบญจรงค์ของไทยในปัจจุบัน ว่ามีสถานภาพเช่นไร โดยมุ่งศึกษา กลุ่มผลิตเครื่องเบญจรงค์ หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร เพื่อศึกษาเปรียบเทียบถึงความเหมือนความแตกต่างๆ ของเครื่องเบญจรงค์ การจัดการการตลาด ตลอดจนกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาเชิงช่างต่อช่างรุ่นหลัง ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนา ส่งเสริมงานหัตถกรรมเครื่องเบญจรงค์ ให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น อีกทั้งผลของการศึกษาอาจจะยังประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจและวงวิชาการด้านเซรามิกส์ หรือเครื่องปั้นดินเผาในระดับต่างๆ ด้วย นอกจากนี้ผลของการศึกษายังสะท้อนถึงการตระหนักในคุณค่าของศิลปหัตถกรรมของชาติว่ามีเพียงคุณค่าในทางเศรษฐกิจแต่ทว่ายังคงมีคุณค่าในด้านของความรู้สึกต่อทั้งชุมชนที่เกี่ยวข้องและประชาชนทั่วไปของประเทศที่มีผลงานศิลปหัตถกรรม

อันมีเอกลักษณ์เฉพาะ อันอาจส่งผลกระทบต่อการอนุรักษ์ทุนทางสังคมของชาติและศิลปะอันเป็นเครื่องบอกตัวตนของคนไทยอีกด้วย

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบ ผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ไทยปัจจุบันของกลุ่มหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร ในประเด็น
 - 1.1 กระบวนการผลิต
 - 1.2 รูปแบบของผลิตภัณฑ์
 - 1.3 ลวดลาย และการใช้สี
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการจัดการของกลุ่มผลิตเครื่องเบญจรงค์เป็นงานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ 5 แห่งสำคัญ ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร
3. เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญา และการสร้างช่างเบญจรงค์รุ่นใหม่ในแหล่งผลิตทั้ง 5 แห่งใหญ่ ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร

ความสำคัญของการวิจัย

1. จะทำให้เข้าใจถึงลักษณะเครื่องเบญจรงค์ไทยปัจจุบันที่เป็นผลิตภัณฑ์ OTOP ว่าเป็นเช่นใด อันอาจส่งผลกระทบต่อปรับปรุงและพัฒนา
2. จะเป็นประโยชน์ต่อรัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในอันที่จะใช้ผลการวิจัยนี้ เป็นข้อมูลพื้นฐาน ในการส่งเสริมและพัฒนาผลงานผลิตภัณฑ์หัตถกรรม ที่มีลักษณะเฉพาะของไทย
3. จะเป็นประโยชน์ต่อวงการศึกษ ในด้านศิลปหัตถกรรมไทย ซึ่งยังไม่มีเก็บรวบรวมข้อมูลไว้อย่างเป็นระบบ ทั้งนี้อาจเอื้อประโยชน์ทั้ง การศึกษาระดับพื้นฐาน ไปจนถึงการศึกษาด้านศิลปกรรมศาสตร์ ในระดับอุดมศึกษาด้วย

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาเรื่องเครื่องเบญจรงค์ไทยปัจจุบัน : กรณีศึกษาเครื่องเบญจรงค์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ในเขตจังหวัดสมุทรสาครไว้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ การศึกษาบางครั้งนี้ผู้วิจัยจะศึกษาวิเคราะห์เครื่องเบญจรงค์ไทยปัจจุบันที่ผลิตในแหล่งผลิต 5 แห่งสำคัญของจังหวัดสมุทรสาคร คือ

- 1.1 กลุ่มสตรีสหกรณ์นาเกลือ ต.บางโทรัด อำเภอเมือง
- 1.2 กลุ่มหมู่บ้านเบญจรงค์ดอนไก่ดี ต.ดอนไก่ดี อำเภอกระทุ่มแบน

1.3 กลุ่มเครื่องเบญจรงค์ ต.คลองมะเดื่อ อำเภอกระทุ่มแบน

1.4 กลุ่มเบญจรงค์ท่าเสา ต.ท่าเสา อำเภอกระทุ่มแบน

1.5 กลุ่มรุ่งทองเบญจรงค์ ต.นาดี อำเภอเมือง

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา งานวิจัยฉบับนี้มุ่งศึกษาวิเคราะห์ในประเด็นต่อไปนี้

2.1 กระบวนการผลิต

2.2 รูปแบบของผลิตภัณฑ์

2.3 ลวดลาย การใช้สี

2.4 กระบวนการจัดการ

2.5 ถ่ายทอดภูมิปัญญา และการสร้างช่างรุ่นใหม่

3. กลุ่มตัวอย่าง การศึกษาเครื่องเบญจรงค์ไทยปัจจุบัน ในงานวิจัยฉบับนี้ มุ่งใช้กลุ่มตัวอย่างอันเป็นผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์เป็นผลิตภัณฑ์ OTOP จาก 5 แหล่งสำคัญในเขตจังหวัดสมุทรสาคร ได้แก่

3.1 แหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ กลุ่มสตรีสหกรณ์นาเกลือ ต.บางไทรต อ.เมือง

ผู้นำกลุ่มคือ นางประจวบ รอดดารา

3.2 แหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ กลุ่มหมู่บ้านเบญจรงค์ ดอนไก่ดี ต.ดอนไก่ดี

อ.กระทุ่มแบน ผู้นำกลุ่มนางอุไร แดงเอี่ยม

3.3 แหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ กลุ่มเครื่องเบญจรงค์บ้านคลองตากแดด ต.คลองมะเดื่อ

อ.กระทุ่มแบน ผู้นำกลุ่มคือนายไชยกวีวัฒน์ วรวงษ์

3.4 แหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์กลุ่มเบญจรงค์ท่าเสา ต.ท่าเสา อ.กระทุ่มแบน

ผู้นำกลุ่มคือนายวิจิตร ไตแดง

3.5 แหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์กลุ่มรุ่งทองเบญจรงค์ ต.นาดี อ.เมือง ผู้นำกลุ่มคือ

จ.อ.ไพรวลัย ม่วงเผือก

ทั้งนี้ผู้วิจัยจะเลือกผลิตภัณฑ์อันเป็นตัวแทนงานเครื่องเบญจรงค์ในแต่ละแหล่งผลิตมาศึกษาวิเคราะห์ จำนวนไม่น้อยกว่าแหล่งละ 100 ชิ้นงาน

นิยามศัพท์เฉพาะ

เครื่องเบญจรงค์ไทยปัจจุบัน หมายถึง ผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ที่ผลิตขึ้นในประเทศไทยในปัจจุบัน อันอาจมีภาพลักษณ์ที่แตกต่างไปจากเครื่องเบญจรงค์ที่สังคมไทยมีใช้กันอยู่ในอดีตทั้งในด้านรูปแบบ ลวดลายและการใช้สี

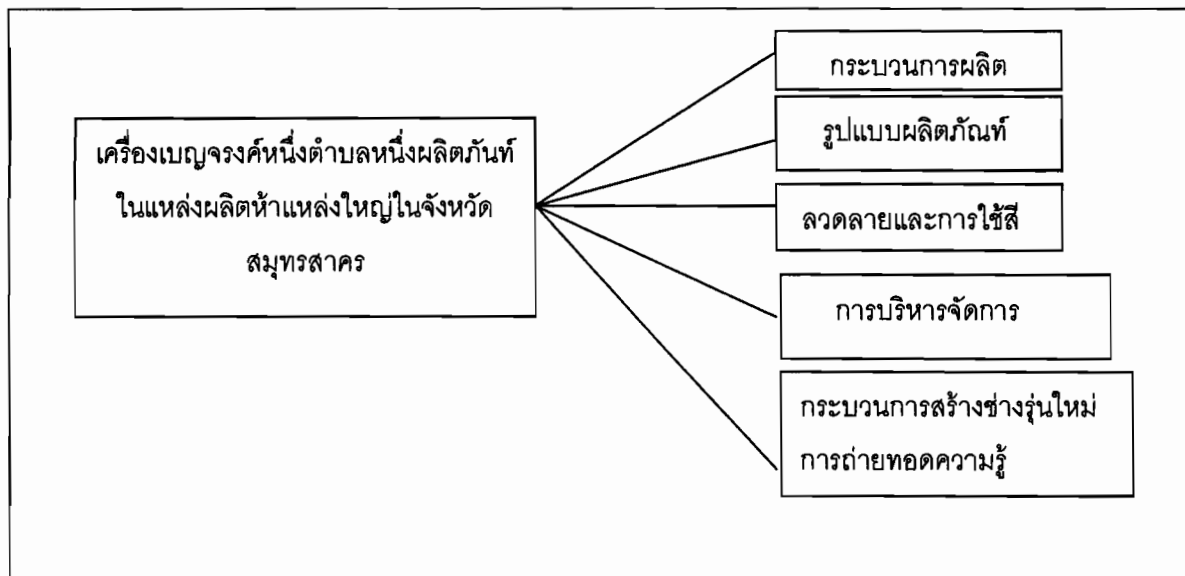
กระบวนการผลิต หมายถึง ขั้นตอนและวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำ ในการผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ผู้ผลิตดำเนินการตั้งแต่ต้นจนกระทั่งเสร็จสิ้นได้เป็น ผลิตภัณฑ์พร้อมจำหน่าย

รูปแบบ(Form) หมายถึง รูปร่าง รูปทรง หรือภาพลักษณะในเชิงทรวดทรงของผลิตภัณฑ์

ลวดลาย(Pattern) หมายถึง การเลือกใช้รูป ลายเส้น หรือลายเพื่อการตกแต่งผลิตภัณฑ์ทั้งนี้อาจแบ่งเป็นกลุ่มลายไทย ลายดอกไม้ ลายสัตว์ รวมทั้งภาพเรื่องราวต่างๆอันอาจเป็นภาพวาด หรือภาพพิมพ์ก็ได้

การจัดการ หมายถึง กระบวนการดำเนินงานของผู้เป็นหัวหน้าในอันที่จะทำให้ธุรกิจบรรลุสู่เป้าหมายหรือความสำเร็จได้ด้วยดี ทั้งนี้ในงานวิจัยนี้จะพิจารณาในเรื่องโครงสร้างของกลุ่ม และการให้ความสำคัญกับส่วนประสมทางการตลาด

กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ประวัติความเป็นมาของจังหวัดสมุทรสาคร

สมุทรสาครเป็นจังหวัดชายทะเล ตั้งอยู่ปากแม่น้ำท่าจีน หลักฐานทางประวัติศาสตร์กล่าวไว้ว่าในอดีตมีชุมชนใหญ่เรียกว่า “บ้านท่าจีน” ตั้งอยู่บริเวณปากอ่าวไทย ในสมัยแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิแห่งกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. 2099) ได้โปรดให้ยก “บ้านท่าจีน” ขึ้นเป็น “เมืองสาครบุรี” เพื่อเป็น “เมืองสมุทรสาคร” และในปี พ.ศ. 2456 รัชกาลที่ 6 ได้ทรงโปรดให้ทางราชการเปลี่ยนคำว่า “เมือง” เป็น “จังหวัด” ทั่วทุกแห่งในพระราชอาณาจักร เมืองสมุทรสาครจึงได้เปลี่ยนเป็น “จังหวัดสมุทรสาคร” จึงถือได้ว่าสุขาภิบาลท่าฉลอมเป็นสุขาภิบาลแห่งแรกในหัวเมืองของประเทศไทย

ตราประจำจังหวัด เป็นรูปเรือสำเภาจีนแล่นอยู่ในทะเล ด้านหลังเป็นโรงงาน หมายถึงในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีบรรดาเรือสินค้าของชาวจีนและมะละกามาค้าขายที่เมืองนี้มาก ทั้งยังเป็นที่พักของสำเภาจีน บริเวณนี้จึงเรียกว่า บ้านท่าจีน สมุทรสาครใช้สินน้ำเงิน เป็นสีประจำจังหวัดด้วยเหตุที่ คำว่าสมุทรสาครหมายถึงเมืองชายทะเล ต้นไม้ พระราชทานประจำจังหวัดได้แก่ ต้นพญาสัตบรรณ

จังหวัดสมุทรสาคร มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบลุ่ม ดินชายฝั่งยาว 41.8 กิโลเมตรพื้นที่ส่วนนี้เหมาะที่จะประกอบอาชีพประมงทางทะเลเพาะเลี้ยงชายฝั่งและทำนาเกลือ ส่วนที่อยู่ถัดไปมีการพัฒนาพื้นที่ขุดคลองเพื่อนำน้ำจืดมาทำการเพาะปลูกพืชนานาชนิดและบางส่วนเป็นย่านธุรกิจอุตสาหกรรมและที่อยู่อาศัย

ทรัพยากรธรรมชาติและแหล่งน้ำ

จังหวัดสมุทรสาคร ไม่มีพื้นที่ป่ามีแต่พื้นที่ป่าชายเลนซึ่งถูกราษฎรบุกรุกแผ้วถางเข้าทำประโยชน์และบางส่วนถูกน้ำทะเลพาดเข้าหายไป ปัจจุบันมีพื้นที่ป่าชายเลนที่กำลังฟื้นฟูสภาพที่หายไปให้กลับคืนและส่วนที่ทางราชการประกาศ เป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติอยู่บ้างเล็กน้อย แหล่งน้ำที่สำคัญได้แก่

- แม่น้ำท่าจีน เป็นแม่น้ำสายสำคัญของจังหวัด เริ่มจากแม่น้ำเจ้าพระยาที่บ้านปากคลองมะขามเฒ่า จังหวัดชัยนาท ไหลผ่านจังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดนครปฐม และไหลลงสู่ตำบลบางหญ้าแพรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร

- คลองมหาชัย เริ่มจากแม่น้ำท่าจีน ตำบลมหาชัย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ไหลเข้าคลองด่าน คลองบางหลวงและไหลออกสู่อำเภอเมืองที่ปากคลองตลาด กรุงเทพมหานคร

- คลองพิทยาลงกรณ์ เริ่มจากแม่น้ำท่าจีน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ไหลออกสู่อำเภอเมืองที่จังหวัดสมุทรปราการ

- คลองสุนัขหอน เริ่มจากแม่น้ำท่าจีนที่อำเภอเมืองสมุทรสาคร ไหลออกสู่อำเภอเมืองที่จังหวัดสมุทรสงคราม

- คลองภาษีเจริญ เริ่มจากแม่น้ำท่าจีนตอนใต้ของวัดอ่าทอง อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร ไหลออกสู่อำเภอเมืองที่เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร

- คลองบางยาง เริ่มจากแม่น้ำท่าจีนตำบลบางยาง อำเภอกระทุ่มแบนไหลไปเชื่อมคลองดำเนินสะดวกที่ประตูน้ำบางยาง อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

- คลองดำเนินสะดวก เริ่มจากประตูน้ำบางยาง ไหลผ่านอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาครแล้วไหลออกสู่อำเภอเมืองที่อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

ตำบลนาดี อำเภอเมือง

ตำบลนาดี เดิมชื่อ ตำบลบางปิ้ง ได้เปลี่ยนชื่อหลังจากปี พ.ศ. 2485 เมื่อเกิดน้ำท่วมใหญ่ไร่นาเสียหายมาก นายสิงห์ ภาสวัตต์ นายอำเภอเมืองสมุทรสาครได้ดำเนินการขุดคลองผ่านตำบลบางปิ้ง คอกกระบือ และบ้านเกาะ มีขนาดกว้าง 4 วา ยาว 11 กม. ตั้งชื่อว่า คลองสี่วาภาสวัตต์ และได้เปลี่ยนชื่อจาก “ตำบลบางปิ้ง” เป็น “ตำบลนาดี” เพื่อให้สอดคล้องกับพื้นที่ในการประกอบอาชีพทำนาข้าว ตำบลนาดี เป็นตำบลที่ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอเมืองประกอบไปด้วย 9 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้านโคกตาดูช หมู่ 2 บ้านบางปิ้ง หมู่ 3 บ้านหุบสังกะสี หมู่ 4 บ้านปลายคลองครุ หมู่ 5 บ้านหนองตาแก้ว หมู่ 6 บ้านคลองเจ๊ก หมู่ 7 บ้านหนองทะเล หมู่ 8 บ้านตาฟัก หมู่ 9 บ้านราษฎร์สามัคคี

มีพื้นที่ประมาณ 14,886 ไร่ หรือ 23,817 ตารางกิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบ
ลุ่มมีลำคลองไหลผ่าน

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ต.คลองมะเดื่อ อ.กระทุ่มแบน จ.สมุทรสาคร ทิศใต้ ติดต่อกับ
ต.ท่าทราย อ.เมือง จ.สมุทรสาคร ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ต.คอกกระบือ อ.เมือง จ.
สมุทรสาครทิศตะวันตก ติดต่อกับ ต.บ้านเกาะ อ.เมือง จ.สมุทรสาคร

ตำบลบางโทรัด อำเภอเมือง

ตำบลบางโทรัด เป็นตำบลที่ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอเมือง มีจำนวนหมู่บ้าน
ทั้งสิ้น 10 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้านคลองซ้อ หมู่ 2 บ้านบางน้ำวน หมู่ 3 บ้านคลองซ้อ หมู่ 4 บ้าน
บางน้ำวน หมู่ 5 บ้านบางโทรัด หมู่ 6 บ้านบางโทรัด หมู่ 7 บ้านบางโทรัด หมู่ 8 บ้านบางโทรัด
หมู่ 9 บ้านบางพลี หมู่ 10 บ้านบางพลี

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ต.ชัยมงคล อ.เมือง จ.สมุทรสาคร ทิศใต้ติดต่อกับอ่าวไทย
ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ต.บ้านบ่อ อ.เมือง จ.สมุทรสาคร ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ต.กาหลง
อ.เมือง จ.สมุทรสาคร

ตำบลคลองมะเดื่อ อำเภอกระทุ่มแบน

ตำบลคลองมะเดื่อ บริเวณพื้นที่อาณาเขตของตำบล นับแต่โบราณมาจนถึงปัจจุบัน
ประชาชนส่วนใหญ่อาศัยน้ำในลำคลองใช้ประโยชน์ในการคมนาคม การอุปโภค – บริโภค และ
เนื่องจากคลองที่ประชาชนใช้ประโยชน์ต่างๆ เป็นหลักริมอยู่คลองเดียว และบริเวณริมคลองมีต้น
มะเดื่อขึ้นอยู่ตลอดแนว ชาวบ้านจึงเรียกคลองสายนี้ว่า “คลองมะเดื่อ” ภายหลังตำบลนี้จึงใช้ชื่อ
ตามคลองว่า “ตำบลคลองมะเดื่อ”

สภาพโดยทั่วไปเป็นที่ราบ มีถนนสายหลักผ่าน คือ ถนนสายเศรษฐกิจ 1 มีคลองทั้งหมด

14 สาย ช่วยในการระบายน้ำ และยังใช้เป็นเส้นทางคมนาคมด้วย คลองที่เชื่อมกับคลองภาษีเจริญ ได้แก่ คลองกระทุ่มแบน

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ต.สวนหลวง อ.กระทุ่มแบน จ.สมุทรสาคร ทิศใต้ ติดต่อกับ ต.นาดี อ.เมือง จ.สมุทรสาคร ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ต.แคราย อ.กระทุ่มแบน อ.กระทุ่มแบน จ.สมุทรสาคร ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ต.ดอนไก่ดี กระทุ่มแบน อ.กระทุ่มแบน จ.สมุทรสาคร
จำนวนประชากรทั้งสิ้น 13,444 คน เป็นชาย 6,543 คน เป็นหญิง 6,901 คน

ตำบลดอนไก่ดี อำเภอกระทุ่มแบน

ตำบลดอนไก่ดี เป็นตำบลที่ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอกระทุ่มแบน ประกอบด้วย 6 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้านดอนไก่ดี หมู่ 2 บ้านหนองรี หมู่ 3 บ้านตาสด หมู่ 4 บ้านคลองตะโก หมู่ 5 บ้านดอน หมู่ 6 บ้านสันพระนอม

ตำบลดอนไก่ดี มีเนื้อที่ 5,179 ไร่ หรือประมาณ 5.2864 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มบริเวณปากแม่น้ำ บางพื้นที่เป็นที่ดอน พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ในการทำการเกษตร

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ต.ตลาดกระทุ่มแบน อ.กระทุ่มแบน จ.สมุทรสาคร ทิศใต้ ติดต่อกับ ต.นาดี บ้านเกาะ อ.เมือง จ.สมุทรสาคร ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ต.คลองมะเดื่อ อ.กระทุ่มแบน จ.สมุทรสาคร ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ต.ท่าเสา อ.กระทุ่มแบน จ.สมุทรสาคร
จำนวนประชากรทั้งสิ้น 6,703 คน เป็นชาย 2,905 คน เป็นหญิง 3,168 คน

ตำบลท่าเสา อำเภอกระทุ่มแบน

ตำบลท่าเสา อยู่ในเขตการปกครองของอำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร ประกอบไปด้วย 8 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านท่าเสา หมู่ที่ 2 บ้านท่าเสา หมู่ที่ 3 บ้านคลองแนวลิขิต หมู่ที่ 4 บ้านคลองรอบกระทุ่ม หมู่ที่ 5 บ้านศาลเจ้าอาม่า หมู่ที่ 6 บ้านท้องคู้ หมู่ที่ 7 บ้านท่าเสาพัฒนา และหมู่ที่ 8 บ้านศาลเจ้าตึก

มีพื้นที่ประมาณ 11.72 ตารางกิโลเมตร มีหมู่บ้าน 8 หมู่บ้าน

ทิศเหนือ ติดกับตำบลดอนไก่ดี อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร ทิศใต้ ติดกับ ตำบลบ้านเกาะ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ทิศตะวันออก ติดกับตำบลดอนไก่ดี อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร ทิศตะวันตก ติดกับตำบลสวนส้ม อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

จำนวนประชากรทั้งสิ้น 6,161 คน ชาย 3,000 คน หญิง 3,161 คน

2. เครื่องเบญจรงค์

คำว่า เบญจรงค์ แปลตามคำศัพท์ก็คงหมายถึง ห้าสี เป็นคำที่เราใช้เรียกเครื่องถ้วยประเภทหนึ่งที่คนไทยสั่งให้ประเทศจีนทำโดยที่ทางประเทศไทยเป็นผู้ออกแบบให้ ดังที่นักวิชาการหลายท่านกล่าวไว้

เสนอ นิลเดช กล่าวถึงเครื่องถ้วยเบญจรงค์ไว้ในหนังสือสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลางความว่า “เบญจรงค์ เป็นคำที่ใช้เรียกเครื่องถ้วย สิ่งของที่ใช้กันอยู่ในสมัยอยุธยาตอนปลาย เครื่องถ้วยเหล่านี้ประกอบด้วยสี 5 สีคือ สีดำ แดง ขาว เหลืองและเขียว เครื่องถ้วยเบญจรงค์นี้เป็นเครื่องถ้วยที่ไทยออกแบบและสั่งทำจากประเทศจีน ตามแบบและสีที่ไทยต้องการ” (เสนอ นิลเดช, 2542 : 3411)

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน กล่าวถึงเครื่องเบญจรงค์ ให้ความว่า

เครื่องเบญจรงค์เป็นเครื่องปั้นดินเผาที่เขียนลายโดยวิธีลงยา (enamel) เป็นงานที่เกิดขึ้นในประเทศจีน เมื่อปลายพุทธศตวรรษที่ 20 ในรัชสมัยจักรพรรดิฮวนเต๋อะ(Huan te ครองราชย์ พ.ศ. 1969-1978) ราชวงศ์ซ่งมีการผลิตครั้งแรกในแคว้นกังไซ มณฑลเจียงซี (ที่คนไทยเรียกว่า กังไส) และพัฒนาต่อมาจนเป็นที่นิยมอย่างมากในรัชสมัยจักรพรรดิเจิ้งฮัว (Cheng Hua ครองราชย์ พ.ศ. 2008-2030) การเขียนลายโดยวิธีลงยาดังกล่าวใช้สีตั้งแต่ 3 สีขึ้นไป มีชื่อเรียกในภาษาจีนต่างๆ กัน ส่วนที่เรียกว่า เบญจรงค์ เป็นการเรียกตามแบบไทย ในความหมายตามคำเรียกหมายถึง การเขียนลวดลายลงบนงานที่ผลิตด้วยสี 5 สี โดยทั่วไปเป็น สีดำ สีขาว สีเหลือง สีแดง และสีเขียว (หรือสีคราม) ในรัชสมัยจักรพรรดิวันลิ (Wan li ครองราชย์ พ.ศ. 2116-2162) มีการผลิตเครื่องเคลือบแบบเบญจรงค์มากที่สุด การผลิตทำติดต่อกันมาถึงสมัยราชวงศ์ซิง (ปกครองประเทศจีนระหว่าง พ.ศ. 2187-2454)(สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, 2547)

นาตาลี วี โรบินสัน แสดงทัศนะไว้ในบทความเรื่องเครื่องถ้วยเบญจรงค์จีน – ไทย ความว่า “คำว่าเบญจรงค์ มาจากภาษาสันสกฤต ปัญจะ (Panch) แปลว่าห้า และรงค์ (Rong)คือสี เป็นกระเบื้องเคลือบแบบงูไค (wucai) คือ เคลือบแบบ เนื้อเป็นมัน เขียนบนผิวเคลือบด้วยสี 5 สี บางครั้งอาจมีสีมากกว่า 5 สี หรือน้อยกว่า 5 สีก็ได้ เมื่อมีการเริ่มใช้เครื่องเคลือบแบบนี้ เบญจรงค์ถูกสั่งมาใช้ในหมู่พระราชวงศ์ชั้นสูง ต่อมาคนธรรมดาหันมาซื้อมาใช้บ้าง โดยเฉพาะตามบ้านขุนนางผู้ใหญ่ หรือตามบ้านผู้ดีชั้นสูงก็นิยมใช้กันมาก...” (นาตาลี วี โรบินสัน, 2538 : 76)

ในทำนองเดียวกัน จรุง โภษะรัตนานนท์ ก็กล่าวถึงประเด็นนี้ไว้ในหนังสือสารานุกรมเครื่องปั้นดินเผา ความว่า “เบญจรงค์เป็นเครื่องปั้นดินเผาชนิดใช้สีบนเคลือบ เมื่อเขียนเสร็จเบญจรงค์จะมีสีนูนคล้ายสีลงยาบนกระเบื้องขาว และถึงแม้คำว่า เบญจรงค์จะแปลว่า ห้าสี แต่สีที่นิยมใช้สำหรับเขียนเบญจรงค์ก็มีมากกว่าห้าสี สีที่นิยมใช้ก็ได้แก่ แดง เหลือง ขาว ดำ เขียว น้ำเงิน ม่วง ฯลฯ” (จรุง โภษะรัตนานนท์, 2539 : 30-31) ข้อมูลจาก [www. Huso.buu.ac.th](http://www.Huso.buu.ac.th). ก็กล่าวไว้ในทิศทางเดียวกันว่า “คำว่า เบญจรงค์ แปลตามตัวได้ว่า 5 สี แต่สีที่ใช้เขียนลายบนเครื่องถ้วยเบญจรงค์จะมีตั้งแต่ 3 สีขึ้นไปจนถึง 8 สี สีหลักที่ใช้โดยทั่วไปได้แก่ สีแดง สีเขียว สีเหลือง สีดำ และสีขาว นอกจากนี้ยังมี สีชมพู สีม่วง สีนํ้าเงิน และสีส้มซึ่งเป็นสีที่ใช้ในระยะหลัง

สีดังกล่าวเหล่านี้ส่วนมากจะผสมน้ำเคลือบ เมื่อนำมาเขียนลงบนภาชนะและทำการเผาแล้วจะทำให้ลวดลายที่เขียนนูนออกมาจากพื้นผิวและติดแน่นคงทน ยกเว้นเพียงสีแดงเท่านั้นที่ไม่ผสมน้ำเคลือบ เนื้อสีจึงมักหลุดร่อนหายไปก่อนสีอื่นๆ สีเหล่านี้ใช้คุณสมบัติที่เผาแตกต่างกัน ดังนั้นเครื่องถ้วยเบญจรงค์ใบหนึ่งๆ จึงต้องอาศัยการเผาหลายครั้ง” (วัดบุปผาราม, 2547)

รุ่งนภา ทัดท่าทราย กล่าวถึงประเด็นนี้ไว้ว่า “เบญจรงค์แปลว่า ห้าสี ในที่นี้หมายถึง เครื่องถ้วยชามที่เขียนลวดลายไทยด้วยแม่สีทั้งสาม แต่ส่วนใหญ่ในงานชิ้นหนึ่งๆ นั้น จะนำแม่สีมาผสม และเขียนบนเครื่องถ้วยซึ่งจะมีมากตั้งแต่ห้าสีถึงแปดสี สีหลักที่ใช้คือ แดง เหลือง ขาว ดำ เขียว และน้ำเงิน ส่วนสีอื่นๆ ก็มีใช้เช่น น้ำทอง ชมพู ม่วง แสด และน้ำตาล...สำหรับงานที่เขียนลายด้วยมือ (Handmade) ก็จะสามารถนำเครื่องไมโครเวฟได้เลย จะทำให้เกิดความคงทนของสีสดอยู่ได้นาน หากเป็นลายธรรมดาจะจำนวน 3 ครั้ง ถ้าเป็นลายน้ำทองจะต้องเผาถึง 6 ครั้ง... ภาชนะเบญจรงค์ที่ลงทองคำ หรือลายน้ำทอง จะมีความคงทนของสีประมาณ 20 ปี... (รุ่งนภา ทัดท่าทราย, 2547)

ในประเด็นการระบายสีบนเครื่องถ้วยเบญจรงค์ นาดาลี วี โรบินสัน แสดงทัศนะไว้ความว่า “การระบายสีลงบนผิวกระเบื้องเคลือบ หรือเครื่องเคลือบหิน (stoneware) ที่เผาไฟสูงมาแล้ว หลังจากเขียนลายด้วยสีแล้ว ผู้ผลิตจะนำภาชนะนี้มาอบในเตาเผาที่ผิดปกติ มีอุณหภูมิต่ำ ไม้ร้อนมาก ทำให้อากาศภายในเตาผสมกับก๊าซออกซิเจน สารตะกั่วในสีที่เคลือบจะละลายเมื่อถูกความร้อนไม่สูงมาก เมื่อผสมเข้าด้วยกันจะกลายเป็นสีเคลือบกระเบื้องที่เรียบมัน”(นาดาลี วี โรบินสัน, 2538 : 76)

ขณะที่ปวีรวรรต ธรรมาปริชากร ให้คำอธิบายในประเด็นนี้ไว้ความว่า

“คำว่าเบญจรงค์แปลว่าห้าสี ถูกนำมาใช้เป็นชื่อเรียกเครื่องถ้วยชนิดหนึ่งที่ตกแต่งด้วยการเขียนลายลงยาบนเคลือบด้วยสีต่างๆ ตั้งแต่ 3-8 สี สีเหล่านี้ส่วนใหญ่มีส่วนผสมของน้ำเคลือบ ผสมกันในอัตราส่วนค่อนข้างเข้มข้น ทำให้ลวดลายนูนเด่น ยกเว้นเพียงสีแดงเท่านั้นที่ไม่ผสมเคลือบ จึงมักหลุดหายไปก่อนสีอื่นๆ การเผาครั้งแรกต้องเผาตัวภาชนะเคลือบสีขาวในอุณหภูมิที่แตกต่างกัน นักวิชาการบางท่านสันนิษฐานว่า เครื่องถ้วยเบญจรงค์ผลิตจากแหล่งเตาจิ่งเต๋อเจิ้น มณฑลเจียงซี โดยเฉพาะชิ้นที่มีเนื้อละเอียด ปัจจุบันเชื่อกันว่าเครื่องถ้วยเบญจรงค์ทั้งเนื้อละเอียดและเนื้อหยาบส่วนใหญ่จะผลิตจากแหล่งเตาเต๋อฮั่วมณฑลฝูเจี้ยน แห่งหนึ่งทั้งนี้ก็เพราะเครื่องถ้วยที่ผลิตจากแหล่งเตานี้มีเทคนิค วิธีการผลิตรูปทรงและเนื้อดินเหมือนกับเครื่องถ้วยเบญจรงค์และอีกแห่งหนึ่งได้แก่แหล่งเตาสื่ออวน มณฑลกว่างตง จากการขุดค้นทางโบราณคดีที่แหล่งเตาสื่ออวนก็ได้ค้นพบชิ้นส่วนของเครื่องถ้วยเบญจรงค์ ที่เป็นผลผลิตของแหล่งเตาแห่งนี้เช่นกันชิ้นที่ผลิตจากแหล่งเตาจิ่งเต๋อเจิ้น มณฑลเจียงซี มีจำนวนน้อยมาก และจากการศึกษาเทคนิคการผลิตของเครื่องถ้วยเบญจรงค์รุ่นแรกๆ พบว่ามีลักษณะเช่นเดียวกับที่ใช้ที่มณฑลฝู

เจียน จึงทำให้น่าเชื่อว่า เครื่องถ้วยเบญจรงค์ส่วนใหญ่ผลิตจากแหล่งเตาในมณฑลกว่างตง และผู้เจียนมากกว่าแหล่งเตาจึงต่อเจียน มณฑลเจียงซี...(ปริวรรต ธรรมมาปริชากร, 2545 : 15-16)

ในประเด็นแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ในจีนนั้น สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนให้ข้อมูลไว้ความว่า

“ความสวยงามของเครื่องเคลือบเบญจรงค์ ทำให้เป็นที่ต้องการของคนไทย จึงมีผู้สั่งทำเครื่องเคลือบชนิดนี้จากจีน โดยกำหนดรูปภาชนะเป็นแบบไทย เขียนลายเป็นตัวอย่างลงบนภาชนะแบบต่างๆ ส่งเป็นตัวอย่างให้ช่างจีนเขียนลวดลาย กำหนดสีตามความนิยมของคนไทย เครื่องเคลือบเบญจรงค์ที่ทำจากจีนซึ่งให้ความรู้สึกในความเป็นของไทย ยิ่งกว่าเครื่องเคลือบชนิดอื่นๆ แต่ช่างจีนซึ่งไม่คุ้นเคยกับลวดลายแบบไทย การเขียนจึงไม่เป็นไปตามแบบที่ต้องการ แม้กระนั้นก็ยังเป็นที่นิยมของคนไทยในสมัยนั้น เครื่องเบญจรงค์ชนิดที่มีความละเอียด มีความประณีตในการผลิตน่าจะส่งเข้ามาเพื่อใช้ในราชสำนัก หรือเจ้านายข้าราชการชั้นสูง มักผลิตจากแหล่งจื๋อเจิ้น ใกล้เมืองหลวงจีน เนื่องจากเป็นแหล่งผลิตที่มีชื่อเสียงและมีฝีมือดีส่วนชนิดรองลงมาส่งทำจากแหล่งผลิตในมณฑลฝูเจี้ยนและมณฑลกว่างตง(เครื่องปั้น, 2547)

อย่างไรก็ดีเมื่อกล่าวถึงเครื่องถ้วยเบญจรงค์แล้วก็มักจะมีเครื่องถ้วยอีกชนิดที่อยู่ในกลุ่มงานเครื่องเคลือบที่ใช้เทคนิคการตกแต่งด้วยการเขียนสีลงบนพื้นเคลือบนั้นก็คือเครื่องลายน้ำทองที่เรียกเครื่องถ้วยลายน้ำทอง ก็เพราะงานเครื่องถ้วยชนิดนี้ มีการเขียนลวดลายสีทองบนเครื่องถ้วยด้วย นาดาลี วิโรบินสัน แสดงทัศนคติต่อเครื่องถ้วยทั้งสองประเภทนี้ไว้ว่า

“เบญจรงค์และลายน้ำทอง เป็นภาชนะเครื่องกระเบื้องเคลือบหลัก 2 ชนิดของจีนไทยกระเบื้องเคลือบ 2 ชนิดนี้ สั่งทำที่ประเทศจีนสำหรับมาใช้ในประเทศไทยเท่านั้น เบญจรงค์รุ่นแรกที่สุดมีอายุเก่าถึงปลายรัชสมัยกษัตริย์ราชวงศ์หมิง (Ming) ซึ่งตรงกับสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีของประเทศไทย ส่วนใหญ่เครื่องถ้วยเบญจรงค์เหล่านี้ จะผลิตขึ้นระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 18-19 ในยุคราชวงศ์ชิง (Qing) ซึ่งตรงกับสมัยรัตนโกสินทร์ของไทย ส่วนเบญจรงค์ที่เคลือบลายน้ำทอง ทั้งหมดผลิตขึ้นระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 18-19... ลายน้ำทองหมายถึงการเขียนลายทอง ลงบนพื้นเคลือบของภาชนะซึ่งกลายเป็นโครงร่างของลาย หรือย่ำเส้นด้วยสีทองบนลายที่สำคัญ ลวดลายของเมืองไทยเท่านั้นที่มีทองประดับ หรือใช้ทองเขียนทำให้อุณหภูมิเป็นพิเศษ แต่ภาชนะเหล่านี้จะใช้เฉพาะในราชสำนักเท่านั้น เพราะทองคำเปลว เป็นเอกลักษณ์ที่นิยมใช้กันในประเทศเรา... เครื่องเคลือบที่เขียนลายทองจะถูกนำเข้าเตาเผาที่ปิดมิดชิดเพื่อผสมและทำปฏิกิริยากับก๊าซออกซิเจนในยุคราชวงศ์ชิง ได้มีการนำผงทองมาผสมกับสีเคลือบแดง ที่คล้ายสีดินนิมเหล็กกับยางเหนียวอารบิก แล้วนำมาอบในอุณหภูมิสูงแค่ 800 องศาเซนติเกรด การประดับทองเป็นขั้นตอนสุดท้ายหลังจากการเผาหน้าเคลือบและเผาสีเคลือบแล้วเนื่องจากกรรมวิธีที่มากด้วยขั้นตอนนี้เอง เครื่องเคลือบทั้ง

ชนิดที่เคลือบสีและเขียนลายทอง จึงต้องมีการเผาในเตาอบถึง 3 ครั้ง การผลิตที่พิถีพิถันนี้เองทำให้ถ้วยชามชนิดนี้มีราคาแพงเกินกว่าที่ชาวบ้าน จะนำมาใช้ประจำวัน..."(นาตาลี วี โรบินสัน, 2538 : 76-77)

นอกจากนี้ข้อมูลจากสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนเล่มที่ 22 เรื่องเครื่องถ้วยไทย ให้ข้อมูลเกี่ยวกับที่มาของเครื่องเบญจรงค์ และเครื่องถ้วยลายน้ำทองไว้ดังนี้

"เครื่องถ้วยลายเขียนสีที่เรียกว่า เครื่องห้าสีหรือเครื่องถ้วยเบญจรงค์ อายุประมาณศตวรรษที่ 22-24 หมายถึง เครื่องปั้นดินเผาเคลือบที่เขียนลายโดยวิธีลงยา (enamel) ด้วยสีต่างๆ ตั้งแต่ 3 สีขึ้นไป จีนเรียกว่า อู๋ไฉ่ ไต้วไฉ่ เฝินไฉ่ และฝาลังไฉ่ ตามเทคนิคการเขียนลายสีที่แตกต่างกันไปของจีนแต่ถ้าเป็นเครื่องถ้วยไทยแล้วหมายถึง เครื่องถ้วยเบญจรงค์อย่างของไทยที่ส่งจีนทำ ใช้รูปแบบลายแบบ ลายไทย จีนนิยมเครื่องถ้วยลงยาห้าสีมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์หมิงตอนปลาย โดยเฉพาะในสมัยพระเจ้าวันลี่ และสืบต่อมาจนถึงสมัยราชวงศ์ชิง ราชสำนักไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาได้สั่งซื้อเข้ามาใช้และต่อมาได้จัดส่งกลับไปส่งทำด้วย โดยส่งทำเป็นโถปริกและโถฝาขนาดกลาง เขียนเป็นลายกระหนก ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายเทพนม นรสิงห์ เป็นต้น เครื่องถ้วยเบญจรงค์ของไทยมีทั้งที่ส่งทำที่จิงเต๋อเจิ้นและที่ทำจากเตาเผาผองหลู่เจี้ยน และกวางตุ้ง เมื่อการใช้เครื่องถ้วยชนิดนี้เป็นที่นิยมในตลาดเมืองไทย เครื่องถ้วยเบญจรงค์ที่ส่งทำจากจิงเต๋อเจิ้นนั้นมักจะเป็นของใช้ในราชสำนัก เพราะเนื้อดินปั้นละเอียด แกร่ง และบาง ช่างที่ทำฝีมือดีและเขียนลายได้ละเอียดสวยงาม เครื่องถ้วยลายน้ำทอง อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 23-24 หมายถึง เครื่องปั้นดินเผาเคลือบที่เขียนลายด้วยวิธีลงยาเช่นกัน แต่เป็นพวกที่ลงพื้นภาชนะด้วยสีทองที่ทำจากทองคำ เครื่องถ้วยลายน้ำทองที่ดี ๆ ไทย ส่งทำจากจีนเช่นเดียวกับเครื่องเบญจรงค์ เครื่องถ้วยลายน้ำทองนี้จีนนิยมมาก ในสมัยราชวงศ์ชิง โดยเฉพาะสมัยพระเจ้าคังซี (พ.ศ. 2205-2266) และพระเจ้าหยงเจิ้น (พ.ศ. 2266-2279) ร่วมรัชกาลของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชถึงพระเจ้าท้ายสระ ซึ่งน่าจะมีการสั่งทำเครื่องถ้วยน้ำทองจากญี่ปุ่นด้วยการสั่งทำเครื่องถ้วยเบญจรงค์ และถ้วยน้ำทองจากจีน คงจะได้สั่งทำสืบต่อมาในสมัยกรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ โดยมีการปรับปรุงและคิดค้นรูปแบบและลวดลายใหม่ๆ เพิ่มขึ้นอีกด้วย โดยเฉพาะรัชสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีนั้นพบว่า ในราชสำนักญี่ปุ่นก็ใช้เครื่องถ้วยจากประเทศไทย เรียกว่า "เครื่องถ้วยธนบุรี" ซึ่งน่าจะเป็นเครื่องถ้วยเบญจรงค์ หรือถ้วยน้ำทองที่สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีพระราชทานเป็นเครื่องบรรณาการ (เครื่องถ้วยไทย, 2547)

ปรีวรต ธรรมาปริชากร ให้คำอธิบายในเรื่องเครื่องถ้วยลายน้ำทองไว้ทำนองเดียวกันว่า "เครื่องถ้วยลายน้ำทอง เป็นเครื่องถ้วยที่ตกแต่งพื้นด้วยสีทอง ตัดเส้นด้วยสีทอง หรือเขียนลายสีทอง ส่วนลวดลายก็เขียนด้วยสีต่างๆ บนเคลือบ เช่นเดียวกับเครื่องถ้วยเบญจรงค์ สีทองจะใช้ตกแต่งหลังจากเขียนด้วยสีต่างๆ เรียบร้อยแล้ว เนื่องจากสีทองทนความร้อนได้เพียง 700-800 องศาเซลเซียส ซึ่งต่ำกว่าความร้อนที่ใช้ในการเผาเครื่องถ้วยเบญจรงค์ จึงจำเป็นต้องตกแต่ง

ด้วยสีต่างๆ ก่อนตกแต่งด้วยสีทอง หากเขียนสีทองก่อนจะทำให้สีทองละลายเมื่อพบกับอุณหภูมิที่สูงกว่า อย่างไรก็ตาม หากสีถูกเผาในอุณหภูมิที่ไม่สูงพอก็จะไม่สามารถจับหรือเกาะเข้าไปในเนื้อเคลือบข้างในได้เช่นกัน ทำให้สีไม่ติดแน่นและกะเทาะออกง่าย สันนิษฐานว่าในสมัยก่อนการผลิตเครื่องถ้วยลายน้ำทองชิ้นหนึ่งๆ คงเผาไม่ต่ำกว่า 3 ครั้ง.” (ปวิวรรต ธรรมาปริชากร, 2545 : 17)

นักวิชาการส่วนใหญ่จะเห็นว่า เครื่องถ้วยเบญจรงค์ และเครื่องถ้วยลายน้ำทอง เป็นเครื่องเคลือบลูกผสม กล่าวคือ ผลิตในประเทศจีน แต่ทว่ามีรูปแบบลวดลาย การตกแต่งเป็นแบบไทยๆ โดยช่างไทยเป็นผู้ออกแบบลวดลายต้นแบบให้ช่างจีนเขียนตาม ผลิตภัณฑืประเภทนี้เดิมผลิตเพื่อประเทศไทยโดยเฉพาะ เพื่อเป็นของขวัญในราชสำนักสำหรับเชื้อพระวงศ์ และเจ้านายชั้นสูง อาจรวมถึงขุนนางผู้ใหญ่ นักวิชาการบางท่านเชื่อว่า “อาศัยการสันนิษฐานจากการขุดค้นพบเครื่องเบญจรงค์ภายในเขตพระราชวังโบราณในพระนครศรีอยุธยา และการศึกษาเปรียบเทียบลักษณะรูปทรง องค์ประกอบของลวดลาย รวมทั้งเทคนิคการผลิตแล้ว เชื่อว่าคงมีการสั่งทำเครื่องถ้วยเบญจรงค์มาแล้วตั้งแต่สมัยอยุธยา ในราวรัชกาลของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นอย่างช้า หรือในประเทศจีนตรงกับรัชกาลของพระเจ้าคังซี อันเป็นช่วงที่เครื่องถ้วยประเภทตกแต่งลวดลายด้วยสีหลายสีกำลังเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลาย ในช่วงนั้นนอกจากไทยจะส่งเครื่องถ้วยเบญจรงค์เข้ามาใช้แล้ว ก็ยังมีการนำเอาเครื่องถ้วยเขียนสีของจีนเข้ามาด้วย แต่เครื่องถ้วยเขียนสีของจีนจะมีลักษณะแตกต่างกับเครื่องถ้วยเบญจรงค์อย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ ของไทยส่วนใหญ่จะเขียนด้วยลวดลายจากสีผสมน้ำเคลือบ ลวดลายจะนูนเด่นและเน้นสีพื้น ในขณะที่การเขียนลายสีของจีนจะบาง สีไม่นูนเด่นออกมา และไม่นิยมเน้นสีพื้น นอกจากนี้เครื่องเบญจรงค์ของไทยยังมีรูปทรงเฉพาะ นิยมชามทรงบัว ซึ่งอาจจะเป็นจุดหนึ่งที่ทำให้เห็นว่า การผลิตเครื่องถ้วยเบญจรงค์นั้น ไทยเป็นผู้กำหนดรูปทรงลวดลายและสีสันทันเองตามรสนิยมของคนไทย ขณะที่การตกแต่งลวดลายและเทคนิคในการผลิตนั้นใช้กรรมวิธีของจีน (วัดบุปผาราม, 2547)

ในประเด็นที่มาของเครื่องถ้วยเบญจรงค์และการผลิต ปวิวรรต ธรรมาปริชากร แสดงความเห็นไว้ว่า

“เกี่ยวกับการผลิตเครื่องถ้วยเบญจรงค์นั้น หลายท่านเชื่อว่า ไทยได้สั่งเครื่องเคลือบสีขาวล้วนๆ มาให้ช่างไทยเขียนลายในเมืองไทย แล้วส่งกลับไปเผาในเมืองจีน บ้างก็เชื่อว่าการส่งช่างไปคุมการเขียนลายที่นั่น อย่างไรก็ตาม เรื่องนี้ไม่มีการบันทึกไว้เป็นหลักฐานแต่ประการใด และวิธีการดังกล่าวค่อนข้างยุ่งยาก เพราะอาจชำรุดเสียหายในระหว่างการเดินทาง เรื่องนี้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ก็ทรงเชื่อว่า ไทยเราไม่ได้สั่งเครื่องถ้วยเคลือบสีขาว มาให้ช่างเขียนลายเอง รวมทั้งไม่ได้ส่งช่างไทยไปคุมการผลิต เพียงแต่ส่งแบบหรือตัวอย่างไป หากเราพิจารณาถึงวิธีการผลิตเครื่องถ้วยเบญจรงค์ สี

บางสีต้องถูกเผาในอุณหภูมิที่แตกต่างกัน การนำเครื่องด้วยชิ้นหนึ่งๆ กลับไปกลับมาเพื่อให้ช่างไทยตกแต่ง ลวดลายจึงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก นอกจากนี้ลักษณะลวดลายก็แสดงให้เห็นถึงฝีมือของช่างจีนอย่างเห็นได้ชัด... ส่วนจะมีการสั่งผลิตเมื่อใดนั้น ยังไม่มีหลักฐานทางเอกสารยืนยันแน่นอน มีขามเบญจรงค์เทพนม ใบหนึ่ง ปัจจุบันอยู่ในสถานสะสมเอกชน ที่กั้นขามด้านนอกมีเครื่องหมายปีรัชสมัยจักรพรรดิวันลี่ (พ.ศ. 2166 – 2163) ผลจากการเปรียบเทียบรูปแบบของเครื่องด้วยเบญจรงค์ในกลุ่มเดียวกันกับเครื่องด้วยจีน ประเภทเขียนลายสีบนเคลือบที่มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 23 ซึ่งผลิตจากแหล่งเตาในมณฑลฝูเจี้ยน พบว่ามีเทคนิควิธีการวางเผาแบบเดียวกัน คือ ที่ก้นภาคน้ำเคลือบออกเป็นรูวงแหวน เพื่อซ้อนกันของภาชนะ อีกใบหนึ่ง และลายดอกไม้สีก็ดูก็เป็นลายที่นิยมกันในรัชสมัยจักรพรรดิคังซี ฉะนั้นขามเบญจรงค์ใบนี้ จึงน่าจะเป็นชิ้นที่ลอกเลียนแบบเครื่องหมายปีรัชสมัยจักรพรรดิวันลี่ แห่งราชวงศ์หมิง ทำให้สันนิษฐานว่า ไทยคงเริ่มมีการสั่งทำเครื่องด้วยเบญจรงค์จากประเทศจีน เป็นครั้งแรกในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช... มิใช่ในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวร (ปวิรรต ธรรมาปริชากร, 2545 : 16-17)

ในทำนองเดียวกัน นาดาลี วี โรบินสัน ก็แสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้ไว้ในบทความเรื่องเครื่องถ้วยเบญจรงค์จีน-ไทย ความว่า

“...ยังไม่ทราบแน่ชัดว่าด้วยขามต่างๆ ที่เคลือบสีเบญจรงค์ทั้งหลายเริ่มเข้ามาในเมืองไทยเมื่อใด สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ผู้ทรงเป็นนักประวัติศาสตร์พระองค์แรกของไทย ทรงให้ความเห็นว่าด้วยขามเบญจรงค์ลายไทยเริ่มเข้ามาตั้งแต่สมัยพระบรมราชาธิราชที่ 1 (ค.ศ. 1370-1388) วันเวลานี้ดูจะเร็วเกินไป เพราะกระเบื้องเคลือบหลายสี (Wucal) เริ่มทำขึ้นภายหลังในสมัยจักรพรรดิเฉิงฮู่ว (Chenghua) (ค.ศ. 1465-1487) ผู้ชำนาญเรื่องเครื่องปั้นดินเผาของญี่ปุ่นคนหนึ่งชื่อ ซากะ มิซึ (Sake Miki) ให้ความเห็นว่า เบญจรงค์รุ่นแรกเข้ามาในประเทศไทย เมื่อสมัยจักรพรรดิเจี๋ยจิ้ง (Jiajing) และต่อมาในสมัยจักรพรรดิวันลี่ (Wanli) แห่งราชวงศ์หมิง ลายเบญจรงค์เก่าแก่ที่สุดเท่าที่เคยพบเป็นขามที่มีตราจักรพรรดิวันลี่ ระหว่างคริสต์ศักราช 1573-1620... สีสันทของขามเป็นสีแดง (มะเขือเทศ) เหลือง เขียว สีม่วง (มะเขือม่วง) ทั้งอ่อน-แก่ สีฟ้าอมเขียว (ขึ้นการเวก) ก็ตรงต่อลักษณะของสีสันทที่ผสมใช้กันมากในสมัยจักรพรรดิวันลี่ บางทีขามใบนี้คงไม่ได้สั่งทำเป็นพิเศษเพื่อ พระเจ้าแผ่นดินสมัยนั้น... ขามใบนี้คงเป็นราชบรรณาการถวายโดยจักรพรรดิวันลี่ (นาดาลี วี โรบินสัน, 2538 : 78-79)

เครื่องเบญจรงค์นั้นนักวิชาการส่วนใหญ่สันนิษฐานว่านำเข้ามาประเทศไทย ในสมัยอยุธยา และมาสิ้นสุดลงในสมัยรัชกาลที่ 5 เครื่องเบญจรงค์ในแต่ละยุคสมัยนั้นมีลวดลายและรูปทรงที่แตกต่างกัน ในสมัยอยุธยามักใช้ลายเทพนมและลายนรสิงห์ รูปทรงที่ใช้มักเป็นทรงบัว และทรงมะนาวตัดในสมัยรัตนโกสินทร์รูปทรงที่ใช้มักเป็นทรงบัวปากผาย ลวดลายที่ใช้ก็เป็นลายราชสีห์ ลายครุฑ และลายสิงห์ ในรัชกาลที่ 4-5 ลวดลายที่นิยมใช้คือ ลายบัวบาน และลายกลีบบัว. (จรรยา โกมุทร์ตานนท์, 2539 : 31-32) เครื่องเบญจรงค์ผลิตเป็นภาชนะเครื่องใช้

หลากหลายประเภท เช่น ชาม จานเชิง หรือพาน โถ กระโถน กาน้ำ ชุดถ้วยชาช้อน และชุดตั้งโต๊ะบุชชา เป็นต้น การแบ่งระยะการผลิตเครื่องถ้วยเบญจรงค์นักวิชาการแบ่งไว้เป็น 6 ระยะได้แก่

ระยะที่ 1 ระหว่างรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชถึงพระเจ้าท้ายสระ (พ.ศ.2199-2275)

ระยะที่ 2 ระหว่างสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ถึงพระเจ้าเอกทัศ (พ.ศ.2275-2313)

ระยะที่ 3 ระหว่างรัชสมัยพระเจ้าตากสินมหาราช และพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (พ.ศ. 2310-2352)

ระยะที่ 4 ระหว่างรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

ระยะที่ 5 ระหว่างรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2334-2453) (วัดบุปผาราม, 2547)

ปวีร์วรรต ธรรมาปริชากร กล่าวถึงเครื่องถ้วยเบญจรงค์ ในวัดโพธิ์ ให้ความว่า เครื่องเบญจรงค์ในยุคนี้ "ในวัดโพธิ์มีอยู่หลายใบ รูปทรงส่วนใหญ่เป็นชามบัว (ชามปากผาย) นิยมตกแต่งตัวภาชนะด้วยลายเทพนม ในกรอบช่องกระจก และที่โถกตกแต่งด้วยลายก้านต่อดอกในกรอบช่องกระจกรูปกลีบบัว ด้วยการเขียนลายด้วยสีแดงไม่ผสมเคลือบเป็นโครง หรือกรอบเส้น" (ปวีร์วรรต ธรรมาปริชากร, 2545 : 17)

ภาพประกอบ : ชามเบญจรงค์ในวัดโพธิ์

ระยะที่ 1 ระหว่างรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชถึงพระเจ้าท้ายสระ (พ.ศ. 2199-2275) ลวดลายและสีสันของเครื่องถ้วยเบญจรงค์ในช่วงนี้ยังมีลักษณะคล้ายเครื่องถ้วยเขียนสีของจีนอยู่มากกล่าวคือ ถ้าเป็นชาม มักเขียนเป็นลวดลายเทพนมสีขาวพื้นสีเหลือง สลับด้วยลายดอกไม้ และลายก้านขดสีแดงและสีเขียว ตัวเทพนมจะยังไม่มีการตกแต่งลายละเอียดของเครื่อง

อารมณ์มากนัก ลายดังกล่าวนี้จะอยู่ระหว่าง ลายแถบสีแดงที่ไม่ผสมเคลือบ มีลักษณะเป็นโครงหรือกรอบเส้น ด้านในของภาชนะตรงบริเวณขอบปาก นิยมตกแต่งด้วยแถบเส้นสีแดงประดับด้วยลายดอกไม้เล็กๆ สลับกับลายใบไม้ ตัวภาชนะเป็นสีขาว พื้นไม่นิยมตกแต่งลวดลาย ส่วนกันบางครั้งจะพบว่ามีการปาดน้ำเคลือบออกเป็นรูปวงแหวนแล้วทาสีเขียวใส่ในกรอบเส้นสีแดง ซึ่งเป็นกรรมวิธีเดียวกับการผลิตชามเขียนสีของจีนในสมัยราชวงศ์ชิงตอนต้น ราวพุทธศตวรรษที่ 23 นอกจากนั้นชามเบญจรงค์บางใบยังมีการเขียนลายดอกไม้ 4 ฤดู ซึ่งเป็นลายที่นิยมกันมากในสมัยจักรพรรดิคังซี (พ.ศ. 2205-2265) ปรีวรรต ธรรมมาปริชากร กล่าวถึง “เครื่องถ้วยเบญจรงค์ในวัดโพธิ์ให้ความว่า เครื่องเบญจรงค์ในยุคนี้ในวัดโพธิ์มีอยู่หลายใบ รูปทรงส่วนใหญ่เป็นชามบัว (ชามปากผาย) นิยมตกแต่งตัวภาชนะด้วยลายเทพนม ในกรอบช่องกระจก และที่โถกตกแต่งด้วยลายก้านต่อดอกในกรอบช่องกระจกรูปกลีบบัว ด้วยการเขียนลายด้วยสีแดงไม่ผสมเคลือบเป็นโครงหรือกรอบเส้น” (ปรีวรรต ธรรมมาปริชากร, 2545 : 17)

ระยะที่ 2 ระหว่างสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศถึงพระเจ้าเอกทัศ (พ.ศ. 2275-2313) เครื่องถ้วยเบญจรงค์ที่สั่งทำในสมัยนี้ มีหลากหลายรูปแบบขึ้น ลวดลายที่ใช้ตกแต่งมักได้แก่ ลายเทพนม สลับลาย นรสิงห์ ลายเทพนมสลับลายครุฑ ลายเทพนมสลับลายยักษ์ และเทพนมสลับลายเทวดาโดยมีลายเปลวไฟ หรือลายก้านขดสีแดงบนพื้นดำเป็นลายพื้น บริเวณขอบปากทั้งสองด้านตกแต่งด้วยลายดอกไม้ ใบไม้เล็กๆ บนพื้นสีต่างๆ กัน ส่วนตัวภาชนะด้านในมักเคลือบสีเขียวขุ่น ในทำนองเดียวกัน ปรีวรรต ธรรมมาปริชากร กล่าวถึงเครื่องถ้วยเบญจรงค์ในวัดโพธิ์ ให้ความว่า “เครื่องถ้วยเบญจรงค์ในยุคนี้ที่อยู่ในวัดโพธิ์ “รูปทรงส่วนใหญ่เป็นชามทรงบัว ตกแต่งถ้วยเทพนมสลับก้านลายนรสิงห์ มีลายเปลวไฟคั่นอยู่บนพื้นลายสีดำ สำหรับพื้นลายสีดำนี้นักมีทารองพื้นด้วยน้ำเคลือบสีเขียว ส่วนพื้นชามด้านในมักเคลือบสีเขียวขุ่น” (ปรีวรรต ธรรมมาปริชากร, 2545 : 17)

ภาพประกอบ : ชามเบญจรงค์เก่าสมัยอยุธยา

เสนอ นิลเดช กล่าวถึงเครื่องเบญจรงค์สมัยอยุธยาไว้สรุปความได้ว่า

เครื่องเบญจรงค์มาเฟื่องฟูในสมัยอยุธยาตอนปลาย ในสมัยพระเจ้าบรมโกศเพราะเป็นระยะที่ได้รับกาารฟื้นฟูศิลปะมากที่สุด (พ.ศ.2275 – พ.ศ. 2301) ทั้งเป็นรัชกาลที่ยาวนานพอสมควร จึงกล่าวได้ว่า ก่อนที่จะมีลายแบบเบญจรงค์ก็มีการเขียนลายไทยในถ้วยชามและโถอยู่แล้ว คือ โถแบบทรงแดงจุกป้าน ชามแบบชามปากปลี นับว่าเป็นแบบเก่ากว่าแบบเบญจรงค์ รูปลักษณะเครื่องถ้วยของสมัยอยุธยาจำแนกออกเป็น 3 ประเภท คือ โถ ชาม และจาน โถเบญจรงค์สมัยอยุธยาเท่าที่พบแบ่งเป็นโถใหญ่และโถเล็ก... ชามในสมัยอยุธยาเท่าที่ค้นพบมีทั้งชามชนิดมีฝาและไม่มีฝา ชามฝาได้แก่ ชามทรงบัว ทรงมะนาวตัด ชามปากปลี เพราะคนไทยนิยมมีฝาคือบ... จานสมัยอยุธยาเท่าที่ใช้อยู่กันอยู่และมีตกทอดมาให้ได้เห็นในปัจจุบันนี้ได้แก่ จานเชิง และจานก้นแบนธรรมดา (เสนอ นิลเดช, 2542 :3442 – 3414)

ภาพประกอบ : ชามเบญจรงค์เก่าสมัยอยุธยา

ภาพประกอบ : โถปริกเบญจรงค์และจานรองถ้วยเบญจรงค์ลายเทพนมสิงห์สมัยอยุธยาตอนปลาย

ระยะที่ 3 ระหว่างรัชสมัยพระเจ้าตากสินมหาราช และ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (พ.ศ. 2310 – 2352) จัดเป็นยุคหัวเลี้ยวหัวต่อของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบศิลปะจากอยุธยาเป็นโกสินทร์ ในสมัยรัชกาลที่ 1 ได้ปรากฏในพงศาวดารว่าพระองค์โปรดฯ ให้สั่งทำเครื่องถ้วยจากจีน โดยให้ปรับปรุงลวดลายและสีสันท่างๆ อย่างประณีตพิถีพิถันมากขึ้น แต่ดำเนินตามตัวอย่างที่มีมาแต่สมัยอยุธยาเป็นพื้น เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงการเคลือบด้านในของภาชนะจากสีเขียวมาเป็นสีขาว นอกจากนั้นลวดลายใหม่ๆ ยังได้ปรากฏเด่นชัดขึ้น เป็นต้นว่า ลายราชสีห์ ลายกิ้งก่า ลายหนุมาน ลายสิงหาลง ลายกลีบบัว ส่วนลายเก่า เช่น ลายนรสิงห์ ลายครุฑ และลายเทพนมก็ยังคงมีการใช้สืบมา แต่ลายที่ใช้ตกแต่งประกอบลายหลักๆ ดังกล่าว จะมีวิวัฒนาการและมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น เสนอ นิลเดช กล่าวถึงเครื่องเบญจรงค์ยุคนี้ไว้ความว่า

"...ในสมัยกรุงธนบุรี มีชามชนิดหนึ่ง เรียกกันว่า ชามเจ้าตาก มีรูปทรงแบบทรงมะนาวตัดเป็นชามลายพื้นทอง สีทองเป็นแบบทองขีดไม่สุกปลั่ง ตัวลายที่เขียนเป็นลายพื้น ในชามเบญจรงค์สมัยอยุธยาซึ่งเป็นแบบสีเขียวสด ชามแบบนี้จัดเป็นชามหายาก...ชามเบญจรงค์สมัยรัตนโกสินทร์ปรากฏในพระราชพงศาวดาร รัชกาลที่ 1 ว่าได้โปรดให้สั่งชามของหลวงโดยให้ปรับปรุงลายให้ดีขึ้น กระบวนการสั่งก็พิถีพิถันทั้งลวดลายและรูปทรง ลายที่ไทยส่งไปจึงเปลี่ยนรูปแบบจากชามฝาทรงปากบัวผาย เป็นชามลายเทพนมครุฑ และภาพในเรื่องรามเกียรติ์ ในลายที่เรียกว่า ช่องกระจก ลายประกอบเป็นลายก้านขด หรือก้านนก กนกเปลวตัดเส้นเรียบร้อย พื้นลายของชามที่พบเป็นแบบสีแดง และสีแดง ภายใต้น้ำเป็นสีขาว ที่กลางชามเขียนลายกนก และที่ขอบก็เขียนลายคดกริชเช่นกัน อันเป็นวิธีการแบบใหม่ แตกต่างจากชามสมัยอยุธยาและกรุงธนบุรี ที่นิยมพื้นในชามเป็นสีเขียว (เสนอ นิลเดช , 2542 :3415)

ภาพประกอบ : โถเบญจรงค์สมัยกรุงธนบุรี กับ ชามเบญจรงค์ ลายเทพนม -นรสิงห์ สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ระยะที่ 4 ระหว่างรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ช่วงรัชกาลที่ 2 เป็นช่วงที่ช่างจีนสามารถเขียนลายให้มีความอ่อนช้อยมากขึ้น เขียนลายในช่องกระจก รูปกลีบบัว ทั้งฝาและตัวของภาชนะ ซึ่งอาจเปรียบเทียบได้กับเครื่องลายครามจีน ที่ผลิตในสมัยจักรพรรดิ เจียฉิ่ง (พ.ศ. 2339-2363) แห่งราชวงศ์ชิง ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 มีการทำตัวภาชนะเป็นเหลี่ยมหรือเฟือง และเขียนลายในช่องกระจกตามลักษณะการบังคับของรูปทรง รวมทั้งมีการประดับตรงส่วนจุกหรือที่จับของฝาด้วยการปิดทอง หรือทำยอดทองเป็นชั้นๆ ลวดหลั่นกันแล้วลงยาสีต่างๆ ลวดลายมีทั้งที่เป็นลายแบบเก่า ลายเทพนมสลับลายครุฑ และลายใหม่ๆ เช่น ลายพันธุพฤกษา เป็นต้น (วัดบุปผาราม, 2547) สำหรับข้อมูลเกี่ยวกับเครื่องเบญจรงค์ในช่วงยุครัชกาลที่ 2 และรัชกาลที่ 3 เสนอ นิลเดช กล่าวไว้ในสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลาง ความว่า

“ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ 2 สมเด็จพระศรีสุริเยนทรามาตย์พระบรมราชินีในรัชกาลนี้ทรงเป็นพระธุระในการจัดกระบวนชุดต่างๆ ทั้งชุดดาวและชุดหวานของห้องเครื่องฝ่ายใน ขามที่สั่งมีทั้งขามฝา จานเชิง โถต่างๆ อย่างมากมาย โถทรงโกศที่สั่งทรงพิธีพิถันมากกว่าสมัยอยุธยา จะเห็นได้จากทรงและฝาของเดิม ฝาคุ้มทรงโถอ่อนก็เปลี่ยนเป็นผาย ลูกแก้วยอดโถก็สั่งกลิ้งได้สัดส่วน เฉพาะฝาขามก็แก้ทรงให้สูงขึ้นฝาคุ้มขึ้น อาจเป็นเพราะทรงขึ้นฝาคุ้มขึ้นจึงเรียกกันว่า ขามทรงโกศ ลายที่สั่งเขียนและให้แบบออกไปก็เป็นลายไทยที่ประณีต และนิยมแบบลายน้ำทอง คือพื้นเป็นสีทอง และขามพื้นสีต่างๆ ตลอดจนขามชนิดพื้นขามขาวธรรมดา แต่ตัวลายเล่นสีต่างๆ...สมัยพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงนิยมศิลปะทั้งแบบจีนและยุโรป การสั่งด้วยขามต่างๆ จึงสั่งกันตามพระราชนิยมทั้งของหลวงและของขุนนาง หรือพ่อค้าจีนนำเข้ามา เกิดคตินิยมแบบลายละเอียด แบบนกเขาไม้ลายน้ำทอง ลายแบบดอกเบญจมาศ ลายมงคลแปด... (เสนอ นิลเดช, 2542 : 3416)

ภาพประกอบ : โถทรงโกศและขามเบญจรงค์ ลายนรสิงห์เขียนสีลงยา สมัยรัตนโกสินทร์

ระยะที่ 5 ระหว่างรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2334-2453) การสั่งทำเครื่องเบญจรงค์ในช่วงนี้ไม่เพียงพូเหมือนระยะที่ผ่านมา และดูเหมือนว่าจะเริ่มเสื่อมลงอย่างเห็นได้ชัด ทั้งนี้เนื่องจากความนิยมในเครื่องถ้วยยุโรป เครื่องถ้วยญี่ปุ่น รวมทั้งเครื่องลายครามจีนได้แพร่หลายอย่างมาก ช่วงนี้ได้มีการสั่งชุดชาเขียนสีจากยุโรปเข้ามาด้วย เช่น ชุดถ้วยจักรี จากประเทศฝรั่งเศส นอกจากนี้ในรัชกาลที่ 5 ยังเป็นสมัยที่นิยมเครื่องลายครามมาก มีการจัดประกวดเครื่องลายครามในรูปของเครื่องโต๊ะ และถ้วยปั้น (ชา) ขึ้นหลายครั้ง จึงทำให้เครื่องถ้วยเบญจรงค์ค่อยๆ หายไปจากความนิยมของคนไทยที่ยังพอมีหลงเหลืออยู่บ้างส่วนใหญ่อีกเป็นเครื่องเบญจรงค์คุณภาพต่ำ ลวดลายที่เชิดตกแต่งมักเลียนแบบลายเก่าๆ เช่น ลายเทพนม นรสิงห์ แต่ก็ทำไม่ได้ไม่สวยงามเท่า เครื่องถ้วยเบญจรงค์ในระยะนี้บางชิ้นมีเครื่องหมายปีรัชกาลจักรพรรดิ หงจื่อ (พ.ศ. 2405-2415) ซึ่งมักเขียนลายเกิดกระดองเต่า หรือรังผึ้ง และลายและลายมงคลในลัทธิเต๋า (วัดบุปผาราม, 2547) ปรีวรรต ธรรมมาปริชากร แสดงทัศนคติถึงเครื่องถ้วยเบญจรงค์และลายน้ำทองในช่วงยุคนี้ไว้ความว่า

“...การสั่งทำเครื่องถ้วยเบญจรงค์ในช่วงนี้ไม่เพียงพូเหมือนระยะที่ผ่านมา ดูเหมือนว่าจะเริ่มเสื่อมลงอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากความนิยมในเครื่องถ้วยลายครามจีน เครื่องถ้วยญี่ปุ่น และเครื่องถ้วยยุโรปเริ่มแพร่หลายมากขึ้น... เครื่องถ้วยลายน้ำทองที่มีในวัดพระเชตุพน เป็นเครื่องถ้วยที่ถูกผลิตขึ้น ในระหว่างรัชสมัยพระบาท สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2394-2453)รูปทรงที่มีเป็นโถฝาตกแต่งด้วยลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ก้านแย่ง โดยเน้นการตกแต่งด้วยสีเขียวและแดง ส่วนสีเหลืองและสีน้ำเงินเป็นสีที่ตกแต่งประกอบ แล้วดัดเส้นด้วยสีทอง เนื่องจากในสมัยรัชกาลที่ 5 พ่อค้าชาวตะวันตกนำเครื่องถ้วยยุโรปเข้ามา จึงทำให้เครื่องถ้วยลายน้ำทองเริ่มลดความนิยมลงไปพร้อมกับเครื่องถ้วยเบญจรงค์ จนเลิกสั่งผลิตไปในที่สุด” (ปรีวรรต ธรรมมาปริชากร, 2545 : 17)

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปฐิติ ออนซอน และคณะ(2547) ทำวิจัยเรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์เบญจรงค์จังหวัดสมุทรสาครเพื่อการส่งออก สรุปผลการศึกษาไว้ว่าการผลิตเบญจรงค์ในจังหวัดสมุทรสาครส่วนใหญ่ผู้ผลิตแต่ละรายจะมีความคล้ายกันในการผลิตลวดลาย รูปแบบ และประเภทของผลิตภัณฑ์ ลวดลายส่วนใหญ่เป็นการผลิตตามการสั่งซื้อของลูกค้า ซึ่งจะเป็นลูกค้าที่มาซื้อเพื่อจำหน่ายต่อทั้งในและนอกประเทศ สำหรับรูปแบบและประเภทของเบญจรงค์ ส่วนใหญ่จะไม่คิดผลิตรูปแบบใหม่ๆ

เนื่องจากจะทำให้ต้นทุนในการผลิตสูงขึ้น ผู้ผลิตจึงนิยมนำของขายที่สามารถซื้อได้และหาได้ในท้องถิ่นที่มีอยู่มาเขียนลวดลายตามที่ต้องการ

ศิวฤทธิ์ พงศกรรังศิลป์ ญาณดา พรประเสริฐและ สุชาติ ฉันทสำราญ (2547) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับส่วนประสมทางการตลาดสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า 1. ลักษณะส่วนบุคคลได้แก่ ภูมิฐานะ อายุ อาชีพ การศึกษา รายได้ ต่อเดือน และสถานภาพสมรส มีความสัมพันธ์กับการให้ความสำคัญต่อส่วนประสมทางการตลาดของผู้บริโภคทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านผลิตภัณฑ์ ราคา การจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 สำหรับปัจจัยด้านเพศของผู้บริโภคพบว่า มีความสัมพันธ์กับส่วนประกอบทางการตลาดในด้านราคา การจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 สำหรับปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์ไม่มีความสัมพันธ์กับเพศของกลุ่มตัวอย่าง 2. ผู้บริโภคที่มีปริมาณการซื้อที่แตกต่างกันจะให้ความสำคัญกับส่วนประสมทางการตลาดในด้านผลิตภัณฑ์และการส่งเสริมการตลาดที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

ชูโอ เซ็นโกและคณะ (2546) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการประเมินโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในเขตจังหวัดภาคใต้โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัยเพื่อศึกษาเกี่ยวกับด้านผู้ผลิต ผู้จำหน่าย ผู้บริโภค และสังคมโดยรวม พบว่า

1. โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์สามารถพัฒนาศักยภาพให้แก่ท้องถิ่น ช่วยสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน สร้างเงินสร้างรายได้ให้แก่ผู้ผลิตและผู้จำหน่าย
2. โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์สามารถช่วยสร้างงานให้แก่ชุมชนท้องถิ่น ช่วยทำให้แรงงานอพยพลดลง

3. โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์สามารถช่วยให้รายได้ส่วนบุคคลเพิ่มขึ้น

ในขณะเดียวกันผลการศึกษาพบว่า โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ มีปัญหาที่ต้องการความช่วยเหลือจากทางภาครัฐบาลดังนี้

1. ผลิตภัณฑ์ไม่ได้มาตรฐาน ไม่มีหน่วยงานราชการรับรองคุณภาพของผลิตภัณฑ์อย่างชัดเจน
2. ผลิตภัณฑ์ไม่มีความเป็นสากล ทั้งรูปแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์
3. ผลิตภัณฑ์ไม่มีความแตกต่างจากคู่แข่งและขาดเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการผลิต อีกทั้งผู้ผลิตไม่มีความรู้ทางด้านเทคโนโลยี

4. ผลิตภัณฑ์ไม่ได้ติดตราสัญลักษณ์ของโครงการ ทำให้ผู้บริโภคไม่ทราบว่าเป็นผลิตภัณฑ์ของโครงการ
5. ผู้ผลิตบางกลุ่มเริ่มตระหนักถึงลิขสิทธิ์ทางภูมิปัญญาของผลิตภัณฑ์
6. ช่องทางการจัดจำหน่ายน้อย
7. การจัดออกร้านที่ทางรัฐบาลหรือทางเอกชนจัดขึ้นนั้น เป็นการผสมระหว่างผู้ผลิตในโครงการและผู้ผลิตในท้องถิ่นรายอื่นๆ ซึ่งผู้บริโภคเข้าใจผิดว่าผลิตภัณฑ์ทั้งหมดเป็นผลิตภัณฑ์ภายในโครงการ
8. การโฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อที่ทางรัฐบาลจัดทำอยู่ยังไม่มีประสิทธิภาพที่เพียงพอเพราะน้อยเกินไป
9. ผู้ผลิตต้องการเงินทุนสนับสนุนช่วยเหลือในการประกอบการ

อมรทิพย์ แท้เที่ยงธรรม(2547)ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการประเมินผลกลุ่มหัตถกรรม ภายใต้โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์: กรณีศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราชโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินและศึกษาปัญหาอุปสรรคของกลุ่มหัตถกรรมภายใต้ โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในจังหวัดนครศรีธรรมราชโดยมุ่งศึกษาเฉพาะกลุ่มหัตถกรรม 4 ประเภทได้แก่กลุ่มจักสานย่านลิเพากกลุ่มแกะตัวหนังตะลุง กลุ่มผลิตภัณฑ์กระจูด และกลุ่มพัดใบกระพ้อ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มหัตถกรรมตัวอย่างจังหวัดนครศรีธรรมราชมีทั้งที่เป็นกลุ่มสมาชิกไม่เกิน 50 คน กลุ่มที่มีสมาชิกมากกว่า 50 คนแต่น้อยกว่า 100 และกลุ่มที่มีสมาชิกมากกว่า 100 คนกลุ่มหัตถกรรมเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นหลังช่วงวิกฤติทางเศรษฐกิจ โดยมีรูปแบบการจัดองค์กรที่ชัดเจนและส่วนใหญ่มีการจัดประชุมประมาณเดือนละ 1 ครั้ง ประธานกลุ่มจะมาจากการเลือกตั้งมีวาระดำรงตำแหน่งประมาณ 2 ปี การสมัครเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มส่วนใหญ่จะต้องเสียค่าสมัคร และ/หรือชำระค่าหุ้น และ/หรือต้องออมทรัพย์ทุกเดือนหลังจากได้รับเป็นสมาชิกกลุ่มแล้ว เงินเหล่านี้จะถูกนำไปใช้เพื่อการดำเนินงานของกลุ่ม การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มมีทั้งการจำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลางจำหน่าย ณ ที่ทำการกลุ่ม และการไปจำหน่ายตามงานแสดงสินค้าต่างๆ เมื่อได้รับคำสั่งซื้อมาประธานกลุ่มจะกระจายงานให้สมาชิกตามความถนัด ผลตอบแทนที่สมาชิกได้รับส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับชิ้นงานที่สมาชิกทำได้ สมาชิกของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีอายุเฉลี่ยมากกว่า 40 ปี สมรสแล้ว อีกทั้งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลักทางด้าน การเกษตรและการทำหัตถกรรม ปัญหาที่กลุ่มหัตถกรรมตัวอย่างทุกกลุ่มประสบได้แก่ ปัญหาด้านเงินทุน ซึ่งประกอบด้วยปัญหาเกี่ยวกับความไม่เพียงพอของเงินทุน และความหายากของแหล่ง

เงินทุนเพื่อการกู้ยืม นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องราคาขายผลิตภัณฑ์อยู่ในระดับต่ำ ปัญหาการขาดทักษะในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ ด้วย

สุรชัย เสือสูงเนิน(2548)ทำวิจัยเรื่องการศึกษางานศิลปหัตถกรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสูงจังหวัดลพบุรีโดยมุ่งศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบ การใช้สอยงานหัตถกรรม ความเชื่อในการสร้างงาน ประเพณีและวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสูง ที่มีความสัมพันธ์กับงานศิลปหัตถกรรม และการสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญา ผลการศึกษาพบว่างานศิลปหัตถกรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสูง จังหวัดลพบุรี สะท้อนให้เห็นอดีตแห่งวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คน งานหัตถกรรมเหล่านั้นผูกพันกับชุมชน วิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย โดยเหตุที่งานหัตถกรรมส่วนใหญ่เป็นเครื่องใช้ที่สร้างขึ้นเพื่อการดำรงชีวิตประจำวัน เป็นเครื่องใช้ในการทำมาหากิน งานหัตถกรรมบางชิ้นผู้สร้างจะมีความคิดสร้างสรรค์เฉพาะตนทำให้ผลงานมีความโดดเด่นและมีลักษณะเฉพาะตัว การสืบทอดวัฒนธรรมด้านภูมิปัญญายังคงเป็นการสืบทอดความรู้ส่งผ่านจากรรพบุรุษ จากพ่อแม่มายังลูกหลานเป็นสำคัญ

อภิศักดิ์ บุญเลิศ(2548)ทำวิจัยเรื่องการศึกษาวิเคราะห์งานหัตถกรรมหล่อทองเหลืองชุมชนบ้านท่ากระยาง อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรีโดยมุ่งศึกษาในประเด็นกระบวนการผลิต รูปแบบผลิตภัณฑ์ และการถ่ายทอดองค์ความรู้ ผลการศึกษาพบว่ากระบวนการผลิตหัตถกรรมหล่อทองเหลืองในชุมชนบ้านท่ากระยางมีทั้งการผลิตแบบดั้งเดิม และแบบพัฒนา รูปแบบผลิตภัณฑ์ในแหล่งที่ศึกษาผลิตขึ้นตามความต้องการของตลาดเป็นสำคัญ ก่อให้เกิดรูปแบบของผลิตภัณฑ์ใหม่เป็นสินค้าไทยสู่ตลาดโลกในนามของ OTOP กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาในงานหล่อทองเหลืองของชุมชนบ้านท่ากระยาง ยังคงเป็นการสืบทอดความรู้จากรรพบุรุษและการเรียนรู้ด้วยตนเอง รวมทั้งการเรียนรู้จากผู้อาวุโสที่มีประสบการณ์ในการผลิตมาก่อน

บทที่ 3

กระบวนการผลิตและรูปแบบผลิตภัณฑ์

งานวิจัยเรื่องเครื่องเบญจรงค์ไทยปัจจุบัน : กรณีศึกษาเครื่องเบญจรงค์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในเขตจังหวัดสมุทรสาครเป็นงานวิจัยเชิงสำรวจโดยใช้การลงศึกษาในพื้นที่เป็นสำคัญ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิจัยไว้ดังนี้

ความมุ่งหมายในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบ ผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ไทยปัจจุบันของกลุ่มหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร ในประเด็น

- 1.1 กระบวนการผลิต
- 1.2 รูปแบบของผลิตภัณฑ์
- 1.3 ลวดลาย และ การใช้สี

2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการบริหารจัดการ ตลอดจนปัญหาและอุปสรรค ในด้านการผลิต การจัดจำหน่าย ของกลุ่มผลิตเครื่องเบญจรงค์เป็นงานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร

3. เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาและการสร้างช่างเบญจรงค์รุ่นใหม่ในแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ไทยปัจจุบัน ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร

กลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาเครื่องเบญจรงค์ไทยปัจจุบัน ในงานวิจัยฉบับนี้ ใช้กลุ่มตัวอย่างอันเป็นผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์เป็นผลิตภัณฑ์ OTOP จาก 5 แหล่งสำคัญในเขตจังหวัดสมุทรสาคร ได้แก่

1. แหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ กลุ่มสตรีสหกรณ์นาเกลือ ต.บางโทรัด อ.เมือง
ผู้นำกลุ่มคือ นางประจวบ รอดดารา
2. แหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ กลุ่มหมู่บ้านเบญจรงค์ดอนไก่ดี ต.ดอนไก่ดี อ.กระทุ่มแบน
ผู้นำกลุ่มนางอุไร แดงเอี่ยม
3. แหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ กลุ่มเครื่องเบญจรงค์ ต.คลองมะเดื่อ อ.กระทุ่มแบน
มีนายไชยกวีวัฒน์ วรวงษ์ เป็นผู้นำกลุ่ม
4. แหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์กลุ่มเบญจรงค์ท่าเสา ต.ท่าเสา อ.กระทุ่มแบน
มีนายวินิจ ไตแดง เป็นผู้นำกลุ่ม

5. แหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ ต.นาดี อ.เมือง

มี จ.อ.ไพรวลัย ม่วงเผือก เป็นผู้นำกลุ่ม

ทั้งนี้ผู้วิจัยจะเลือกผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ในแต่ละแหล่งผลิตมาศึกษาวิเคราะห์ จำนวนไม่น้อยกว่าแหล่งละ 100 ชิ้นงาน

ผลการศึกษา

จากการศึกษาจากข้อมูลในพื้นที่ประกอบกับการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการและผู้นำกลุ่มผลิตเครื่องเบญจรงค์ในแหล่งผลิตทั้ง 5 แหล่งผลิตได้แก่ 1. กลุ่มสตรีสหกรณ์นาเกลือ ต.บางโทรัด อ.เมือง ผู้นำกลุ่มคือ นางประจวบ รอดดารา 2. กลุ่มหมู่บ้านเบญจรงค์ดอนไก่ดี ต.ดอนไก่ดี อ.กระทุ่มแบน ผู้นำกลุ่มคือนางอุไร แดงเอี่ยม 3. กลุ่มเครื่องเบญจรงค์ ต.คลองมะเดื่อ อ.กระทุ่มแบนมีนายไชยกวีวัฒน์ วรวงษ์ เป็นผู้นำกลุ่ม 4.กลุ่มเบญจรงค์ท่าเสา ต.ท่าเสา อ.กระทุ่มแบน มีนายวิจิตร โตแดง เป็นผู้นำกลุ่ม และ 5.กลุ่มเครื่องเบญจรงค์ ต.นาดี อ.เมือง มี จ.อ.ไพรวลัย ม่วงเผือก เป็นผู้นำกลุ่ม ผลการศึกษาพบว่า

กระบวนการผลิต

จากการศึกษาข้อมูลจากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ไทยปัจจุบันของกลุ่มหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในเขตจังหวัดสมุทรสาครทั้ง 5 แหล่งผลิตได้แก่แหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ กลุ่มสตรีสหกรณ์นาเกลือ ต.บางโทรัด อ.เมือง แหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์หมู่บ้านเบญจรงค์ดอนไก่ดี ต.ดอนไก่ดี อ.กระทุ่มแบน จ.สมุทรสาคร แหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ กลุ่มเครื่องเบญจรงค์ ต.คลองมะเดื่อ อ.กระทุ่มแบน แหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์กลุ่มเบญจรงค์ท่าเสา ต.ท่าเสา อ.กระทุ่มแบน และแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์กลุ่มรุ่งทองเบญจรงค์ ต.นาดี อ.เมือง จ.สมุทรสาคร พบว่ากระบวนการผลิตจะมีกระบวนการที่เหมือนกันกล่าวคือการผลิตเครื่องเบญจรงค์ไทยปัจจุบันในเขตจังหวัดสมุทรสาคร จะมีขั้นตอนการผลิตดังนี้

1. วัสดุ อุปกรณ์ และวัตถุดิบ

ก. เครื่องถ้วยเคลือบขาว หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า "ของขาว" หรือ "ตัวขาว" จากการศึกษาในพื้นที่ผลิตในปัจจุบันผู้ผลิตเบญจรงค์ไม่ได้ ทำการขึ้นรูปผลิตภัณฑ์หรือมีส่วนในการผลิตเครื่องถ้วยเคลือบขาวเอง หากแต่สั่งซื้อเครื่องถ้วยเคลือบขาวหรือ ตัวขาว ของขาว จากโรงงานผลิตเซรามิคในพื้นที่ ตลอดจนกลุ่มผู้ผลิตในเขตอำเภอกระทุ่มแบนเป็นส่วนใหญ่ด้วยเหตุที่มีโรงงานผลิตเซรามิคในเขต

อำเภอกระทุ่มแบนอยู่จำนวนมาก อีกทั้งยังมีกลุ่มผลิตเครื่องเคลือบขาวแบบโรงงานขนาดเล็กหรือการผลิตแบบอุตสาหกรรมในครัวเรือนอยู่อีก จึงเอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มผู้ผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่จะสั่งซื้อตัวขาวจากผู้ผลิตเหล่านั้นมาเป็นวัสดุหลักในการผลิตสินค้า ปรากฏว่ามีเฉพาะกลุ่มผลิตเครื่องเบญจรงค์หมู่บ้านดอนไถ่เท่านั้น ที่มีสมาชิกในกลุ่มเป็นผู้ผลิตของขาวให้แก่สมาชิกที่ทำเบญจรงค์ในกลุ่ม นอกนั้นใช้การสั่งของขาวจากผู้ผลิตในเขตอำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาครมาใช้ รวมทั้งการสั่งเครื่องโบนีไชน่า (Bone China) อันเป็นเซรามิกเนื้อแกร่งจากโรงงานที่มาเสนอขายด้วย

ปฐพี มอนซอนและคณะกล่าวถึงเครื่องขาว หรือของขาวที่นำมาผลิตเป็นเครื่องเบญจรงค์ไว้ว่า “เครื่องขาว หรือของขาวจะเป็นภาชนะรูปทรงต่างๆ มีสีขาวอาทิเช่นประเภทโถประดับตั้งในตู้โชว์ แจกัน และเครื่องใช้บนโต๊ะอาหารเช่น จาน ชาม แก้วน้ำ หม้อข้าว ชันข้าว ชุดน้ำชา ชุดกาแฟ เป็นต้น ลักษณะการเคลือบของขาวนั้นมี 2 ลักษณะคือ เคลือบเงาและเคลือบด้าน ซึ่งเมื่อนำมาผลิตเป็นเบญจรงค์แล้ว จะให้ความสวยงามแตกต่างกันไป เครื่องขาวหรือของขาวนี้ สามารถซื้อได้จากโรงงานในอำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร และจากจังหวัดสระบุรี ราคาที่ซื้อขายก็ขึ้นอยู่กับรูปแบบและขนาดของเครื่องขาวแต่ละประเภท”(ปฐพี มอนซอนและคณะ, 2547:14)

อุไร แดงเอี่ยม กล่าวถึงของขาวที่ใช้ในกลุ่มผลิตเบญจรงค์ดอนไถ่ไว้ว่า

“ของขาวที่เรานำมาใช้มีทั้งจากที่ผลิตในกลุ่มของเรา และจากเครือข่าย...กลุ่มเรามี 5 หลังคาเรือน อีกบ้านหนึ่งเขาไม่เป็นสมาชิกกลุ่มกับเราแต่ก็เป็นเครือข่ายกัน มันโยงโยกัน เราไม่ได้ทำตัวขาว แต่ที่โรงงานเขาทำ เขาก็ส่งมาให้เราเป็นเหมือนเครือข่ายความร่วมมือกัน เชื่อมโยงกันส่วนในกลุ่มของเราก็มีสังวาลย์ (สังวาลย์ เซรามิก) เขาผลิตตัวนี้ สังวาลย์นี้คือผู้ผลิต ผู้เริ่มต้นกลุ่มอยู่ในกลุ่มของเรา...แต่ถ้าพวกที่เป็นเครือข่ายเช่นโรงงานย่านอ้อมน้อย หรือแม้แต่อ่างทองนั้นเมื่อมีงานแบบไหนที่เราไม่ได้ทำกัน แต่มีลูกค้าสั่งมา เราก็จะให้พวกเขาเป็นคนผลิตของขาวให้เรา ขายเราอย่างเดียวเรามีออเดอร์(order)งานมา มีแบบมาเราก็สั่งให้เขาทำให้เรา....(อุไร แดงเอี่ยม, 2548: สัมภาษณ์)

ไชยกวีวัฒน์ วรวัชร เจ้าของไชยกวีวัฒน์เบญจรงค์ ตำบลคลองมะเดื่อ อำเภอกระทุ่มแบนกล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ความว่า

“... เครื่องขาวหรือของขาวพวกนี้มาจากโรงงานต่างๆบ้าน ในเขตอำเภอกระทุ่มแบนมีโรงงานทำของขาวอยู่ประมาณ 10 กว่าโรงงาน ทำเฉพาะของขาวอย่างเดียวเลย ทำขายเฉพาะพวกที่ทำเบญจรงค์...มีประมาณ 60 โรงงานที่สมุทรสาครทำส่ง บางโรงงานก็ขึ้นกับบริษัทใหญ่ก็คือพวก BoneChina ซึ่งก็มีทั้งแบบรูปทรงบ้านเรา กับแบบที่เป็นแบบของนอก...เรากำหนดรูปแบบไม่ได้เพราะเราไม่ได้เป็นคนทำ เขาเป็นผู้กำหนดว่าเราจะขายอะไร แต่เรามีหน้าร้านของเราเอง ลูกค้าขออะไรเราก็เอาแบบที่ลูกค้าขอไปให้โรงงานทำ ...ปกติเราไม่มีสิทธิ์ไปสั่งว่าจะต้องเป็นแบบนี้ๆ เขาจะทำเป็นล็อตๆ(lots)ออกมาเลย แล้วเราก็

เลือกเอาอีกทีหนึ่ง...ลูกค้าก็สามารถสั่งขนาดสั่งอะไรก็ได้ ให้เขาเปลี่ยนแปลงก็ได้แต่คงต้องเยอะๆมาก...เราเป็นคนทำแต่ลาย” (ไชยกวีวัฒน์ วรวงษ์, 2548: สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ เครื่องขาวหรือ ของขาว ที่ยังมีได้เขียนลวดลาย

ในการทำงานเดียวกัน วิฑูรย์ เจียมเจริญ ผู้นำของบูรณเบญจรงค์ หนึ่งในกลุ่มผู้ผลิตและจำหน่ายเครื่องเบญจรงค์ในเขตตำบลคลองมะเดื่อ อำเภอกะทู้มบแมน แสดงทัศนคติต่อประเด็นเครื่องขาวหรือ ของขาว ไว้ในมุมมองที่มีวิสัยทัศน์ต่างไปความว่า

“...การซื้อเครื่องขาวจากบริษัทหรือโรงงานที่ทำของขาวอยู่แล้ว รูปแบบของผลิตภัณฑ์มันก็จะ เป็นรูปแบบที่ทางบริษัทกำหนดขึ้นเอง ซึ่งตรงจุดนี้ผมเห็นว่าเป็นปัญหาทำให้การพัฒนา รูปแบบเป็นไป ได้ยาก...รูปแบบเครื่องขาวเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพราะหากผมพัฒนาลวดลาย ออกมาแต่บริษัทไม่พัฒนารูปทรงของเครื่องขาว เราก็จะทำอะไรไม่ได้ งานมันไปไม่ไกล ตรงนี้มันเป็น ปัญหาอยู่ ผมเลยจ้างให้เขาทำขึ้นใหม่เป็นรูปแบบของตัวเอง เป็นการสั่งทำเฉพาะของที่ร้านผม เท่าที่มันเป็นอยู่ในแบบทุกวันนี้มันอยู่กันได้เพราะว่าทุกวันนี้เบญจรงค์มันยังขายได้ ถ้าเบญจรงค์มัน ขายไม่ได้เราก็คงต้องมีการพัฒนารูปแบบกันขึ้น การขายได้ขายดีมันทำให้งานไม่เกิดรูปแบบที่พัฒนา ...”(วิฑูรย์ เจียมเจริญ, 2548 : สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ดีแม้ว่าเครื่องขาวหรือของขาวนับเป็นวัสดุหลักที่ใช้ผลิตเครื่องเบญจรงค์ ทว่าในปัจจุบันกลุ่มที่ผลิตเครื่องเบญจรงค์เองก็พยายามทดลองนำผลิตภัณฑ์ในรูปแบบอื่น มาประยุกต์ใช้เทคนิคการตกแต่งด้วยการเขียนสีเคลือบแบบเบญจรงค์ อาทิ นำเครื่องเคลือบ

สีเขียว เครื่องลายคราม กระเบื้องเคลือบแผ่นสำหรับปูพื้น และแม้แต่เครื่องปั้นดินเผาที่มีได้เคลือบอย่างเช่นเครื่องปั้นดินเผาของเกาะเกร็ด มาใช้ด้วย

ภาพประกอบ เครื่องขาวจากโรงงานของสังวาลเซรามิค บ้านดอนไถ่

วิฑูรย์ เจียวเจริญ อธิบายในประเด็นนี้ไว้ว่า “ โดยปกติกระเบื้องที่ใช้ในการผลิตเครื่องเบญจรงค์ จะต้องเป็นกระเบื้องที่ถูกเผามาแล้วที่อุณหภูมิประมาณ 1150-1280 องศาเซลเซียส เป็นกระเบื้องชนิดใดประเภทใดก็ได้ แล้วแต่วัตถุประสงค์ของผู้ใช้หรือลูกค้า โดยตัวกระเบื้องจะต้องไม่มีตำหนิหรือรอยร้าว รอยบิ่น หรือแตกหัก เมื่อได้มาแล้วต้องเช็ดทำความสะอาดเพื่อไม่ให้ตัวกระเบื้องเกิดความมันและลื่นจากเหงื่อไคล...”(วิฑูรย์ เจียวเจริญ,2548: สัมภาษณ์)

ข. สีเขียนบนเคลือบ เป็นสีผง ก่อนใช้จะนำมาผสมกับน้ำสะอาด ปัจจุบันมีมากกว่า 30 สี ต้องสั่งซื้อผ่านตัวแทนของบริษัทที่นำเข้าจากต่างประเทศ โดยประเทศผู้ผลิตในยุโรป เช่น เยอรมัน อิตาลี อังกฤษ เป็นต้น และประเทศแถบเอเชีย เช่น ญี่ปุ่น ไต้หวัน เป็นต้น ทว่าก็มีการพัฒนาสีด้วยการทดลองสูตรผสมกันขึ้นเองในกลุ่มผู้ผลิตที่มีหัวก้าวหน้า อันถือได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ของการทดลองและพัฒนาที่เกิดขึ้นเองตามวิถีแห่งการสร้างสรรค์งานของช่างที่สร้างงานหัตถศิลป์ “ปกติเบญจรงค์ จะมีอยู่ 5 สี ปัจจุบันเราพัฒนาลวดลายและสีอื่นต่าง ๆ มีถึง 30 กว่าสี”(จ.อ.ไพรวลัย ม่วงเผือก, 2547 สัมภาษณ์.) ปวีรรต ธรรมาปริชากร และกฤษฎา พิณศรีกล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า

“...คำว่า เบญจรงค์ แปลว่า ห้าสี ถูกนำมาใช้เป็นชื่อเรียกเครื่องถ้วยชนิดหนึ่งที่ตกแต่งด้วยการเขียนลายลงยานบนเคลือบด้วยสีต่าง ๆ ตั้งแต่ 3 สีขึ้นไปจนถึง 8 สี อย่างไรก็ตามโดยทั่วไปได้แก่ สีแดง สีเหลือง สีขาว

สีดำ และสีเขียว นอกจากนี้ยังมีสีอื่น ๆ ซึ่งตกแต่งบนเครื่องถ้วยเบญจรงค์ยุคหลัง ๆ ได้แก่ สีชมพู สีเขียว สีม่วง สีน้ำเงิน หรือสีแสด สีเหล่านี้ส่วนใหญ่มิมีส่วนผสมของน้ำเคลือบ ผสมกันในอัตราส่วนค่อนข้างเข้มข้น ทำให้ลวดลายนูนเด่น ยกเว้นเพียงสีแดงเท่านั้นที่ไม่ผสมเคลือบ จึงมักหลุดหายไปก่อนสีอื่น ๆ การเผาในครั้งแรกจะต้องเผาตัวภาชนะเคลือบสีขาวในอุณหภูมิสูงก่อน แล้วลงยาสีบนเคลือบแต่ละสีตามลำดับ ก่อนหลังโดยเผาในอุณหภูมิที่แตกต่าง..." (ปวีรพรต ธรรมมาปริชากร และกฤษฎา พิณศรี. 2533 : 116)

ภาพประกอบ สีที่เตรียมไว้สำหรับเขียนลายเบญจรงค์

ในประเด็นเรื่องสีที่ใช้เขียนลายของกลุ่มผู้ผลิตเครื่องเบญจรงค์ไทยปัจจุบันในเขตจังหวัดสมุทรสาครทั้ง 5 แหล่งผลิตที่ทำการศึกษาเป็นกระบวนการที่ทันสมัยทั้งหมดกล่าวคือทุกแหล่งผลิตสั่งซื้อสีจากบริษัทตัวแทนจำหน่ายสีสำหรับเขียนบนเคลือบผ่านพนักงานตัวแทนจำหน่ายที่มาบริการสั่งซื้อถึงที่อีกทั้งยังเป็นผู้แนะนำสีใหม่ๆ ที่บริษัทผลิตออกมาแก่ผู้ทำเบญจรงค์ มีเฉพาะบางแหล่งผลิตที่มีการผสมสีเองเพื่อการพัฒนาคุณภาพของสินค้าและผลิตภัณฑ์ให้มีความแตกต่างจากแหล่งอื่น วินิจ ไตแดง หนึ่งในผู้ผลิตกลุ่มเบญจรงค์ตำบลท่าเสา อำเภอกระทุ่มแบน กล่าวถึงเรื่องสีที่ใช้ไว้ว่า "สีที่ใช้ในการทำเบญจรงค์ในปัจจุบันมีสีเยอะมากเกือบ 20 สี ที่จริงเบญจรงค์ก็คือ 5 สี แต่เดี๋ยวนี้นั้นพัฒนาเอาอันนู่นอันนี้มาผสมผสานกันทำให้มันมีความแปลกใหม่ขึ้น โดยส่วนตัวแล้วผมตอนนี้ไม่ได้ทำเอง ให้ลูกน้องเป็นคนทำ..." (วินิจ ไตแดง, 2548; สัมภาษณ์) ขณะที่ ประจวบ รอดดารา หัวหน้ากลุ่มสตรีบางโหนด กล่าวถึงเรื่องสีไว้ว่า

"...สีที่กลุ่มเบญจรงค์บางโหนดใช้ก็มีเยอะเกือบ 10 สี สีหลักๆ ก็เป็น 5 สีพื้นฐาน แต่ก็ยังมีหมดละสีน้ำเงิน แดง ขาว เหลือง ชมพู บานเย็น ดำ มีใช้หมด ก็ซื้อจากกรุงเทพฯ เลย เมื่อก่อนทำกับอาจารย์ที่สอน เขาจะเป็น

คนที่ซื้อที่เป็นก่อนๆมาแล้วเขาจะมาตำ เขามีส่วนผสมของเขา แต่เราไม่เป็นเลย ไม่มีความรู้เลย ก็เลยใช้สั่งเอาสั่งซื้อเขาว่าเอาสีน้ำเงินกิโลหนึ่ง ให้เขาทำให้เลย เมื่อก่อนเขาต้องสั่งมาแล้วจ้างคนบด แล้วก็ใส่ส่วนผสม ทำแบบนี้ก็ยุ่งยาก คนบดบางทีบดละเอียด บางทีบดไม่ละเอียด ส่วนผสมเข้ากันไม่ดี สีเป็นเม็ดอีก มาตอนหลังเขามีเครื่องบดเลย เขาบดไว้ขาย แล้วเราก็สั่งซื้อสีนี้เป็นกิโลๆเราเอาตัวอย่างสีใส่ถุงให้เขา เขาก็จะไปดู เราไม่มีเบอร์ แล้วไม่แน่ใจว่าเป็นสีเดียวกับสีของเราหรือเปล่า เพราะของเราไม่มียี่ห้อไม่มีเบอร์ให้ดู เราเลยใช้วิธีเก็บตัวอย่างสีไว้ให้คนขายเขาดู พอเขามาเราก็เอาให้เขาไป อีกอาทิตย์หนึ่งเขาก็เอามาให้เราเป็นกระปุกๆ ..." (ประจวบ รอดดารา, 2548: สัมภาษณ์)

ในประเด็นเรื่องสีสำหรับทำเครื่องเบญจรงค์ อุไร แดงเยี่ยม กล่าวไว้ว่า

"...สีที่ใช้ยู่ตอนนี้ก็มี 10 กว่าสี แต่สีหลักๆก็คือแม่สี ราคาสีก็ขึ้นอยู่กับว่า ซื้อจากบริษัทใด ราคาก็มีตั้งแต่ กิโลกรัมละ 1000 กว่าบาท 2000 กว่า 3000กว่า 5-6000 แล้วแต่สี สีทองแพงกว่าเพื่อน รองลงมาสีชมพู และม่วงจะแพง มันเป็นทองผสมราคาประมาณ 7-8 พันบาท สีแดง สีส้มก็แพง ต้องผสมเอง สีชมพูราคาอยู่ที่ 4 พัน ... เป็นสีจากต่างประเทศหมด สีมาจากต่างประเทศทั้งหมดเลย มันจะมีจากจีน อิตาลี ญี่ปุ่น แล้วแต่ที่เราทดลองใช้สีไหนได้ก็ใช้สีนั้นไป ...แล้วแต่บริษัทเขาจะเอามาให้เราทดลองก่อน หากใช้ได้เขาก็จัดให้...จะมีฝ่ายขายมาหาเราโดยตรงเลย...จะด้อมสีมาเลย เขาจะเอากระเบื้องด้อมสีมาให้เราดู เค้าเรียบบร้อย มีเบอร์บอกไว้.." (อุไร แดงเยี่ยม, 2548: สัมภาษณ์)

ประไพศรี ลมัยกุล สมาชิกของกลุ่มเบญจรงค์ท่าเสา กล่าวถึงเรื่องสีที่ใช้ในกลุ่มของตนว่า "...สีจริงมีแปดสี สีน้ำเงิน สีดำ สีเหลือง สีแดง สีเขียว สีขาว สีคราม และสีม่วง นอกนั้นเรามาชผสมกันเอง อย่างสีชมพูที่แพงกิโลหนึ่งประมาณ 5500 บาท ถ้าเราสั่งซื้อเขาคึ่งกิโล แต่เราเอามาผสมได้อีกเพื่อลดต้นทุนลง แต่สีที่นี้จะไม่เหมือนที่อื่น ที่นี้จะผสมให้สีอ่อนลง." (ประไพศรี ลมัยกุล, 2548: สัมภาษณ์) ขณะที่วิฑูรย์ เจียวเจริญ กล่าวถึงสีที่กลุ่มเบญจรงค์ ในแหล่งผลิตที่ตำบลคลองมะเดื่อ อำเภอกกระทุงแบนใช้ในการผลิตเครื่องเบญจรงค์ไว้ความว่า "สีที่ใช้สั่งซื้อจากบริษัทนำเข้าจากต่างประเทศ ในเมืองไทยไม่มี สั่งซื้อจากยุโรป ญี่ปุ่น เยอรมัน สีที่เบญจรงค์ใช้มี 20 สี เรามีสูตรในการผสมสีเอง บริษัทที่ขายสีใหญ่ๆก็มีอยู่ 3-4 บริษัท ขายสีเคลือบโดยเฉพาะ ขายทั้งสีทั้งทอง ...สีที่เราทดลองเองด้วยก็มี...โดยปกติก็จะใช้สีหลักๆอยู่ 10 กว่าสีหลักๆ สีที่ใช้หลายๆก็คือสีน้ำเงิน เพราะขายดีเป็นจุดขายของที่นี่..." (วิฑูรย์ เจียวเจริญ, 2548: สัมภาษณ์)

จากข้อมูลจากการสัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นว่าปรากฏการณ์เรื่องการพัฒนาของสีที่ใช้เขียนลายเบญจรงค์ส่วนหนึ่งเกิดมาจากแรงกระตุ้นของการแข่งขันทางธุรกิจ อีกส่วนหนึ่งก็เกิดจากแรงขับในตัวของผู้ผลิตที่ต้องการแสวงหาสิ่งที่แตกต่างกันเพื่อให้ได้ผลงานที่ไม่เหมือนใครเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตามในบางกลุ่มเหตุผลที่ทำให้ต้องใช้สีเพิ่มมากขึ้นกว่าสีที่เคยใช้ ก็กลับเป็นประเด็นของการสร้างสรรค์ลวดลายดังที่ ปรากฏศรี พงษ์เมธา จากหนูเล็กเบญจรงค์ ในกลุ่มเบญจรงค์บ้านดอนไก่อีดี เสนอทัศนะไว้

ว่า "...สีที่ใช้อยู่เดี๋ยวก็มีเป็นสีบๆสี สีที่ขายดีก็สีน้ำเงินเป็นสีแม่สี คำว่าเบญจรงค์หมายถึง 5 สีเป็นสีหลักๆที่จะขายดี สีดำ แดง เขียว เหลือง น้ำเงิน เราเอาสีเป็นเหมือนตัวนางเอก มันต้องใช้คู่กับลวดลาย ลวดลายเป็นเหมือนพระเอก มันก็ต้องควบคู่กันทั้งตัวลวดลายและสี ...ตอนหลังมีลายใหม่ๆเกิดขึ้น เช่น ลายประเพณีใหม่ๆเกิดขึ้นมา สีก็เลยต้องมีเพิ่มมากขึ้น ต้องเยอะขึ้นเพราะมันต้องแต่งภาพ แต่งลาย อย่างเช่นลายประเพณีสงกรานต์ เสื้อผ้าของคนในรูปก็ต้องมีสีหลากหลายมันถึงจะดูสวย..."(ประภาศรี พงษ์เมธา,2548:สัมภาษณ์)

ค. น้ำทอง และทินเนอร์ น้ำทองใช้สำหรับเขียนลายก่อนทำการลงสี ส่วนทินเนอร์ใช้สำหรับล้างสี(syringe) กรณีที่น้ำทองแห้งติดปลายสี (สีคือเข็มฉีดยาที่นำมาดัดแปลงเป็นพู่กันที่ใช้เขียนลายน้ำทอง) สำหรับน้ำทองต้องสั่งซื้อผ่านตัวแทนที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ โดยประเทศผู้ผลิต เช่น เยอรมัน อิตาลี อังกฤษ เป็นต้น ทั้งนี้ส่วนใหญ่ก็เป็นบริษัทเดียวกันกับที่จำหน่ายสี ส่วนทินเนอร์หาซื้อได้ทั่วไป

อย่างไรก็ดีน้ำทองที่ใช้เขียนลายเบญจรงค์นั้นเท่าที่ผู้ผลิตให้ข้อมูลฟังก์ชันว่ายังต้องสั่งซื้อสินค้าที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ ยังไม่มีสินค้าที่ผลิตในเมืองไทย อีกทั้งน้ำทองก็มีคุณภาพแตกต่างกันหลายระดับ น้ำทองคุณภาพดีที่สุดจะเป็นน้ำทองที่กลุ่มผู้ผลิตและช่างเขียนเบญจรงค์เรียกกันว่า น้ำทอง 18 เปอร์เซ็นต์ถือเป็นน้ำทองเกรด A (เท่าที่เก็บข้อมูลก็มีอยู่แหล่งเดียวที่ให้ข้อมูลว่าใช้น้ำทอง 18

เปอร์เซ็นต์ ทว่าโดยทั่วไปกลุ่มผู้ผลิตเครื่องเบญจรงค์ใน 5 แหล่งผลิตก็ระบุว่าน้ำทองที่ดีก็คือน้ำทอง 12 เปอร์เซ็นต์ หากเป็นน้ำทองที่เปอร์เซ็นต์ต่ำกว่านั้นก็ไม่น่าจะคุ้มทุน สีไม่สดใสเมื่อเวลาผ่านไป

ประไพศรี ลมัยกุล กล่าวถึงประเด็นนี้ไว้ว่า" ...น้ำทองแพงมาก...แล้วต้องเป็นของเยอรมัน อย่างเดียวเลย ถ้าซื้อบริษัทขวดหนึ่ง 12,000 บาท ใช้แค่อาทิตย์เดียวเอง ทองที่นี้ใช้น้ำทองเกรด A 18 เปอร์เซ็นต์ เป็นทอง 18 K ทองจะสีสูงกว่า ยิ่งถ้าโดนแสงจะสวยมาก..ทองที่นี้ใช้เกรด A หหมด ...บางที่เขาจะผสม...น้ำทองเกรด B จะราคาอยู่ที่ประมาณ 8500 บาท ."(ประไพศรี ลมัยกุล, 2548: สัมภาษณ์) ในทำนองเดียวกัน ประภาศรี พงษ์เมธา ให้ข้อมูลในเรื่องนี้ไว้ว่า" ทองเต็มนี้คือ 12 เปอร์เซ็นต์เต็ม ทองคำ 12 เปอร์เซ็นต์ ทองขวด 12 เปอร์เซ็นต์จะราคาแพง แต่ถ้าเป็นน้ำทองเปอร์เซ็นต์ต่ำราคาก็ลดลงไปมีตั้งแต่ 8000 6000 5000... มีบางคนเขาก็เอาน้ำทองชนิด 10 เปอร์เซ็นต์มาผสมกับ 9 เปอร์เซ็นต์ก็มีเพื่อลดต้นทุน ราคาทอง 12 เปอร์เซ็นต์มันแพงมากราคามันตามตลาดทองคำโลกเลย มันขึ้นๆลงๆ ...บางพวกที่อยากลดต้นทุนเขาก็เอาน้ำทองเกรด D มาผสมกับน้ำทองเกรด A พอผสมปุ๊บ มันก็ลดต้นทุน เขาก็ขายได้ถูก เราใช้ทองล้วนๆ สีก็เปล่งปลั่งใช้ยังไงก็ไม่ดำ แต่ถ้าทองผสมใช้ไม่ถึง 3 ปี ก็ดำสนิทเลย...(ประภาศรี พงษ์เมธา, 2548: สัมภาษณ์)

ง. **พู่กัน และ สริงก์(syringe)** สำหรับพู่กันใช้สำหรับระบายสีหรือลงสี ส่วน สริง หรือ syringe ซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่ดัดแปลงมาจากเข็มฉีดยาใช้สำหรับการเขียนลายน้ำทอง ซึ่งเป็นลักษณะของการเขียนเส้นที่เล็ก

จ. **เตาไฟฟ้า** ใช้สำหรับเผาหรืออบเครื่องเบญจรงค์หลังจากเขียนลายและลงสีแล้ว ถ้าสังเกตจากภาพจะเห็นว่ามี การเซ่นไหว้เตาด้วย แม้จะเป็นเตาไฟฟ้า แต่จากการสอบถามผู้ผลิต เชื่อว่าการเซ่นไหว้ถือถือว่าเป็นการบูชาเครื่องมือทำมาหากิน

ภาพประกอบ เตาเผาเครื่องเบญจรงค์หลังจากเขียนลายเรียบร้อยแล้ว

เตาเผาจะมีทั้งที่เป็นเตาแก๊สและเตาไฟฟ้า แต่ปัจจุบันผู้ผลิตส่วนใหญ่จะใช้เตาไฟฟ้ากัน อีกทั้งในแต่ละแหล่งแต่ละบ้านก็ดูจะมีเตาเผาตั้งแต่สองเตาขึ้นไป บ้านที่กำลังผลิต และกำลังทุนน้อยก็มีเตาสองเตา แต่ที่กำลังผลิตมากขึ้นมีจำนวนบุคลากรในกลุ่มมากจำนวนเตาเผา ก็มากขึ้นตามลำดับ ไชยกวีวัฒน์ วรวงษ์ให้ข้อมูลในเรื่องเตาเผาไว้ความว่า “ ที่กลุ่มของผมใช้เตาไฟฟ้าอบสีอย่างเดียว เตาร้อน 830 องศา...ขนาดเตาเขาคิดเป็นคิว เช่น เตาเผาเคลือบขนาด 2 คิว ขนาด 5 คิว...ของผมจะเรียกกันเป็นลูกเป็นใบ โดยมากขนาดเตามันจะเท่าๆกัน เตาของนอกก็ใบละ 80000 บาท ของไทย 40000 บาท คนไทยเก่งเราเก่งที่จะดัดแปลง ...เตานอกมันคิดให้เสร็จ มันคิดเทคโนโลยี ถ้าเสียเราก็ไม่รู้ว่าจะเสียตรงไหน...”(ไชยกวีวัฒน์ วรวงษ์,2548: สัมภาษณ์) ในทำนองเดียวกัน ศิริวรรณ ม่วงเผือก กล่าวถึงประเด็นนี้ไว้ว่า“ที่รัฐของเบญจรงค์เราใช้เตาไฟฟ้าเผา แต่เตาแก๊สเราก็เคยใช้ ปัญหาของเตาแก๊สก็คืออุณหภูมิจะไม่ค่อยสม่ำเสมอซึ่งมันจะมีผลต่อน้ำทอง..หากต้องการต้นทุนต่ำก็ใช้เตาแก๊สเผาแต่มันจะส่งผลต่อความคงทนของลายน้ำทองมันจะไม่คงทน 100%มันจะมีการหลุดลอกได้ง่าย เตาไฟฟ้าทำในเมืองไทย ก่อกันเองเขาจะมีกลุ่มเป็นช่างรับเหมาทำโดยใช้อิฐทนไฟทำ ขนาดของเตาที่ทำขึ้นก็แล้วแต่เราจะสั่งทำ เราอยากได้ขนาดไหน แต่ถ้าขนาดใหญ่เกินไปอุณหภูมิในเตาก็อาจจะไม่พอ ส่วนมากขนาดจะสูงไม่เกิน 50-60 นิ้ว ...มีใหญ่กว่านี้อีกไหมไม่แน่ใจ แต่อุณหภูมิในเตามันเท่าเดิมนะ ”(ศิริวรรณ ม่วงเผือก,2548:สัมภาษณ์) จากการศึกษาพบว่าส่วนใหญ่ปัจจุบันผู้ผลิตจะใช้เตาเผาที่คนไทยผลิตขึ้น และมักจะเป็นเตาไฟฟ้าแทบทั้งสิ้น

2. ขั้นตอนการผลิต

ขั้นตอนในการผลิตเครื่องเบญจรงค์ไทยปัจจุบันในกลุ่มผู้ผลิตเครื่องเบญจรงค์เป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในเขตจังหวัดสมุทรสาครมีขั้นตอนและกรรมวิธีที่เหมือนกันโดยเหตุที่มีจุดเริ่มต้นของความรู้เกี่ยวกับการทำเบญจรงค์จากจุดเดียวกัน ทุกกลุ่มจะรู้จักกันแม้ว่าจะไม่เกี่ยวข้องกันในเรื่องระบบธุรกิจ ปุสดี ปอนซอนและคณะกล่าวถึงขั้นตอนในการผลิตเบญจรงค์ไว้ความว่า

“...ในการผลิตจะเริ่มเขียนทองเพื่อเป็นส่วนนำลายส่วนในลวดลายที่มีรายละเอียดสูงเช่น ลายประเพณีไทยหรือลวดลายที่เป็นเรื่องราววรรณคดีเช่นเรื่องรามเกียรติ์ ต้องมีการลอกลายหรือร่างเส้นบนผิวของขาว ก่อนจะลงลายทองหรือตัดเส้นหลักก่อนแล้วเริ่มเขียนลายตามที่ต้องการด้วยน้ำทองทิ้งไว้ให้แห้ง เมื่อแห้งดีแล้วจะนำมาลงสีตามลายที่เขียนทองไว้จนครบการลงสีต้องไม่หนาจนเกินไปเพราะจะทำให้สีหลุดง่ายและต้องไม่บางจนเกินไปเพราะจะทำให้สีจาง การลงสีนี้อาจจำเป็นต้องใช้ช่างฝีมือหลายคน หากชิ้นงานละเอียดมากๆ ต้องมีการแบ่งส่วนในการลงสีและทำการเก็บรายละเอียดต่างๆอีกครั้งเช่นหูแก้ว ขอบโกเป็นต้น...”(ปุสดี ปอนซอนและคณะ, 2547:16)

อย่างไรก็ดีจากการศึกษาในประเด็นขั้นตอนหรือวิธีการทำเครื่องเบญจรงค์อาจมีขั้นตอนซึ่งลำดับได้ดังนี้คือ

ก. **จัดเตรียมเครื่องเคลือบขาว** ในขั้นแรกต้องนำเครื่องขาวหรือของขาวมาตรวจสอบคุณภาพ ไม่ให้มีรอยแตกหรือรอยร้าวและต้องทำความสะอาดให้พร้อมก่อนที่จะนำไปเขียนลาย วิฑูรย์เจียวเจริญ กล่าวถึงขั้นตอนนี้ไว้ว่า” กระเบื้องที่ใช้ในการผลิตเครื่องเบญจรงค์จะต้องเป็นกระเบื้องที่ถูกเผามาแล้วที่อุณหภูมิประมาณ 1150-1280 องศาเซลเซียส ชนิดใดประเภทใดก็ได้...โดยตัวกระเบื้องจะต้องไม่มีตำหนิ หรือรอยร้าว รอยบิ่น หรือแตกหัก เมื่อได้มาแล้วต้องเช็ดทำความสะอาดเพื่อไม่ให้ตัวกระเบื้องเกิดความมันหรือลื่นจากคราบเหงื่อไคล”(วิฑูรย์ เจียวเจริญ, 2548:สัมภาษณ์)

ข. **วาดลวดลาย หรือเขียนลวดลายบนกระเบื้อง** หลังจากการจัดเตรียมและตรวจคุณภาพของเครื่องขาวแล้วจากนั้นก็นำมาวางทองเป็นเส้นนำลาย โดยช่างผู้ชำนาญ เพื่อให้ได้ขนาดและช่องไฟสม่ำเสมอได้มาตรฐานทุกใบ ก่อนส่งให้เขียนลวดลายด้วยน้ำทอง และลงสี ในขั้นตอนแรกของการวาดลวดลายเครื่องเบญจรงค์จะเริ่มตั้งแต่การวงเส้นหรือวงเส้นสีทองในส่วนต่าง ” ในการผลิตนั้นเมื่อเรารับของขาวมาจากโรงงานแล้ว ก็เอามาวางทอง ลงลาย และตีเส้นกำหนดสัดส่วนให้เท่ากัน ในการเขียนลายจะมีการแบ่งสัดส่วนที่เท่ากัน เว้นช่องไฟให้พอดี โดยการกะด้วยมือและสายตา แต่ก็มีส่วนหนึ่งที่ต้องการงานเร็วๆจะใช้สติ๊กเกอร์ติดเลย แล้วจึงลงสีหากใช้สติ๊กเกอร์งานที่ออกมาจะเท่าๆกันหมด แต่ความสวยงามจะสู้ความสวยของงานมือเขียนไม่ได้ งานที่เขียนด้วยมือสีจะนุ่มกว่าที่ใช้สติ๊กเกอร์และมีสี

ทองที่สวยกว่า...และก็สามารถเขียนลายเล็กใหญ่ได้เหมาะสมกับขนาดภาชนะอีกด้วย...”(ประไพศรี
ลมักุล, 2548: สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ เครื่องชาวที่วนเส้นทอง

ในส่วนของที่เกี่ยวข้องกับการวาดลวดลายบนผิวกระเบื้องที่นำมาผลิตเป็นเบญจรงค์นั้น วิฑูรย์
เจียวเจริญ (2548: สัมภาษณ์) กล่าวเสริมไว้ความว่า

“...ลวดลายที่ถูกวาดหรือเขียนขึ้นมาจะต้องถูกวาดหรือเขียนด้วยน้ำทอง 12-18 เปอร์เซ็นต์ซึ่งมีกรรมวิธี
ในการวาดหรือเขียนลวดลายใน 2 รูปแบบคือ 1. การเขียนลายด้วยเข็มฉีดยาและ 2. การเขียนด้วยพู่กัน
การเขียนด้วยเข็มฉีดยาต้องนำหลอดฉีดยาขนาด 1 ซีซี มาล้างทำความสะอาดด้วยทินเนอร์ทั้งด้านนอก
และด้านในประมาณ 2-3 ครั้งแล้วปล่อยให้แห้ง จากนั้นนำเข็มฉีดยาขนาดเบอร์ 25-27 ขนาดใด
ขนาดหนึ่ง ขึ้นกับความละเอียดของลาย (หากต้องการเส้นเล็กก็ใช้เบอร์ 27 แต่หากต้องการเส้นใหญ่
หน่อยก็ใช้เบอร์ 25) นำมาตัดส่วนที่คมหรือแหลมออกด้วยมีดโกนหรือคัทเตอร์ให้เหลือไว้ประมาณ 5-10
มิลลิเมตร จากนั้นนำไปลบคมตรงส่วนปลายด้วยการฝนกับหินเจียร หรือกระดาษทราย แล้วนำไปล้างทำ
ความสะอาดทั้งด้านนอกด้านในด้วยทินเนอร์ (ข้อควรระวังเมื่อตัดปลายเข็มแล้วต้องระวังไม่ให้เข็มตัน
ถ้าตันก็ใช้เข็มเล็กๆแทงเข้าไป) นำเข็มกับหลอดฉีดยาที่เตรียมไว้มาสวมเข้าหากันให้แน่นแล้วจึงนำ
ทองใส่ลงไปประมาณครึ่งหลอดฉีดยา จากนั้นก็ใช้เขียนลายได้...สำหรับการเขียนด้วยพู่กัน ควรเทน้ำทอง
ลงในขวดซีฟิ่ง (ต้องเป็นขวดแก้วกว้าง 1 นิ้วสูง 1 นิ้ว จุประมาณ 1-2 ลูกบาศก์เซนติเมตร)...”

ใช้เข็มใส่น้ำทอง เขียนเป็นลวดลายตามที่ต้องการ เมื่อเขียนลายเสร็จเรียบร้อยแล้ว รอให้น้ำทองแห้ง ซึ่ง
จะใช้เวลาไม่นานนัก แล้วจึงส่งต่อให้ช่างลงสีหรือช่างเขียนสีระบายสีต่อไป

ภาพประกอบ เครื่องขาวเขียนลายเส้นด้วยน้ำทองเรียบร้อย

อย่างไรก็ดีช่างเขียนลายเครื่องเบญจรงค์ในเขตสมุทรสาครโดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ศึกษาส่วนมากในขั้นนี้(การเขียนโครงลาย)จะเลือกใช้เข็มฉีดยาหรือที่ช่างเรียกกันว่าสร้างเขียนลายโดยให้เหตุผลว่าเข็มจะให้เส้นที่ละเอียดและเสมอกว่าพู่กัน แต่สำหรับการวงเส้นทองรอบๆผลิตภัณฑ์ หากเป็นการใช้แป้นหมุนช่างเขียนลายหรือช่างวงเส้นก็อาจใช้พู่กันเป็นเครื่องมือในการวงเส้นหรือวงเส้น ตามที่ผู้ผลิตในท้องถิ่นเรียกกัน

ค. การระบายสีหรือการลงสี ช่างเขียนลายจะลงสีตามช่องว่างในลายทองที่เขียนไว้ ลงทีละสีจนเสร็จ แล้วส่งต่อให้ช่างวนขอบทำต่อไป ทว่าบางแห่งช่างหนึ่งคนก็ทำตั้งแต่วาดลวดลาย ลงสี และวนขอบตั้งแต่ต้นจนจบเลย แต่มักจะเป็นในกลุ่มผลิตขนาดเล็ก ในแหล่งผลิตที่ต้องการความรวดเร็วและปริมาณในการผลิตที่มากขึ้นจะจัดแบ่งงานเขียนลาย การลงสีและการวงเส้นทอง แยกจากกัน ในประเด็นนี้ อุไร แดงเยี่ยม หัวหน้ากลุ่มเบญจรงค์ตำบลบ้านดอนไถ่ดีให้ข้อมูลไว้ความว่า “ การเขียนลวดลายนั้นเริ่มต้นต้องวงเส้นก่อน ลายทุกอย่างต้องเริ่มด้วยการวน...วนก่อน ใช้สีทองวงเส้นก่อน วนรอบขอบปาก ขอบแก้วก่อนถึงจะตั้งหลักได้ ช่างจะใช้สีทองเป็นตัวแบ่งส่วน ใช้สีทองเขียนลาย...แล้วก็ค่อยนำมาลงสีระบายสี พอลงสีเสร็จก็นำเอามาววนขอบ วนจุก ...ในตอนแรกจะวนสีทองเฉพาะแค่ขอบล่างขอบบนเพื่อจะตั้งลายแต่พอลงสีเสร็จเราต้องนำมาทาที่หัวจุก ทาขอบ ทาสีทองที่กัน...เอามาววนสีทองอีกครั้งเพื่อให้ทองสุก...สมัยก่อนคนหนึ่งต้องทำทุกอย่างเลย แต่ตอนนี้จะแยกหน้าที่กัน จะไม่ได้ให้ใครทำคนเดียวเพราะมันจะช้า ...” (อุไร แดงเยี่ยม, 2548: สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ การลงสีหรือการระบายสีในลวดลาย

ในประเด็นนี้ วิฑูรย์ เจียวจริฎุให้คำอธิบายไว้ความว่า “สีที่นำมาระบายจะเป็นสีเฉพาะที่ใช้ในการผลิตเบญจรงค์เมื่อได้สีมาแล้วต้องนำมาบดกับน้ำด้วยอัตราส่วนสี 1 ส่วน น้ำ ¼ ส่วน(สีที่ได้มาจะเป็นสีผง) หรือดูความเหมาะสมโดยไม่ให้สีเหลวหรือแห้งเกินไป โดยใช้ครกเซรามิกในการบด หรือวัสดุอย่างอื่นก็ได้ที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกัน แล้วจึงนำมาระบายลวดลายที่วาดหรือเขียนขึ้นไว้ สีที่ใช้ระบายจะมีหลายสี การระบายก็ขึ้นอยู่กับลวดลายนั้นๆว่าจะต้องใช้สีอะไรบ้าง แต่หลักๆก็จะใช้อยู่ประมาณ 5 สีหรืออาจจะมากหรือน้อยกว่านี้ก็ได้แล้วแต่ความเหมาะสม การระบายต้องไม่ให้สีหนาหรือบางเกินไป เพราะถ้าสีหนาจะทำให้สีไม่สุก(ไม่ถึงจุดอิมิตัวในขณะที่เผา) แต่ถ้าสีบางไปเมื่อเผาออกมาสีจะไม่สม่ำเสมอไม่สวยงาม และจะต้องไม่ระบายให้สีล้นเส้นหรือเกินเส้นออกไปติดหรือชนกับสีอื่นด้วย...” (วิฑูรย์ เจียวจริฎุ, 2548: สัมภาษณ์)

ในการทำงานเดียวกัน ปุสดี มอนซอนและคณะกล่าวถึงการเขียนลวดลายของเครื่องเบญจรงค์ไว้ในทำงานองเดียวกันว่า

ในการผลิตจะเริ่มเขียนนวนทองเพื่อเป็นเส้นนำลาย ส่วนในลวดลายที่มีรายละเอียดสูงเช่น ลายประเพณีไทยหรือลวดลายที่เป็นเรื่องราวในวรรณคดีเช่นเรื่องรามเกียรติ์ ต้องมีการลอกลาย หรือร่างเส้นบนพื้นผิของขาว ก่อนที่จะลงลายน้ำทองหรือตักเส้นหลักก่อนแล้วเริ่มเขียนลาย ตามต้องการด้วยน้ำทอง ทิ้งไว้ให้แห้ง เมื่อแห้งดีแล้วจะนำมาลงสีตามลายที่เขียนทองไว้จนครบ การลงสีต้องไม่หนาจนเกินไปเพราะจะทำให้สีหลุดง่ายและต้องไม่บางจนเกินไปเพราะจะทำให้สีจาง การลงสีนี้อาจจำเป็นต้องใช้ช่างฝีมือหลายคนหากชิ้นงานมีรายละเอียดมากๆ ต้องมีการจัดแบ่งส่วนในการลงสีและการเก็บรายละเอียดต่างๆอีกครั้งเช่นหูแก้ว ขอบถาด เป็นต้น ในบางกลุ่มผู้ผลิตอาจมีเทคนิคพิเศษด้านการลงสีพื้นก่อน การตัดเส้นหลักและลงสีลายทำให้ได้ชิ้นงานที่มีความสวยงามแปลกออกไป (ปฐติ มอนซอนและคณะ, 2557:16)

จ. ตรวจสอบชิ้นงานและนวนทอง นำชิ้นงานที่ระบายสีลายเรียบร้อยแล้วมาตรวจสอบรายละเอียดของลวดลาย สี ตกแต่งลวดลาย และนวนทองตามขอบต่าง ๆ อีกครั้งโดยช่างที่ชำนาญ เพื่อให้เกิดความสวยงามเมื่อเผาเสร็จแล้ว

ง. ผึ่งลมให้สีแห้ง นำชิ้นงานเบญจรงค์ที่เขียนลาย ลงสี ตรวจสอบรายละเอียด และนวนทอง ทาขอบเก็บรายละเอียดแล้ว มาวางผึ่งลมให้สีแห้ง ซึ่งใช้เวลาไม่นานนัก ก่อนนำเข้าเตาเผาในกระบวนการสุดท้าย

จ. การอบด้วยความร้อน เมื่อสีที่เขียนบนชิ้นงานแห้งแล้ว และมีจำนวนที่มากพอ ก็จะนำเข้าเตาอบ อบด้วยอุณหภูมิ 800 องศาเซลเซียส การเผาหรือการอบจะค่อย ๆ ปรึบเพิ่มอุณหภูมิเป็นช่วง ๆ เช่น 200 เป็น 400 เป็น 600 เป็น 800 องศาเซลเซียส เพราะหากใช้อุณหภูมิที่ 800 องศาเซลเซียสเลย จะทำให้สีที่เคลือบไว้แตกและหลุดร่อน เมื่อถึงจุดอุณหภูมิสูงสุดแล้วจะปิดเตา ในช่วง

ดังกล่าวจะใช้เวลาประมาณ 4 - 5 ชั่วโมง และหลังจากปิดเตาแล้วจะใช้เวลาอีกประมาณ 10 ชั่วโมง เพื่อให้ความร้อนในเตาเย็นลง จึงเปิดเตา แล้วนำเครื่องเบญจรงค์ออกมา อูไร แดงเอี่ยมให้คำอธิบายในเรื่องนี้ไว้ความว่า “เวลาเผาเผาที่อุณหภูมิ 800 องศา ... ค่อยไล่อุณหภูมิจาก 200 แล้วก็มา 250 ขึ้นไป 500 แล้วบิดไป 800 ต้องไล่ความชื้นออกไป พอเผาอุณหภูมิ 200 มาแล้วพอมมาเผาสีก็ต้องไล่เหงื่อออกไปก่อน พวกความชื้นต่างๆ จะเขยิบความร้อนไปที่ละชั้น ... ตั้งเวลาไปที่ 200 บิดไปอีก 250 แล้วก็ไป 500 เพื่อไล่ไม่ให้ของแตกแล้วไล่ไป 800 ใช้เวลา 5-6 ชั่วโมง มันขึ้นอยู่กับว่าถ้าของเยอะอุณหภูมิจะไปมากกว่านั้น ถ้าของมันเยอะเตามันจะเดินช้า มันต้องขยายเวลาออกไปอีก”(อูไร แดงเอี่ยม, 2548: สัมภาษณ์) ขณะที่ ไชยกวัดมนั วรวงษ์ กล่าวถึงการเผาหรือการอบเครื่องเบญจรงค์ไว้ว่า

“...ผมใช้เตาไฟฟ้าอบสีอย่างเดียว เตาร้อน 830 องศา...อบทีละ 150 200 จนถึง 850 องศา แต่ละโรงงานไม่เหมือนกัน บางทีก็ 810-900 องศา แต่โดยมากจะอยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกัน...ถ้าถามเป็นตัวเลขตอบไม่ได้ คุณต้องถามว่า สีสุก ณ จุดไหน ...เตาใหญ่ เตาเล็ก ความหนาแน่นของเตาไม่เหมือนกัน เราเผาเตาใหญ่ สีจะสุกที่ 700 องศา ทองก็ 700 องศาหรือเราจะเผาต่อให้สีมันวาวก็ได้...คือมันเป็นเทคนิคของแต่ละคนซึ่งรายละเอียดก็แตกต่างกัน...แต่อย่าเผาจนสีหายไปกับแล้วกัน ถ้าสีมันจางหายไปก็แสดงว่าไฟมากเกินไป...” (ไชยกวัดมนั วรวงษ์, 2548: สัมภาษณ์)

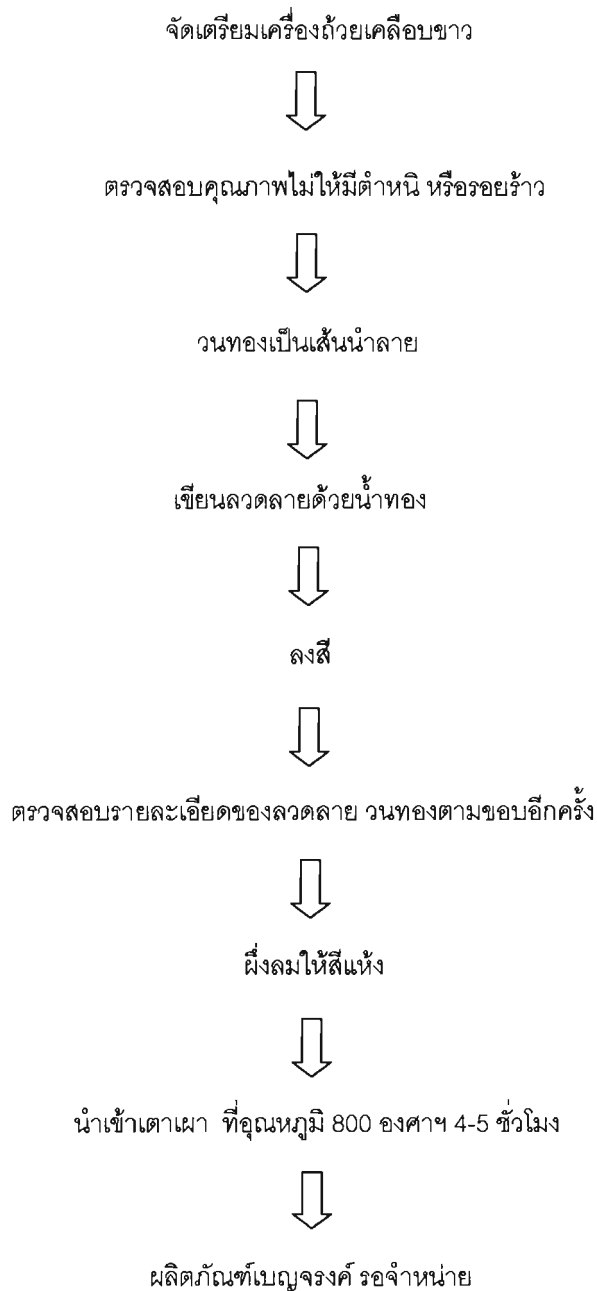

ภาพประกอบ การนำเอาเครื่องเบญจรงค์ที่เขียนลายเรียบร้อยแล้วลงเตาเผาเพื่ออบสี

ปฐิติ มอนซอนและคณะกล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ความว่า “ นำชิ้นงานเบญจรงค์เข้าเตาเผาโดยเผาในอุณหภูมิประมาณ 800 องศาเซลเซียส ใช้เวลาเผาประมาณ 4 ชั่วโมง เมื่อเตาเย็นจึงนำเครื่องเบญจรงค์ออกมา และวางรอไว้จนอุณหภูมิลดลงสู่อุณหภูมิปกติ การควบคุมอุณหภูมิในการเผามีความสำคัญ

เช่นกัน เพราะสีบางสีที่ใช้ในการเขียนลาย อาจซีดหรือจางลงได้ หรืออาจมีการผิดเพี้ยนไปได้ หากควบคุมอุณหภูมิได้ไม่คงที่” (ปฐพี มอนซอนและคณะ, 2547:16)

สรุปขั้นตอนการผลิตเบญจรงค์

2. รูปแบบผลิตภัณฑ์

จากหลักฐานทางเอกสารพบว่ารูปแบบของผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ไทยที่ได้รับความนิยมในสมัยโบราณ ก็มีหลากหลายประเภทเช่น ชามมีฝา โถ จาน กาน้ำร้อน แจกัน จานเชิง เป็นต้น ดังที่โครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทยกล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ความว่า “ เครื่องถ้วยเบญจรงค์และลายน้ำทอง ผลิตเป็นภาชนะเครื่องใช้หลายประเภทได้แก่ ชาม จาน โถ จานเชิง ชามเชิง ช้อน กระโถน กาน้ำ ชุดถ้วยชา และชุดตั้งโต๊ะบูชา รูปทรงเครื่องถ้วยมีทั้งที่เป็นทรวดทรงแบบจีนและทรงไทย ชามฝาเป็นแบบที่สั่งสำหรับไทยใช้เป็นชุดอาหาร โดยเรียงซ้อนกันเป็นชั้นๆจากใหญ่ไปหาเล็กสุด ที่เป็นโถนั้นมีมากมายหลายแบบหลายทรง เช่น โถรูปเต่ง โถทรงโกศ โถทรงมะเฟือง และโถปริก เป็นต้น ฝาโถนั้นมีมากมายเช่น ยอดทรงมันต์ ยอดลูกแก้วกลม และเป็นที่ยอมรับทำเป็นยอดทองประดับทับทิม”(โครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย:2542.28) แต่จากข้อมูลที่ปรากฏในแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ไทยปัจจุบันในเขตจังหวัดสมุทรสาครรูปแบบเครื่องเบญจรงค์ส่วนใหญ่อาจต่าง ไปจากรูปแบบเครื่องถ้วยเบญจรงค์ในสมัยโบราณบ้าง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเรื่องประโยชน์ใช้สอยที่ต่างไป ปัจจุบันมีผลิตภัณฑ์หลากหลายอาทิ ประเภทภาชนะใส่อาหาร ชุดน้ำชา ชุดกาแฟ ชามมีฝา โถข้าว ของใช้ตกแต่งบ้านเรือน ของที่ระลึก เป็นต้น ประเภทที่ได้รับความนิยมขณะนี้ คือ ถ้วยกาแฟ โถ ชามมีฝา โถข้าว แจกัน กาน้ำ ปิ่นโต โคมไฟฟ้า และของที่ระลึก เช่น รูปสัตว์ ถ้วยรางวัล เป็นต้น รวมทั้งผลิตภัณฑ์ที่พัฒนากันขึ้นใหม่ดังภาพตัวอย่างข้างล่างนี้ อันเป็นรูปแบบงานที่ไม่มีในอดีต เป็นรูปแบบงานแผ่นกระเบื้องภาพปูนต๋าประยุกต์ ใช้สำหรับตกแต่งอาคารบ้านเรือน หรือทำเป็นเสมือนรูปแขวนประดับผนัง และเป็นลักษณะเฉพาะของผู้ผลิตบางราย ใช้วิธีการผลิตแบบเบญจรงค์ หรือการเขียนสีบนเคลือบ แต่ละแหล่งผลิต

ภาพประกอบ ผลงานผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ปัจจุบันที่ผลิตในแหล่งผลิตจังหวัดสมุทรสาคร

ก็พยายามหารูปแบบของชาวหรือชิ้นงานเครื่องปั้นดินเผาที่จะมาเขียนลวดลายบนเคลือบแบบเบญจรงค์เพื่อให้เกิดเป็นผลงานที่แปลกใหม่หลากหลายลักษณะ ตั้งแต่เขียนกระเบื้องประดับผนังสำหรับแต่งฝาผนัง หรือการนำเอาเครื่องปั้นดินเผาของเกาะเกร็ดซึ่งเป็นเครื่องปั้นดินเผาที่มีได้ผ่านการเคลือบมาตกแต่งด้วยเทคนิคเขียนสีแบบเบญจรงค์ก็มี

ภาพประกอบ ผลิตภัณฑ์กระเบื้องประดับผนังที่กลุ่มผลิตเบญจรงค์ดอนไถผลิต

อย่างไรก็ดีรูปแบบที่เขียนลวดลายหรือภาพบนกระเบื้องประดับผนังนี้อาจคล้ายคลึงกับงานเก่าที่เป็นลวดเบญจรงค์ทรงสี่เหลี่ยมสมัยรัตนโกสินทร์(พุทธศตวรรษที่ 24-25) ขนาดกว้าง 10.5 นิ้ว สูง 15 นิ้ว แต่ต่างกันตรงที่ลวดเบญจรงค์เก่าเป็นกระเบื้องแผ่นเดียว ขณะทำงานเบญจรงค์ปัจจุบันที่สมุทรสาครจะใช้แผ่นกระเบื้องเคลือบขาวขนาดใหญ่มาวางต่อกันแล้ววาดภาพเป็นเรื่องราวต่างๆ

ภาพประกอบ ลวดเบญจรงค์ทรงสี่เหลี่ยม สมัยรัตนโกสินทร์(โครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย:2542.108-109)

จากรูปภาพประกอบข้างต้นลับแลเบญจรงค์ทรงสี่เหลี่ยมเป็นกระเบื้องเคลือบพื้นสีคราม เขียนสีลายเทพนมในช่องกระจกพื้นสีแดง กรอบลายเครือเถาเรียงกัน 3 องค์ ขนาดด้วยลายนรสิงห์ มีรัศมีสีแดง ล้อมรอบด้วยลายกนกเปลวสีขาว กรอบนอกเขียนลายดอกไม้ในแนวสีเขียวและสีแดง ตัวลับแลประดับอยู่ในกรอบไม้แบบจีน ใช้สำหรับตั้งบนโต๊ะบูชาแบบจีน

อย่างไรก็ดีจากการศึกษาข้อมูลจากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ปัจจุบัน ในเขตจังหวัดสมุทรสาครพบว่ารูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่มีผลต่ออยู่สรุปเป็นกลุ่มตามลักษณะของประโยชน์ใช้สอยได้ดังนี้

2.1. กลุ่มชามและโถเบญจรงค์ ชามและโถเบญจรงค์พร้อมฝา นับเป็นรูปแบบหลักของเครื่องถ้วยเบญจรงค์ปัจจุบันที่ผลิตกันอยู่ในทุกแหล่งผลิตในเขตจังหวัดสมุทรสาคร ผลิตภัณฑ์ประเภทนี้มีหลากหลายขนาด ตั้งแต่เล็กจิ๋วเรื่อยไปจนถึงขนาดใหญ่ อีกทั้งยังมีอยู่หลายรูปแบบกว่าแหล่งผลิต ทั้ง 5 แหล่งมิได้มีความแตกต่างในเรื่องรูปแบบ(form)ของผลิตภัณฑ์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะแหล่งที่มาของตัวของชาวมารจากแหล่งผลิตเดียวกันเป็นส่วนใหญ่ ผลิตภัณฑ์เหล่านี้ต่างกันไปบ้างในส่วนของทางเลือกลายและสีที่ตกแต่งแตกต่างกันไปตามรสนิยมของช่างและผู้ผลิตในแหล่งนั้นๆ

ภาพประกอบ โถเบญจรงค์พร้อมฝา ผลิตภัณฑ์ OTOP จากแหล่งผลิตในเขตจังหวัดสมุทรสาคร

เครื่องเบญจรงค์กลุ่มชามและโถพร้อมฝาในแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในเขตจังหวัดสมุทรสาครอาจแบ่งเป็นกลุ่มย่อยได้ 4 ประเภทคือ

2.1.1 โถเบญจรงค์พร้อมฝา ผลิตภัณฑ์ประเภทนี้อาจนับเป็นผลิตภัณฑ์หลักพื้นฐานที่มีผลิตทั่วไปในแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ไทยปัจจุบัน

ภาพประกอบ เครื่องเบญจรงค์ที่ผลิตโดยกลุ่มสตรีสหกรณ์พัฒนา ต. บางไทรวัด

รูปแบบโถเบญจรงค์พร้อมฝารูปแบบนี้ เครื่องเบญจรงค์ในอดีตก็มีใช้กันอยู่ ซึ่งก็มีตั้งแต่ขนาดปากกว้าง 3 นิ้วไปจนถึง 10 นิ้ว ดังเห็นได้จากภาพประกอบด้านล่าง

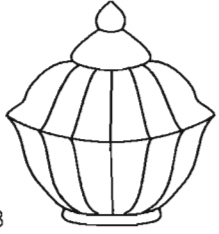

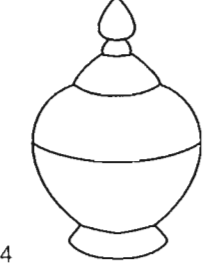

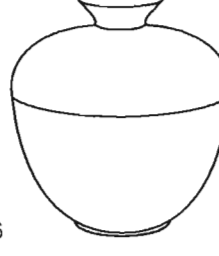

ภาพประกอบ โถเบญจรงค์พร้อมฝาในสมัยรัตนโกสินทร์และอยุธยา(โครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย:2542.151-169)

อย่างไรก็ดีรูปแบบโถเบญจรงค์พร้อมฝาที่มีผลิตในแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ OTOP ในแหล่งผลิตทั้ง 5 แหล่งในเขตจังหวัดสมุทรสาครในช่วงที่ศึกษาพบว่ามิได้ประเภทนี้ที่ต่างรูปทรงกันไปอีกหกรูปแบบดังตารางที่แสดงประกอบ

ตารางแสดงภาพรูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ประเภทโถเบญจรงค์พร้อมฝา

รูปแบบผลิตภัณฑ์	ภาพถ่ายเส้น	คำอธิบาย
	 <p style="text-align: center;">1</p>	<p>โถชั้น แหล่งเรียกโถสามชั้น เป็นโถเบญจรงค์พร้อมฝาทรงมันต์(จุกที่จับทำเป็นแผ่นกลมซ้อนกัน 2 ชั้น ยอดรูปดอกบัวตูม เรียกว่า ทรงมันต์) มีหลายขนาดตั้งแต่เล็กๆแบบของชำร่วยเรื่อยไปจนถึงขนาดใหญ่ปากกว้างกว่า 1 ฟุต นับเป็นเครื่องถ้วยเบญจรงค์รูปแบบหลักที่มีผลิตในทุกแหล่งผลิต ผลิตภัณฑ์ในรูปแบบโถลายเทพนมเลียนแบบลายเก่าจากแหล่งผลิตที่ตำบลดอนไถ่</p>
	 <p style="text-align: center;">2</p>	<p>โถพญาคู หรือโถโบราณ เป็นโถเบญจรงค์พร้อมฝาทรงหมวก จุกที่จับทำเป็นดอกบัวตูมตัวโถเป็นโถปากผายออกเป็นรูปแบบหนึ่งของโถเบญจรงค์พร้อมฝาที่พบในทั้งห้าแหล่งผลิตในเขตจังหวัดสมุทรสาคร ลวดลายที่เขียนจะมีหลากหลายแบบต่างกันไปตามการเลือกใช้ของช่างในแต่ละแห่ง ผู้ผลิตบางแห่งเรียกโถพญาคู ชิ้นงานในรูปเขียนด้วยลายหน้าสิงห์ เป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตที่ตำบลท่าเสา</p>

	<p>3</p> 	<p>โถจิบบัวหรือโถบัว เป็น โถเบญจรงค์พร้อมฝาทรงหมวก จุกที่จับทำเป็นหัวเม็ด เป็นรูปแบบที่คล้ายคลึงกับรูปแบบที่สองต่างกันตรงที่ตัวโถและฝาทำเป็นปลีโค้งเป็นช่วงเหมือนเม็ดมะยม นับเป็นรูปแบบหนึ่งที่พบในทั้งห้าแหล่งผลิตเช่นกัน ผลงานในรูปแบบโถพร้อมฝาเขียนลายดอกไม้หลากสี เป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเบญจรงค์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ที่ตำบลดอนไก่ดี</p>
	<p>4</p> 	<p>โถหมากจุก เป็นโถเบญจรงค์พร้อมฝารูปแบบนี้มีลักษณะใกล้เคียงกับสองรูปแบบก่อนหน้าแต่การปรับปรุงทรงของตัวโถและฝาให้มีความโค้งมนทำให้รูปทรงดูแตกต่างไปจากผลิตภัณฑ์สอง แบบก่อนหน้า ตัวโถเป็นทรงมะนาวตัดประกอกกับปากทรงมน มีจุกที่จับฝาเป็นดอกบัวตูมที่มีขนาดสัดส่วนโตกว่าจุกที่จับฝาในแบบก่อนหน้าทำให้รูปลักษณะดูแปลกตาไปจากผลิตภัณฑ์ในสกุลเดียวกัน ในรูปแบบผลิตภัณฑ์จากตำบลนาดี เป็นรูปแบบที่พบในแหล่งอื่นด้วย</p>
	<p>5</p> 	<p>โถเบญจรงค์พร้อมฝาทรงหมวก ที่จับเป็นดอกบัวตูม รูปแบบนี้คล้ายคลึงกับโถพญาคู ต่างกันตรงที่โถแบบนี้จะดูแข็งกว่าส่วนโค้งของตัวโถและตัวฝาที่ให้อ่อนช้อยหายไปโค้งเหลือแต่ภาพลักษณ์ที่ตรงๆ ง่ายๆ ทำให้โถดูแข็งกว่ารูปแบบอื่นๆ ก่อนหน้า ผลิตภัณฑ์ในรูปแบบนี้ผลิตจากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบลคลองมะเดื่อ ของกลุ่มไชยกว๊านัมเบญจรงค์</p>
	<p>6</p> 	<p>โถเบญจรงค์พร้อมฝา ทรงกลมป้อมคล้ายผลแอปเปิ้ล ที่จับรูปทรงเหมือนงอบหงายขึ้น บางแหล่งเรียกโถน้ำวุ้น ผลิตภัณฑ์ในรูปแบบประกอบเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบล ดอนไก่ดี การตกแต่งใช้ การเขียนลายผสมกับการใช้สติ๊กเกอร์รูปรัชกาลที่ 5</p>
	<p>7</p> 	<p>โถเบญจรงค์พร้อมฝา รูปแบบนี้เป็นรูปแบบที่ได้มาจากโถทรงโกศของเก่า ตั้งโถจะสูงกว่าทรงของโถชั้น หรือโถพญาคู ขึ้นงานในรูปแบบเขียนด้วยลายจักรี เป็นผลิตภัณฑ์ จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบลดอนไก่ดี</p>

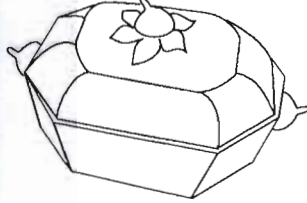

2.1.2 ชามและถ้วยเบญจรงค์ ชามและถ้วยเบญจรงค์ที่มีผลิตอยู่ในแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในเขตจังหวัดสมุทรสาครทั้ง 5 แหล่งที่ศึกษา ผลิตภัณฑ์รูปแบบนี้ก็นับเป็นประเภทหนึ่งในกลุ่มชามและโถเบญจรงค์ เท่าที่พบผลิตภัณฑ์ประเภทนี้ มีทั้งรูปแบบที่เป็นแบบใหม่และรูปแบบชามตามแบบเบญจรงค์เก่าด้วย เท่าที่พบจากการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างในแหล่งผลิตทั้ง 5 แหล่งผลิตภัณฑ์ประเภทชามและถ้วยเบญจรงค์พร้อมฝา มีอยู่หลายรูปแบบ ทว่าขนาดของชามและถ้วยเบญจรงค์ที่ผลิตเหล่านั้นจะมีหลายขนาดอันเหมาะกับการจัดเป็นชุดสำหรับ สำหรับอาหาร

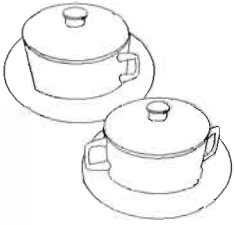

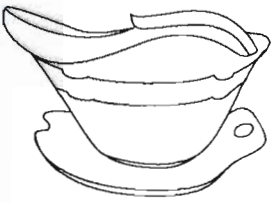

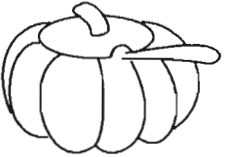

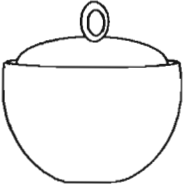

ภาพประกอบ ชามเบญจรงค์พร้อมฝา ผลิตภัณฑ์ OTOP จากแหล่งผลิตในเขตจังหวัดสมุทรสาคร

ตารางแสดงภาพรูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ประเภทชามเบญจรงค์

รูปแบบผลิตภัณฑ์	ภาพถ่ายเส้น	คำอธิบาย
	<p>1</p> 	<p>รูปแบบชามเบญจรงค์พร้อมฝาแบบนี้เป็นผลิตภัณฑ์ชามเบญจรงค์ที่เป็นรูปทรงแบบเก่า ลักษณะชามฝาแบบนี้พบได้ในผลิตภัณฑ์เครื่องถ้วยจากจีนทั้งในเครื่องลายครามและเครื่องถ้วยเบญจรงค์ในอดีต ผู้ผลิตบางแหล่งเรียกทรงถ้วยชาฮ่งเต้ ชิ้นงานในรูปแบบเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตที่ตำบลนาดี</p>

	<p>2</p> 	<p>ชามเบญจรงค์พร้อมฝาแบบนี้เป็นรูปแบบที่มีผลิตภัณฑ์เป็นส่วนใหญ่ ตัวชามเป็นชามปากกว้างปากชามจีบ ต่างไปจากรูปแบบชามเบญจรงค์แบบแรกรวมทั้งตัวฝาก็ทำเป็นฝาทรงมนต์ บางแหล่งเรียก ชามชุดชิ้นงานในรูปเป็นผลิตภัณฑ์ของแหล่งผลิตที่ตำบลท่าเสาเขียนลายก้านขดกระดังงา</p>
	<p>3</p> 	<p>ชามเบญจรงค์พร้อมฝาแบบนี้เป็นรูปแบบชามชุดที่เหมือนกับรูปแบบที่ส่อต่างกัน ตรงที่จับของฝามีได้เป็นทรงมนต์ แต่ทำเป็นรูปกิ่งไม้โค้ง ผลิตภัณฑ์ในรูปเป็นผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผลิตเบญจรงค์ที่ตำบลดอนไก่ดี เขียนลายดอกไม้หลากสี</p>
	<p>4</p> 	<p>รูปแบบผลิตภัณฑ์ชามเบญจรงค์พร้อมฝาแบบนี้เป็นกลุ่มรูปแบบชามฝาทรงกลมที่พัฒนารูปทรงโค้งมนให้เข้ากับยุคสมัยมากขึ้นอย่างไรก็ดีรูปแบบชามฝาแบบนี้บางครั้งอาจมีหูจับด้านข้างและส่วนที่จับของฝาชามบางที่อาจทำเป็นรูปขั้วผลไม้ก็มี ชิ้นงานในรูปเป็นผลิตภัณฑ์จากตำบลท่าเสา</p>
	<p>5</p> 	<p>ชามเบญจรงค์พร้อมฝาแบบนี้เป็นรูปแบบของชามเปลทรงรีพร้อมหูที่จับด้านข้าง ที่จับฝาคือขั้วผลไม้ เขียนลายจักรีโดยเว้นช่องขาวไว้เป็นช่องๆ หูชามและที่จับฝาคือสีทองผลงานในรูปเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตที่ตำบลดอนไก่ดี</p>
	<p>6</p> 	<p>รูปแบบชามเบญจรงค์พร้อมฝาแบบนี้เป็นตัวชามเป็นลักษณะของชามเปลแปดเหลี่ยมที่พบเป็นชามขนาดใหญ่กว่าชามเบญจรงค์ในสามแบบแรก รูปแบบผลิตภัณฑ์แบบนี้ไม่มีขนาดเล็กๆส่วนใหญที่พบเป็นขนาดของชามเสิร์ฟอาหารมากกว่าจะเป็นชามแบ่งขนาดเล็กและกลางในรูปเป็นงานของตำบลท่าเสา</p>
	<p>7</p> 	<p>ถ้วยชามเบญจรงค์เป็นรูปแบบชามหรือถ้วยที่ประยุกต์เอาทรงของถ้วยสำหรับใส่ชูปแบบตะวันตกมาตกแต่งด้วยการเขียนลายเบญจรงค์และน้ำทองให้วิจิตรงดงาม เป็นการพัฒนาให้เท่าทันกับยุคสมัยที่วิถีชีวิตไทยมีวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามา ผลิตภัณฑ์ในรูปมาจากแหล่งผลิตที่ตำบลคลองมะเดื่อ</p>

	<p>8</p> 	<p>ถ้วยชุปพร้อมหูและฝา รูปแบบนี้เป็นรูปแบบของถ้วยชุปแบบที่เรียบง่ายทรวดทรงของถ้วยถ้วยเรียบๆ ต่างไปจากแบบแรกซึ่งมีความหรูหราในแบบของหลุยส์ ขณะนี้ที่รูปแบบนี้ดูเป็นแบบร่วมสมัยที่เรียบง่ายมากกว่า ผลิตภัณฑ์ในรูปแบบนี้เป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตที่ตำบลดอนไก่ดี</p>
	<p>9</p> 	<p>ถ้วยชุป เป็นผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ที่ปรับปรุงดัดแปลงให้เท่าทันกับยุคสมัย รูปทรงขามประเภทนี้น่าจะได้อิทธิพลมาจากขามบะหมี่ ของญี่ปุ่น ผู้ผลิตนำมาเขียนลายเบญจรงค์เพื่อเพิ่มมูลค่า และความงดงาม เป็นผลิตภัณฑ์จากตำบลดอนไก่ดี</p>
	<p>10</p> 	<p>ถ้วยพักทอง เป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่ประยุกต์ดัดแปลงชิ้นใหม่ เป็นกลุ่มถ้วยพร้อมฝาขนาดเล็ก น่าจะเพื่อใช้ใส่กลุ่มอาหารประเภทเครื่องจิ้ม หรือน้ำปลาพริก ผลิตภัณฑ์ในรูปแบบนี้เป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตที่ตำบล ดอนไก่ดี</p>
	<p>11</p> 	<p>ขามพร้อมฝาปิด รูปทรงกลมตัดตรงเหมือนทรงมะนาวตัดแบบถ้วยเก่ากว่าผลิตภัณฑ์ รูปแบบนี้เป็นการใช้ภาชนะร่วมสมัยมาตกแต่งเขียนลวดลายอย่างเบญจรงค์ฝาปิดทำที่จับเป็นห่วง เป็นถ้วยขนาดกลางไม่เล็กแต่ก็มีไซ้ขามขนาดใหญ่ ผลิตภัณฑ์ในรูปแบบมาจากแหล่งผลิตที่ตำบลดอนไก่ดี</p>

2.1.3 โถพญและโถน้ำเบญจรงค์ ผลิตภัณฑ์ประเภทนี้ส่วนมากจะเป็นโถขนาดใหญ่ ปัจจุบันผู้บริโภคคงซื้อไปเพื่อการประดับตกแต่งมากกว่าจะเพื่อประโยชน์ใช้สอยในลักษณะอื่น แต่เดิมโถลักษณะนี้จะมีรูปร่างเป็นโถสำหรับใส่ใบพญ นอกจากนี้ยังรวมรูปแบบโถอีกพวกหนึ่งที่ผู้ผลิตเรียกกันว่าโถน้ำน้อย ผลิตภัณฑ์ประเภทนี้ผู้วิจัยนับรวมโถเบญจรงค์ที่มีตัวโถเป็นทรงตุ่มหรือโอและโถที่มีตัวโถเป็นรูปถ้วยเหมือนประเภทแรกเข้าไว้ในกลุ่มนี้ อย่างไรก็ตามโถที่พบในแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ OTOP ใน 5 แหล่งผลิตในเขตจังหวัดสมุทรสาครผลิตภัณฑ์ประเภทนี้ก็มีอยู่หลายรูปแบบ

ภาพประกอบ โอบเบญจรงค์ ผลิตภัณฑ์ OTOP จากแหล่งผลิตในเขตจังหวัดสมุทรสาคร

ส่วนหนึ่งเป็นรูปทรงโถที่นำมาจากรูปทรงของเครื่องถ้วยกระเบื้องโบราณ อีกส่วนเป็นผลผลิตที่ผู้ผลิตพยายามหาทางสร้างสรรค์ความแปลกใหม่ จึงพัฒนารูปแบบโดยนำเอาเครื่องปั้นดินเผาของเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี อันเป็นเครื่องปั้นดินเผาที่มีการฉลุหรือเจาะเป็นลวดลายต่างๆแล้วเผาโดยมิได้มีการเคลือบ ทว่ากลุ่มผู้ผลิตเครื่องเบญจรงค์ในจังหวัดสมุทรสาครนำมาเขียนลายสีแบบเบญจรงค์ทำให้เป็นงานที่มีหน้าตาแปลกไปจากเดิม ดังภาพประกอบ

ตารางแสดงภาพรูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ประเภทโถพูลูและโถน้ำ

รูปแบบผลิตภัณฑ์	ภาพลายเส้น	คำอธิบาย
	1 	โถพูลู เป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่พบในทุกแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่สมุทรสาคร เป็นรูปแบบโถที่เคยมีมาในอดีต ส่วนจุดที่จับบนฝาทำเป็นทรงดอกบัวตูม การเขียนลวดลายปกติมีลวดลายทุกประเภท แต่ด้วยเหตุที่โถพูลูเป็นผลิตภัณฑ์ขนาดใหญ่ที่มักจะไว้สำหรับตั้งโชว์การเขียนลวดลายก็มักจะเป็นพิเศษอาจรวมถึงลายกลุ่มลายประเพณีและลายภาพจิตรกรรมไทยด้วย ผลิตภัณฑ์ในรูปแบบผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตที่ตำบลนาดี
	2 	โถพูลูแป้น หรือโถพูลูทรงเตี้ย ภาพลักษณะโดยรวมของผลิตภัณฑ์รูปแบบนี้จะเหมือนกับโถพูลูทุกประการต่างกันตรงที่ทรวดทรง รูปร่างของโถประเภทนี้จะเตี้ยป้อมกว่ารูปทรงทั่วไปของโถพูลู พบงานรูปแบบนี้ในทุกแหล่งผลิตทว่าในแหล่งเล็กก็อาจจะไม่ผลิตเก็บไว้เพราะเป็นปัญหาเรื่องทุน ผลิตภัณฑ์ในรูปแบบผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเบญจรงค์ที่ตำบล คลองมะเดื่อ

	<p>3</p> 	<p>ผลิตภัณฑ์โลหะสูงรูปแบบนี้บางแหล่งเรียกโลหะทรงน้ำตัน เป็นรูปแบบของโลหะโบราณที่ผู้ผลิตนำมาผลิตจำหน่ายกันอยู่ ตัวโลหะมีทั้งที่ทำเป็นทรงมะเฟือง และทรงเกลี้ยงแบบปกติ ส่วนใหญ่ก็เป็นผลิตภัณฑ์ขนาดใหญ่ ที่มีราคาแพง จึงมักจะพบเฉพาะในแหล่งผลิตใหญ่มากกว่า ในภาพเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตที่ตำบลดอนไก่ดี เขียนด้วยลายดอกบัว</p>
	<p>4</p> 	<p>ผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ประเภทโลหะรูปแบบนี้ในบางแหล่งเรียกว่าโลหะสุโขทัยเหลี่ยม เป็นหนึ่งในผลิตภัณฑ์แบบโลหะโบราณที่ยังคงผลิตกันอยู่เช่นเดียวกับกับโลหะแบบก่อนหน้านั้น พบมากในแหล่งผลิตใหญ่อาทิที่ตำบลดอนไก่ดี ที่ตำบลท่าเสา ที่ตำบลนาดี และที่ตำบลคลองมะเดื่อ ไม่พบในแหล่งที่ตำบลบางโพธิ์ ในรูปเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตที่ตำบลดอนไก่ดี เขียนลายประเพณี</p>
	<p>5</p> 	<p>รูปแบบโลหะแบบนี้มีรูปร่างที่ต่างไปจากรูปแบบก่อนหน้าตรงที่ตัวโลหะทำเป็นกลีบ และรูปร่างเหมือนแจกันทรงนางที่ป้อม ปากโลหะและฝาผายออกเป็นจีบ บางแหล่งเรียกโลหะแบบนี้ว่าโลหะลูกลิ้นบัว ก็เป็นในทำนองเดียวกันกับโลหะรูปแบบก่อนหน้า งานรูปแบบนี้ไม่พบในแหล่งที่ตำบลบางโพธิ์ ในภาพเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตที่ตำบลนาดี เขียนด้วยลายดอกไม้หรือลายพรรณพฤกษา</p>
	<p>6</p> 	<p>โลหะขม เป็นหนึ่งในรูปแบบของผลิตภัณฑ์ประเภทโลหะบางแหล่งเรียกโลหะเพ็องกลีบ เป็นโลหะที่มีผลิตหลายขนาดตั้งแต่ใหญ่ กลางและขนาดเล็ก เป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่พบในทุกแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร ผลิตภัณฑ์ในรูปเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตที่ตำบลดอนไก่ดี เขียนลายดอกพิกุล ประสานกับการใช้ลวดปักเกอร์รูปรีขนาดที่ 5</p>
	<p>7</p> 	<p>โลหะทรงเหลี่ยม เป็นรูปแบบหนึ่งของผลิตภัณฑ์ประเภทโลหะ หากแต่ตัวโลหะเป็นทรงสี่เหลี่ยมโค้งมน เป็นรูปแบบโลหะที่รับอิทธิพลมาจากโลหะโบราณจากเครื่องถ้วยของจีน พบในแหล่งผลิตใหญ่ๆเท่านั้น ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตที่ตำบล ดอนไก่ดี เขียนลายพุ่มข้าวบิณฑ์</p>

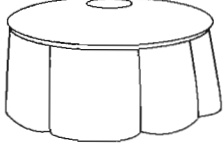

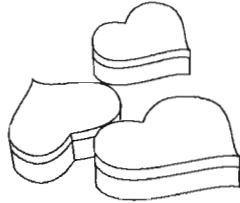

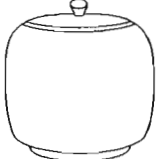
	<p>8</p> 	<p>โถสิงห์ เป็นรูปแบบหนึ่งของผลิตภัณฑ์ประเภทโถ ที่รับอิทธิพลมาจากจีน รูปแบบผลิตภัณฑ์นี้พบเฉพาะในแหล่งผลิตที่ตำบลนาดี ตำบลคลองมะเดื่อและตำบลคอนไก่อดี ผลิตภัณฑ์ในภาพเขียนด้วยลายก้านขด เป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตรุ่งเรืองของเบญจรงค์ ที่ตำบลนาดี</p>
	<p>9</p> 	<p>รูปแบบผลิตภัณฑ์โถพลูรูปแบบนี้จะเป็นโถขนาดกลางและขนาดเล็กไม่พบที่ทำเป็นโถขนาดใหญ่ รูปทรงของโถมีลักษณะลดทอนรายละเอียด ให้ดูเรียบง่าย บางแหล่งเรียกโถมอญ ผลิตภัณฑ์ในรูปแบบนี้เป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตที่ตำบลคอนไก่อดี ไม่พบผลิตภัณฑ์รูปแบบนี้ในแหล่งผลิตที่ตำบลบางโพธิ์วัดและตำบลท่าเสา</p>
	<p>10</p> 	<p>โถจีบมะยม เป็นรูปแบบหนึ่งของผลิตภัณฑ์ประเภทโถ ที่ต่างจากโถพลูและโถกอนหน้าตรงที่รูปทรงเป็นแบบตุ่มป้อมๆเป็นโถขนาดใหญ่และขนาดกลาง ไม่พบที่เป็นขนาดเล็ก ตัวโถเป็นกลีบแต่ไม่ถึงมากนัก บางแหล่งผลิตเรียกว่าโถจีบมะยม ผลิตภัณฑ์ในภาพมาจากแหล่งผลิตที่ตำบลคอนไก่อดี</p>
	<p>11</p> 	<p>โถเจิม เป็นผลิตภัณฑ์ประเภทโถที่พบในแหล่งผลิตที่ตำบลท่าเสา และตำบลคอนไก่อดี เป็นการพยายามพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยนำเอาเครื่องปั้นดินเผาจากเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรีมาตกแต่งลวดลายเพิ่มเติมด้วยเทคนิควิธีการของการเขียนลายเบญจรงค์ ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบลท่าเสา</p>
	<p>12</p> 	<p>ผลิตภัณฑ์รูปแบบนี้บางแหล่งเรียก ผอบจุกแหลม เป็นผลิตภัณฑ์ประเภทโถที่พบในแหล่งผลิตที่ตำบลท่าเสา และตำบลคอนไก่อดี เป็นการพยายามพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยนำเอาเครื่องปั้นดินเผาจากเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรีมาตกแต่งลวดลายเพิ่มเติมด้วยเทคนิควิธีการของการเขียนลายเบญจรงค์ ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเบญจรงค์ที่ตำบลท่าเสา</p>

	<p>13</p> 	<p>โถน้ำน้อย บางทีเรียกว่าโถสุโขทัยเบญจรงค์ บางแหล่งเรียกโถน้ำเย็น เป็นหนึ่งในรูปแบบผลิตภัณฑ์ประเภทโถน้ำรูปแบบๆนี้เป็นแบบที่รับอิทธิพลมาจากโถน้ำแบบเก่า ตัวโถทำเป็นทรงโถมะเฟือง ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตที่ตำบลนาดี รูปแบบนี้พบเฉพาะที่แหล่งผลิตในตำบลคอนไถ่ แหล่งผลิตตำบลนาดี และที่แหล่งผลิตตำบลคลองมะเดื่อ</p>
	<p>14</p> 	<p>คนโถน้ำ เป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่นำมาจากคนโถน้ำดินเผาที่คนไทยเคยใช้กันมาในอดีต เกิด เป็นผลิตภัณฑ์ประเภทโถน้ำที่พบในแหล่งผลิตที่ตำบลท่าเสา และตำบลคอนไถ่ เป็นการพยายามพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยนำเอาเครื่องปั้นดินเผาจากเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรีมาตกแต่งลวดลายเพิ่มเติมด้วยเทคนิควิธีการเขียนลายเบญจรงค์ ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเบญจรงค์ที่ตำบล คอนไถ่</p>
	<p>15</p> 	<p>โถน้ำแบบเกาะเกร็ด เป็นผลิตภัณฑ์ประเภทโถที่พบในแหล่งผลิตที่ตำบลท่าเสา และตำบลคอนไถ่ เป็นการพยายามพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยนำเอาเครื่องปั้นดินเผาจากเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรีมาตกแต่งลวดลายเพิ่มเติมด้วยเทคนิควิธีการเขียนลายเบญจรงค์ ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเบญจรงค์ที่ตำบลท่าเสา</p>
	<p>16</p> 	<p>คนโถน้ำมอญแบบเกาะเกร็ด เป็นผลิตภัณฑ์ประเภทโถที่พบในแหล่งผลิตที่ตำบลท่าเสา และตำบลคอนไถ่ เป็นการพยายามพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยนำเอาเครื่องปั้นดินเผาจากเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรีมาตกแต่งลวดลายเพิ่มเติมด้วยเทคนิควิธีการเขียนลายเบญจรงค์ ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเบญจรงค์ที่ตำบลท่าเสา</p>
	<p>17</p> 	<p>โถเกาะเกร็ด เป็นผลิตภัณฑ์ประเภทโถที่พบในแหล่งผลิตที่ตำบลท่าเสา และตำบลคอนไถ่ เป็นการพยายามพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยนำเอาเครื่องปั้นดินเผาจากเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรีมาตกแต่งลวดลายเพิ่มเติมด้วยเทคนิควิธีการเขียนลายเบญจรงค์ ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเบญจรงค์ที่ตำบล คอนไถ่</p>

2.2 กลุ่มตลับและผอบเบญจรงค์ ผลิตภัณฑ์ประเภทนี้มีลักษณะใกล้เคียงกับตลับหรือผอบ กล่าวคือเป็นภาชนะเบญจรงค์มีฝา ทว่ารูปทรงเป็นแบบใหม่มิได้เป็นถ้วยหรือโถ หากแต่เป็นรูปทรงของภาชนะที่มีรูปแบบต่างๆไปจากถ้วย ชาม หรือ โถในแบบโบราณ อาทิ เป็นภาชนะทรงกลม ทรงสี่เหลี่ยม รูปหัวใจ หรือ รูปทรงผลไม้ เป็นต้น กล่าวได้ว่านับเป็นรูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่มีแบบของรูปทรงร่วมสมัยแตกต่างไปจาก รูปแบบของชาม ถ้วยหรือโถเบญจรงค์ อย่างไรก็ตามรูปแบบผลิตภัณฑ์ในกลุ่มนี้เท่าที่พบในแหล่งผลิตในเขตจังหวัดสมุทรสาครก็มีอยู่หลายรูปแบบ ทั้งนี้ขนาดที่ผลิตก็ดูจะเป็น ขนาดที่ทำเพื่อประโยชน์ใช้สอยเช่นเดียวกับ ชาม หรือ ถ้วยเบญจรงค์ ไม่พบว่ามีความขนาดใหญ่โตมาๆ ส่วนใหญ่จะเป็นผลิตภัณฑ์ขนาดเล็ก ขนาดของผลิตภัณฑ์ประเภทนี้โดยเฉลี่ยเป็นขนาดเดียวกับถ้วยชามที่ใช้กันโดยทั่วไป รวมทั้งอาจเท่ากับกล่องกระเบื้องสำหรับเก็บของกระจุกกระจิกเล็กๆ

ตารางแสดงภาพรูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ประเภทผอบหรือตลับ

รูปแบบผลิตภัณฑ์	ภาพลายเส้น	คำอธิบาย
	1 	ตลับเบญจรงค์ทรงกลมและทรงรีเป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์ร่วมสมัยที่ผู้ผลิตเครื่องเบญจรงค์ในแหล่งที่ศึกษาผลิตกัน ในภาพเป็นผลิตภัณฑ์จากตำบลท่าเสา เป็นตลับเบญจรงค์เขียนลายดอกบัวของสุพรรณเบญจรงค์
	2 	ผอบลูกจันทร์บางแหล่งเรียกโถลูกจันทร์ เป็นผลิตภัณฑ์รูปแบบหนึ่งที่พบในทุกแหล่งผลิตเบญจรงค์ที่สมุทรสาคร ที่จุกจับบนฝาทำเป็นทรงดอกบัวตูม ในรูปเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตที่ตำบลท่าเสา
	3 	ผอบเม็ดมะขาม นับเป็นอีกรูปแบบหนึ่งในกลุ่มผลิตภัณฑ์ประเภทนี้ ตัวผอบทำเป็นทรงเม็ดมะขาม แล้วตกแต่งด้วยลวดลายเขียนสีลงยา ในรูปเป็นงานจากแหล่งผลิตที่ตำบลดอนไก่ดี เขียนลายดอกพิกุล

	<p>4</p> 	<p>ผอบฟักทองหรือดัลบ์ฟักทอง เป็นผลิตภัณฑ์อีกรูปแบบหนึ่งในกลุ่มผลิตภัณฑ์ประเภทนี้ พบได้ในทุกแหล่งผลิตในจังหวัดสมุทรสาคร ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตที่ตำบลดอนไก่ดี</p>
	<p>5</p> 	<p>ดัลบ์จับทรงกระบอกกลม เป็นอีกหนึ่งรูปแบบ ตัวดัลบ์เป็นทรงกลมแต่ทำเป็นจับคลื่นโดยรอบทั้งใบ จึงมีลักษณะต่างไปจากกระบอกทรงกลมแบบแรกในรูปแบบเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตที่ตำบลท่าเสา</p>
	<p>6</p> 	<p>ดัลบ์เบญจรงค์รูปหัวใจ เป็นผลิตภัณฑ์รูปแบบร่วมสมัยที่พบในทุกแหล่งผลิต ทั้งนี้อาจเป็นเพราะภาพลักษณ์เป็นไทยแต่ก็ร่วมสมัยจึงถูกใจลูกค้า ผลิตภัณฑ์ในรูปแบบมาจากแหล่งผลิตที่ตำบล นาดี</p>
	<p>7</p> 	<p>ผอบรูปทรงผลไม้ เป็นผลิตภัณฑ์รูปแบบร่วมสมัยอีกรูปแบบหนึ่งในกลุ่มผลิตภัณฑ์ประเภทนี้ ในรูปแบบเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตที่ตำบล คลองมะเดื่อ</p>
	<p>8</p> 	<p>ผอบมังคุดผลไม้ เป็นผลิตภัณฑ์รูปแบบร่วมสมัยอีกรูปแบบหนึ่งในกลุ่มผลิตภัณฑ์ประเภทนี้ พบในแหล่งใหญ่ทุกแหล่งในจังหวัดสมุทรสาครในรูปแบบเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบล คลองมะเดื่อ</p>
	<p>9</p> 	<p>ผอบทรงกลมป้อม คล้ายคลึงรูปทรงของผลไม้ นับเป็นอีกรูปแบบหนึ่งในกลุ่มผลิตภัณฑ์ประเภทนี้ พบในแหล่งใหญ่ทุกแหล่งในจังหวัดสมุทรสาครในรูปแบบเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบล ท่าเสา</p>

	<p>10</p> 	<p>ผอบทรงมะเขือเป็นผลิตภัณฑ์รูปแบบร่วมสมัยอีกรูปแบบหนึ่งในกลุ่มผลิตภัณฑ์ประเภทนี้ พบในแหล่งผลิตที่ตำบลคลองมะเดื่อจังหวัดสมุทรสาครทั้งนี้อาจจัดเป็นรูปแบบเฉพาะของแหล่งนี้ก็ได้ ด้วยเหตุที่ไม่พบในแหล่งอื่น</p>
	<p>11</p> 	<p>ตลับทรงเหลี่ยมเป็นผลิตภัณฑ์รูปแบบร่วมสมัยอีกรูปแบบหนึ่งในกลุ่มผลิตภัณฑ์ประเภทนี้ พบในแหล่งใหญ่ทุกแหล่งในจังหวัดสมุทรสาคร ในรูปเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบลคลองมะเดื่อ</p>
	<p>12</p> 	<p>ตลับทรงกลมมีเดี่ย เป็นผลิตภัณฑ์รูปแบบร่วมสมัยอีกรูปแบบหนึ่งในกลุ่มผลิตภัณฑ์ประเภทนี้ พบในแหล่งใหญ่ทุกแหล่งในจังหวัดสมุทรสาครในรูปเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบลคลองมะเดื่อ</p>
	<p>13</p> 	<p>ผอบรูปกบ เป็นผลิตภัณฑ์รูปแบบร่วมสมัยอีกรูปแบบหนึ่งในกลุ่มผลิตภัณฑ์ประเภทนี้ พบเฉพาะในแหล่งผลิตใหญ่จังหวัดสมุทรสาครในรูปเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบลท่าเสา</p>
	<p>14</p> 	<p>ผอบนกฮูก เป็นผลิตภัณฑ์รูปแบบร่วมสมัยอีกรูปแบบหนึ่งในกลุ่มผลิตภัณฑ์ประเภทนี้ พบเฉพาะในแหล่งผลิตที่ตำบลคลองมะเดื่อจังหวัดสมุทรสาครทั้งนี้อาจจัดเป็นรูปแบบเฉพาะของแหล่งนี้ได้รูปแบบมาจากการสั่งทำของลูกค้าต่างชาติ ไม่พบในแหล่งอื่น</p>

3. กลุ่มแก้วน้ำและถ้วยกาแฟเบญจรงค์ ผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ไทยปัจจุบันกลุ่มนี้นับเป็นรูปแบบ ผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ที่สร้างขึ้นสอดคล้องกับยุคสมัยที่วิถีชีวิตในสังคมเปลี่ยนไป ผู้คนในสังคม ไทยปัจจุบันดื่มกาแฟกันเป็นเรื่องปกติในเกือบทุกชนชั้น เครื่องดื่มร้อนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนไทย ดังนั้น ผลิตภัณฑ์กลุ่มนี้จึงกลายเป็นสินค้าที่กลุ่ม

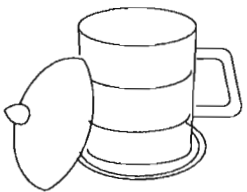
ผู้ผลิตสินค้า OTOP สามารถทำยอดขายมากกว่าผลิตภัณฑ์รูปแบบอื่นๆดังที่ กลุ่มผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่หมู่บ้านดอนไถ่ให้ข้อมูลว่า” เครื่องเบญจรงค์ที่เราส่วนใหญ่มันก็ขายได้หมดละแต่ที่ขายได้มากได้เร็วกว่าเพื่อนก็ชุดแก้วน้ำเป็นอันดับหนึ่ง อันดับสองก็ชุดกาแฟ แล้วก็พวกโถ พวกของชำร่วย พวกชุดจานชามจะขายได้น้อย...”(ประภาศรี พงษ์เมธา, 2548: สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ แก้วน้ำและถ้วยกาแฟเบญจรงค์ ผลิตภัณฑ์ OTOP จากแหล่งผลิตในเขตจังหวัดสมุทรสาคร

ขณะเดียวกัน หัวหน้ากลุ่มผลิตเครื่องเบญจรงค์ตำบลบางโทรัดก็ให้ข้อมูลว่า “... ผลิตภัณฑ์เบญจรงค์ของตำบลบางโทรัดที่มีลูกค้าซื้อมากที่สุดก็ได้แก่ชุดกาแฟและแก้วน้ำ....” (ประจวบ รอดดารา, 2548: สัมภาษณ์) ทั้งนี้ก็สอดคล้องกับผลสำรวจของปฐพี มอนซอน ที่ระบุในรายงานว่า ผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ของจังหวัดสมุทรสาครที่จำหน่ายได้ มากอันดับหนึ่งได้แก่ผลิตภัณฑ์กลุ่มชุดน้ำชา ชุดกาแฟ แก้วน้ำ...(ปฐพี มอนซอน, 2547:5-11) อย่างไรก็ตาม รูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์กลุ่มนี้มี ดังตาราง

ตารางแสดงภาพรูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ประเภทแก้วน้ำหรือถ้วยกาแฟเบญจรงค์

รูปแบบผลิตภัณฑ์	ภาพถ่ายเส้น	คำอธิบาย
	<p>1</p> 	<p>แก้วน้ำ หรือ ถ้วยกาแฟแบบอเมริกันพร้อมฝา (mug) และจานรอง เป็นถ้วยทรงกระบอกมีหูจับ ด้านข้างพบในทุกแหล่งผลิตในเขตจังหวัดสมุทรสาคร ผลงานในรูปแบบผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตที่ตำบลคลองมะเดื่อ</p>

	<p>2</p> 	<p>ถ้วยกาแฟแบบอังกฤษ(cup)พร้อมจานรอง ผลิตภัณฑ์รูปแบบนี้อาจมีแบบต่างกันบ้างเล็กน้อย เช่นแบบหูของถ้วย สำหรับตัวถ้วยในรูปแบบนี้เป็น รูปแบบถ้วยทรงมะนาวติดพบในทุกแหล่งผลิต ใน เขตจังหวัดสมุทรสาคร ผลิตภัณฑ์ในภาพประกอบ อันเป็นงานของกลุ่มตำบลบางไทรวัด</p>
	<p>3</p> 	<p>ถ้วยกาแฟแบบอังกฤษ(cup)พร้อมจานรอง ผลิตภัณฑ์รูปแบบนี้ตัวถ้วยเป็นรูปแบบถ้วยทรง กระดิ่ง ปากถ้วยผายออกเล็กน้อย พบว่ามีผลิตใน ทุกแหล่งผลิตในเขตสมุทรสาครผลิตภัณฑ์ ใน ภาพประกอบเป็นงานจากแหล่งผลิตที่ตำบลดอน ไก่อี</p>
	<p>4</p> 	<p>ถ้วยกาแฟ พร้อมจานรอง ผลิตภัณฑ์รูปแบบนี้ตัว ถ้วยเป็นรูปแบบถ้วยทรงกระบอก ก้นถ้วยตัดเฉียง ลง ก็เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของถ้วยกาแฟที่พบใน แหล่งผลิตทุกแหล่ง ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นงาน จากแหล่งผลิตที่ตำบลดอนไก่อี</p>
	<p>5</p> 	<p>ถ้วยกาแฟ พร้อมจานรอง ผลิตภัณฑ์รูปแบบนี้ตัว ถ้วยเป็นรูปแบบถ้วยทรงตัดเฉียงสอบลงช่วง ก้น ถ้วยเป็นเหลี่ยมหกเหลี่ยม ก็เป็นอีกรูปแบบหนึ่ง ของถ้วยกาแฟที่พบในแหล่งผลิตทุกแหล่ง ผลิต ภัณฑ์ในภาพเป็นงานจากแหล่งผลิตที่ตำบลดอน ไก่อี</p>
	<p>6</p> 	<p>ถ้วยกาแฟทรงจื๊บกลม พร้อมจานรอง ผลิตภัณฑ์ รูปแบบนี้ตัวถ้วยเป็นรูปแบบถ้วยทรงช่วงครึ่งล่าง เป็นกลีบโดยรอบ ก็เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของถ้วย กาแฟที่พบในแหล่งผลิตในจังหวัดสมุทรสาคร ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นงานจากแหล่งผลิตที่ตำบล ดอนไก่อี</p>
	<p>7</p> 	<p>ถ้วยกาแฟ(cup)แบบบิดาเลียนพร้อมจานรองเป็น ถ้วยกาแฟทรงกระบอกขนาดเล็กมีหูจับด้านข้าง ขนาดของถ้วยแบบนี้จะเล็กกว่ารูปแบบแรก ผลิตภัณฑ์ประเภทนี้มักจะเป็นกระเบื้อง กลุ่มเนื้อ ละเอียด(BoneChina) ชิ้นงานในภาพเป็น ผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตที่ตำบลคลองมะเดื่อ</p>
	<p>8</p> 	<p>ผลิตภัณฑ์แก้วน้ำกระเบื้องเบญจรงค์รูปทรงเป็นถ้วย ทรงสูงเหมือนถ้วยไอศกรีม ผู้ผลิตเรียกแก้วแชม เปญ เป็นรูปแบบที่มีผลิตเฉพาะในบางแหล่งซึ่ง มักจะเป็นในแหล่งใหญ่ๆ ผลงานในรูปแบบเป็น ผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบลท่า เสา</p>

ข้อสังเกตประการหนึ่งก็คือโดยปกติเครื่องเบญจรงค์จะเป็นสินค้าที่มีราคาค่อนข้างสูงผลิตภัณฑ์กลุ่มนี้จึงอาจเป็นผลิตภัณฑ์ที่ผู้คนที่ทั่วไปสามารถซื้อใช้ได้ อีกประการหนึ่งคนไทยจำนวนหนึ่งใช้ถ้วยกาแฟประเภทมีฝาเป็นถ้วยสารพัดประโยชน์ในที่ทำงานเป็นทั้งแก้วน้ำดื่ม แก้วชงชาและ แก้วกาแฟ ไปในตัว ทำให้ผลิตภัณฑ์ในกลุ่มนี้เอื้อต่อการใช้เป็นของขวัญ เพราะเป็นของขวัญที่มีประโยชน์ด้านใช้สอยด้วยจึงส่งผลต่อยอดขายได้มากขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่ามีบางแหล่ง จัดถ้วยกาแฟ(Cup)เข้าชุดกับกาแฟพร้อมไอศกรีมและน้ำตาลไว้เป็นชุดด้วย

4. กลุ่มชุดชงน้ำชาพร้อมถ้วยเบญจรงค์ รูปแบบผลิตภัณฑ์กลุ่มนี้ก็พบว่ามียอดอยู่ในทั้ง 5 แหล่งผลิตในเขตจังหวัดสมุทรสาคร ผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ประเภทนี้เท่าที่ปรากฏข้อมูลพบว่านับเป็นสินค้าที่มียอดจำหน่ายอยู่ในระดับที่น่าพอใจ อีกทั้งรูปแบบของชุดชงน้ำชาพร้อมถ้วยเบญจรงค์ก็มีหลากหลายลักษณะ

ภาพประกอบ ชุดน้ำชาเบญจรงค์ ผลิตภัณฑ์ OTOP จากแหล่งผลิตในเขตจังหวัดสมุทรสาคร

ภาพประกอบ : กาน้ำและถ้วยชาเบญจรงค์ในสมัยรัตนโกสินทร์(โครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย:2542.151-169)

อย่างไรก็ดีผลิตภัณฑ์ชุดน้ำชาเบญจรงค์ในปัจจุบันที่แหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ OTOPI ในเขตจังหวัดสมุทรสาครผลิตอยู่ในปัจจุบันนั้นพัฒนารูปแบบของกาชุดน้ำชาต่างไปจากรูปแบบชุดน้ำชาเบญจรงค์แบบเก่าไปมาก เท่าที่ศึกษาจะไม่พบการทำรูปทรงกา น้ำชาทรงกระบอกและทรงมะตูมแบบของเก่า ทว่าคงพบการนำเอารูปทรงของกาจีนแบบที่เรียก ปั้นชา หรือปั้นสาย มาผลิตใหม่แต่มีขนาดใหญ่กว่าปั้นสายจากจีนแบบเดิม อีกทั้งเดิมนั้นสายสีน้ำตาลแดงเป็นเครื่องปั้นดินเผาที่มีได้เคลือบ ทว่าชุดกา น้ำชาเบญจรงค์ของไทยในปัจจุบันเป็นกระเบื้องเคลือบเขียนสี นอกจากนี้สิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือวัฒนธรรมการดื่มชามิใช่วัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตของไทยแต่เดิม หากแต่เรารับอิทธิพลการดื่มชาจากจีนและตะวันตกมาใช้ดังนั้นรูปแบบของผลิตภัณฑ์ประเภทนี้จึงเป็นผลิตภัณฑ์ที่ปรากฏกลืนอายุแบบจีนและตะวันตกเป็นส่วนใหญ่ อັตลักษณะของคนไทยก็คงมีแต่ลวดลายไทย อย่างไรก็ตามจากการศึกษากลุ่มตัวอย่างจากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ OTOPI ทั้ง 5 แหล่งในเขตจังหวัดสมุทรสาครสามารถสรุปรูปแบบของชุดน้ำชาได้ดังนี้

ตารางแสดงภาพรูปแบบผลิตภัณฑ์ประเภทชุดกา น้ำชาพร้อมถ้วยเบญจรงค์

รูปแบบผลิตภัณฑ์	ภาพลายเส้น	คำอธิบาย
	<p>1</p> 	<p>ชุดกา น้ำชาพร้อมถ้วยรูปแบบนี้ผู้ผลิตเรียกกันว่าชุดกา ทรงชมพู เป็นรูปแบบหนึ่งในกลุ่มชุดกา น้ำชาเบญจรงค์ที่เราพบเห็นได้จากแหล่งผลิตในทุกแหล่งที่ศึกษา อีกทั้งเรายังพบรูปแบบกา น้ำชาทรงชมพูได้ในแหล่งผลิตอื่นอีกด้วย นับเป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่นิยมผลิตกันในแหล่งผลิตเบญจรงค์รูปแบบหนึ่ง ชิ้นงานในรูปเป็นผลิตภัณฑ์จากกลุ่มของ ไชยภวณณ์เบญจรงค์ ตำบลคลองมะเดื่อ</p>

	<p>2</p> 	<p>กาน้ำชาทรงอ้วน คล้ายคลึงกับทรงที่บางแห่งเรียกว่าทรงวินเซอร์ นับเป็นรูปแบบหนึ่งของชุดกาน้ำชาเบญจรงค์พร้อมถ้วยชาแบบจีน ที่พบในแหล่งผลิตในเขตจังหวัดสมุทรสาคร รูปแบบนี้ก็นับเป็นรูปแบบที่นิยมผลิตกันในทุกแหล่งที่ทำการศึกษ ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบลคลองมะเดื่อ</p>
	<p>3</p> 	<p>ชุดกาน้ำชาแบบอาหรับ นับเป็นรูปแบบหนึ่งของชุดกาน้ำชาเบญจรงค์พร้อมถ้วยชาแบบจีน พบในแหล่งผลิตใหญ่ๆ ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร รูปแบบนี้ก็นับเป็นรูปแบบที่นิยมผลิตกันในแหล่งผลิตที่ดอนไก่ดีและที่คลองมะเดื่อ ไม่พบที่แหล่งผลิตในตำบลท่าเสา นาดี และบางไทรวัด ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบลคลองมะเดื่อ กลุ่มบูรณเบญจรงค์</p>
	<p>4</p> 	<p>ชุดกาเวียดนาม บางแห่งเรียกชุดกาอรรช นับเป็นรูปแบบหนึ่งของชุดกาน้ำชาเบญจรงค์พร้อมถ้วยชาแบบจีน พบในแหล่งผลิตใหญ่ๆ ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร รูปแบบนี้ก็นับเป็นรูปแบบที่นิยมผลิตกันในแหล่งผลิตที่ดอนไก่ดีและที่คลองมะเดื่อ ไม่พบที่แหล่งผลิตในตำบลท่าเสา นาดี และบางไทรวัด ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบลคลองมะเดื่อ</p>
	<p>5</p> 	<p>ชุดกาน้ำชาแบบกาโบราณของจีน นับเป็นรูปแบบหนึ่งของชุดกาน้ำชาเบญจรงค์พร้อมถ้วยชาแบบจีน พบในแหล่งผลิตใหญ่ๆ ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร เป็นรูปแบบที่พบในแหล่งผลิตที่ดอนไก่ดี นาดีและที่คลองมะเดื่อ ไม่พบที่แหล่งผลิตในตำบลท่าเสา และบางไทรวัด ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบลนาดี</p>
	<p>6</p> 	<p>ชุดกาน้ำชาแบบประยุกต์จากกาปั้นของจีน นับเป็นรูปแบบหนึ่งของชุดกาน้ำชาเบญจรงค์พร้อมถ้วยชาแบบจีน ที่ประยุกต์รูปทรงขึ้นใหม่ทว่ายังคงมีกลิ่นอายของเก๋อยู่บ้าง เป็นรูปแบบที่พบในแหล่งผลิตที่คลองมะเดื่อ ไม่พบในแหล่งผลิตอื่น ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตกลุ่มไชยวัฒน์เบญจรงค์</p>

	<p>7</p> 	<p>กาแป้น นับเป็นรูปแบบหนึ่งของชุดกาต้มน้ำชาเบญจรงค์ พร้อมถ้วยชาที่ได้อิทธิพลมาจากบ้านชาแบบจีน พบในแหล่งผลิตทุกแหล่งในเขตจังหวัดสมุทรสาคร เป็นรูปแบบที่นิยมผลิตกันรูปแบบหนึ่งในแหล่งผลิตทั้งห้าแหล่งที่ศึกษา ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบลคลองมะเดื่อ</p>
	<p>8</p> 	<p>กาทรงกลมป้อมพร้อมถ้วยชาแบบจีน รูปแบบที่เราพบทั่วไปว่าผู้ผลิตนำมาตกแต่งด้วยลวดลายเบญจรงค์ทำให้ดูมีราคามากขึ้นนับเป็นรูปแบบหนึ่งที่พบในทุกแหล่งผลิตในเขตจังหวัดสมุทรสาคร ผลิตภัณฑ์ในรูปแบบผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตในเขตตำบลคอนไถ่</p>
	<p>9</p> 	<p>กาต้มน้ำชาทรงกระบอก อันเป็นรูปทรงที่มีในอดีต เราเคยพบกาต้มน้ำชาทรงนี้ทั้งที่เป็นเบญจรงค์ลายคราม ผู้ผลิตในแหล่งผลิตใหญ่อย่างคอนไถ่ คลองมะเดื่อและนาดียังนำเอามาผลิตกันอยู่ ไม่พบที่แหล่งผลิตที่ท่าเสาและบางไทรวัด ผลิตภัณฑ์ในรูปแบบผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตที่ตำบลคอนไถ่ เขียนด้วยลายจักรี</p>
	<p>10</p> 	<p>กาต้มน้ำชาทรงเหลี่ยมเป็นผลิตภัณฑ์รูปทรงร่วมสมัยที่สามารถประยุกต์เป็นทั้งชุดน้ำชาหรือกาแฟก็ได้ตามการเลือกใช้ ที่พบมักจัดคู่กับถ้วยแบบฝรั่ง นับเป็นเป้าประสงค์ที่จัดชุดตามสไตล์ตะวันตก มากกว่าจะนำมาเข้าชุดกับถ้วยชาแบบจีน พบในเกือบทุกแหล่งผลิต เว้นแต่ที่ตำบลบางไทรวัด ไม่พบกาต้มน้ำชาในรูปแบบนี้ ผลิตภัณฑ์ในรูปแบบของจากแหล่งผลิตที่ตำบลนาดี</p>
	<p>11</p> 	<p>ชุดกาต้มน้ำชาทรงช้าง นับเป็นรูปแบบหนึ่งของชุดกาต้มน้ำชาเบญจรงค์พร้อมถ้วยชาแบบจีนที่พัฒนาแบบขึ้นใหม่ พบในแหล่งผลิตใหญ่ๆในเขตจังหวัดสมุทรสาคร รูปแบบนี้นับเป็นรูปแบบที่นิยมผลิตกันในแหล่งผลิตที่คอนไถ่และที่คลองมะเดื่อ ไม่พบที่แหล่งผลิตในตำบลท่าเสา นาดีและบางไทรวัด ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบลคอนไถ่</p>

	<p>12</p> 	<p>ชุดกาน้ำชาทรงช้าง นับเป็นรูปแบบหนึ่งของชุดกาน้ำชาเบญจรงค์พร้อมถ้วยชาแบบจีนที่พัฒนาแบบชิ้นใหม่ พบในแหล่งผลิตใหญ่ๆ ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร รูปแบบนี้นับเป็นรูปแบบที่นิยมผลิตกันในแหล่งผลิตที่ดอนไก่ดีและที่คลองมะเดื่อ ไม่พบที่แหล่งผลิตในตำบลท่าเสา นาดี และบางไทรดี ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบลคลองมะเดื่อ</p>
	<p>13</p> 	<p>กาน้ำชารูปแมวนำโชคเป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาตามความนิยมตลาดปัจจุบันโดยประยุกต์รูปทรงของตุ๊กตาแมวนำโชคมาดัดแปลงเป็นกาน้ำชาพร้อมถ้วยชาแบบจีนพบเฉพาะในแหล่งผลิตใหญ่เช่นที่ตำบลคลองมะเดื่อและที่ตำบลดอนไก่ดี ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่ารูปทรงเป็นแบบที่แฟนซีมากไปแหล่งผลิตที่มุ่งเฉพาะสินค้าที่จำหน่ายได้สูงจึงไม่ผลิต ในรูปเป็นงานจากตำบลคลองมะเดื่อ</p>
	<p>14</p> 	<p>กาน้ำชาพร้อมเตาอุ่น เป็นรูปแบบหนึ่งที่มีในกาน้ำชาโบราณ มีในประวัติศาสตร์วัตถุพบรูปแบบลักษณะนี้ในสมัยโรมันติกของฝรั่งเศส อีกทั้งกาโบราณแบบนี้บางที่เรียกกาสมุนไพร หรือกาดมยา เป็นรูปแบบที่พบในแหล่งผลิตที่ตำบลคลองมะเดื่อเป็นรูปแบบที่ผู้ผลิตพยายามพัฒนาสินค้าให้แตกต่างในด้านรูปแบบ ผลิตภัณฑ์ในรูปมาจากแหล่งผลิตที่ตำบลคลองมะเดื่อ</p>
	<p>15</p> 	<p>กาทรงโถ่งเป็นรูปแบบกาที่ผู้ผลิตพยายามพัฒนาหาความแปลกใหม่และความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์ในรูปเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบลดอนไก่ดี ไม่พบในแหล่งผลิตอื่นๆ ในสมุทรสาคร</p>
	<p>16</p> 	<p>กาทรงกาเหล่าจีน เป็นรูปแบบกาที่ผู้ผลิตพยายามพัฒนาหาความแปลกใหม่และความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์ในรูปเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบลคลองมะเดื่อ ไม่พบในแหล่งผลิตอื่นๆ ในสมุทรสาคร</p>
	<p>17</p> 	<p>กาน้ำชาหูบัว นับเป็นรูปแบบหนึ่งของชุดกาน้ำชาเบญจรงค์พร้อมถ้วยที่ได้อิทธิพลมาจากบ้านชาจีน พบในแหล่งผลิตทุกแหล่ง เป็นรูปแบบที่นิยมผลิตกันรูปแบบหนึ่ง ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบลบางไทรดี</p>

	<p>18</p> 	<p>ชุดกาถกกลม นับเป็นรูปแบบหนึ่งของชุดกาน้ำชาเบญจรงค์พร้อมถ้วยชาที่ได้อิทธิพลมาจากปั้นชาแบบจีน พบในแหล่งผลิตทุกแห่ง เป็นรูปแบบที่นิยมผลิตกัน ผลิตภัณท์ในภาพเป็นผลิตภัณท์จากแหล่งผลิตที่ตำบลท่าเสา</p>
	<p>19</p> 	<p>กาน้ำชาทรงผลส้มโอพร้อมถ้วยนับ เป็นรูปแบบหนึ่งที่ได้ ได้รับความนิยมนผลิตกันในแหล่งผลิตทั้งห้าแหล่ง ที่ศึกษา ผลิตภัณท์ในภาพเป็นผลิต ภัณท์จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ ที่ตำบลบางโพธิ์รัต เขียนลายดอกบัวอันเป็ชเอกลักษณ์ของกลุ่ม</p>
	<p>20</p> 	<p>กาน้ำชาทรงมะเพ็ชพร้อมถ้วยชาแบบจีน เป็นรูปแบบหนึ่งที่นิยมผลิตกันในแหล่งผลิตเบญจรงค์ในสมุทรสาคร ผลิตภัณท์ในรูปเป็นผลิตภัณท์จากแหล่งผลิตที่ตำบลบางโพธิ์รัต</p>
	<p>21</p> 	<p>กาน้ำชาทรงเหยือก แบบฝรั่ง เป็นแบบชุดกาน้ำชาแบบตะวันตก มักจัดชุดกับถ้วยชาแบบฝรั่งมากกว่าจะจัดชุดกับถ้วยชาแบบจีน พบเฉพาะในแหล่งผลิตใหญ่ๆไม่พบที่แหล่งผลิตที่บางโพธิ์รัต ในรูปเป็นงานจากตำบลท่าเสา</p>
	<p>22</p> 	<p>ชุดกาน้ำชาในรูปแบบนี้บางแหล่งเรียกกาน้ำชาแบบฮอริค เป็นแบบชุดกาน้ำชาแบบตะวันตก มักจัดชุดกับถ้วยชาแบบฝรั่งมากกว่าจะจัดชุดกับถ้วยชาแบบจีน พบเฉพาะในแหล่งผลิตใหญ่ๆไม่พบที่แหล่งผลิตที่บางโพธิ์รัต ในรูปเป็นงานจากตำบลท่าเสา</p>

อย่างไรก็ดีรูปแบบของผลิตภัณฑ์ชุดกาน้ำชาข้างต้นที่ผลิตกันอยู่ดูจะมีได้เป็นรูปแบบชุดกาน้ำชาตามวัฒนธรรมการดื่มชาแบบจีนหรือญี่ปุ่น หากคงเป็นเพื่อวิถีการดื่มชาแบบคนไทยหรือตะวันตก โดยเหตุที่จีนและญี่ปุ่นมีวิธีการชงชาและการใช้ชุดน้ำชาในลักษณะที่คำนึงถึงการชงเพื่อดื่มเลย อีกทั้งมักจะเป็นการเลือกใช้ชุดกาน้ำชาดินเผาที่มีได้เน้นที่การตกแต่งวิจิตรอย่างเช่นการใช้

ชุดกาน้ำชาแจกเช่นตะวันตกซึ่งใช้ชุดน้ำชาเพื่อการเสิร์ฟที่ต้องการความงดงามวิจิตรในฐานะภาชนะบนโต๊ะอาหาร แม้ว่าผลิตภัณฑ์ชุดน้ำชาของเราจะมีรูปร่างบางชุดเป็นรูปแบบที่มาจากลักษณะของบ้านชาจีนก็ตาม แต่วัฒนธรรมจีนจะมีข้อคำนึงในการเลือกกาน้ำชาว่าต้องคำนึงถึงความงามของตัวกาน้ำชา ต้องคำนึงถึงวัสดุที่ใช้ทำไม่ว่าจะเป็นดินเผาหรือเนื้อกระเบื้องก็ตาม กาน้ำชาจะต้องมีเนื้อแกร่งและบางละเอียดเมื่อเคาะจะมีเสียงกังวาน อีกทั้งต้องคำนึงถึงกลิ่นของตัวกาน้ำชาด้วย ตัวกาน้ำชาที่ดีต้องปราศจากกลิ่น รวมทั้งต้องดูความแน่นหนาของฝาภา ฝาภาต้องปิดสนิท ตลอดจนคำนึงถึงการไหลของน้ำชาเมื่อเทด้วย...(The Arts and History of Tea Pots,2006:online)

ภาพประกอบ กาน้ำชารูปทรงที่ดัดแปลงมาจากสัตว์ผลิตภัณฑ์ของจีนและของตะวันตก

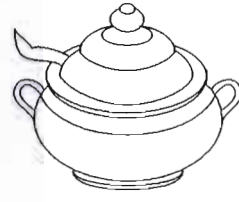

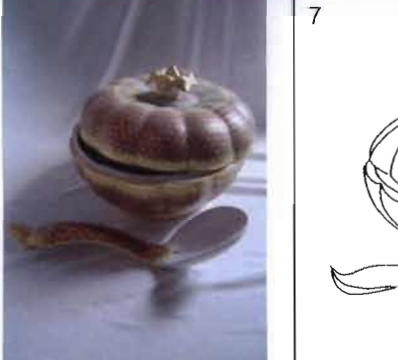
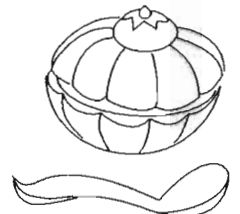

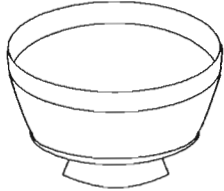

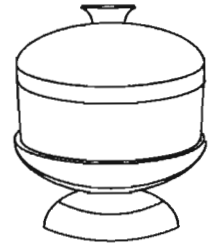
ภาพประกอบ :กาน้ำชารูปทรงต่างๆผลิตภัณฑ์ของฝรั่งเศส เบลเยียมและอังกฤษ

5. กลุ่มโกข้าว ชันข้าว โถน้ำมนต์เบญจรงค์ ผลิตภัณฑ์เบญจรงค์อีกประเภทหนึ่งที่พบในแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในเขตจังหวัดสมุทรสาครก็ได้แก่ กลุ่มภาชนะใส่อาหารในแบบวัฒนธรรมแบบเอเชียหรืออาจกล่าวเป็นผลิตภัณฑ์เครื่องใช้สำหรับวัฒนธรรมไทยหรือคนไทยก็ว่าได้ โถข้าว ชันข้าว และโถน้ำมนต์ดูจะเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมไทยมากกว่าที่จะถือต่อการใช้ผลิตภัณฑ์เหล่านี้ในวัฒนธรรมอื่น เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้วิจัยเชื่อว่าการผลิตผลิตภัณฑ์กลุ่มนี้ผู้ผลิตก็คงคาดหวังเพื่อลูกค้าคนไทยเป็นสำคัญ ซึ่งก็อาจมีลูกค้าในวงจำกัด เพราะผู้ที่ซื้อไปใช้ คงต้องเป็นผู้ที่มีรายได้ในระดับสูงกว่ากลุ่มรายได้เฉลี่ย อีกทั้งหากพิจารณาในแง่ของประโยชน์ใช้สอยเครื่องเบญจรงค์คงไม่ถือต่อการใช้งานในวิถีชีวิตปกติ

หากแต่คงต้องเป็นการใช้เพื่อโอกาสพิเศษสำหรับผู้คนในระดับกลางลงมาถ้าจะซื้อผลิตภัณฑ์เบญจรงค์กลุ่มนี้ไว้ใช้ในบ้าน ผลิตภัณฑ์ในกลุ่มนี้เท่าที่พบมีดังนี้

ตารางแสดงภาพรูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ประเภทโกข้าว ชันข้าวและโถน้ำมนต์

รูปแบบผลิตภัณฑ์	ภาพลายเส้น	คำอธิบาย
	<p>1</p> 	<p>โกข้าวรูปทรงแบบหม้อแกงดินเผาของไทยโบราณ แต่นำมาทำเป็นกระเบื้องเคลือบเขียนลายแบบเบญจรงค์ ผลิตภัณฑ์รูปแบบนี้พบในทุกแห่งผลิตในเขตจังหวัดสมุทรสาคร ผลิตภัณฑ์ในรูปเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตที่ตำบลบางไทรวัด</p>
	<p>2</p> 	<p>โกข้าวรูปทรงโค้งมนแบบโกข้าวชนิดเคลือบทว่า ทรวดทรงอาจดัดแปลงไปเล็กน้อย นำมาเขียนลายเบญจรงค์เพื่อเพิ่มมูลค่าและความสวยงาม เป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่พบได้ในทุกแห่งในสมุทรสาคร ในรูปเป็นงานจากดอนไก่ดี</p>
	<p>3</p> 	<p>ผลิตภัณฑ์รูปแบบนี้บางคนเรียกว่าโกข้าวทรงวินเซอร์ อาจเป็นรูปแบบที่พัฒนาหรือได้อิทธิพลมาจากเครื่องถ้วยของตะวันตก เป็นโกข้าวทรงกลมป้อมตัวโถมีลักษณะเป็นปล้องๆเล็กน้อย ฝาโค้งมน ในรูปเป็นงานจากตำบลนาดี</p>
	<p>4</p> 	<p>โกข้าวทรงมะเฟือง หรือบางแห่งเรียกทรงเม็ดมะยม ต่างจากโกข้าวสามแบบแรกตรงที่ตัวโถทำเป็นจิบปล้องๆคล้ายเม็ดมะยม หูด้านข้างอาจทำเป็นแผ่นจิบโค้งที่บิดกัน หรือเป็นหูถ้วยทั้งสองด้านก็มีเช่นกัน ในรูปเป็นผลผลิตของตำบลท่าเสา</p>

	<p>5</p> 	<p>โถข้าวรูปแบบโถเคลือบทว่า ทรวดทรงอาจดัดแปลงไปเล็กน้อย ฝาไม้ที่จับเป็นบัว นำมาเขียนลายเบญจรงค์เพื่อเพิ่มมูลค่าและความสวยงาม เป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่พบได้ในทุกแหล่งในสมุทรสาคร ในรูปเป็นงานจากดอนโกดี</p>
	<p>6</p> 	<p>พานใส่ข้าว หรือขันข้าวทรงพาน ผลิตภัณฑ์รูปแบบนี้ทำเป็นขันเดียวมิได้แยกส่วน มีในทุกแหล่งผลิตในสมุทรสาคร ผลิตภัณฑ์ในรูปมาจากแหล่งผลิตที่ตำบลบางโพธิ์</p>
	<p>7</p> 	<p>โถใส่ข้าวทรงเม็ดมะยมขนาดใหญ่ เป็นหนึ่งในรูปแบบผลิตภัณฑ์ในกลุ่มนี้พบในแหล่งผลิตใหญ่เช่นที่ตำบลดอนโกดี และตำบลคลองมะเดื่อผลิตภัณฑ์ทั้งนี้อาจเป็นเพราะแหล่งผลิตอื่นไม่ให้ความสนใจกับรูปแบบนี้นั่นเอง ผลิตภัณฑ์ในรูปมาจากแหล่งผลิตที่ตำบลดอนโกดี</p>
	<p>8</p> 	<p>ขันข้าวพร้อมพานรองแตกต่างจากรูปแบบที่ 6 ตรงที่รูปแบบนี้ทำขันข้าวแยกส่วนจากตัวพานรอง เป็นหนึ่งในรูปแบบผลิตภัณฑ์ในกลุ่มนี้พบในแหล่งผลิตใหญ่เช่นที่ตำบลดอนโกดี และตำบลคลองมะเดื่อผลิตภัณฑ์ทั้งนี้อาจเป็นเพราะแหล่งผลิตอื่นไม่ให้ความสนใจกับรูปแบบนี้นั่นเอง ผลิตภัณฑ์ในรูปมาจากแหล่งผลิตที่ตำบลดอนโกดี</p>
	<p>9</p> 	<p>โถน้ำมนต์ เป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์กลุ่มขันน้ำพานรองทว่ามีฝาปิด เป็นผลิตภัณฑ์ที่พบในเกือบทุกแหล่งผลิต โดยเฉพาะในแหล่งผลิตใหญ่ๆ ในแหล่งผลิตเล็กไม่พบในช่วงที่ทำการศึกษา ผลิตภัณฑ์ในรูปเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบลนาดี</p>

	<p>10</p> 	<p>โถจุกบัว บางแห่งเรียกโถน้ำมนต์ เป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์กลุ่มชั้นน้ำพานรองทว่ามีฝาปิด รูปแบบนี้จะคล้ายคลึงกับชั้นข้าวแบบแรกต่างกันตรงที่ทรงกลมปากไม่ผายออกมีฝาปิดจุกที่ฝาทำเป็นดอกบัว เป็นผลิตภัณฑ์ที่พบโดยเฉพาะในแหล่งผลิตใหญ่ๆ ในแหล่งผลิตเล็กไม่พบว่ามีการผลิตในช่วงที่ทำการศึกษารวมถึงผลิตภัณฑ์ในรูปแบบเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบล คลองมะเดื่อ</p>
	<p>11</p> 	<p>ชั้นน้ำมนต์หรือโถน้ำมนต์ เป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์กลุ่มชั้นน้ำพานรองทว่ามีฝาปิด รูปแบบนี้จะคล้ายคลึงกับชั้นข้าวแบบที่ 9 ต่างกันตรงที่จุกที่ฝาทำเป็นทรงชั้นคว่ำ เป็นผลิตภัณฑ์ที่พบโดยเฉพาะในแหล่งผลิตใหญ่ๆ ในแหล่งผลิตที่ตำบลบางโหนดไม่พบว่ามีการผลิตในช่วงที่ทำการศึกษา ผลิตภัณฑ์ในรูปแบบเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบลท่าเสา</p>

6. กลุ่มแจกันเบญจรงค์ โดยปกติในแหล่งผลิตงานเครื่องกระเบื้องแจกันก็เป็นรูปแบบงานประเภทหนึ่งที่เราจะพบเห็นได้ ในแหล่งผลิตงานกระเบื้องเคลือบจีน เราก็สามารถเห็นผลิตภัณฑ์ประเภทแจกันหลากหลายขนาดมีตั้งแต่ขนาดปกติไปจนถึงขนาดใหญ่กว่าที่ใช้เพื่อการประดับตกแต่ง ทว่าในงานเครื่องเบญจรงค์กลุ่มผลิตภัณฑ์ประเภทนี้กลับไม่ใช่ผลิตภัณฑ์กลุ่มใหญ่เหมือนเช่นกลุ่มผลิตภัณฑ์โถเบญจรงค์ ในแหล่งผลิตทั้ง 5 แหล่งที่ศึกษา มีการผลิตแจกันเบญจรงค์ในทุกแหล่ง ทว่าเฉพาะแหล่งผลิตใหญ่เช่นที่ตำบลดอนไก่ดี ตำบลนาดี และตำบลคลองมะเดื่อที่มีการผลิตแจกันเบญจรงค์ขนาดใหญ่เพื่อการประดับตกแต่ง ขณะที่ในแหล่งผลิตที่ตำบลบางโหนดพบแต่แจกันขนาดเล็ก สำหรับที่ตำบลท่าเสา(ลัดดาเบญจรงค์มีการผลิตแจกันเบญจรงค์มากกว่าแหล่งผลิตกลุ่มของสุพงษ์ ลมัยกุล) อย่างไรก็ตามรูปแบบของผลิตภัณฑ์กลุ่มแจกันเบญจรงค์ก็มีดังนี้

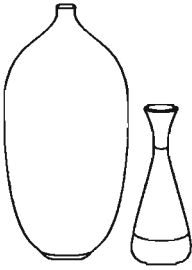

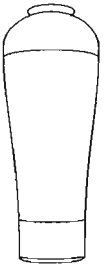
ตารางแสดงภาพรูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ประเภทแจกันเบญจรงค์

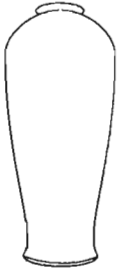

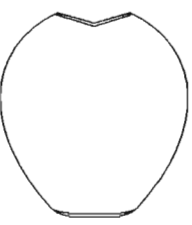

รูปแบบผลิตภัณฑ์	ภาพลายเส้น	คำอธิบาย
		<p>แจกันทรงนาง เป็นหนึ่งในรูปแบบผลิตภัณฑ์ประเภทแจกัน ที่พบในทุกแหล่งผลิต ทั้งนี้อาจเป็นเพราะจัดเป็นรูปแบบแจกันทรงพื้นฐาน ความแตกต่างในแต่ละแหล่งผลิตก็ขึ้นอยู่กับ การเลือกใช้ลวดลายในการตกแต่ง ขนาดของแจกันรูปแบบนี้มี ตั้งแต่ขนาดเล็กไปจนถึงขนาดใหญ่มากๆ ผลิตภัณฑ์ในภาพ เป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบลนาดี</p>
		<p>แจกันปากแตร เป็นหนึ่งในรูปแบบผลิตภัณฑ์ประเภทแจกัน เป็นรูปทรงของแจกันที่ได้อิทธิพลจากแจกันจีน รูปแบบแจกันทรงนี้พบในแหล่งใหญ่ๆเป็นหลัก ไม่พบในแหล่งผลิตเล็กอย่างที่ ตำบลบางไทรวัด ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบลท่าเสา</p>
		<p>แจกันปากแตร รูปแบบนี้ปากทำเป็นจีบ เป็นหนึ่งในรูปแบบผลิตภัณฑ์ประเภทแจกัน เป็นรูปทรงของแจกันที่น่าจะได้ อิทธิพลจากแจกันจีน รูปแบบแจกันทรงนี้พบในแหล่งใหญ่ๆเป็นหลัก ไม่พบในแหล่งผลิตเล็กอย่างที่ตำบลบางไทรวัด ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบล ดอนไก่ดี</p>
		<p>แจกันทรงขวด เป็นหนึ่งในรูปแบบผลิตภัณฑ์ประเภทแจกัน เป็นรูปทรงของแจกันที่น่าจะได้อิทธิพลจากแจกันจีน รูปแบบแจกันทรงนี้พบในแหล่งใหญ่ๆเป็นหลักขนาดของผลิตภัณฑ์มี ตั้งแต่ขนาดกลางไปจนขนาดใหญ่มากๆ ไม่พบในแหล่งผลิตเล็ก อย่างที่ตำบลบางไทรวัด ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นผลิตภัณฑ์จาก แหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบล ดอนไก่ดี</p>

	<p>5</p> 	<p>แจกันคอเกรียง เป็นหนึ่งในรูปแบบผลิตภัณฑ์ประเภทแจกัน เป็นรูปทรงของแจกันที่ประยุกต์รูปทรงจากแจกันแบบเก่า รูปแบบแจกันทรงนี้พบในแหล่งใหญ่ๆเป็นหลัก อาทิที่ดอนไถ่ คลองมะเดื่อและท่าเสา ไม่พบในแหล่งผลิตเล็ก ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบล ดอนไถ่</p>
	<p>6</p> 	<p>แจกันทรงเหลี่ยม เป็นหนึ่งในรูปแบบผลิตภัณฑ์ประเภทแจกัน เป็นรูปทรงของแจกันที่ได้อิทธิพลจากแจกันจีน รูปแบบแจกันทรงนี้พบในแหล่งใหญ่ๆเป็นหลัก ขนาดของผลิตภัณฑ์มีตั้งแต่ขนาดกลางไปจนขนาดใหญ่มากๆ ไม่พบในแหล่งผลิตเล็กอย่าง ที่ตำบลบางโทรัด ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบล ท่าเสา</p>
	<p>7</p> 	<p>แจกันทรงหกเหลี่ยม เป็นหนึ่งในรูปแบบผลิตภัณฑ์ประเภทแจกัน เป็นรูปทรงของแจกันที่ได้อิทธิพลจากแจกันจีน รูปแบบแจกันทรงนี้พบในแหล่งใหญ่ๆเป็นหลัก ขนาดของผลิตภัณฑ์มีตั้งแต่ขนาดกลางไปจนขนาดใหญ่มากๆ ไม่พบในแหล่งผลิตเล็กอย่าง ที่ตำบลบางโทรัด ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบล คลองมะเดื่อเขียนลายดอกบัวแบบจีน</p>
	<p>8</p> 	<p>แจกันรูปแบบนี้คล้ายคลึงรูปทรงแจกันโบราณ เป็นรูปแบบหนึ่งที่ผลิตในแหล่งผลิตเขตจังหวัดสมุทรสาคร พบในแหล่งผลิตใหญ่ อาทิ ที่ดอนไถ่ ที่แหล่งผลิตในตำบลนาดี เป็นต้นไม่พบที่แหล่งผลิตที่ตำบลบางโทรัด ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบล นาดี</p>
	<p>9</p> 	<p>แจกันทรงโบราณ เป็นรูปแบบหนึ่งที่ผลิตในแหล่งผลิตเขตจังหวัดสมุทรสาคร โดยเฉพาะแหล่งผลิตใหญ่ๆ ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบล คลองมะเดื่อ</p>

	<p>10</p> 	<p>แจกันทรงขวดเหล้าจีน เป็นหนึ่งในรูปแบบผลิตภัณฑ์ประเภทแจกัน เป็นรูปทรงของแจกันที่ได้อิทธิพลจากแจกันจีน รูปแบบแจกันทรงนี้พบในแหล่งใหญ่ๆเป็นหลัก ขนาดของผลิตภัณฑ์มีตั้งแต่ขนาดเล็กถึงขนาดกลาง ไม่พบในแหล่งผลิตเล็กอย่างที่ตำบลบางโทรัด ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบล ท่าเสา</p>
	<p>11</p> 	<p>แจกันทรงโองีง นับเป็นรูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่กลุ่มผู้ผลิตพยายามพัฒนาหารูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มีภาพลักษณะแตกต่างจากแหล่งผลิตอื่น ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นงานที่พัฒนากันขึ้นในกลุ่มผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่หมู่บ้านเบญจรงค์ดอนไก่ดี เป็นงานที่ไม่พบในแหล่งอื่น</p>
	<p>12</p> 	<p>แจกันมะเฟืองเป็นหนึ่งในรูปแบบผลิตภัณฑ์ประเภทแจกัน ที่พบในแหล่งผลิตที่สมุทรสาคร ตัวแจกันเป็นกิลีบทรงมะเฟือง ปากผายออก ขนาดของแจกันรูปแบบนี้เป็นแจกันขนาดเล็ก ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบลคลองมะเดื่อ จัดว่าเป็นความพยายามของผู้ผลิตที่สรรหารูปแบบผลิตภัณฑ์</p>
	<p>13</p> 	<p>แจกันทรงขวดเหล้าจีน เป็นหนึ่งในรูปแบบผลิตภัณฑ์ประเภทแจกัน เป็นรูปทรงของแจกันที่ได้อิทธิพลจากขวดใส่เหล้าจีน รูปแบบแจกันทรงนี้พบในแหล่งใหญ่ๆเป็นหลัก ส่วนมาเป็นแจกันขนาดเล็ก ไม่พบในแหล่งผลิตเล็กอย่างที่ตำบลบางโทรัด ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบลดอนไก่ดี</p>
	<p>14</p> 	<p>แจกันทรงโบว์ลิ่ง บางแหล่งเรียกแจกันหยดน้ำ เป็นหนึ่งในรูปแบบผลิตภัณฑ์ประเภทแจกัน เป็นรูปทรงของแจกันที่ใกล้เคียงกับแจกันทรงขวดเหล้าจีนแบบก่อนหน้านี้ รูปแบบแจกันทรงนี้พบในแหล่งใหญ่ๆเป็นหลัก ส่วนมาเป็นแจกันขนาดเล็ก ไม่พบในแหล่งผลิตเล็กอย่างที่ตำบลบางโทรัด ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบลดอนไก่ดี</p>

	<p>15</p> 	<p>แจกันรูปแบบนี้จะมีพัฒนามาจากแจกันกลุ่มทรงขวดเหล้าจีน เป็นหนึ่งในรูปแบบผลิตภัณฑ์ประเภทแจกัน รูปแบบแจกันทรงนี้พบในแหล่งใหญ่ๆเป็นหลัก ส่วนมาเป็นแจกันขนาดเล็ก ไม่พบในแหล่งผลิตเล็กอย่างที่ตำบลบางไทรวัด ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบลท่าเสา</p>
	<p>16</p> 	<p>แจกันรูปแบบนี้ทรงขวดพัฒนามาขึ้นใหม่อาจมีที่มาจากทรงแจกันแบบคณโทหรือแบบน้ำเต้า เป็นหนึ่งในผลิตภัณฑ์ในกลุ่มแจกันขนาดที่พบส่วนใหญ่เป็นแจกันขนาดปกติไม่พบว่ามีการผลิตในขนาดที่ใหญ่ ผลิตภัณฑ์รูปแบบนี้ไม่พบที่แหล่งผลิตที่ตำบลบางไทรวัดเช่นกัน ในภาพเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบลท่าเสา</p>
	<p>17</p> 	<p>แจกันทรงน้ำเต้า เป็นหนึ่งในรูปแบบผลิตภัณฑ์ประเภทแจกัน เป็นรูปทรงของแจกันที่ได้อิทธิพลจากแจกันทรงน้ำเต้าของจีน รูปแบบแจกันทรงนี้พบในแหล่งใหญ่ๆเป็นหลัก ส่วนมากจะเป็นแจกันขนาดเล็ก ไม่พบในแหล่งผลิตที่ตำบลบางไทรวัด ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบลท่าเสา</p>
	<p>18</p> 	<p>แจกันทรงน้ำเต้า เป็นหนึ่งในรูปแบบผลิตภัณฑ์ประเภทแจกัน เป็นรูปทรงของแจกันที่ได้อิทธิพลจากแจกันทรงน้ำเต้าของจีน รูปแบบแจกันทรงนี้จะมีคอแจกันที่เพรียวบางกว่าแบบก่อนหน้า พบในแหล่งใหญ่ๆเป็นหลัก ส่วนมาเป็นแจกันขนาดเล็ก ไม่พบในแหล่งผลิตตำบลบางไทรวัด ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบล นาดิ</p>
	<p>19</p> 	<p>แจกันน้ำเต้าแฝด เป็นหนึ่งในรูปแบบผลิตภัณฑ์ประเภทแจกัน เป็นรูปทรงของแจกันที่ได้อิทธิพลจากแจกันน้ำเต้าแบบจีน รูปแบบแจกันทรงนี้พบในแหล่งใหญ่ๆเป็นหลัก ส่วนมาเป็นแจกันขนาดเล็ก ไม่พบในแหล่งผลิตเล็กอย่างที่ตำบลบางไทรวัด ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบลท่าเสา</p>

	<p>20</p> 	<p>แจกันคอขวดและแจกันญี่ปุ่น เป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์กลุ่มแจกันที่ผู้ผลิตในกลุ่มตำบลคลองมะเดื่อ เลือกมาใช้ผลิตเป็นงานเบญจรงค์ ทำให้เกิดงานที่มีความร่วมสมัยแตกต่างไปจากแหล่งอื่น ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นของแหล่งผลิตที่ ตำบลคลองมะเดื่อ ไม่พบในแหล่งผลิตอื่น</p>
	<p>21</p> 	<p>แจกันขวดคอเสา เป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์กลุ่มแจกันที่ผู้ผลิตในกลุ่มตำบลคลองมะเดื่อเลือกมาใช้ผลิตเป็นงานเบญจรงค์ ทำให้เกิดงานที่มีความร่วมสมัยแตกต่างไปจากแหล่งอื่น ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นของแหล่งผลิตที่ ตำบลคลองมะเดื่อ ไม่พบในแหล่งผลิตอื่น</p>
	<p>22</p> 	<p>แจกันทรงขวดเหล้าจีน เป็นหนึ่งในรูปแบบผลิตภัณฑ์ประเภทแจกัน เป็นรูปทรงของแจกันที่ได้อิทธิพลจากขวดใส่เหล้าจีน รูปแบบแจกันทรงนี้พบในแหล่งใหญ่ๆเป็นหลัก ไม่พบในแหล่งผลิตเล็กๆอย่างที่ตำบลบางโพธิ์ ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบล ดอนไก่ดีท่าเสา</p>
	<p>23</p> 	<p>แจกันหกเหลี่ยม เป็นรูปแบบแจกันร่วมสมัยรูปแบบหนึ่ง เป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์กลุ่มแจกันที่ผู้ผลิตในกลุ่มตำบลคลองมะเดื่อเลือกมาใช้ผลิตเป็นงานเบญจรงค์ ทำให้เกิดงานที่มีความร่วมสมัยแตกต่างไปจากแหล่งอื่น ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นของแหล่งผลิตที่ ตำบลคลองมะเดื่อ ไม่พบในแหล่งผลิตอื่น</p>
	<p>24</p> 	<p>แจกันโอง เป็นรูปแบบแจกันร่วมสมัยรูปแบบหนึ่งเป็นแจกันทรงโองแต่ทรงสูงเพรียวสอบตรงกลาง เป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์กลุ่มแจกันที่ผู้ผลิตในกลุ่มตำบลท่าเสาเลือกมาใช้ผลิตเป็นงานเบญจรงค์ ทำให้เกิดงานที่มีความร่วมสมัยแตกต่างไปจากแหล่งอื่น ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นของแหล่งผลิตที่ ตำบลท่าเสา ไม่พบในแหล่งผลิตอื่น</p>

	<p>25</p> 	<p>แจกันโอง เป็นรูปแบบแจกันร่วมสมัยรูปแบบหนึ่งเป็นแจกันทรงโองแต่ทรงสูงเพรียว เป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์กลุ่มแจกันที่ผู้ผลิตในกลุ่มตำบลท่าเสาเลือกมาใช้ผลิตเป็นงานเบญจรงค์ ทำให้เกิดงานที่มีความร่วมสมัยแตกต่างไปจากแหล่งอื่น ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นของแหล่งผลิตที่ ตำบลท่าเสา ไม่พบในแหล่งผลิตอื่น</p>
	<p>26</p> 	<p>เป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์กลุ่มแจกันรูปแบบหนึ่งของผู้ผลิตในกลุ่มตำบลดอนไก่ดีเลือกมาใช้ผลิตเป็นงานเบญจรงค์ ทำให้เกิดงานที่มีความร่วมสมัยแตกต่างไปจากแหล่งอื่น ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นของแหล่งผลิตที่ ตำบลดอนไก่ดี ไม่พบในแหล่งผลิตอื่น</p>
	<p>27</p> 	<p>แจกันทรงกลมปิบ เป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์กลุ่มแจกันที่ผู้ผลิตในกลุ่มตำบลดอนไก่ดีเลือกมาใช้ผลิตเป็นงานเบญจรงค์ ทำให้เกิดงานที่มีความร่วมสมัยแตกต่างไปจากแหล่งอื่น ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นของแหล่งผลิตที่ ตำบลดอนไก่ดี ไม่พบในแหล่งผลิตอื่นดอนไก่ดี</p>
	<p>28</p> 	<p>แจกันรูปครึ่งวงกลม เป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์กลุ่มแจกันที่ผู้ผลิตในกลุ่มตำบลคลองมะเดื่อเลือกมาใช้ผลิตเป็นงานเบญจรงค์ ทำให้เกิดงานที่มีความร่วมสมัยแตกต่างไปจากแหล่งอื่น ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นของแหล่งผลิตที่ ตำบลคลองมะเดื่อ ไม่พบในแหล่งผลิตอื่น</p>
	<p>29</p> 	<p>แจกันช้างเป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์กลุ่มแจกันที่ผู้ผลิตในกลุ่มตำบลท่าเสาเลือกมาใช้ผลิตเป็นงานเบญจรงค์ ทำให้เกิดงานที่มีความร่วมสมัยแตกต่างไปจากแหล่งอื่น ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นของแหล่งผลิตที่ ตำบลท่าเสา ไม่พบในแหล่งผลิตอื่น</p>

	<p>30</p> 	<p>แจกันรูปช้าง เป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์กลุ่มแจกันที่ผู้ผลิตในกลุ่มตำบลคลองมะเดื่อเลือกมาใช้ผลิตเป็นงานเบญจรงค์ ทำให้เกิดงานที่มีความร่วมสมัยแตกต่างไปจากแหล่งอื่น ผลิตภัณฑ์ในภาพเป็นของแหล่งผลิตที่ ตำบลคลองมะเดื่อ ไม่พบในแหล่งผลิตอื่น</p>
---	---	--

7. กลุ่มผลิตภัณฑ์เครื่องใช้เบญจรงค์เบ็ดเตล็ด นอกเหนือไปจากผลิตภัณฑ์ทั้งหกกลุ่มใหญ่ข้างต้นแล้ว ผลิตภัณฑ์เบญจรงค์ OTOP ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร ยังมีผลิตภัณฑ์เครื่องใช้อื่นๆที่นอกเหนือ ไปจากผลิตภัณฑ์เบญจรงค์ทั้งหกกลุ่มนั้นอีกว่าส่วนมากจะเป็นของชิ้นเล็กๆ อาทิ ชุดเกลือพริกไทย ชุดเครื่องปรุง ที่ใส่กระดาษชำระ กระโถน ปิ่นโต ชุดเครื่องใช้ในห้องอาบน้ำ กระถางรูปและเชิงเทียน เป็นต้น

7.1 ชุดโต๊ะครีมและน้ำตาล

ภาพประกอบ ชุดโถน้ำตาลและ โถใส่ครีมเบญจรงค์ผลิตภัณฑ์ OTOP จังหวัดสมุทรสาคร

ผลิตภัณฑ์ชุดโถสำหรับใส่ครีมและน้ำตาลสำหรับกาแฟนั้นเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีผลผลิตอยู่ในทุกแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ปัจจุบันในทั้งห้าแหล่งที่ศึกษา ทว่ารูปแบบของตัวผลิตภัณฑ์ในด้านรูปทรงไม่แตกต่างกันอีกทั้งไม่พบความหลากหลายของรูปทรง กล่าวคือจะประกอบด้วยเหยือกครีมขนาดเล็ก โถสำหรับใส่น้ำตาลพร้อมฝา มีช้อนสำหรับตักน้ำตาล และจานรอง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าสินค้าประเภทนี้เป็นผลิตภัณฑ์ขนาดเล็ก ผู้ผลิตจึงมิได้ให้ความสำคัญต่อความหลากหลายด้านรูปทรง หากแต่เป็นเพียงการเลือกใช้ลวดลายและสีที่หลากหลายกันตามการเลือกใช้ของช่างและแหล่งผลิต ประภาศรี พงษ์เมธา ให้ข้อมูลในเรื่องนี้ว่า " ...ของพวกนี้ส่วนหนึ่งก็เราสั่งของชาวเขามา ซึ่งในทุกที่ที่ใช้เหมือนกันจะต่างก็ตรงที่แต่ละที่จะเลือกเขียนลายอย่างไร

นั่นละ...มันเป็นสินค้าตัวเล็กแต่เราก็ต้องมีให้เหมือนกับที่อื่นๆ...ให้มันครบมีหมดทุกอย่าง...” (ประภาศรี พงษ์เมธา, 2548: สัมภาษณ์)

7.2 ชุดสำหรับใส่เกลือและพริกไทย

ภาพประกอบ ชุดเบญจรงค์สำหรับใส่เกลือพริกไทยแบบต่างๆจากแหล่งผลิตOTOP ในจังหวัดสมุทรสาคร

ผลิตภัณฑ์ชุดเบญจรงค์สำหรับใส่เกลือและพริกไทยเป็นหนึ่งในประเภทผลิตภัณฑ์เครื่องใช้เบ็ดเตล็ดที่เราสามารถพบเห็นได้ในทุกแหล่งผลิต ลักษณะรูปแบบหรือรูปทรงของผลิตภัณฑ์ประเภทนี้ก็มีทั้งที่เป็นรูปทรงมาตรฐานเป็นภาชนะทรงกระบอกมนรี ตามที่เราพบเห็นได้ทั่วไป มีที่เป็นรูปทรงของไข่ไก่ รูปสัตว์ต่างๆที่พบก็มีรูปตัวช้างน้อยไซโย และไก่ อย่างไรก็ตามผลิตภัณฑ์ประเภทนี้ก็คงเป็นไปเช่นเดียวกับผลิตภัณฑ์ชุดโกคริมและโกใส่น้ำตาล กล่าวคือรูปแบบที่ปรากฏจะมีใช้รูปแบบเฉพาะกลุ่ม หากแต่ เป็นการเลือกมาจากรูปแบบผลิตภัณฑ์ของชาวที่โรงงานผลิตนำเสนอให้ แล้วแหล่งทำเบญจรงค์แต่ละแหล่งก็นำมาเขียนลวดลายตกแต่งเพิ่มมูลค่าเพิ่มเข้าไป ตัวผลิตภัณฑ์จะแตกต่างกันไปตามฝีมือของช่างเขียนลายในแต่ละแหล่งผลิตอีกทั้งราคาก็ต่างไปตามระดับความประณีตของลายที่เขียน

7.3 ชุดสำหรับเครื่องปรุงเบญจรงค์

รูปแบบผลิตภัณฑ์เบญจรงค์ชุดสำหรับเครื่องปรุงเป็นผลิตภัณฑ์อีกประเภทหนึ่งในกลุ่มเครื่องใช้เบ็ดเตล็ดที่พบในทุกแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร รูปแบบของผลิตภัณฑ์ไม่พบว่ามีความแตกต่างกัน เท่าที่พบมีอยู่สามลักษณะคือ

1.

ภาพประกอบ ชุดเบญจรงค์สำหรับใส่เครื่องปรุง จากแหล่งผลิตOTOP ในจังหวัดสมุทรสาคร

2.

3.

แบบที่หนึ่งเป็นชุดถ้วยใส่ที่ตัดแบ่งจากส่วนของวงกลมภาคตั้งรูปพร้อมฝาปิดและช้อนตักเครื่องปรุงรส ซึ่งเป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องกระเบื้องที่ออกแบบใหม่ตามยุคสมัย แบบที่สองเป็นถ้วยพร้อมฝาและช้อน วางบนถาดรอง และแบบที่สามเป็นชุดพวงตัวถาดรองถ้วยมีด้ามเป็นแกนหลักสำหรับยกทั้งชุด ผลิตภัณฑ์ประเภทนี้ก็นับเป็นผลิตภัณฑ์ที่มุ่งเพื่อลูกค้าคนไทยเป็นสำคัญ ด้วยเหตุที่การใช้ชุดเครื่องปรุงรสอาหารแบบนี้ไม่สอดคล้องกับลูกค้าในวิถีชีวิตวัฒนธรรมต่างชาติ และก็คงเหมือนกับผลิตภัณฑ์สองประเภทแรกในกลุ่มนี้กล่าวคือ ความแตกต่างของรูปลักษณะของผลิตภัณฑ์ก็อยู่ที่การเขียนลวดลายและการใช้สีของช่างเขียนลายเบญจรงค์ในแต่ละแหล่งผลิตเช่นกัน

7.4 ที่ใส่กระดาษเช็ดมือเบญจรงค์

ผลิตภัณฑ์ในกลุ่มเครื่องใช้เบญจรงค์เบ็ดเตล็ดอีกรูปแบบหนึ่งที่จะพบเห็นได้ในทุกแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ในเขตจังหวัดสมุทรสาครโดยเฉพาะในแหล่งใหญ่ๆดังเช่นที่ตำบลดอนไก่อี ที่ตำบลคลองมะเดื่อ และที่ตำบลนาดีผลิตภัณฑ์แบบนี้ก็มีผลิตและวางจำหน่ายอยู่ เป็นกล่องกลมสำหรับใส่กระดาษชำระชนิดม้วนกลม นับเป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่เอื้อต่อวิถีชีวิตตามวัฒนธรรมแบบไทยปัจจุบัน มากกว่าจะเป็นผลิตภัณฑ์สำหรับลูกค้าต่างชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งวิถีชีวิตการใช้กระดาษชำระเพื่อเช็ดหน้าและมือก็จะต่างไปจากที่คนไทยในปัจจุบันคุ้นชินอยู่ ความแตกต่าง

ของผลิตภัณฑ์ประเภทนี้ก็ต่างกันไปตรงการเลือกเขียนลายและการใช้สีที่แต่ละแหล่งผลิตขึ้นทว่าก็มีได้มีลักษณะที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง

ภาพประกอบ กล้องใส่กระดาษเช็ดมือเบญจรงค์ จากแหล่งผลิต OTOP ในจังหวัดสมุทรสาคร

7.5 จานใส่อาหารและจานตั้งโชว์

ผลิตภัณฑ์ประเภทจานใส่อาหาร และจานตั้งโชว์นับเป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์เบญจรงค์ที่เราพบได้ในทุกแหล่งผลิตทว่าจากการเก็บข้อมูลพบว่าเป็นกลุ่มสินค้าที่จำหน่ายได้น้อย จานใส่อาหารก็มีหลากหลายขนาด การเขียนลายก็มักจะเป็นช่วงของขอบจาน แต่ถ้าเป็นจานตั้งโชว์ก็อาจเขียนลวดลายพิสดารเต็มใบหรืออีกลักษณะหนึ่งก็คือเขียนลายเบญจรงค์ผสมกับการใช้สติกเกอร์รูปต่างๆติดแล้วเผา นอกจากรูปบุคคลต่างๆ แล้วในบางครั้งก็อาจจะเป็นตราสัญลักษณ์ก็ได้

7.6 ชุดเขียนหมาก

รูปแบบผลิตภัณฑ์อีกประเภทหนึ่งที่สามารถพบได้ในทุกแหล่งที่ผลิตเครื่องเบญจรงค์นั่นก็คือชุดเขียนหมาก ทั้งๆที่ปัจจุบันเราแทบจะหาคนกินหมากไม่พบ ผลิตภัณฑ์ประเภทนี้คงมีไว้เพื่อการตั้งโชว์มากกว่าจะเป็นเพื่อประโยชน์ใช้สอยจริงๆ อีกทั้งราคาก็มักจะอยู่ในระดับสูง

7.7 เชิงเทียนและกระถางรูป

ผลิตภัณฑ์ที่ประเภทเชิงเทียนและกระถางรูปก็นับเป็นผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์กลุ่มเครื่องใช้เบ็ดเตล็ดที่เราสามารถพบเห็นได้ในแหล่งผลิตในเขตจังหวัดสมุทรสาครทั้งห้าแหล่งผลิต แม้จะจัดเป็นสินค้าที่ไม่ได้เป็นตัวหลักก็ตามที คุณภาพของสินค้าประเภทนี้ก็มีแตกต่างกันไป ทั้งที่เป็นงานคุณภาพที่มีการเขียนลวดลายอย่างประณีตในบางแหล่งก็กับกลุ่มที่ราคาย่อมเยาตามระดับของงาน

7.8 ถ้วยรางวัล

ถ้วยรางวัลนับเป็นรูปแบบสินค้าอีกรูปแบบหนึ่งในแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร ทั้งนี้เราจะพบผลิตภัณฑ์เบญจรงค์ที่เป็นถ้วยรางวัลในทุกแหล่งผลิตทั้งห้าแหล่งที่ทำการศึกษา รูปแบบของถ้วยรางวัลก็ประติ�ฐ์กันไปหลากหลายลักษณะ ทั้งนี้อาจเพราะเป็นสินค้าที่น่าจะผลิตตามการสั่งทำของลูกค้ามากกว่าจะเป็นสินค้าที่ลูกค้าเดินเข้ามาเลือกซื้อโดยตรง

7.9 ของใช้เบ็ดเตล็ด

ภาพประกอบ ผลิตภัณฑ์ของใช้เบ็ดเตล็ดจากแหล่งผลิต OTOP ในจังหวัดสมุทรสาคร

นอกเหนือไปจากผลิตภัณฑ์ที่กล่าวมาข้างต้นแล้วเรายังพบสินค้าเบ็ดเตล็ดอื่น ๆ ที่มีวางจำหน่ายอยู่บ้างแบบประปรายทว่าในแหล่งผลิตใหญ่มักจะมีผลิตภัณฑ์เหล่านี้อันได้แก่ เขี่ยกน้ำ ที่กวาดน้ำ โกวศ ปืนโต ที่สบูสำหรับห้องน้ำ กระโถน หอยสังข์ ฯลฯ

7.10 ของตั้งโชว์และตกแต่งบ้าน

ผลิตภัณฑ์เบญจรงค์กลุ่มหนึ่งที่มีจำนวนไม่น้อยก็คือสินค้าประเภทของตั้งโชว์และใช้ประดับตกแต่งบ้านซึ่งทั้งนี้ก็มีตั้งแต่ กลุ่มตุ๊กตารูปสัตว์ต่างที่พบมากก็ได้แก่ ช้าง ม้า เต่า ไก่ และหมู อีกกลุ่มก็คงได้แก่ผลิตภัณฑ์ที่นำเครื่องเบญจรงค์มาดัดแปลงสร้างสรรค์ต่ออาทิ โคมไฟที่มีฐานเป็นโถหรือแจกันเบญจรงค์ นาฬิกาเป็นต้น รวมทั้งกลุ่มใหญ่อีกกลุ่มก็คงได้แก่ งานเขียนบนแผ่นกระเบื้องเพื่อทำเป็นรูปแขวนสำหรับประดับตกแต่งบ้าน

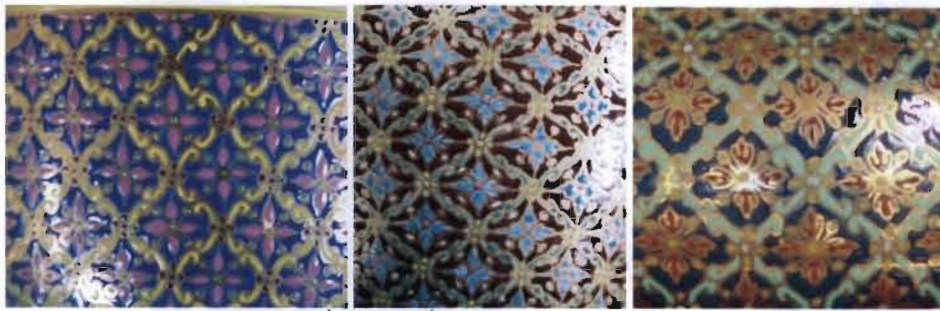

3. ลวดลายและการใช้สี

จากข้อมูลของโครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์เบญจรงค์ จังหวัดสมุทรสาคร กล่าวถึงลวดลายของเครื่องเบญจรงค์ไว้ความว่า “ เครื่องเบญจรงค์มีการออกแบบลวดลายต่างๆด้วยการวาดสีน้ำสี ลวดลายที่เป็นที่รู้จักได้แก่ ลายกนก ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายเทพนม ลายนรสิงห์ รวมตลอดถึงลายดอกไม้ ลายสัตว์และลวดลายจากเรื่องรามเกียรติ์ เป็นต้น ลวดลายที่วาดลงในเครื่องเบญจรงค์สะท้อนถึงภูมิปัญญาชาวบ้าน วัฒนธรรมตามความเชื่อของไทยและวิถีของคนไทย...” ทว่าจากการศึกษาจากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ OTOP ทั้งห้าแหล่งผลิตในเขตจังหวัดสมุทรสาครพบว่ามี การใช้ลวดลายที่นิยมกันมากที่สุดก็ยังคงได้แก่ ลายดอกพิกุล ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายหยดน้ำหรือลายเทียนหยด ลายจักรี ลายดอกบัว ลายประเพณี ลายเรื่องรามเกียรติ์ เป็นต้น ลวดลายเหล่านี้ส่วนหนึ่งก็เป็นลายไทยที่เขียนเบญจรงค์มาแต่เดิม อีกส่วนก็เป็นลวดลายที่ประยุกต์ ปรับจากลายไทย และพวกที่สามก็เป็นการวาดภาพเรื่องราวบนเครื่องกระเบื้องที่เป็นผลิตภัณฑ์ในส่วนที่เป็นภาพเรื่องราวก็มีทั้งภาพวาดเกี่ยวกับวิถีชีวิต ประเพณีของไทย รวมไปถึงภาพที่นำมาจากเรื่องรามเกียรติ์ นำมาจากวรรณคดี รวมทั้งภาพเกี่ยวกับทวยเทพ และแม้แต่ภาพเรื่องพุทธประวัติ อย่างไรก็ตามลักษณะของลวดลายที่กลุ่มผู้ผลิตเครื่องเบญจรงค์ไทยปัจจุบันที่เป็นสินค้า OTOP ในเขตจังหวัดสมุทรสาครนิยมใช้กันมากในทุกแหล่งผลิตได้แก่

1. ลายดอกพิกุล

ภาพประกอบ ตัวอย่างลวดลายที่เขียนบนเครื่องเบญจรงค์ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร ลายดอกพิกุล

ลายดอกพิกุลนับเป็นลวดลายที่ช่างเขียนลายเบญจรงค์ในทุกแห่งผลิตในเขตที่ศึกษาใช้กันทั้งสิ้นนับเป็นลวดลายที่ผู้วิจัยพบว่ากลุ่มผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบลคลองมะเดื่อนิยมใช้มากที่สุดรวมทั้งที่กลุ่มผลิตในเขตตำบลท่าเสาของกลุ่มสุพงษ์ ลมัยกุล ก็นิยมใช้ลายนี้ ทว่ากลุ่มที่ตำบลคลองมะเดื่อ โดยเฉพาะที่กลุ่มของ ไชยภวัฒน์เบญจรงค์จะใช้ลายพิกุลทองสร้างงานที่มีลักษณะเฉพาะของตน โดยเลือกเขียนลายดอกพิกุลทองบนพื้นสีน้ำเงินเข้ม ขณะที่แหล่งผลิตที่ตำบลท่าเสา กลุ่มของสุพงษ์ ลมัยกุลใช้ลายดอกพิกุลทองบนพื้นสีดำ อย่างไรก็ตามลวดลายดอกพิกุลนับว่าเป็นลายที่ได้รับความนิยมอย่างมาก มีใช้ในทุกแห่ง การใช้สีสำหรับลายดอกพิกุลก็มีหลากหลายลักษณะ นับตั้งแต่ ใช้เพียงสีพื้นสีใดสีหนึ่งอาทิ แดง น้ำเงิน เขียวกับตัวลายดอกพิกุลสีทอง หรือใช้สีอื่น ๆ แต่งตัวลายตั้งแต่สองสี สามสี สี่สี จนกระทั่งห้าสีก็มี การเขียนลายดอกพิกุลเท่าที่ใช้กันส่วนใหญ่จะเขียนลายเต็มทั้งใบ ในลักษณะที่ใช้เพียงสีพื้นกับตัวลายสีทอง จะให้ภาพลักษณะที่ดูร่วมสมัยมากกว่าที่หลากสี อาจเป็นเพราะว่าดูแปลกตาไปจากเครื่องเบญจรงค์เก่าก็เป็นได้ ลายดอกพิกุลอาจมีการต่อเติมก้านตรงข้างมุมของกลีบดอกพิกุลลายประเภทนี้จะเรียกต่างกันไปเป็น ลายพิกุลเกลียว ลายพิกุลต่อก้าน หรือลายพิกุลก้านขาด พบว่าในแหล่งผลิตบางแห่งเรียกลายที่แหล่งผลิตในจังหวัดสมุทรสาครเรียกลายพิกุลต่อก้านว่า ลายดอกเข็ม

ภาพประกอบย ผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ในเขตจังหวัดสมุทรสาครที่เขียนลายดอกพิกุล

ภาพประกอบ ผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ในเขตจังหวัดสมุทรสาครที่เขียนลายดอกพิกุลต่อกัน

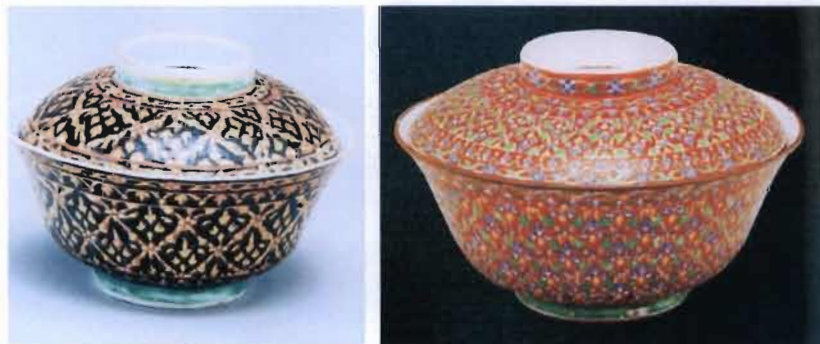
2. ลายพุ่มข้าวบิณฑ์

ภาพประกอบ ตัวอย่างลวดลายที่เขียนบนเครื่องเบญจรงค์ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร ลายพุ่มข้าวบิณฑ์

ลายพุ่มข้าวบิณฑ์หรือบางแหล่งเรียกลายพุ่มข้าวบิณฑ์ก้านแย่ง เป็นลวดลายที่นิยมใช้เขียนเครื่องถ้วยเบญจรงค์ในสมัยรัชกาลที่ 2 ดังที่ข้อมูลจากหนังสือเครื่องถ้วยเบญจรงค์และลายน้ำทองกล่าวไว้ความว่า "...ในสมัยรัชกาลที่ 2 ...ลวดลายที่นิยมใช้เขียนบนเครื่องถ้วยลายน้ำทองที่ใช้มากโดยเฉพาะ ได้แก่ ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายก้านต่อดอก ลายก้านขด ลายกุหลาบ ลายดอกไม้ ลายกลีบบัว และลายที่เป็นลายจีน..."(โครงการสืบสานวัฒนธรรมไทย ,2542: 30)ลายพุ่มข้าวบิณฑ์นับเป็นลายที่ช่างทำเบญจรงค์ในแหล่งผลิตเขตจังหวัดสมุทรสาครนิยมใช้กันในระดับ

ต้นๆลายหนึ่ง ทั้งนี้ในทั้งห้าแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ OTOP ในเขตจังหวัดสมุทรสาครจะตกแต่งผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ของตนด้วยลายพุ่มข้าวบิณฑ์กันทั้งสิ้น การเขียนลายพุ่มข้าวบิณฑ์ก็ เป็นไปเช่นเดียวกับลายดอกพิกุล กล่าวคือมักนิยมเขียนลายเต็มทั้งใบ ทว่าลายพุ่มข้าวบิณฑ์ เท่าที่พบในแหล่งผลิตทั้งห้าแหล่งนั้นจะนิยมเขียนลายด้วยสีตั้งแต่สามสีขึ้นไป ไม่ปรากฏการเขียนลายทองบนพื้นสีเดียวเหมือนเช่นลายดอกพิกุล(ขามเบญจรงค์เก่าที่เขียนลายพุ่มข้าวบิณฑ์มีการใช้สีตั้งแต่สองสีโดยใช้สีหนึ่งเป็นตัวลาย อีกสีหนึ่งเป็นพื้นถ้วย) การใช้สีก็มีทั้งที่เป็นกลุ่มสีกลมกลืน และสีคู่ตรงข้าม นอกจากนี้จากรายงานโครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์เบญจรงค์จังหวัดสมุทรสาคร เพื่อการส่งออก ระบุว่าลายพุ่มข้าวบิณฑ์เป็นลายที่กลุ่มผลิตเบญจรงค์ที่ตำบลบางโหนดและกลุ่มผลิตที่ตำบลคลองมะเดื่อนิยมมาก "...ลวดลายของเบญจรงค์ของ กลุ่มสตรีบางโหนดมีทั้งลายไทย แบบดั้งเดิมเช่นลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายราชวัตร ลายจักรี เป็นต้น...ขณะที่กลุ่มตำบลคลองมะเดื่อ นั้นลวดลายที่นิยมจะเป็นลายดอกพิกุล ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายประเพณีไทย และลายจักรี ฯลฯ ..."(ปฐพี มอนซอนและคณะ,2547:5-6) อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่าความงดงามของลวดลายพุ่มข้าวบิณฑ์ก็จะต่างไปตามระดับความประณีตและทักษะของช่างเขียนลายในแต่ละแหล่งอาจรวมทั้งระดับความเข้าใจในลักษณะลายไทยที่ถูกต้องด้วย ผู้วิจัยพบว่า ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ของแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบลคลองมะเดื่อ โดยเฉพาะที่โบราณเบญจรงค์ของกลุ่มวิฑูรย์ เจียวเจริญ จะมีช่างเขียนลายนี้ได้อ่อนช้อย เส้นลายจะพริ้วไหวงดงามมากส่วนใหญ่จะเขียนลายเส้นด้วยน้ำทองคำก่อนนับว่าเป็นจุดเด่นลายหนึ่งของแหล่งผลิตแห่งนี้

ภาพประกอบ เครื่องถ้วยเบญจรงค์สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเขียนลาย พุ่มข้าวบิณฑ์

ภาพประกอบ ผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ในเขตจังหวัดสมุทรสาครที่เขียนลายพุ่มข้าวบิณฑ์

นอกจากนั้นแล้วยังพบลายที่จัดอยู่ในสกุลเดียวกันกับลายพุ่มข้าวบิณฑ์อีกสองรูปแบบคือ ลายหน้าสิงห์ หรือพุ่มข้าวบิณฑ์หน้าสิงห์ กับลายบัวสวรรค์หรือบางที่เรียกลายหน้าสิงห์ประยุกต์ หรือเรียกว่าลายประยุกต์ครึ่งหน้าสิงห์ ก็มี ทว่าการใช้ลายทั้งสองในการเขียนเครื่องเบญจรงค์ใน แหล่งผลิตทั้งห้าแหล่งมีใช้ในระดับที่น้อยมาก

ภาพประกอบ ตัวอย่างลวดลายหน้าสิงห์ และลายบัวสวรรค์ จากแหล่งผลิตในเขตสมุทรสาคร

3. ลายเทียนหยด

ภาพประกอบ ตัวอย่างลวดลายที่เขียนบนเครื่องเบญจรงค์ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร ลายเทียนหยด

ลายเทียนหยด หรือลายหยดเทียน บางทีเรียกว่าลายหยดน้ำหรือ ลายละเอียด นับเป็นลายหนึ่งที่พบในเครื่องเบญจรงค์ที่ผลิตในเขตจังหวัดสมุทรสาคร เป็นลายที่มีเขียนกันอยู่ทั้งในห้าแหล่งผลิต ตัวลายอยู่ในรูปทรงลายไทยคล้ายลายประเภทกระจังตาอ้อย ทว่าในลายแต่ละตัวจะมีการแต้มจุดสีขาวหรือสีอ่อนไว้ทำให้ดูเป็นลายจุดๆ การเขียนลายเทียนหยดก็มักจะเขียนกันเต็มทั้งตัวผลิตภัณฑ์เช่นเดียวกับลายดอกพิกุล พื้นลายมักเป็นสีเข้มเพราะจะช่วยทำให้จุดหยดเทียนเด่นชัด ลายนี้จะใช้สีราวสองสีถึงสามสีเท่านั้น ไม่พบการใช้สีสันมากถึงสี่ห้าสี นับเป็นลักษณะลวดลายที่เรียบง่าย อย่างไรก็ตามลายเทียนหยด หรือลายละเอียดนี้น่าจะเป็นลายที่เกิดขึ้นใหม่จากการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเครื่องถ้วยเบญจรงค์เก่าของไทยไม่พบหลักฐานว่าด้วยเครื่องถ้วยเบญจรงค์ที่เขียนลวดลายนี้

ภาพประกอบ ผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ในเขตจังหวัดสมุทรสาครที่เขียนลายเทียนหยด

4. ลายก้านขด

ภาพประกอบ ตัวอย่างลวดลายที่เขียนบนเครื่องเบญจรงค์ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร ลายก้านขด

ลายก้านขดเป็นลายหนึ่งที่ถูกผลิตเครื่องเบญจรงค์ OTOP ในเขตจังหวัดสมุทรสาครใช้กันอยู่ ลายนี้เป็นลายที่ประยุกต์มาจากลายไทยประเภทลายก้านขด(spiral pattern) ซึ่งในตำราว่าด้วยลายไทยลายประเภทลายก้านขดก็จะมี ก้านขดหางโต ก้านขดใบเทศ ก้านขดหงส์ ก้านขดผักกูด ก้านขดเทพนม และก้านขดหน้าสัตว์ ทว่าลายก้านขดที่ปรากฏในเครื่องเบญจรงค์ในแหล่งผลิตเขตจังหวัดสมุทรสาครดูจะเป็นก้านขดที่เป็นรูปทรงของเถาไม้เลื้อย อย่างไรก็ตามก็ดีลายก้านขดก็เป็นลวดลายที่นิยมใช้เขียนเครื่องถ้วยเบญจรงค์และลายน้ำทองมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์แล้ว จากการศึกษาพบว่ามีกรเขียนลายก้านขดในทั้งห้าแหล่งผลิตที่ศึกษาแต่ที่พบมากมีที่แหล่งผลิตในตำบลบางไทรด์และแหล่งผลิตที่ตำบลท่าเสาโดยเฉพาะที่กลุ่มของสุพงษ์ ลมัยกุล ในแหล่งอื่นมีการใช้ลายก้านขดไม่มากนัก

ภาพประกอบ ชามลายน้ำทอง สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เขียนลายก้านขดด้วยสีทอง

ภาพประกอบ ผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ที่เขียนลายกันขดจากตำบลบางไทรวัดและตำบลท่าเสา

อย่างไรก็ดีจากรูปภาพขามลายน้ำทองในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่เขียนลายกันขดสีทองบนพื้นกระเบื้องสีขาว ก็เป็นลักษณะของลายกันขดที่มีใช้ลายอย่างลายไทย เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับลักษณะลายกันขดที่กลุ่มผลิตเครื่องเบญจรงค์ OTOP ในตำบลบางไทรวัดและที่ตำบลท่าเสาแล้วตัวลายกันขดก็มีลักษณะไปในทำนองเดียวกัน เพียงแต่ของใหม่นั้นการเขียนลายเขียนเป็นลายรูปร่างคล้ายใบไม้กลมๆ อีกทั้งมีการเพิ่มดอกไม้ด้วย เท่าที่พบลายนี้เขียนเหมือนกันทั้งที่ตำบลท่าเสา ในกลุ่มของสุพงษ์ ฌมัยกุล และที่ตำบลบางไทรวัดของกลุ่มแม่บ้านสหกรณ์ แต่จากการสอบถามทางกลุ่มผลิตที่ตำบลท่าเสา ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า เป็นลายที่กลุ่มตนพัฒนาขึ้นมา เรียกชื่อดอกกระดังงา “...งานของเราละเอียด ตัวลวดลายแปลกๆก็จะมีออกมาเรื่อยๆ...อย่างนี้เรียกลายกระดังงา ที่มีออกมาใหม่ก็มีลายค้างคาว...” (ประไพศรี ฌมัยกุล, 2548: สัมภาษณ์) ที่น่าสนใจก็คือการพัฒนาลายกันขดของกลุ่มผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบลคลองมะเดื่อ ที่กลุ่มบูรณเบญจรงค์ซึ่งนำกลุ่มโดย วิฑูร เจียวเจริญ มีภาพลักษณะของตัวลายที่ลดทอนเป็นเพียงเส้นวงก้นหอย (spiral shape) แต่ทว่าก็ดูน่าสนใจ

ภาพประกอบ ตัวอย่างลวดลายก้านขดที่เขียนบนเครื่องเบญจรงค์จากแหล่งผลิตในตำบลคลองมะเดื่อ

5. ลายจักรี

ภาพประกอบ ตัวอย่างลวดลายที่เขียนบนเครื่องเบญจรงค์ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร ลายจักรี

ลายจักรีเป็นชื่อลายซึ่งเป็นลวดลายดอกไม้ เป็นหนึ่งในลวดลายเก่าซึ่งพบในเครื่องถ้วยเบญจรงค์ไทยในช่วงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เข้าใจว่าชื่อลายคงมาจากชุดเครื่องถ้วยที่เรียก เครื่องถ้วยจักรี ซึ่ง “ในรัชกาลที่ 5 ได้มีการสั่งทำชุดชาจากยุโรปในลักษณะรูปทรงแบบจีน เรียกเครื่องถ้วยจักรี...”(ปฐพี มอนซอนและคณะ, 2547:2-3) ลายจักรีเป็น

ลวดลายที่ผู้ผลิตเครื่องเบญจรงค์ OTOP ในเขตสมุทรสาครนิยมใช้เขียนเครื่องเบญจรงค์มากเป็นอันดับต้นๆ อีกทั้งยังเป็นลวดลายที่นิยมเขียนกันทั้งในห้าแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ศึกษาโดยทั่วไป ตัวดอกไม้ในลายนี้มักจะเป็นสีอ่อน เป็นดอกไม้ที่มีก้านและใบที่อ่อนช้อย นับเป็นลวดลายที่งดงามลวดลายหนึ่ง

ภาพประกอบ กระโถนกระเบื้องเคลือบสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเขียนลายจกกรี

จากภาพกระโถนกระเบื้องเคลือบลายจกกรีของเก่านั้น โครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทยให้คำอธิบายไว้ว่า "เป็นกระโถนกระเบื้องเคลือบ พื้นสีขาว เขียนสีลายช่อดอกไม้คล้ายดอกเดซี่ด้วยสีทอง..." ดอกของลายจกกรีเป็นลายดอกไม้เล็กๆกลมคล้ายดอกเดซี่

ภาพประกอบ ผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ OTOP ในเขตจังหวัดสมุทรสาครที่เขียนด้วยลายจกกรี

6. ลายดอกบัว

ภาพประกอบ ตัวอย่างลวดลายที่เขียนบนเครื่องเบญจรงค์ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร ลายดอกบัว

ลายดอกบัว นับเป็นลวดลายอีกประเภทหนึ่งที่กลุ่มผู้ผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่จังหวัดสมุทรสาครใช้ตกแต่งผลิตภัณฑ์เบญจรงค์ ทั้งห้าแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ศึกษามีการเขียนลายดอกบัวปรากฏอยู่ ทว่าลีลาและสไตล์การเขียนอาจต่างกันไปบ้าง ลายดอกบัวเป็นลายที่แหล่งผลิตที่ตำบลท่าเสาและตำบลบางโทรัดสนใจ และมุ่งพัฒนาให้มีเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่ม ขณะที่กลุ่มอื่นคงเขียนกันแบบสูตรสำเร็จ กลุ่มเบญจรงค์ที่ตำบลท่าเสาของกลุ่มของสุพงษ์ ลมัยกุล ใช้การไล่ระดับสีอ่อนแก่ในลาย เห็นได้จากสีใบไม้ที่แทรกระหว่างกอบัว ตัวดอกบัวจะใช้สีชมพูตรงกลางดอก ส่วนกลีบดอกเป็นสีขาวหรือชมพูจางๆ ทำให้เกิดความอ่อนหวานในลาย ขณะที่ลายดอกบัวที่ตำบลบางโทรัดเป็นปรากฏการณ์ของช่างเขียนแบบพื้นบ้านยุคปัจจุบันกล่าวคือสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นความเชื่อของช่างที่ไม่มีอิทธิพลของลายต้นแบบใดๆ มาสกัดกั้นการทำงาน ช่างเขียนลายดอกบัวเขียนเป็นก้านๆ แล้วใส่ใบซึ่งมีรูปร่างของใบบัว ทว่าเป็นทรงของใบไม้ชนิดอื่นมากกว่า แล้วใช้การแต่งด้วยจุดขาวเล็กๆ ในช่องว่าง การระบายสีดอกก็ระบายไล่ระดับสีใช้สีชมพูเข้มวางไว้ที่ปลายกลีบดอก แล้วใช้สีชมพูอ่อนทาดวงกลีบทำให้เกิดความอ่อนหวานและเป็นลักษณะเฉพาะของ

กลุ่มชิ้น ลายดอกบัวของกลุ่มสตรีบางโหนดกลายเป็นลายเด่นประจำแหล่งผลิตแห่งนี้ อีกทั้งมีเอกลักษณ์เฉพาะด้วย

ภาพประกอบ ผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ที่เขียนลายดอกบัว จากตำบลบางโหนด

ภาพประกอบ ผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ที่เขียนลายดอกบัว จากตำบลท่าเสา

ภาพประกอบ ผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ OTOP ในเขตจังหวัดสมุทรสาครที่เขียนด้วยลายดอกบัว

จากข้อมูลที่พบจะเห็นว่าสำหรับการใช้สีในลายดอกบัว มักจะเป็นลายที่ใช้สีสันหลากหลาย นับเป็นลวดลายที่มีความสดใส อย่างไรก็ตามจากข้อมูลเครื่องเบญจรงค์เก่าของโครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทยกล่าวถึงชามลายน้ำทอง ลายดอกบัวไว้ว่า "ชามลายน้ำทองพร้อมฝา

กระเบื้องเคลือบ เขียนสีลงยาลายดอกบัว ล้อมรอบด้วยลายเครือเถาด้วยสีเขียวอ่อน สีชมพู สีเขียว แก่ และสีแดง ขอบที่จับบนฝาและเชิงทาสีเขียว ตรงกลางบนฝาเขียนลายดอกบัวในรูปวงกลม ด้วยสีแดง สีฟ้า ภายในวงสีเหลืองและสีเขียว ลายทั้งหมดตัดเส้นด้วยสีดำ..."(โครงการสืบสาน วัฒนธรรมไทย ,2542: 79) ดังรูปด้านล่าง

ภาพประกอบ ขามลายน้ำทอง สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เขียนลายดอกบัว

จากรูปลายดอกตรงกลางขามลายน้ำทองสมัยรัตนโกสินทร์ รูปทรงดูแปลกไปจากรูปทรงดอกบัวในลายไทย ทว่าเป็นดอกบัวบานตรงกลางดอกมีเกสร ในรายละเอียดที่ลายเถาจะมีรูปดอกบัวตูมเล็กๆสีแดงกระจายอยู่ทั่วไป เมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับลวดลายดอกบัวที่ปรากฏในผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ไทยปัจจุบัน ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร เราอาจกล่าวได้ว่าลายดอกบัวที่ช่างปัจจุบันเขียนอยู่ มิได้เป็นลายที่เขียนตามแบบลายของเก่า ทั้งนี้อาจเป็นเรื่องของการริเริ่มนำรูปแบบลายรูปดอกบัวจากภาพเขียนไทยมาปรับใช้ก็เป็นได้

7. ลายดอกไม้

ภาพประกอบ ตัวอย่างลวดลายที่เขียนบนเครื่องเบญจรงค์ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร ลายดอกไม้

ลายดอกไม้ เป็นลายหนึ่งที่ช่างเขียนลายเบญจรงค์ในแหล่งผลิตทั้งห้าแหล่งในเขตจังหวัดสมุทรสาครใช้เขียนกันอยู่ นับเป็นลายที่มีสีสันสดใส ลายดอกไม้ที่พบบกมีนานาแบบ นับตั้งแต่ลายดอกกุหลาบแบบลายเก่า ลายดอกโบตั๋นอย่างลายเขียนจีน และลายดอกไม้บานาพรรณที่ช่างปัจจุบันรังสรรค์ขึ้นรวมทั้งลายดอกกล้วยไม้ที่มีความคล้ายคลึงกับลายดอกบัวในชามเบญจรงค์เก่า ทว่าลายดอกไม้กลับมีไซ้ลายหลักที่แหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ทั้งห้าแหล่งที่ศึกษาสนใจเป็นพิเศษ ทั้งนี้เพราะลายดอกไม้อาจมีภาพลักษณ์คล้ายลวดลายที่ได้อิทธิพลจากลายเขียนเครื่องกระเบื้องของจีน ส่งผลทำให้ ลายดอกไม้ประเภทนี้ จึงมิได้รับความนิยมเท่ากับลายดอกบัวหรือลายจักรี ซึ่งดูจะมีเอกลักษณ์ของลวดลายทำให้งานเครื่องกระเบื้องเขียนสีแบบเบญจรงค์ในปัจจุบันมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากเครื่องถ้วยเขียนสีบนเคลือบลายดอกไม้จากจีน

ภาพประกอบ เครื่องถ้วยเบญจรงค์สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเขียนลาย ดอกไม้

ภาพประกอบ ผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ OTOP ในเขตจังหวัดสมุทรสาครที่เขียนด้วยลายดอกไม้

8. ลายประเพณี

ลายประเพณี เป็นลักษณะการเขียนลวดลายเบญจรงค์ที่พัฒนากันขึ้นใหม่เป็นลักษณะของการเขียนรูปเรื่องราวบนเครื่องกระเบื้อง ให้เทคนิคของการเขียนสีบนเคลือบแบบการเขียนลายเครื่องเบญจรงค์ต่างกันตรงที่ลวดลายมิใช่ลายไทย มิใช่ลายดอกไม้ สัตว์หากเป็นภาพเรื่องราวของวิถีชีวิตแบบไทย ทั้งนี้อาจเริ่มมาจากภาพเกี่ยวกับกิจกรรมด้านประเพณีต่างๆในสังคมและวัฒนธรรมไทย อาทิ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง เป็นต้น อาจรวมทั้งรูปภาพของวิถีชีวิตแบบไทยด้วยเช่นรูปการเล่นต่างๆ แต่ช่างผู้ผลิตเรียกลวดลายประเภทนี้กันว่า ลายประเพณี ลีลาในการเขียนลายหรือภาพก็กระทำกันในสไตล์แบบอย่างภาพไทยร่วมสมัย นับเป็นลายที่ได้รับความนิยมอีกรูปแบบหนึ่ง การใช้สีในลายประเพณีนี้ก็หลากหลายสีสัน

ภาพประกอบ ตัวอย่างลวดลายที่เขียนบนเครื่องเบญจรงค์ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร ลายประเพณี

อย่างไรก็ดีลายประเพณีนับเป็นลายที่มีใช้ช่างพื้นถิ่นจริงๆเป็นคนเขียนจากการสัมภาษณ์พบว่ากลุ่มลายที่เป็นภาพเรื่องราวทั้งหลายต้องใช้ช่างที่มีความรู้ด้านการเรียนด้านศิลปะมา เป็นคนเขียน อีกทั้งบางท่านให้ข้อมูลว่าการเขียนลายประเภทนี้อาจจะมีภาพต้นแบบแล้วลอกลายก่อนลงเส้นทองหรือสีมิใช่การเขียนอย่างอิสระเหมือนกับลายอื่นๆ บางข้อมูลกล่าวว่าเครื่องเบญจรงค์ลายประเพณีในเขตจังหวัดสมุทรสาครมาจากช่างกลุ่มที่เขียนประมาณ 4 กลุ่ม ด้วยเหตุที่ลายประเพณีนั้น ช่างในแหล่งผลิตเบญจรงค์ที่เขียนลายอื่นๆได้ไม่สามารถเขียนลายแบบนี้ได้ “...ลายประเพณี คนที่วาดเป็นพวกที่เรียนจบเพาะช่าง จบช่างศิลป์มา เป็นคนมาจากที่อื่นมาเรียนเขียนเบญจรงค์ก่อนพอดีเขามีความรู้เรื่องลายไทยก็เลยทำ... ลายประเพณีมีคนทำอยู่ 4 กลุ่มคือ คุณอ๊อด คุณแดง น้องของคุณอ๊อด แล้วก็ยังมีอีกคนหนึ่ง...เขานั่งเขียนเฉพาะลายนี้เลย...ที่จริงก็จ้างเขาเขียนกันทั้งนั้น เขียนกันสดๆเลยแต่ก็มีแบบเหมือนกัน...”(ไชยวัฒน์ วรวงษ์,2548:สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ ตัวอย่างลวดลายประเพณีที่เขียนบนเครื่องเบญจรงค์ จากตำบลดอนไก่ดี

ลายประเพณีเป็นลายที่กลุ่มผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบลดอนไก่ดีระบุว่าเป็นผู้ริเริ่มลายนี้ขึ้น “...เราเป็นคนเริ่มทำลายประเพณีที่แรกก็เริ่มจากลายสงกรานต์ ลายตลาดน้ำก่อนเด็กที่

เขียนลายก็ต้องเป็นคนที่ชำนาญเรามีเด็กจบช่างศิลป์สามคน ลายพวกนี้เวลาเขียนก็มีต้นแบบ...
ลายที่เราเด่นๆก็ยังมีลายจักรีที่มาจากลายเก่า แล้วยังลายคังฮี้ซึ่งก็เป็นลายเก่าสมัยรัชกาลที่สาม...”
(อุไร แดงเอี่ยม,2548:สัมภาษณ์)

ภาพประกอบที่ : ผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ OTOP ในเขตจังหวัดสมุทรสาครที่เขียนด้วยลายประเพณี

9. ลายภาพจิตรกรรมไทย

ภาพประกอบ ตัวอย่างลวดลายที่เขียนบนเครื่องเบญจรงค์ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร ลายภาพจิตรกรรมไทย

ลายภาพจิตรกรรมไทย เป็นลวดลายแบบหนึ่งที่กลุ่มผลิตเครื่องเบญจรงค์ในเขตจังหวัดสมุทรสาครพัฒนาขึ้น ทว่าก็เป็นไปในลักษณะเช่นเดียวกับลายประเพณีกล่าวคือช่างต่างๆจะไป

เขียนลายนี้ไม่ได้ ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ด้านลายไทย ช่างเขียนลายประเภทนี้ก็เป็นช่างเขียนลายเบญจรงค์กลุ่มเดียวกับกลุ่มที่เขียนลายประเพณีนั่นเอง ลายภาพจิตรกรรมไทยนั้นเวลาเขียนเข้าใจว่าจะมีภาพร่างต้นแบบก่อน อาจรวมถึงภาพที่ใช้ลอกรูปลงไปบนเครื่องกระเบื้องก่อนที่จะระบายสีด้วยมือ ไม่พบการเขียนลายประเภทนี้ในแหล่งผลิตขนาดเล็กอย่างเช่นที่ ตำบลบางโหนดหรือแม้แต่ที่กลุ่มของสุพงษ์ ฌมัยกุลที่ตำบลท่าเสา

ภาพประกอบ ตัวอย่างลวดลายภาพจิตรกรรมไทย ที่เขียนบนเครื่องเบญจรงค์ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร

หากเป็นไปตามคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูลก็อาจเป็นว่าแต่ละแหล่งต้องจ้างกลุ่มช่างเขียนลายประเภทนี้เป็นคนเขียนให้ นอกจากนี้ในบางครั้งผู้ผลิตจะเรียกเครื่องเบญจรงค์ที่เขียนลายประเภทนี้รวมๆว่า ลายรามเกียรติ์ ก็มี ทั้งนี้ภาพเรื่องรามเกียรติ์เป็นเพียงหนึ่งในภาพแบบจิตรกรรมไทยที่ช่างเขียนบนเบญจรงค์ อาจรวมไปถึงภาพเกี่ยวกับเทพ ภาพจากวรรณคดีไทย เรื่องต่างๆ และแม้กระทั่งภาพเกี่ยวกับพุทธประวัติ

อย่างไรก็ดีลายภาพจิตรกรรมไทยมักจะเขียนบนผลิตภัณฑ์ขนาดใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นโถชั้นแจกัน โถพลู หรือแม้แต่จานสำหรับตั้งโชว์ รวมทั้งผลิตภัณฑ์ประเภทรูปภาพบนกระเบื้อง อาจเป็นเพราะเป็นลายที่เขียนยากต้องการความประณีต และเวลาในการเขียน ทำให้ไม่เหมาะต่อการเขียนบนเครื่องกระเบื้องขนาดเล็ก สีสันในการเขียนลายประเภทนี้ก็มักจะหลากสีสัน ตามเรื่องราวของภาพ

ภาพประกอบ ผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ OTOP ในเขตจังหวัดสมุทรสาครที่เขียนลายภาพจิตรกรรมไทย

10 ลายรูปสัตว์

ภาพประกอบ ตัวอย่างลวดลายช้าง ที่เขียนบนเครื่องเบญจรงค์ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร

ภาพประกอบ ตัวอย่างลวดลายนกยูง ที่เขียนบนเครื่องเบญจรงค์ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร

ลายรูปสัตว์ ในเครื่องเบญจรงค์ OTOP ที่ผลิตในเขตจังหวัดสมุทรสาครนั้นเท่าที่พบมีไม่
มากลายนักรูปสัตว์ที่มาเขียนเป็นลวดลายก็คงได้แก่ นกยูง ช้าง นอกนั้นก็ยังมีประเภทนก ผีเสื้อที่
ประกอบอยู่กับลายพรรณพฤกษาหรือลายดอกไม้แบบลายจีน ในกลุ่มลายประเภทนี้ ลายนกยูง

นับเป็นลายที่มีการเขียนกันอยู่ อีกทั้งลายนกยูงยังนับเป็นลายที่กลุ่มผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบลบางโทรัดใช้มากเป็นอันดับสอง รองมาจากลายดอกบัว นอกจากนี้บางโทรัดแล้วลายนกยูงยังเป็นลายแหล่งที่แหล่งผลิตที่ตำบลท่าเสาใช้เขียนผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอยู่ด้วย ส่วนแหล่งอื่นจะไม่ได้ให้ความสำคัญกับลายนกยูงเท่าไรนัก สำหรับลายช้างมีปรากฏในลักษณะของลายภาพเขียน และปนอยู่ในส่วนหนึ่งของลายไทยมากกว่าจะเป็นตัวลายเฉพาะเหมือนลายนกยูง

ภาพประกอบที่ : ผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ OTOP ในเขตจังหวัดสมุทรสาครที่เขียนลายรูปสัตว์

11 ลายก้านแย่ง

ลายก้านแย่ง เป็นลวดลายไทยที่เขียนเคยใช้เครื่องเบญจรงค์เก่ามาก่อน ทว่ากลับเป็นลวดลายที่กลุ่มผู้ผลิตเครื่องเบญจรงค์ไทยปัจจุบันในเขตจังหวัดสมุทรสาครใช้น้อยมาก แต่ก็ยังเป็นลายที่พบเห็นได้บ้าง

ภาพประกอบ ตัวอย่างลวดลายที่เขียนบนเครื่องเบญจรงค์ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร ลายก้านแย่ง

ภาพประกอบ เครื่องถ้วยเบญจรงค์สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเขียนลายก้านแย่ง

อย่างไรก็ดีนอกเหนือไปจากลายทั้งสิบเอ็ดประเภทนั้นแล้วยังพบลวดลายเบ็ดเตล็ดอื่นๆอีกจำนวนหนึ่ง แต่ทว่าลวดลายประเภทนี้จะพบได้ไม่ถึงร้อยละห้าในผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ที่ผลิตในแหล่งผลิตในเขตจังหวัดสมุทรสาคร ลายประเภทนี้จำนวนหนึ่งเกิดขึ้นเพราะความพยายามสร้างความแปลกใหม่ของกลุ่มผู้ผลิต อีกส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะอุบัติเหตุหรือจากความไม่ชำนาญของช่างทำให้เกิดลวดลายที่ผิดเพี้ยน กลายเป็นลายใหม่ขึ้น รวมทั้งงานประเภทที่เขียนลวดลายเลียนแบบของเก่า หรือการนำลายไทยบางลายมาทดลองใช้เช่น กนกเปลว เป็นต้น ตลอดจนงานที่ประสานเทคนิคการใช้สติกเกอร์ในการตกแต่งเครื่องเบญจรงค์เพื่อให้เกิดความน่าสนใจอีกด้วย

ภาพประกอบ ตัวอย่างลวดลายลายที่เขียนบนเครื่องเบญจรงค์ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร

ภาพประกอบ ตัวอย่างลวดลายที่เขียนบนเครื่องเบญจรงค์ในเขตตำบลคลองมะเดื่อ

ภาพประกอบ ผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ OTOP ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร

ในประเด็นลวดลายและการใช้สีในเครื่องเบญจรงค์ที่ผลิตในห้าแหล่งที่ศึกษาในเขตจังหวัดสมุทรสาครอาจสรุปได้ว่าลายที่ได้รับความนิยมมากห้าอันดับแรก ก็คงได้แก่ ลายดอกพิกุล ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายจักรี ลายดอกบัว และลายประเพณี สำหรับลวดลายประเภทอื่นก็คงได้รับความนิยมรองลงไป ลักษณะการเขียนลายประเภทเดียวกันในแต่ละแหล่งก็ได้ตัวลายต่างกันไปตามศักยภาพ และความละเอียดประณีตของช่างในแหล่งนั้น อีกทั้งการใช้สีก็ส่งผลทำให้ลวดลายดูงดงามแตกต่างกันไป ในกลุ่มลายราชวดี ที่มีพื้นฐานมาจากลายไทยการใช้สีระหว่างพื้นกับตัวลาย ที่เข้มอ่อนต่างกันกล่าวคือพื้นสีเข้มตัวลายสีอ่อน หรือพื้นสีอ่อนตัวลายสีเข้ม ก็ทำให้เกิดภาพรวมที่ดูต่างกันไป นอกจากนี้การแบ่งให้สีกับตัวลายก็ส่งผลต่อภาพรวมเช่นกัน พบมากในพุ่มข้าวบิณฑ์ ช่างที่เขียนลายบางครั้งมิได้ใช้สีเดียวสำหรับตัวลายแต่ละตัว หากแต่มีการแบ่งส่วนของลายแล้วใช้สีที่ต่างกันส่งผลให้ภาพรวมของลายจะดูแปลกและแตกต่างกันไป

ภาพประกอบ ตัวอย่างการเขียนลายพุ่มข้าวบิณฑ์บนเบญจรงค์ ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร

ลายที่นิยมใช้มากและมีการสั่งซื้อมากที่สุดอันดับแรก(2548)ในแต่ละแหล่งผลิตพอสรุปได้ดังนี้

แหล่งผลิต	อันดับหนึ่ง	อันดับสอง	อันดับสาม	อันดับสี่
กลุ่มตำบลดอนไก่ดี	ลายประเพณี	ลายพุ่มข้าวบิณฑ์	ลายจักรี	ลายเทียนหยด และลายดอกพิกุล
กลุ่มสตรีบางไทรต	ลายดอกบัว	ลายนกยูง	ลายดอกไม้	ลายจักรี
กลุ่มตำบลนาดี	ลายจักรี	ลายประเพณี	ลายพุ่มข้าวบิณฑ์	ลายพิกุลทอง
กลุ่มตำบลท่าเสา	ลายดอกบัว	ลายก้านขด	ลายจักรี	ลายดอกพิกุลและ ลายพุ่มข้าวบิณฑ์
กลุ่มตำบลคลองมะเดื่อ	ลายดอกพิกุล	ลายพุ่มข้าวบิณฑ์	ลายจักรี	ลายประเพณี

บทที่ 4

การจัดการและการถ่ายทอดความรู้

จากการศึกษาแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในเขตจังหวัดสมุทรสาครทั้งห้าแหล่งใหญ่อันได้แก่

- 1 กลุ่มสตรีสหกรณ์นาเกลือ ต.บางโทรัด อ.เมือง
- 2 กลุ่มหมู่บ้านเบญจรงค์ดอนไก่ดี ต.ดอนไก่ดี อ.กระทุ่มแบน
- 3 กลุ่มเครื่องเบญจรงค์คลองมะเดื่อ ต.คลองมะเดื่อ อ.กระทุ่มแบน
- 4 กลุ่มเบญจรงค์ท่าเสา ต.ท่าเสา อ.กระทุ่มแบน
- 5 กลุ่มรุ่งทองเบญจรงค์ ต.นาดี อ.เมือง

ได้ข้อมูลด้านการจัดการและการถ่ายทอดความรู้ของแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์เหล่านี้ดังต่อไปนี้

1. การจัดการ

ในประเด็นการจัดการงานวิจัยฉบับนี้มุ่งศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับผู้นำกลุ่ม โครงสร้างของกลุ่ม และส่วนประสมทางการตลาดของแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ในห้าแหล่งผลิตใหญ่ในเขตจังหวัดสมุทรสาครผลการศึกษาพบว่า

1.1 กลุ่มสตรีสหกรณ์นาเกลือ

กลุ่มสตรีสหกรณ์นาเกลือ หรือบางที่เรียกกันว่ากลุ่มสตรีบางโทรัด เป็นกลุ่มผลิตเครื่องเบญจรงค์ในเขตตำบลบางโทรัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร อาจกล่าวได้ว่านับเป็นกลุ่มผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่เล็กที่สุดในแหล่งผลิตทั้งห้าแหล่ง ผู้นำกลุ่มคือนางประจวบ รอดดารา อายุ 62 ปี ที่ทำการที่เป็นศูนย์จัดแสดง ผลิต และจำหน่ายอยู่ที่เลขที่ 16/1 หมู่ที่ 7 ตำบลบางโทรัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร

นางประจวบ รอดดารา และศูนย์ผลิตภัณฑกลุ่มสตรีสหกรณ์นาเกลือ

การบริหารจัดการภายในกลุ่มอยู่ในรูปของกลุ่มสหกรณ์ที่ผลิตงานหัตถกรรมเป็นอาชีพเสริม แต่ทว่าเกิดได้รับความสนใจจากลูกค้า สมาชิกก็เลยหันมายึดการเขียนเครื่องเบญจรงค์เป็นอาชีพ ผู้นำกลุ่มเป็นหญิงอายุ 62 ปี มีสามีเป็นนายก อบต. ก็เลยอาจส่งผลให้การบริหารจัดการในกลุ่ม เป็นไปเพื่อสมาชิกของชุมชนมิใช่แหล่งผลิตที่มุ่งทางธุรกิจเป็นปัจจัยหลัก จากการสัมภาษณ์พูดคุย ผู้วิจัยพบว่าตัวผู้นำกลุ่ม นางประจวบ รอดดารา มีลักษณะของผู้นำชุมชน ที่มุ่งทำประโยชน์ให้แก่ สมาชิกชุมชนเป็นสำคัญ อีกทั้งความน่าสนใจก็คือ นางประจวบ รอดดารา จัดเป็นบุคคลที่ใฝ่รู้ ดัง เห็นได้จากแต่เดิมสมาชิกกลุ่มนี้มิได้มีความรู้เรื่องการทำเครื่องเบญจรงค์เลย หากแต่เป็นกลุ่มแม่บ้าน ที่ทำงานหัตถกรรมต่างๆเพื่อหารายได้เสริม ดังที่ นางประจวบ รอดดาราให้ข้อมูลไว้ว่า

"...ฉันก็ชอบเรียน เรียนไปเรื่อยๆ เรียนทำดอกไม้ประดิษฐ์ เรียนปักจักรก็เรียน แล้วที่แรกก็ตั้งกลุ่มทำดอกไม้ ประดิษฐ์ขึ้นมา ก็ทำอยู่ประมาณสองปีสามปี ที่จริงก็ทำได้สวย ทางอุตสาหกรรมก็สนับสนุน แต่ว่ารายได้กับ ค่าใช้จ่าย ไม่พอให้กับน้องๆ(สมาชิกกลุ่ม) ก็ดอกไม้ของเราล้างน้ำไม่ได้ของโรงงานเขาล้างน้ำได้นะ...มันไม่เวิร์ค แล้วก็มาลองทำงานเย็บเสื้อผ้ากันด้วย...แต่พอดีทางแรงงานเขาเอาเบญจรงค์มาสอนก็ลองเรียนกัน ก็พอทำได้ ก็เลยมีความรู้สึกอยากเรียน ตอนนั้นฉันอายุ 55 แล้ว มันก็ยากแต่ว่า ฉันเป็นคนที่ว่าคิดอะไรแล้วจะต้องทำให้ได้ ถึงจะสำเร็จหรือไม่สำเร็จก็จะลุยไปข้างหน้า...ก็เอาจนได้แล้วพอดีกับได้เงินสนับสนุนจากกรมแรงงานมา 30,000 บาทเราก็เอามาซื้อน้ำทองเขียนลายกันหมื่นหนึ่ง จ้างอาจารย์มาสอนเดือนหนึ่งก็อีกหมื่นหนึ่ง ที่เหลือ ก็ซื้อวัสดุ เอางบมาเป็นทุนฝึกแล้วก็ทำกัน ที่แรกก็มีคนฝึกประมาณ 15 คน จะเริ่มเขียนแบบที่เป็นใบเล็กๆก่อน อาทิตย์แรกเขาก็ฝึกให้เขียนในสมุดก่อน เขียนดอกไม้ ใบ เขาปากกาเขียนก่อน พอเขียนชำนาญขึ้นก็เริ่มมาเขียน แก้ว ก็เอากระดาษใส่เข้าไปในแก้วไม่มันจะไม่เห็นลาย ปากกาที่เขียนแก้วก็จะเหมือนปากกาเมจิก พอเขียนได้ แล้วค่อยเปลี่ยนมาใช้สติกส์สีน้ำทองเขียนก็ลองเขียนบนแก้วอีกนั่นละ พอเราทำได้แล้วค่อยมาเริ่มเขียนเครื่อง ขาวจริงๆ...หัดเป็นอาทิตย์จากที่เรียน 15 คนสุดท้ายเหลือแค่คนสองคนเอง...การทำช่วงแรกเสียหายเยอะ... เดือนแรกที่ทำได้ 2 ลูกต่อคนต้องเขียนชื่อไม่มันจำไม่ได้ เขียนเสร็จก็เอาไปเผาบ้านอาจารย์ ต้องฝากเขาไปเผา... ช่วงแรกเราไม่มีเตา พองบสนับสนุนที่ได้มาสามหมื่นหมื่น เรา ก็พยายามของบสนับสนุนจากแหล่งอื่นอีก จาก กรมแรงงาน กรมประชาสัมพันธ์ จาก กศน. จากธนาคารอาคารสงเคราะห์เขาก็ให้ไปพบไปพูด ก็บอกเขาว่า

ที่กรมแรงงานมาสอนให้ได้แฉ่งๆปลาๆ มันส่งเสริมอาชีพไม่ได้...พอตีแฟนฉันเป็นนายก อบต. ก็เลยขอของบทำเตาทำเรื่องเพื่อชุมชน พอได้เตามาเราก็ไม่เก่งน้องๆ(สมาชิก)ก็ไม่เก่งเลยเริ่มจากเครื่องขาวที่ทำเป็นมุก เขามาวนลายทองอย่างเดียว เริ่มจากเรากับน้องๆ2-3 คนไปติดต่อกับวัดรับออเดอร์พานใส่พวงมาลัยมาทำ รับมาแล้วแบ่งกัน ได้เท่าไรก็หารเท่าๆกันเลย..."(ประจวบ รอดดารา,2548:สัมภาษณ์)

ปัจจุบันกลุ่มสตรีบางโทรัดมีสมาชิกในกลุ่ม 15 คน (ทว่ามีกลุ่มที่ทำงานผลิตราว 60คน) ระบบการทำงานยังคงเป็นไปในลักษณะของกลุ่มสหกรณ์ สมาชิกทุกคนมีความเสมอภาคกัน การรับงานเมื่อมีการสั่งทำเข้ามาก็จะแบ่งงานกระจายไปตามสมาชิก ค่าแรงก็คิดกันเป็นต่อชิ้นงาน เมื่อสิ้นปีผลกำไรที่ได้ของกลุ่มก็จะนำมาปันผลประโยชน์ให้สมาชิกทุกคน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้การจัดการหรือการทำงานของกลุ่มเป็นไปอย่างพี่น้อง สมาชิกเกิดความมีส่วนร่วม อีกทั้งกลายเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชน การทำเบญจรงค์กลายเป็นกิจกรรมหนึ่งของชุมชนบางโทรัด สมาชิกทำงานโดยไม่มีความรู้สึกแก่งแย่งแข่งขันกัน ประกอบกับผู้นำกลุ่มและสมาชิกดูจะพึงพอใจกับสถานภาพที่เป็นอยู่ มิได้ต้องการขยายกำลังผลิตเพิ่ม

การพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ในกลุ่มนี้ก็สามารถเกิดงานที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแหล่งได้ในระยะเวลาอันสั้น อาจเป็นเพราะการที่ไม่ติดยึดกับกฎเกณฑ์เก่า ประกอบกับเป็นกลุ่มสตรีที่ชอบงานสวยงาม อีกทั้งพื้นฐานเดิมมีช่างผู้ชำนาญในเรื่องลายไทยก็เลยหันมาสนใจเขียนลายดอกไม้ในกลุ่มเรียกลายดอกไม้ไหวซึ่งเป็นการเขียนลายแบบแต้มสีสันด้านจุดและการแต้ม กับลายดอกบัวและลายนกยูงอันล้วนแต่เป็นลายที่มีรูปทรงอิสระมากกว่ากลุ่มลายไทย ทว่าผลที่ตามมากลับเป็นการใช้จุดด้อยในการสร้างความเด่น งานที่ออกมามีลักษณะเฉพาะของกลุ่ม อีกทั้งยังดูสวยและแตกต่างไปจากงานที่ผลิตในแหล่งอื่นๆด้วย

จากการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากแหล่งผลิต นางประจวบ รอดดารา ผู้นำชุมชนและกลุ่มสตรีสหกรณ์นำเกลือให้ข้อมูลไว้ว่า

“...คุณอุไร(นางอุไร แดงเยี่ยม ดอนไก่อดี)เขาทำชามมาก่อนเลย เขาจะเก่งกว่าเรามาก ๆ เขาเริ่มจากชามตราไก่ แล้วมาเขียนลายครามอะไรนี่ละ ความชำนาญเขามีมากกว่าเรา เขาทำมา 20 ปีแล้ว ฉันเพิ่งจะ 6 - 7ปีเอง ไม่เหมือนกัน พื้นฐานเขาล้ำลึกกว่านี้พูดตรง ๆ...แต่ก่อนของเราจะเขียนลวดลายเดิม ๆ ตามที่เขาสอน จักรี พุ่มข้าวบิณฑ์ เป็นมาตรฐาน ตอนหลังลูกสาว เขาก็ ลองใส่รูปบัวลงไป... เราได้รางวัลที่ 1 ระดับโลก ก็ส่งประกวด 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ ก็รับได้รางวัลที่เมืองทอง แล้วก็ได้ไปสาธิตงานนั้นด้วย ตอนแรกจะแยกอยู่แล้ว ทำก็ขายได้มั่งไม่ได้มั่ง บางคนไม่ค่อยรู้จัก เป็นกลุ่มแม่บ้านเล็ก ๆ ขายได้มั่งไม่ได้มั่ง พอติดอุตสาหกรรมไปดู 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ ก็เลยจ้างไปสาธิต 3 คน เขียนทอง 1 คน ลงสี 2 คน แล้วก่อนที่เราจะได้ เราก็กู้ข้าวจากพัฒนาชุมชนว่าเราชนะเลิศ ระดับประเทศ ได้โล่anyakทุกชิ้น เราก็กู้ไปรับงานนั้นด้วย ได้ที่ไปสาธิต 10 วันนี่ละ ก็มีร้านขายกับเราด้วยตอนนั้นมีของอยู่เป็น แสนเลยนะ แต่ว่าเราขายตอนนั้นก็ 2 แสนกว่า หมดเลยขายเกลี้ยงเลย แต่ตอนนั้นน้อง ๆ ก็คอยว่าเมื่อไหร่จะมีคนจะมาซื้อซักที กลัวจะแย... ด้านการตลาดเมื่อก่อนแยกว่านี้อีก ก่อนที่มี OTOP ออกครั้งนั้น ครั้งแรกเลย ที่นี้อุตสาหกรรม จัดบูทสาธิต โชว์เลย อย่างดี แล้วหม้อข้าวของเราได้ที่ 1 ระดับประเทศ ก็ไปโชว์อยู่ข้างหน้า ก็ตามไปดูเราสาธิต ทั้งฝรั่งคนไทย เขียนเดี๋ยวนั้น วางตั้งโชว์ ของวางไม่ทันเลย พอโชว์เสร็จคนซื้อก็ชนมาจากอีกร้านที่พัฒนาชุมชนอะไรให้เรา ขายวันหนึ่งเยอะหลายหมื่นหลังจากนั้นก็รอดตัวมาเลย ได้ order หลายหมื่น ร่วม ๆ แสนเลย... ลายบัวออกวางตลาดแล้วได้โล่...แล้วทางจังหวัดก็สั่งเยอะนะหม้อข้าว สั่ง 30 ชุด เพราะเหมือนกับว่าพอเราชนะเลิศจังหวัดก็เอามาเชียร์โนเนนามกลุ่มสตรี มันได้ชนะมา ...ลายบัวนี่เป็นลายที่ออกแบบเอง...น้อง ๆ เขาก็ทำหลายลาย อย่างลายดอกไม้ไหว มีฟ้าสีชมพู อันนี้น้องเขาก็เขียนเอง พอตอนหลังก็คิดขึ้นเองเยอะ หลาย ๆ ดอก หลาย ๆ ลาย เขาจะเปลี่ยนเป็นสีฟ้า สีแดง สีชมพู แล้วแต่ อันนี้เรียกว่าดอกไม้ไหว หลายแบบ ส่วนมากจะเป็นดอกไม้ จะไม่เหมือนเดิม ลายเก่าแบบพุ่มข้าวบิณฑ์ ดอกเข็มคนเบือแล้ว... ที่ขายดีนี่คือ ลายดอกบัว รองลงมาก็ลายนกยูง ค่ะ...”(ประจวบ รอดดารา,2548:สัมภาษณ์)

ผลิตภัณฑ์ที่เด่นและถือเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มผลิตเบญจรงค์สตรีสหกรณ์นาเกลือ ที่ตำบลบางไทรวัด

การขายสินค้าก็วางขายที่แหล่งผลิตเลย แต่จะมีลูกค้ามารับไปจำหน่ายอีกทอดหนึ่งดังที่ ประจวบ รอดดารา กล่าวว่”ของเราก็พยายามหลายใหม่ ๆ ขึ้นมา แล้วแต่ว่าเวลาทำต้องดูความเรียบร้อย ไม่ค่อยขายของมีตำหนิ จะเก็บเอาไว้ต่างหาก จะแถมไปกับคนที่เขาซื้อเยอะ ๆ จุดที่วางขายสินค้า ไม่มีค่ะ จะมีลมพินิพลาซ่า เขาจะมารับของเราไปเดือนละครั้ง เดือนหนึ่งก็ 3 - 4 หมื่น เขาจะสั่งล่วงหน้ามาก่อน ประมาณ 2 อาทิตย์ ว่าเขาจะเอาอะไร เป็นพ่อค้าคนกลาง ไทรมมาเลย สั่งไว้ 3 หมื่น พอ

มาก็จะคัดเอาอีกตามที่เขายังไม่สั่ง ก็เพิ่ม ๆ เข้าไป เดือนหนึ่ง 4 หมื่นกว่าบาท แล้วก็ขายปลีกที่นี้อีก นอกนั้นก็รอขายงานที่เมืองทองหรือพวกงานปีใหม่ ปีก่อนที่ท่านนายกกำลังบูมเราขาย 8 วันได้ 900,000 บาท ขายกันสามคนห่อกันไม่ทันเลย"(ประจวบ รอดดารา,2548:สัมภาษณ์)

สำหรับด้านบรรจุภัณฑ์ ก็มีทั้งกล่องกระดาษ กล่องผ้าไหม และกล่องกระจก " ในส่วนของหีบห่อกล่องกระดาษก็มีมาขายเขาส่งราคา 5 บาท ตอนหลังก็มีการทำซื้อ มีมหาวิทยาลัยมาวิจัยว่าคนชอบแบบไหน ปรากฏว่าคนชอบแบบมีลายมากกว่า แล้วก็พวกมีลายช่องกระจกคนก็จะชอบ ก็เลยทำได้สองแบบ แบบเดิมอย่างขาวๆ คนไม่ค่อยชอบมันธรรมดาไป แต่พอพวกร้านที่มาซื้อเขาก็ไม่อยากจะกล่องที่มีชื่อของเรา เขากลัวว่าคนจะมาซื้อที่เราเอง เพราะแบบนั้นจะมีที่อยู่ของเราด้วย ตอนหลังก็มีกล่องลายไทย..." (ประจวบ รอดดารา,2548:สัมภาษณ์)

1.2 กลุ่มหมู่บ้านเบญจรงค์ดอนไถ่

กลุ่มผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่หมู่บ้านเบญจรงค์ดอนไถ่ นับเป็นแหล่งผลิตแหล่งใหญ่ของจังหวัดสมุทรสาคร ที่ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 1 ตำบลดอนไถ่ อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร แหล่งผลิตแห่งนี้ประกอบด้วยกรรวมตัวของสมาชิกที่เป็นบ้านผลิตเครื่องเบญจรงค์จำนวน 5 กลุ่มย่อย คือกลุ่มอุไรเบญจรงค์ กลุ่มหนูเล็กเบญจรงค์ กลุ่มเย็นยงเบญจรงค์ กลุ่มแดงเบญจรงค์และกลุ่มสังวาลย์เซรามิค

ลักษณะโครงสร้างของกลุ่มเป็นการรวมตัวของกลุ่มผลิตย่อยๆมาประสานกำลังเป็น cluster รวมทั้งประสานความร่วมมือและประสานประโยชน์ด้วย เป็นปรากฏการณ์การร่วมมือของอุตสาหกรรมในครัวเรือนในชุมชน ด้วยเหตุที่หัวหน้ากลุ่มย่อยทั้งหลายมิได้มีแรงขับในอันที่จะแข่งขันกัน หากแต่ทำเป็นทีมเดียวกัน มีลักษณะเช่นกลุ่มบ้านเครื่องญาติ และเพื่อนบ้านที่มีความร่วมมือกัน ต่างจากกลุ่มสตรีบางโหนดตรงที่งานผลิตเครื่องเบญจรงค์ในแต่ละกลุ่มย่อยจะสมบูรณ์ในกลุ่มนั้นๆ ไม่มีการใช้อุปกรณ์กลาง กำลังในการผลิต ฝีมือช่างที่ทำ หรือแม้แต่ทุนก็ตาม ศักยภาพของบ้านนั้นๆ เพียงแต่มีการประชุมกลุ่มหารือในเรื่องชุมชน การให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การรวมพลังเพื่อประโยชน์ในด้านต่างๆ ผลทำให้กลุ่มผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบลดอนไก่อดีเป็นแหล่งผลิตใหญ่ที่หน่วยงานราชการ ทั้งระดับตำบล อำเภอหรือจังหวัดให้ความสนใจที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของสมุทรสาคร

สมาชิกในหมู่บ้านเบญจรงค์ที่ตำบลดอนไก่อดียอมรับกันว่าพวกเขาแต่เดิมเป็นคนงานหรือพนักงานรับจ้างของโรงงานชาม หรือบริษัทอุตสาหกรรมเซ็ลยรภาพ ที่มักเรียกกันว่าโรงงานเซ็ลยรภาพ เป็นโรงงานที่ผลิตจานชามทุกชนิดรวมทั้งชามตราไก่ ซึ่งเคยมีแผนกเขียนลายผลิตเครื่องเบญจรงค์ สมาชิกในกลุ่มที่ตำบลดอนไก่อดีได้รับความรู้ด้านเทคนิคการผลิตเครื่องเบญจรงค์มาจากการทำงานที่โรงงานด้วยเหตุที่ครูผู้สอนการเขียนลายเป็นครูชาวจีน ต่อมาราวปีพ.ศ.2525ทาง

โรงงานได้ยุบแผนกและเลิกกิจการลง สมาชิกกลุ่มที่เดิมเคยเป็นคณงานตงงานจึงนำเอาความรู้และประสบการณ์เรื่องการทำเครื่องเบญจรงค์มาทำกันเองที่บ้านของแต่ละคน รวมทั้งได้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์การทำเครื่องเบญจรงค์ให้กับครอบครัว ญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านใกล้เคียง จนกระทั่งทุกคนประสบความสำเร็จในการผลิตเบญจรงค์ ในเรื่องนี้อุไร แดงเยี่ยม ให้ข้อมูลไว้ความว่า

“สมาชิกส่วนใหญ่ก็เป็นคณงานโรงงานชามมากอนทั้งสิ้น ที่ถูกปลดกอน พอดตงานก็ต้องหาทางทำมาหากินก็เริ่มทำเบญจรงค์กอนคนอื่นๆเลย ... คนอื่นเขามาร่วมทำกันตอนหลัง ความรู้เรื่องเบญจรงค์ก็ได้มาจากโรงงาน ทุกวันนี้ก็ยังนึกถึงบุญคุณของคุณนาย(ภรรยาเจ้าของโรงงาน)อยู่เลย ที่แกเป็นคนเริ่ม แผนกทำลายครามและเบญจรงค์ ขึ้นมา...แกเอาครูชาวจีนจากประเทศจีนมาสอนการทำเบญจรงค์แล้วก็มีครูไทยมาสอนเรื่องลายไทย...เรื่องการให้สีอะไรต่ออะไร เรื่องลายก็ได้รับการสั่งสอนจากครูมานั้นละ...พอโรงงานปิดกิจการพวกเราก็เลยนำเอาความรู้ที่ได้มานั้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์เพื่อการดำรงชีพนะ ต้องหารายได้นี้ แต่ที่ตงงานมาจากโรงงานชามก็ไม่ได้มาทำเบญจรงค์กันทุกคนนะ....ช่วงเบญจรงค์ปัจจุบันส่วนใหญ่ก็เป็นทายาทโรงงานเสถียรภาพนั้นละ แล้วก็พวกหนึ่งก็เคยมาทำเบญจรงค์ในสมุทรสาครมากอนแล้วค่อยไปเปิดกิจการกันในต่างจังหวัดกันทีหลัง เว้นแต่ที่สมุทรสงคราม(ปิ่นสุวรรณ) เจ้านั้นเดิมแกเป็นช่างซ่อมเครื่องเบญจรงค์เก่ามากอนแล้วค่อยเปลี่ยนมาทำ มาผลิตเครื่องเบญจรงค์ในตอนหลัง...นอกนั้นก็อาจจะบอกว่า เป็นคนทำเบญจรงค์รุ่นทายาทของสมุทรสาคร ทั้งนั้น...”(อุไร แดงเยี่ยม,2548:สัมภาษณ์)

ผู้นำกลุ่มผลิตเบญจรงค์ที่ตำบลดอนไถ่ดีคือ นางอุไร แดงเยี่ยมอายุ 50 ปี พื้นการศึกษา ระดับประถมศึกษา(ประถมศึกษาปีที่ 4) จากโรงเรียนวัดท่าเสา อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร นางอุไร แดงเยี่ยมเริ่มทำเครื่องเบญจรงค์มาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2532 หลังจากนั้นก็มีเพื่อนๆคนอื่นมาทำกัน ปัจจุบันที่บ้านของเธอเองมีคณทำงานราว 20 กว่าคน มีเตาเผาสามเตา ในที่มงานปัจจุบันมีผู้ที่จบการศึกษาจากวิทยาลัยช่างศิลป์จำนวนสามคน ปัจจุบันกลุ่มผลิตหม้อบ้านเบญจรงค์ตำบลดอนไถ่ดี มีกำลังคณทำงานในกลุ่มราวกว่า 80 คน สมาชิกส่วนมากหรือเกือบทั้งหมดเป็นญาติพี่น้องและคนในชุมชนนั้น ซึ่งจัดว่าเป็นกลุ่มที่มีกำลังในการผลิตที่สูง ในกรณีที่มีการสั่งสินค้าจำนวนมากก็จะกระจายการผลิตไปสู่สมาชิกในกลุ่ม ในช่วงแรกแหล่งผลิตหม้อบ้านเบญจรงค์ดอนไถ่ดียังไม่เป็นที่รู้จักของคณทั่วไปมากนัก จนกระทั่งสำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอกระทุ่มแบนและจังหวัดสมุทรสาคร ได้ส่งหม้อบ้านเบญจรงค์เข้าประกวด หม้อบ้านหัตถกรรมดีเด่นของมูลนิธิหม่อมงามจิตร์ บุรฉัตรในปี พ.ศ. 2544หม้อบ้านเบญจรงค์ดอนไถ่ดีได้รับรางวัลหม้อบ้านหัตถกรรมดีเด่น ผลทำให้หม้อบ้านเป็นที่รู้จักกันมากขึ้น และในปีต่อมารัฐบาลของ ฯพณฯ พ.ต.อ.ทักษิณ ชินวัตนายกรัฐมนตรี ได้จัดให้มีการคัดเลือกหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ กลุ่มผลิตเบญจรงค์ที่ตำบลดอนไถ่ดีก็ได้รับ

ผู้นำกลุ่มและทีมหัวหน้ากลุ่มย่อยของแหล่งผลิตเบญจรงค์ที่หมู่บ้านเบญจรงค์ตำบลดอนไก่ดี

การคัดเลือก รวมทั้งได้รับการคัดเลือกให้ร่วมจัดแสดงสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ผลทำให้ผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ของกลุ่มเป็นที่รู้จักกันมากขึ้น ต่อมาเมื่อมีการคัดสรรสุดยอดผลิตภัณฑ์ OTOP ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มนี้ได้รับการคัดสรรให้เป็น product champion ระดับ 5 ดาว นอกจากนี้ทางกลุ่มยังได้ส่งผลิตภัณฑ์เข้าประกวดได้รับรางวัลต่างๆอีก อาทิ รางวัลผลิตภัณฑ์ชนะเลิศระดับจังหวัด รางวัลเบญจรงค์น้ำทองล้านนาจากสมาคมชาวเหนือ 3 รางวัล รางวัลชนะเลิศผลิตภัณฑ์ชุมชนจากภูมิปัญญาไทย รางวัลชนะเลิศจากสภาวัฒนธรรมอำเภอกระทุ่มแบน 3 รางวัล และรางวัลหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์จากจังหวัดสมุทรสาคร

อย่างไรก็ตามการจัดการในกลุ่มก็เป็นเสมือนกลุ่มประสานประโยชน์ มีการแบ่งหน้าที่โดยนางอุไร แดงเอี่ยมเป็นประธานกลุ่ม นางรัชณี ทองเพ็ญ(แดงเบญจรงค์)เป็นรองประธาน และมีนางประภาศรี พงษ์เมธาเป็นเลขานุการกลุ่มที่คอยประสานงานในทุกๆเรื่อง กลุ่มผลิตเครื่องเบญจรงค์ดอนไก่ดีกลายเป็นภาพลักษณ์ส่วนหนึ่งของชุมชน เพราะเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวมาสู่ชุมชน เกิดกระแสสร้างรายได้ตามมา หมู่บ้านมีกิจกรรมเพิ่มขึ้น มีชีวิตชีวามากขึ้น ประภาศรี พงษ์เมธา กล่าวว่า "...ตอนนี้ทางตำบลกำลังจะพัฒนาให้ที่นี่เป็นหมู่บ้าน OTOP ของจังหวัด เขาจะทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด ตอนนี้ก็เริ่มมีเส้นทางท่องเที่ยวทางเรือจากภาษีเจริญมาแวะชมหมู่บ้านนี้ พวกเราที่นี่เป็นที่รักของคนในชุมชนนะ ด้านสิ่งแวดล้อมเราก็มีการทำปล่องเตาเผาให้ได้ระดับเพื่อไม่ให้เกิดมลภาวะกับชุมชน..."(ประภาศรี พงษ์เมธา,2548:สัมภาษณ์) ในทำนองเดียวกัน อุไร แดงเอี่ยม ก็ให้ข้อมูลไว้ว่า

"...กลุ่มดอนไก่ดีเป็นกลุ่มใหญ่เพราะเรารวมตัวกัน ช่วยกันคะ เมื่อเป็นกลุ่มใหญ่การได้รับความช่วยเหลือในการประชาสัมพันธ์หรือการช่วยเหลือจาก อบต. จากหน่วยงานภาครัฐก็มีมากขึ้น ชุมชนของเราจะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวคนในชุมชนก็มีรายได้ไปด้วย แต่ก่อนดอนไก่ดีกลางวันก็เสียบทุกคนไปทำงานโรงงานหมด ตอนนี่ก็คึกคักขึ้น แถมคนยังรู้จักชุมชนเรามากขึ้นในฐานะหมู่บ้านเบญจรงค์ มาก่อนคำว่า ดอนไก่ดีอีกด้วย..."(อุไร แดงเอี่ยม,2548:สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ดีในการจัดการในแต่ละกลุ่มยังเป็นไปในลักษณะธุรกิจในครอบครัวทั้งห้ากลุ่มย่อยดำเนินการโดยการสั่งการของผู้นำคนเดียวเป็นหลัก ในแต่ละกลุ่มย่อยก็จะมีพี่น้องญาติมาช่วยทำงานในแต่ละเรื่อง อาทิดูแลการผลิตบ้าง ดูแลการจำหน่าย ณ ที่ผลิตบ้าง ฯลฯ ทว่าหากถามเรื่องแผนทางธุรกิจ โครงสร้างของบุคลากรในการดำเนินการไม่มีระบบชัดเจน หัวหน้ากลุ่มรับผิดชอบดูแลภาพรวมทั้งหมดนับแต่การรับสั่งสินค้า การควบคุมดูแล การเงิน การตลาด ฯลฯ ทั้งนี้อาจเป็นภาพของการผลิตและธุรกิจในชุมชนนอกเมืองที่ระบบธุรกิจยังไม่เข้าไปครอบคลุม แต่หากจะพิจารณาในด้านการพัฒนา การขยายกำลังผลิต การขยายขนาดของธุรกิจ ความต้องการความรู้ในเรื่องระบบการจัดการ การวางแผนทางธุรกิจอาจเป็นสิ่งจำเป็น

ในส่วนของผลิตภัณฑ์ในกลุ่มนี้การพัฒนามีอยู่แต่อาจเป็นในลักษณะการลองผิดลองถูกตามวิถีของชาวบ้าน หรือวิถีแห่งชนบทที่มีแรงขับในอันที่จะเห็นสินค้าที่ตนผลิตเปลี่ยนแปลงและมีความต่างไปจากผลิตภัณฑ์ของแหล่งอื่นๆ จากการศึกษาพบว่าผลิตภัณฑ์เบญจรงค์ส่วนใหญ่ของหมู่บ้านเบญจรงค์ตำบลดอนไก่ดีจะมีลักษณะตามสูตรหรือตามแบบที่เราพบเห็นได้ทั่วไป เพียงแต่มีความประณีตงดงาม แต่ก็พบว่าในกลุ่มพยายามสร้างเอกลักษณ์ของกลุ่ม พยายามแสวงหาแนวทางใหม่ๆ ในการทำเบญจรงค์ ดังที่ อุไร แดงเอียด ให้ข้อมูลว่า"...ลายเด่นของดอนไก่ดี ก็น่าจะเป็นลายประเพณี เพราะกลุ่มเราเป็นคนริเริ่มทำ เริ่มต้นจากลาย

สงกรานต์ ลายตลาดน้ำ...ส่วนลายไทยที่ขายดีก็อาจจะเป็น ลายจักรี เป็นลายยอดนิยม แล้วก็พวกลายเก่า..”(อุไร แดงเยี่ยม,2548:สัมภาษณ์)

ในประเด็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ประเภที พงษ์เมธาและอุไร แดงเยี่ยมอธิบายเพิ่มเติมว่า

“...แน่นอนเราก็พยายามพัฒนารูปแบบเสมอ ลวดลวดลายแต่ก่อนไม่มีเลยนะ ลายเบญจรงค์นี้แต่ก่อนจะเป็นลายต่างๆตอนนี้ก็เอามาประยุกต์ เดิมก็มีพุ่มข้าวบิณฑ์ เทพนม จักรี ดอกพุดตาล พอยุคใหม่มีวิวัฒนาการ เราก็ต้องพัฒนาลายใหม่ๆเข้ามา เพราะคู่แข่งเยอะขึ้น ลายก็ต้องไม่ซ้ำซากจำเจ ลูกค้าจะเบื่ออย่างลายประเพณีไทย เราก็ทำเป็นภาพประเพณีต่างๆ สงกรานต์ การละเล่นของไทยหลายๆอย่าง สีก็ใช้มากเป็นสิบๆสี มันต้องควบคุมกันลวดลายกับสี ตอนหลังมีลายประเพณี รูปภาพไทยขึ้นสีก็ต้องเยอะขึ้นเพราะมันต้องแต่งภาพ อย่างประเพณีสงกรานต์เสื้อผ้าก็ต้องหลากสีมันถึงจะดูสวย”(ประภาศรี พงษ์เมธา,2548:สัมภาษณ์)

“...อย่างเด็ก ๆ ที่ทำลายถ้าลูกค้าชอบลายเก่า ๆ เราก็สามารถเอาของเก่า ๆ มาทำได้ เมื่อก่อนลายจะหยาบแต่พอสมัยใหม่ ลายจะละเอียดขึ้นสวยขึ้น แต่ความขลังจะสู้ของเก่าไม่ได้ เขามีอายุของเขาอยู่แล้ว เราก็พยายามเอาของโบราณจริง ๆ มาใส่ภาชนะให้เข้ากัน ภาชนะที่เราจะออกแบบ แล้วถ้าลายอันไหนจะทำใหม่ขึ้นมา เราก็ต้องคิดว่า อย่างโถตัวนี้เราจะเอาลายอะไรมาใส่ ให้เข้ากับภาชนะ กับตัวหุ่นขาว... คือจริง ๆ แล้วทั้งลายไทย ลายจีน มันเข้ากันได้หมด แต่เราจะทำยังไงให้มันเข้ากันได้ ก็จะไม่บอกเด็กว่า ลองดูนะบางที่ใส่ลายนี้จะเข้ากว่าลายนั่น บางที่ใส่ลายนี้มองแล้วมันหยาบ มองแล้วมันไม่สวย แต่ถ้าใส่ลายไทย มองแล้วสวยกว่ามันจะสวยขึ้นมาทันที ตัวเราต้องดูด้วย ไม่ใช่ให้เด็กออกแบบ ตัวเราต้องออกแบบให้เด็กเค้ารู้ว่าอะไรเหมาะเพราะถ้าทำมาแล้ว มันไม่สวย จะเห็นความบกพร่องของมัน ลายไม่เข้ากับภาชนะ อันนี้สำคัญ เกี่ยวด้วย ถ้าเราจะออกแบบให้เด็กเอาแบบมา ที่นี้เราจะประยุกต์ละ แบบใหม่เอามาประยุกต์ในภาชนะ แต่ถ้าเป็นแบบใหม่ที่เรารู้ได้ มันสามารถเข้าไปอยู่ในภาชนะได้ อย่างของฝรั่งมาสั่ง เขาก็จะ modern ทำแบบสวยมาก เขาจะเอาสากล เป็นรูปคนยามค่ำคืน รูปสัตว์ รูปวิว อันนั้นต้องมีแบบของเขามาให้เราทำ ก็คือเป็นศิลปะของเขาอย่างออสดรเลยมาจ้างเรา ทำโลโก้เป็นของเขา รูปแบบเป็นของเขา แต่มาให้คนไทยทำ คนไทยเก่งเรื่องงาน

ฝีมือ เขาจะทำลักษณะนั้น โดยมากลูกค้าที่มาจะชอบลายที่เราออกให้มากกว่า แต่ถ้าเป็นลูกค้าที่เขาส่งออกต่างประเทศ เขาจะเอาลายมาให้ เพราะลายนั้นถูกใจลูกค้าเขาแล้ว เขาก็เอาลายนั้นมาให้เราเขียน มาให้เราทำ แต่อย่างเราเป็นอิสระ ในการออกลายให้ลูกค้ามีลายเลือกหลากหลาย เราออกเอง แบบเก่าก็มี ลายออกใหม่ก็มี หรือจะเอาตามใจลูกค้าก็ได้ แล้วแต่ลูกค้าต้องการ มีหมดทุกอย่างลูกค้าอาจไม่ชอบลายออกเอง อาจชอบแบบเก่า ก็สามารทำได้ เลียนแบบลายด้วย เป็นเหมือนของเก่า ๆ ด้วย แต่จะสวยงามกว่า ความละเอียดของงาน ลวดลายสีทอง จะสวยขึ้น แต่ของเก่าเขาก็สวยในเรื่องสี แต่ยุคใหม่จะมีสีทองเข้าไปปนมันจะแวววาวขึ้น มันจะมีชนิดหนึ่งเป็นของด้าน ทางยุโรปจะชอบ เพราะว่าจะไม่เงา สีส้มสวยด้วย ..." (อุไร แดงเอียด, 2548: สัมภาษณ์)

จากการศึกษาพบว่าความพยายามพัฒนารูปแบบของผลิตภัณฑ์ ของกลุ่มหมู่บ้านเบญจรงค์ดอนไก่ดีนอกจากริเริ่มเขียนลายประเพณีแล้ว ยังพบว่าทางกลุ่มทดลองหาภาพเขียนไทยร่วมสมัย ภาพลายไทยมาใช้ในการเขียนลายเบญจรงค์ด้วย และที่แดงเบญจรงค์ของนางรัชณี ทองเพ็ญ มีการนำสไตล์การเขียนลายแบบลายรดน้ำมาใช้ และใช้สีแค้ดำ แดง และลายน้ำทอง ทำให้ได้งานที่ดูแปลกตาไปจากเบญจรงค์ทั่วไป

ในประเด็นตำแหน่งสินค้าในตลาด แหล่งผลิตที่หมู่บ้านเบญจรงค์ดอนไก่ดีมีการนำผลิตภัณฑ์ไปวางจำหน่ายที่ห้างเซ็นทรัล นอกจากนั้นก็ขาย ณ ที่จุดผลิต ที่บ้านซึ่งทำเบญจรงค์นั่นเอง ในประเด็นการวางกลุ่มเป้าหมายของลูกค้าที่จะขายเครื่องเบญจรงค์ของกลุ่มหมู่บ้านเบญจรงค์ดอนไก่ดี อุไร แดงเอียด ประธานกลุ่มแสดงทัศนะว่า

"...เป้าหมายในการขายสินค้า... ทุกกลุ่มเลย เจาะหมด ถ้าชาวบ้านเค้าจะซื้อประเภท ชาม โถ ถ้าพวกนักธุรกิจเค้าจะเอาไปแจกลูกค้า แล้วดูพวกซื้อของตกแต่งบ้าน เพราะของเรา อยู่กลุ่มศิลปะประดิษฐ์ มีเงินเหลือเพื่อ ซื้อไปตกแต่ง เบญจรงค์เป็นของชั้นสูง ต้องมีเงิน ไม่ใช่เงินน้อยก็ซื้อได้ เงินมากก็ใช้ได้ เราเคยพยายามทำสินค้าให้ซื้อได้ทุกระดับ เพราะของอย่างนี้มีราคาตั้งแต่ 50 บาทไปถึง เงินแสนก็มี ...จุดวางขายสินค้า ก็มีที่เซ็นทรัล นารายณ์ภักดิ์ โดยมากเขารับจากเราไปขายเอง แต่ที่เซ็นทรัลเป็นของเราโดยตรง กลุ่มของเราไปลง... มันก็พูดได้ว่า เบญจรงค์มัน present ตัวเอง ...ขายในควมมีเสน่ห์ของเขา คือทุกคนตั้งใจทำงานมาไม่ใช่ทำเพื่อขายอย่างเดียว อยากทำให้มีคุณค่า ซื้อไปแล้วก็ไม่ใช่ว่าไม่มีคุณค่า อยากให้คนซื้อเก็บเอาไว้ต่อไป ชั่วลูกชั่วหลาน ก็เป็นของเค้าได้ เพราะสมัยก่อนแม่จะเก็บของเค้าไว้ ยังไม่เคยเห็นของเค้าแท้ ๆ เลยนะ อยากให้เขาซื้อของไปแล้ว ไปเก็บไว้เป็นของเค้า มันเหมือนรัตนโกสินทร์ มีอะไรเออ...เราอยากมีอะไรใน ยุค 9 อยากให้มี เบญจรงค์ เก็บไว้เป็นของเค้า ๆ เอาไว้สืบทอด เจตนารมณ์ของเราอยากให้ลูกค้าเก็บสะสม ยิ่งไปกว่านั้นเวลาชาวต่างชาติเข้ามาเมืองไทยเขาจะเห็นว่าเบญจรงค์เป็นของที่สวยงามมาก ถ้าเมืองนอกต้องระดับคลินตันหรือออลิซาเบท เบญจรงค์มันเป็นของที่สวยงามมาก ถ้าเป็นคนไทยก็ไม่ตื่นเต้นอะไร เราเห็นอยู่ประจำ แต่ชาวต่างชาติเขาจะรู้เลยว่า คนไทยไอ้โห...นี่เป็นสุดยอดแล้ว ถ้าของที่เอากลับไปบ้านเขา ถ้าไม่แพงมาก เขาจะเอาเบญจรงค์หมด ฝรั่งจะชอบของเรา ..." (อุไร แดงเอียด, 2548: สัมภาษณ์)

ในประเด็นนี้สอดคล้องกับที่ ประภาศรี พงษ์เมธา ให้ข้อมูลไว้ความว่า "เราทำขายทุกกลุ่ม ขายได้ทุกระดับ เราไม่ได้ทำขายเฉพาะคนรวยๆอย่างเดียว ของเรามีตั้งแต่ราคา 80 60 65 จะซื้อไม่ได้หรือคะ จุดขายก็เน้นที่กลุ่มนี้ละเพราะของเราเป็นแหล่งท่องเที่ยวด้วยอยู่ในโครงการของ ททท...ลูกค้ามาซื้อเองที่แหล่งเลย เราไม่ได้มีการวิ่งหาลูกค้า ร้านที่ขายส่วนใหญ่ก็มาสั่งให้เราทำ ให้แล้วเอาไปขาย เอาไปใช้เลย ในช่วงที่มีการประชาสัมพันธ์มีคนมาเที่ยวเยอะ มีชาวต่างชาติมาเที่ยวแล้วก็สั่งซื้อ สั่งทำเยอะมาก ทั้งชาวสิงคโปร์ มาเลเซีย มาสั่งทุกแบบเลย มีรายหนึ่งเป็นชาว มาเลเซียมาสั่งกลับไปเยอะมากเข้าใจว่าตอนแรกๆก็คงเอาไปใช้เอง ตอนหลังคงสั่งเอาไปขาย..." (ประภาศรี พงษ์เมธา,2548:สัมภาษณ์)

สำหรับเรื่องการกำหนดราคาสินค้าจากการศึกษาพบว่าผู้ผลิตเครื่องเบญจรงค์มีวิธีการ กำหนดราคาผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ไปในทำนองเดียวกันกล่าวคือราคาของผลิตภัณฑ์ขึ้นอยู่กับ ความยากง่ายของลวดลายที่เขียนเป็นหลัก รวมทั้งคุณภาพของน้ำทองที่ใช้ด้วย "...การกำหนด ราคา ก็แบ่งเป็นว่า เขียนลายน้อย ลายเขียนง่ายเขียนยากในส่วนนี้ก็จะมีความไม่เหมือนกัน ถ้าลาย ยากราคาก็จะแพงเพราะต้นทุนสูงเราต้องบวกค่าแรงด้วย.." (อุไร แดงเอี่ยม,2548:สัมภาษณ์) ใน ทำนองเดียวกัน ประภาศรี พงษ์เมธา กล่าวไว้ว่า

"...เรื่องราคานี้บางทีก็เป็นปัญหา เพราะบางทีลูกค้าก็มาต่อว่า ว่าทำไมเจ้าหนูราคาถูกกว่า...หากดูลวดลาย สี สัน ความสวยงาม ความเข้มข้นของทอง ถ้าลูกค้ามองไม่ออก มองว่าเหมือนกัน เขาก็ไม่ซื้อเรา แต่ถ้าลูกค้า มองเห็นความแตกต่างเขาก็มาซื้อของเรา... น้ำทองเต็มมันคือ 12 % ทองคำ 12 % มีบางคนเอาทอง 10% กับ 9 % มาผสมกันใช้เพื่อลดต้นทุน บางทีเขาเอาทองเกรด A ผสมกับ ทองเกรด D ซึ่งทำให้ต้นทุนมันลดลง เขาก็ขายถูกได้ ในขณะที่เราใช้ทองล้วนๆ เปล่งปลั่งใช้ยังไงก็ไม่ดำ แต่ถ้าเป็นทองผสมไม่ถึง 3 ปีดำสนิทเลย ...งานที่ใช้ของชาวต่างชาติก็จะแพงกว่าที่เป็นเครื่องชาวชนิตมัน เครื่องชาวอย่างด้านเขียนยากกว่า การเขียน ลายมันจะผิด เราต้องให้ค่าแรงเขาเพิ่ม สีมันก็แพงกว่าสีธรรมดา...สำหรับคู่แข่งเรอเมื่อก่อนไม่เคยกลัว แต่ตอนนี้ยอมรับว่ามีคู่แข่งเยอะมาก ก็ต้องแข่งกันที่มีฝีมือ...อาศัยว่ากลุ่มเราทำมาก่อน มีประสบการณ์ ไม่ เคยทำให้ลูกค้าเสียความรู้สึก ลูกค้าซื้อไปแล้วก็ต้องกลับมาซื้ออีก จุดนี้ถึงอยู่ได้..." (ประภาศรี พงษ์เมธา,2548:สัมภาษณ์)

ในส่วนของบรรจุภัณฑ์ในแหล่งผลิตที่หมู่บ้านเบญจรงค์ดอนไถ่ดีก็มีบรรจุภัณฑ์ หลายแบบนับตั้งแต่กล่องกระดาษ กล่องผ้าไหม กล่องกระจก และกล่องพลาสติกใส ประธานกลุ่ม ให้คำชี้แจงเรื่องบรรจุภัณฑ์ไว้ว่า "...บรรจุภัณฑ์เมื่อก่อนก็ไม่มี มาตอนหลัง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี ราชชมงคล เชียงใหม่ เขามาออกแบบให้ หากชาวบ้านออกแบบเองก็ไม่รู้จะทำยังไง ก็มีคนมาให้ คำปรึกษา คนนั้น คนนั้นมาช่วยเรา เขาถามว่าเราอยากได้อะไร ก็เลยบอกว่าเราอยากได้โลโก้

เป็นสัญลักษณ์ของคนโก่ดี แล้วก็เลยได้เป็นโลโก้ ทำให้คนรู้จัก เรามีทั้งกล่องผ้าไหม กล่องกระดาษ ที่จริงเราก็อยากให้มันหรูขึ้นนะ เพราะเวลาไปต่างประเทศมันก็ดี เรามีกล่องผ้าไหมแล้วข้างในกรุผ้าด้วย ที่กล่องเราก็ปั๊มตราคนโก่ดี”(อุไร แดงเอี่ยม,2548:สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ บรรรภัณฑ์สำหรับเครื่องเบญจรงค์ที่หมู่บ้านเบญจรงค์คนโก่ดี

1.3 กลุ่มเบญจรงค์ตำบลคลองมะเดื่อ

กลุ่มเบญจรงค์ตำบลคลองมะเดื่อ หรือกลุ่มเบญจรงค์บ้านคลองตากแดด ตำบลคลองมะเดื่อ อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร เป็นกลุ่มการรวมตัวของแหล่งผลิตย่อย ในเขตตำบลคลองมะเดื่อ ทว่าปัจจุบันการรวมตัวดูเหมือนมีปัญหาภายใน จึงมีลักษณะของการเพิกเฉยต่อการทำสิ่งต่างในภาพรวมของกลุ่มเหมือนเช่นที่ตำบลคนโก่ดี จากการศึกษาสังเกตเห็นว่าแต่ละกลุ่มก็จะพยายามทำสิ่งต่างของตนเป็นหลัก ปัญหาที่เกิดขึ้นผู้วิจัยคาดว่าน่าจะมาจากความไม่ลงเินทางระบบการจัดการและระบบการแข่งขันทางธุรกิจ ผู้นำกลุ่มผลิตเครื่องเบญจรงค์ตำบลคลองมะเดื่อคือนายไชยกวีวัฒน์ วรวงษ์

ที่ตั้งของแหล่งผลิตเหล่านี้กระจายตัวอยู่ในเขตตำบลคลองมะเดื่อซึ่งมีลักษณะทางกายภาพต่างจากกลุ่มหมู่บ้านเบญจรงค์คนโก่ดีที่เป็นแหล่งผลิตอันอยู่ในละแวกหมู่บ้านเดียวกัน ส่งผลทำให้ความผูกพันแบบเพื่อนบ้านและญาติพี่น้องของกลุ่มผู้ผลิตมีสูงกว่ากลุ่มผลิตที่ตำบลคลองมะเดื่อ อย่างไรก็ตามที่ตั้งของแหล่งผลิตเหล่านั้นกระจายตัวอยู่อาทิ

ไชยกวีวัฒน์เบญจรงค์ ตั้งอยู่ที่ 17/1 หมู่ที่ 8 ต. คลองมะเดื่อ อ. กระทุ่มแบน

บุราณเบญจรงค์ ตั้งอยู่ที่ 70 หมู่ 3 ซอยวัดหนองโก่ ต. คลองมะเดื่อ อ. กระทุ่มแบน

ภาพประกอบ ที่ตั้งของ ไชยวัฒน์เบญจรงค์ เลขที่ 17/1 หมู่ที่ 8 ต. คลองมะเดื่อ อ. กระทุ่มแบน

กลุ่มของประสงค์ ภูพานนท์ ตั้งอยู่ที่ 113 หมู่ 2 ต.คลองมะเดื่อ อ. กระทุ่มแบน

กลุ่มของธีรศักดิ์ รุ่งเกียรติกุลชัย ตั้งอยู่ที่ 22/1 หมู่ 2 ต.คลองมะเดื่อ อ. กระทุ่มแบน

กลุ่มสตรีสหกรณ์เบญจรงค์กระทุ่มแบนตั้งอยู่ที่ 56 หมู่ 2 ต.คลองมะเดื่อ อ. กระทุ่มแบน

ด้วยโครงสร้างทางกายภาพของที่ตั้งของแหล่งผลิตและ ความเชื่อที่ไม่ลงตัวกันจึงทำให้การรวมตัวไม่ราบรื่นและเป็นไปได้ยากหากผู้นำไม่สามารถโน้มน้าวและสร้างศรัทธาแก่สมาชิกได้ จากการศึกษาอาจเป็นเพราะว่าผู้นำกลุ่มย่อยต่างมีศักยภาพไม่ต่างกัน จึงทำให้เกิดการเพิกเฉยต่อการรวมตัวของผู้ผลิต นอกจากนี้ยังเป็นภาพสะท้อนของอายุทางธุรกิจที่ยังมากพอที่จะเกิดความนิ่งและตกตะกอน จนแต่ละกลุ่มมองข้ามเรื่องประโยชน์ของรายได้และศักดิ์ศรีแห่งตน แล้วหันมามองเรื่องพลังของกลุ่มต่อการพัฒนาธุรกิจในระดับที่ใหญ่กว่าอุตสาหกรรมในครัวเรือน

ไชยวัฒน์ วรวงษ์ และภรรยา ผู้นำกลุ่มผลิตเครื่องเบญจรงค์ตำบลคลองมะเดื่อ

จากการสัมภาษณ์ผู้นำกลุ่ม เกี่ยวกับการรวมกลุ่มนายไชยวัฒน์ วรวงษ์ให้ข้อมูลไว้ว่า "ที่ตำบลคลองมะเดื่อมีโรงงานที่เบญจรงค์ราว 16-20 โรงงาน ที่แรกที่มีการรวมกลุ่มกันจุดมุ่งหมายก็เพื่อการรวมพลังกันแต่ปัจจุบันเป้าหมายมันเป็นการขายของ..." (ไชยวัฒน์วรวงษ์, 2548: สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ดีกลุ่มผลิตใหญ่และมีบทบาทสำคัญในแหล่งผลิตเบญจรงค์ที่ตำบลคลองมะเดื่อก็ คงได้แก่ กลุ่มไชยกว๊ฒน์เบญจรงค์ และกลุ่มบูรณเบญจรงค์

ผู้นำกลุ่มนายไชยกว๊ฒน์ วรวงษ์หนุ่มอายุ 40 กว่าเป็นคนพื้นเพในอำเภอกระทุ่มแบน จบ การศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สายวิทย์-คณิต จากโรงเรียนวิเศษสมุทรคุณ ในอำเภอกระทุ่ม แบน จังหวัดสมุทรสาคร ปกติเป็นคนชอบดนตรี เคยตั้งวงเล่นดนตรีแต่ไม่ประสบความสำเร็จ เรียนรู้ เรื่องการทำเบญจรงค์จากการถูกจ้างในโรงงานทำเบญจรงค์ยุคหลังจากโรงงานเสถียรภาพแล้ว ดังที่ปรากฏในบทความสัมภาษณ์ในวารสาร THACHIN ความว่า

"ผมทำเบญจรงค์มา 13 ปี เริ่มตั้งแต่เป็นลูกจ้างในโรงงานเครื่องลายคราม 6 เดือน แล้วออกไปเล่นดนตรี ก่อนที่จะหันมาทำเบญจรงค์ด้วยเงินทุนก้อนแรก 7 หมื่นบาทซึ่งตอนแรกจึงไม่เป็นที่ เนื่องจากผมจ้างคนมา ช่วยผลิตในฝ่ายต่างๆโดยที่เราไม่มีความรู้อย่างแท้จริง เมื่อทำงานออกมาได้ผมก็ขายเพียงอย่างเดียวโดยที่ไม่ รู้ต้นทุนการผลิตอย่างแท้จริงทำให้ผมขาดทุนมหาศาลทั้งๆที่ยอดขายผมก็ดี...หลายคนที่ผลิตเบญจรงค์อยู่ยังมีอีกหลายคนที่ไม่รู้ต้นทุนการผลิตที่แท้จริงซึ่งเป็นเรื่องน่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง ผู้ผลิตส่วนมากจะเป็นชาวบ้าน เป็นศิลปินผู้สร้างสรรคงานมุ่งมั่นที่จะผลิตผลงานให้ดีที่สุดแต่ขาดความรู้ในเรื่องการค้า จึงทำให้ตั้งราคาไม่ สอดคล้องกับต้นทุนเหมือนกับผมในครั้งแรก..." (มยุรี แก้วท่าไม้, 2548:11)

สอดคล้องกับการได้ข้อมูลจากการลงพื้นที่และพูดคุยกับไชยกว๊ฒน์ วรวงษ์ ดังความว่า "แม่ผมเสียมีเงินเหลือไว้ให้สองแสนบาท ด้วยวัยหนุ่มอายุช่วง 22-23 ปีก็ใช้จนเกือบหมดเหลืออยู่ เจ็ดหมื่นบาท ก็มาลองทำเบญจรงค์ดูที่แรกทำ 1 ปีจึงเพราะว่าเราไม่ชำนาญการทำ การเขียนลาย เบญจรงค์ หลังจากนั้นก็เลยเริ่มมาคำนวณต้นทุน เริ่มจากหันมามองด้วยตัวเองว่าปัญหามันอยู่ตรง จุดไหน ระบบการจัดการ ค่าจ้าง ราคา ต้นทุน ก็พยายามหาคำตอบ ...ค่าจ้างลูกน้องเราจ้างแพง กว่าเพราะว่าไม่รู้ระบบ ก็เลยเรียนรู้และแก้ไขใหม่..." (ไชยกว๊ฒน์ วรวงษ์, 2548:สัมภาษณ์)

ขณะที่กลุ่มใหญ่อีกกลุ่มในตำบลคลองมะเดื่อคือกลุ่มบูรณเบญจรงค์ซึ่งมีนายวิฑูร เจียว เจริญเป็นหัวหน้ากลุ่ม วิฑูร เจียวเจริญเป็นคนวัยหนุ่มวัย 35 ปีที่เต็มไปด้วยพลังการสร้างสรรคและความมุ่งมั่น บิดาเป็นคนกรุงเทพฯ มารดาเป็นคนสุพรรณบุรี เดิมครอบครัวทำไร่ทำนา และรับจ้างตัด เย็บผ้าที่จังหวัดเพชรบูรณ์ ต่อมาราวปีพ.ศ. 2525 ครอบครัวย้ายมาทำสวนที่เขตหนองแขม กรุงเทพฯ แต่เจอปัญหาน้ำท่วม หลังจากนั้นย้ายมาตั้งรกรากที่อำเภอกระทุ่มแบนช่วงแรกทำสวนแต่ก็ยังมี ปัญหาหนี้สิน ลูกๆซึ่งโตเลยเข้าทำงานในโรงงานทำหน้าที่เขียนลายคราม เป็นพนักงานเขียนลาย ครามอยู่ประมาณ 10 ปี จึงหันมาทำเบญจรงค์ด้วยเงินทุนเริ่มแรกหนึ่งหมื่นบาทช่วงแรกประสบ ปัญหาเพราะไม่มีทุนสำรอง แรกๆมีพนักงานเพียงคนเดียว ปัจจุบันมีราว 40คน

วิฑูรย์ เจียวยเจริญ ผู้นำกลุ่มบูรณเบญจรงค์ ที่ตำบลคลองมะเดื่อ

“...เดิมผมเป็นลูกจ้างเขามาก่อน เคยเขียนลายอยู่ในโรงงานลายคราม แล้วลาออกมาประกอบอาชีพผลิตเบญจรงค์ของตนเองมานานประมาณ 10 ปี แล้ว ปัจจุบันอยู่ในกลุ่มผู้ผลิตเบญจรงค์ตำบลคลองมะเดื่อ ตนเองเป็นเหรียญกึ่งกลุ่ม ในจังหวัดสมุทรสาครมีกลุ่มใหญ่ ๆ อยู่ 16 กลุ่ม เกิดจากผู้ประกอบการรวมตัวกัน แต่ละกลุ่มก็ไม่มีอะไรมาก หนักเรื่องส่วนตัวมากกว่า ข้อดีของการรวมกลุ่มคือ บางที่มี Order มาก ผลิตไม่ไหว เช่น รับ Order มา 1,000 ชิ้น ต้องทำให้เสร็จภายในเดือนหรือสองเดือน เราทำไม่ได้แล้ว ต้องรับมาเพื่อรักษาตลาด รับมาแล้วก็กระจายให้คนในกลุ่มทำ เพราะคุณภาพในกลุ่มเดียวกันจะใกล้เคียงกัน ด้านลวดลายส่วนใหญ่ก็ของใครของมัน ส่วนใหญ่เป็นลายประยุกต์ งานของบูรณเบญจรงค์ ต่างจากของคนอื่นตรงเรื่องสีสันทัน แล้วก็ป็นงานนูน และมีกระบวนการตรวจสอบคุณภาพ แต่ลายมัน Copy กันได้ ก็พยายามหนีโดยคิดลายใหม่ๆ อยู่เสมอ” (วิฑูรย์ เจียวยเจริญ ,สัมภาษณ์:2548)

ช่างเขียนลายเบญจรงค์ในกลุ่มบูรณเบญจรงค์ ที่ตำบลคลองมะเดื่อ

ที่ทำการของ บูรณ เบญจรงค์ แหล่งผลิตเบญจรงค์ที่ตำบลคลองมะเดื่อ อำเภอกระทุ่มแบน

อย่างไรก็ดีจากการศึกษาพบว่าแหล่งผลิตในเขตตำบลคลองมะเดื่อทั้งสองแหล่งใหญ่ ดำเนินการด้วยระบบธุรกิจ ที่มี บุคลากรเป็นคนในครอบครัวมาช่วยบริหาร และดูแลการดำเนินการ ดังที่ ไชยกวีวัฒน์ วรวงษ์ ให้ข้อมูลต่อประเด็นไว้ว่า "...ผมทำหน้าที่เป็นคนสั่งการทั่วไป คุมการตลาด ทำการตลาด ส่วนการเงินให้ภรรยาดูแล ตอนนี้การรับ order สั่งสินค้าเริ่มมีลูกน้องมาช่วย..ปัจจุบันผมกำลังนึกถึงการขยาย scale ของงาน กำลังการผลิต และการปรับเปลี่ยนระบบการทำงาน จากเดิมเราจ้างลูกน้อง มาเป็นให้ทุนเขาไปทำแล้วให้ที่เขามาวางของขาย แล้วก็เปลี่ยนระบบของผมจากการผลิตเองหมดมาเป็นคนกลางรับซื้องานจากกลุ่มมาขายแทน..."(ไชยกวีวัฒน์ วรวงษ์,2548: สัมภาษณ์) และ วิฑูรย์ เจียวกะโรจน์ แห่งบูรณเบญจรงค์ก็ให้คำอธิบายในเรื่องที่ทีมงานไว้ความว่า "...เริ่มแรกเรามีพนักงานคนเดียว จนกระทั่งปัจจุบันเรามีพนักงานทั้งสิ้น 40 คนและพี่น้องอีกสองคนที่ทำงานที่อื่นก็ออกมาช่วยบริหารงานที่บูรณเบญจรงค์ น้องชายคนเล็กเรียนจบปริญญาตรีก็มาช่วยกิจการของครอบครัวเช่นกัน ...ประมาณ 10 ปีที่พวกเรา 5 พี่น้องได้ร่วมแรงร่วมใจกันก่อตั้งบูรณเบญจรงค์ขึ้นมาเราถือว่าประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง พวกเรายังอายุไม่มาก มันยังคงมีอะไรต่างๆอีกมากมายที่พวกเราจะต้องฝ่าฟันไปให้ได้ ยังมีงานท้าทายให้พวกเราต้องคิดต้องทำอีกมาก...ของเราเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือนที่ไม่ค่อยจะพบเจอได้ง่ายนักที่พี่น้อง 5 คนทำงานร่วมกันที่เดียวกัน แล้วทำให้งานเกิดประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จได้เป็นอย่างดี..มีการแบ่งสายงาน โดยพี่น้องพวกผมจะแบ่งกันทำ โดยแบ่งว่าใครคุมพนักงาน ใครคุมการนำของลงเตา การออกแบบ ลวดลายโดยคอมพิวเตอร์ การควบคุมการผลิต คุณภาพของสินค้า จะมีการตรวจสอบทุกขั้นตอน ช่วยกันดูแล โดยอัตโนมัติ คือทุกคนรู้หน้าที่ของตนเอง...ของผมคือซีทุกขั้นตอน..."(วิฑูรย์ เจียวกะโรจน์ ,2548: สัมภาษณ์)

:ผลิตภัณฑ์ลายดอกกุหลาบ ที่ไชยกวีวัฒน์เบญจรงค์ ตำบลคลองมะเดื่อพัฒนาขึ้น

อาจเป็นภาพสะท้อนของกิจการที่มีผู้นำเป็นบุรุษทำให้แรงขับในการแข่งขัน และความ ต้องการในชัยชนะมีมากกว่ากลุ่มหมู่บ้านเบญจรงค์ดอนไก่ดีซึ่งร้อยละ 80 ผู้นำกลุ่มเป็นสตรีแรงขับ ในการแข่งขันจึงไม่แรงเท่า ปรากฏการณ์ในแหล่งผลิตเบญจรงค์ที่ตำบลคลองมะเดื่อ อย่างไรก็ตามที่บูรณเบญจรงค์การจัดระบบงานและการวางแผนค่อนข้างจะมีระบบมากกว่าที่อื่น

ผลิตภัณฑ์ลายดอกพิกลที่เด่นและถือเป็นเอกลักษณ์ของไชยวัฒน์เบญจรงค์ที่ตำบลคลองมะเดื่อ

ในด้านผลิตภัณฑ์เบญจรงค์ที่ตำบลคลองมะเดื่อก็พยายามสร้างลักษณะเฉพาะตนทั้งที่ ไชยวัฒน์เบญจรงค์ และบูรณเบญจรงค์

ในประเด็นนี้ไชยวัฒน์ผู้นำกลุ่มคลองมะเดื่อกล่าวไว้ในบทสัมภาษณ์ในวารสาร THACHIN ว่า

"ผมผลิตและขายเบญจรงค์เหมือนคนอื่น ๆ อีกมากมายในจังหวัดสมุทรสาคร และอีกหลายจังหวัดใน ประเทศไทย ลายที่ทำกันก็จะคล้ายๆกันเช่น ลายพิกลทอง ผมสามารถบอกได้เลยว่าของผมจะไม่เหมือนกับที่อื่นแต่คล้ายกัน ลายพิกลทองของผมช่องไฟจะได้หมด และการเขียนทองของผมก็จะไม่ใช่แค่ลายสามเหลี่ยม ธรรมดา เขียนดอกต้องไม่ติดจุด รายละเอียดลายพิกลทองของผมเยอะมาก ทำให้ผมมั่นใจในคุณภาพของเบญจรงค์ของเราที่ผลิตออกมาที่ไชยวัฒน์เบญจรงค์ ผมรับคืนสินค้าของผมทุกชิ้น ถ้าลูกค้าที่ซื้อไปไม่พอใจในสินค้าของเรา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องคุณภาพและเรื่องของราคา ซึ่งผมถือคติว่าผมไม่หลอกลูกค้าของผม เพราะถ้าเราหลอกลูกค้า เราจะขายสินค้านั้นได้แต่ความเสียหายที่จะเกิดขึ้นจะมีตามมาอีกมากมาย ไม่เพียงแต่ไชยวัฒน์เบญจรงค์เท่านั้น แต่อาจจะมีผลกระทบถึงจังหวัดสมุทรสาครในฐานะผู้ผลิตเบญจรงค์อีกด้วยเพราะผู้ซื้อจะขาดความเชื่อมั่นในเครื่องเบญจรงค์ของจังหวัดเรา..." (มยุรี แก้วท่าไม้, 2548 : 11)

"...ผมมีแผนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์นะ ผมไปขออบรมที่ OTOP มามีผลมาก มีแน่นอน ผมพัฒนาทุกอย่าง เขาสอนดีมาก รัฐบาลคุณทักษิณ อันนี้ต้องชม มีทุกอย่างเราต้องทำทุกอย่าง เพื่อให้ประเทศของเราตั้งระดับประเทศ ระดับโลก ที่แรกจะทำแค่ตำบล...ก็พัฒนาตั้งแต่ลวดลาย ผมก็มีสองอย่าง ลวดลายที่คน

ต่างประเทศชอบ เขาจะไม่ชอบลวดลายไทย ง่าย ๆนะลวดลายคนที่ซื้อของต้องเป็นคนที่ชอบในวัฒนธรรม เขา ไปต่างประเทศคุณซื้อของที่เป็นลายวัฒนธรรมเขามา เราไปเมืองนี้เราก็ซื้อของที่เป็นเมืองนี้ แต่อย่างเราทำไม่ได้ต้องทำที่ประเทศเขาชอบ คือชีวิตประจำวันเขาชอบจานอาหาร แต่ลายไทยเต็มใบเขาไม่ชอบ เราก็ต้องศึกษาทำให้เกิดรูปแบบพัฒนาขึ้นมา ทำให้เกิดลายขึ้นมา ..”(ไชยภวัฒน์ วรวัชร, 2548: สัมภาษณ์)

ขณะเดียวกันผลิตภัณฑ์ที่บูรณเบญจรงค์ก็มีแนวโน้มในการพัฒนารูปแบบของผลิตภัณฑ์ โดยเฉพาะเรื่องลวดลายค่อนข้างอยู่ในระดับสูง ผลิตภัณฑ์เบญจรงค์ที่แหล่งนี้แม้จะเป็นลายเก่าแต่การให้สีก็ทำได้ต่างจากแหล่งอื่น มีความประณีตในการผลิตค่อนข้างสูง ลายที่เด่นก็เป็นลายพุ่มข้าวบิณฑ์ มีการค้นคว้าลวดลายใหม่ๆจากงานศิลปะของตะวันตกมาใช้ในการเขียนลวดลายในผลิตภัณฑ์ของตน

ภาพประกอบ ผลิตภัณฑ์ที่เด่นและถือเป็นเอกลักษณ์ของบูรณเบญจรงค์ ที่ตำบลคลองมะเดื่อ

วิฑูรย์ เจียวเจริญ ให้ข้อมูลในเรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ไว้ความว่า”ช่วงแรกทำอยู่ปีกว่าๆ ตอนนั้นมีงานสองกลุ่มคือแบบสมัยโบราณ เลียนแบบของเก่าเลย แต่ตลาดไม่ค่อยwork หรืออาจเพราะเรายังไม่ค่อยมีความรู้ด้านนี้ ผมก็เลยเปลี่ยนแนว ก็มานั่งคิด ผมเป็นคนชอบทดลองอยู่แล้ว ก็เออบุญจรงค์สีนูนไม่ค่อยมีคนทำ ก็เลยได้สูตรนี้ ทำสีนูน ก็เป็นเจ้าของแรกเจ้าเดียวเลยที่ทำสีนูน ออกมาขายพอพ่อค้าเขารู้ก็มาซื้อมันทำให้ชื่อเราติด ...การพัฒนาหลายส่วนใหญ่ผมเป็นคนทำ แล้วก็

มีลูกน้อง ญาติพี่น้องมาคุยกัน ผมจะรู้แนวของตลาดก็เอาเทรนด์แฟชั่นเข้ามาด้วย ผมดูทุกอย่าง ดูตลาด ดูหนังสือ ดูเรื่องสี เทรนด์สีออกยังไง ปีนี้อีตแบบไหน ส่วนใหญ่จะขายเบญจรงค์กับคนอายุ 40 ขึ้นไป.. ผมก็ปรับปรุงสี ผมก็ได้จากการคุยกลุ่ม ผมจะดูภาพรวมทั้งหมด...ใครเอาความรู้มาให้ ผมก็ฟัง ผมใช้คอมพิวเตอร์ออกแบบลวดลายด้วย ...สีบางตัวเรามีสูตรลับเฉพาะในการผสมสี ซึ่งถือเป็นหัวใจและเอกลักษณ์สำคัญของโบราณเบญจรงค์”(วิฑูรย์ เจียวเจริญ,2548: สัมภาษณ์)

ในส่วนของผู้ค้ากลุ่มเป้าหมายของแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ในตำบลคลองมะเดื่อ จากการศึกษพบว่าในแหล่งผลิตทั้งสองแห่งมีเป้าหมายที่ต่างกัน ส่งผลให้ระดับของสินค้าก็ต่างกันด้วย ในแหล่งผลิตกลุ่มไชยกว๊ฒน์เบญจรงค์มีสินค้าตั้งแต่เกรด A B และ C ขณะที่โบราณเบญจรงค์เน้นผลิตเฉพาะสินค้าเกรด A เพียงอย่างเดียว

จากการให้ข้อมูลของ ไชยกว๊ฒน์ วรวงษ์ สะท้อนความเชื่อทางการตลาดที่แตกต่างกับสมาชิกในกลุ่ม

“...จุดขายสินค้าในตลาดหาได้ยาก แรงสนับสนุนจริงๆก็คืองาน OTOP ของเราก็มีฝากวางขายที่ประตูน้ำเป็นแหล่งขายที่เราหาทำเอง แต่อย่างงาน OTOP ที่อิมแพคเมืองทอง รัฐบาลเขาทำได้ดีมาก พวกเรามีรายได้เข้ามาเยอะ ยังสงสัยว่าทำไมไม่ทำตลอดทั้งเดือน เราเอาของไปขาย ถ้ารัฐบาลจัด ชุมชนจะมีรายได้เข้า ผมอยากให้รัฐบาลทำตลอดเลย เป็นการกำจัดพ่อค้าคนกลางได้นะ เพราะเขากดราคาเขาช่วยเอาไปขายแต่เขาไม่ช่วยทางด้านทุน...เป้าหมายลูกค้าของเรา ลูกค้ากลุ่มไหนก็ซื้อหมดละ เบญจรงค์มีหลายกลุ่ม กลุ่มคนรวยหรือแบบงาน OTOP คนจนก็ซื้อได้ ตอนแรกร้านผม คนขับมอเตอร์ไซด์ ยังซื้อได้เลย ผมดีใจมากเลย ที่แรกจะเป็นรถเก๋งเข้ามาซื้อ คนจนไม่กล้าเข้า...ลูกค้าต้องการซื้อของถูกทั้งนั้น ไม่มีคนไหนอยากซื้อของแพง ...”(ไชยกว๊ฒน์ วรวงษ์,2548: สัมภาษณ์)

ขณะที่ วิฑูรย์ เจียวเจริญ หัวหน้ากลุ่มโบราณเบญจรงค์ให้ทัศนะเรื่องตลาดและกลุ่มเป้าหมายไว้ว่า” ลูกค้ากลุ่มเป้าหมายในตอนแรกไม่มีเป้าหมาย แต่ตอนนี้มาคิดดู คนที่ซื้อเบญจรงค์ส่วนใหญ่เป็นคนอายุ 40 กว่าขึ้นไป...ส่วนใหญ่ของผมจะขายเบญจรงค์กับคนอายุ 40 ขึ้นไปแล้วจะซื้อนะ ตอนนี้ก็เลยมาลองเหมือนกันว่าเราน่าจะมองลูกค้ากลุ่มที่อายุต่ำกว่า 40 ลงมาด้วย เราก็เลยพยายามทำงานให้มัน modern ขึ้น ผมก็ศึกษางานศิลปะจากต่างประเทศ เชื่อว่าถ้าเราออกแบบสไตล์รูปแบบที่เหมาะสมกับวัยรุ่น เบญจรงค์ของเราก็น่าจะขายได้ด้วย ปีที่แล้วผมขายได้มาพอสมควร ซึ่งคู่แข่งมีน้อย คนที่เคยซื้อของผมไปแล้วก็จะกลับมาซื้องานของผมอีก เขาบอกว่างานของผมละเอียดจริงๆ แต่ถ้าคนไม่เคยซื้อ...ซื้องานที่อื่นมาก่อนก็จะบอกว่ามันแพง...ของผมจะทำตาม order ต่างประเทศที่สั่งมาด้วย...เดี๋ยวนี้ตลาดวิ่งมาหาโดยที่ผมไม่ต้องวิ่งหา ลูกค้ามาหาเอง...” (วิฑูรย์ เจียวเจริญ,2548: สัมภาษณ์)

ในด้านการกำหนดราคาก็คงเป็นไปเช่นเดียวกับกลุ่มอื่นเพียงแต่งานเบญจรงค์เป็นงานหัตถกรรมแต่ละใบก็เขียนด้วยมือเสมือนงานศิลปะ มีโรงงานที่ผลิตด้วยเครื่องจักรทำให้งานไม่เหมือนกันในแต่ละแหล่ง ราคาก็เลยไม่สามารถเทียบกันได้อย่างสมบูรณ์ ด้วยเหตุที่มีค่าของฝีมือ ความประณีตที่ทำให้แตกต่างอยู่ด้วย ในประเด็นนี้ ไชยกวีวัฒน์ วรวงษ์ กล่าวว่า "...การกำหนดราคาเราก็ต้องศึกษาคู่แข่งในตลาด ถ้าไม่ศึกษาเราตาย แต่คู่แข่งบางคนไม่รู้ใจว่าต้นทุนเท่านี้ มีคนขายถูกกว่าผมก็มี แต่งานจะหายาบ ของผมขายสมราคา สรุปรวมองตั้งแต่ค่าแรง ขนาดสินค้า และ ความประณีต สามตัวหลักใหญ่ๆ...กลุ่มที่ดีที่สุด ที่รวยที่สุดตอนนี้คือที่ดอนไก่ดี.." (ไชยกวีวัฒน์ วรวงษ์, 2548: สัมภาษณ์) " การกำหนดราคา ต้นทุนค่าเครื่อง ค่าแอร์ ค่าแรง ใช้คิดเป็นหลักได้อย่างไร ผมคิดไม่ถูกหรอก แต่ผมใช้การเปรียบเทียบเอา ซึ่งมันก็คือ 1 ต้นทุน 2 ค่าแรง 3 ความประณีตของงาน 4 ค่าใส่หุ้ย..." (วิฑูรย์ เจียวกะโรจน์, 2548: สัมภาษณ์)

สำหรับเรื่องบรรจุภัณฑ์ในแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ที่ตำบลคลองมะเดื่อก็ไม่มีลักษณะที่แตกต่างไปจากแหล่งผลิตเบญจรงค์ที่หมู่บ้านดอนไก่ดี กล่าวคือมีทั้งกล่องผ้าไหม กล่องกระดาษ กล่องกระดาษ และกล่องพลาสติก ดังที่ผู้ผลิตให้ข้อมูลไว้ว่า "...package ของเราก็เหมือนกับของชาวบ้านนั่นละ แต่ที่แตกต่างกันนิดก็ตัวกล่องผ้าไหม เราสั่งทำลายข้าง ซึ่งตรงนี้ที่อื่นเขาไม่มี เราซื้อวัตถุดิบแล้วส่งให้ทางโรงงานที่ผลิตเขาทำให้เราโดยเฉพาะ" (วิฑูรย์เจียวกะโรจน์, 2548: สัมภาษณ์) ในทำนองเดียวกันประธานกลุ่มก็ให้ข้อมูลไว้ความว่า "สำหรับ package เราไม่ได้ออกแบบเองเพราะมีบริษัทที่ทำมารับทำให้ เขาทำกล่องก็ o.k. ใช้ได้แต่งราคาอาจแพงนิด package นี้ซื้อใหม่เขาส่งให้เรา 180 ถ้าเราเอาไปใส่เบญจรงค์ราคา 100 ก็ทำให้ดูเป็นราคาพันได้ แต่ของผมขาย 500 พอใส่ก็ดูสมราคาเบญจรงค์มันมีเรื่องฝีมือนะ package ก็ขายราคาแพงได้..." (ไชยกวีวัฒน์ วรวงษ์, 2548: สัมภาษณ์)

ในประเด็นส่งเสริมการขายโดยรวมไม่มีกิจกรรมพิเศษเพื่อการส่งเสริมการขาย นอกจากการเข้าร่วมการแสดงสินค้า OTOP ที่รัฐบาลจัดขึ้นซึ่งในทุกแหล่งผลิตต่างกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า ช่วยให้การขายสินค้าขายได้เป็นจำนวนมาก สำหรับเรื่องนี้ก็มีแต่ไชยกวีวัฒน์เบญจรงค์ที่กล่าวว่า "สำหรับการส่งเสริมการขาย เทคนิคของผม ใช้วิธีซื้อแล้วแถม ถ้าจะให้ลดราคาผมไม่ลด แต่ผมจะแถมให้ เช่นของราคา 100 ต้นทุน 80 หากลดก็ลดให้ได้ แค่ 20-30 บาท ไม่ต้องลดดีกว่า...ก็เป็นเรื่องของใครนัดแบบไหนก็ทำอย่างนั้น..." (ไชยกวีวัฒน์ วรวงษ์, 2548: สัมภาษณ์)

1.4 กลุ่มเบญจรงค์ท่าเสา

กลุ่มเบญจรงค์ท่าเสา เป็นหนึ่งในแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ไทยปัจจุบันในเขตจังหวัดสมุทรสาคร มีผู้นำชุมชนและกลุ่มคือ นายวิจิตร โตแดง ทว่าปัญหาการรวมกลุ่มก็เกิดความขัดแย้งภายใน ทำให้ปัจจุบันสมาชิกกลุ่มย่อยที่ผลิตเครื่องเบญจรงค์ในเขตตำบลท่าเสาเพิกเฉยต่อกิจกรรมของกลุ่มและส่วนหนึ่งก็มองดูว่าการรวมตัวของผู้ผลิตในเขตท่าเสาไม่เอื้อประโยชน์ต่อการผลิตและการดำเนินงานของตน ทำให้การรวมกลุ่มไม่สามารถเป็นไปได้อย่างเหนียวแน่นเช่นการรวมตัวของกลุ่มผลิตที่หมู่บ้านเบญจรงค์ดอนไก่ดี ทั้งๆที่แหล่งผลิตเบญจรงค์ที่ตำบลท่าเสาก็อยู่ในละแวกเดียวกับกลุ่มที่ตำบลดอนไก่ดี ทั้งนี้ผู้วิจัยเชื่อว่าน่ามีผลมาจากความแตกต่างทางความคิด และกระแสนของการดำเนินงานธุรกิจเป็นประเด็นสำคัญ

ที่ตั้งที่ทำการอยู่ที่เลขที่ 80/21 หมู่ที่ 1 ตำบลท่าเสา อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร อย่างไรก็ตามขนาดการผลิตของแหล่งผลิตในเขตท่าเสาจะเป็นกลุ่มที่มีขนาดเดียวกับกลุ่มผลิตย่อยๆ ในเขตตำบลดอนไก่ดีกล่าวคือในแต่ละกลุ่มจะมีทีมงานผลิต หรือช่างทำเบญจรงค์ไม่เกิน 20-30 คน จากการศึกษาค้นพบว่าปัจจุบันหัวหน้ากลุ่มกำลังประสบกับปัญหาด้านการดำเนินธุรกิจ เลยอาจทำให้ขาด

ร้านที่แสดงและจำหน่ายสินค้าของกลุ่มท่าเสา ใช้ชื่อร้านว่า ลัดดาเบญจรงค์ อยู่ในอำเภอกระทุ่มแบน

แรงกระตุ้นในการผลักดันหรือการทำงานต่างให้กับกลุ่ม ผลทำให้กลุ่มเบญจรงค์ตำบลท่าเสามีลักษณะแพะแตกต่างคนต่างดำเนินการ ทั้งๆที่สมาชิกในกลุ่มบางส่วนก็ถือว่าเป็นกลุ่มผลิตที่ไฟแรง มีพลังและมีมือในการที่จะพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ได้อย่างดี อดีตสมาชิกกลุ่มหนึ่งก็ได้แก่กลุ่มสุพงษ์เบญจรงค์ของนายสุพงษ์ ลมัยกุล ที่ตั้งแหล่งผลิตอยู่ที่เลขที่ 1 หมู่ที่ 2 ตำบลท่าเสา อำเภอกระทุ่มแบน เป็นกลุ่มผลิตขนาดเล็กกว่ามีความน่าสนใจในความประณีตและภาพของความพยายามที่จะพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความแตกต่างจากแหล่งผลิตอื่น

อย่างไรก็ดีในประเด็นเกี่ยวกับข้อมูลด้านประวัติของผู้นำกลุ่ม นายวินิจ ไตแดงก็ให้ข้อมูลเกี่ยวกับตนเองไว้ความว่า

“โดยส่วนตัวผม ครอบครัวผมพ่อแม่เล็กกัน ผมก็ไปอยู่วัด เรียนถึง ป. 4 กลางวันทำงานตรงนี่ อายุ 21 ปี แต่งงาน รับจ้างเขียนลายอยู่แล้ว มีคนมาจ้างให้เขียนลายคราม น้ำเงิน ได้เงินประมาณ วันละ 7 – 8 พัน ช่วงนั้นมีเงินเก็บ เป็นหมื่นเป็นพัน ทำมาปึกว่า ๆ อายุ 22 ผมทำกิจการแล้ว เอาเงินไปลงทุนมาซื้อของขาย ฯลฯ แล้วไปจ้างเขาเผา ได้เงินมา ก็ให้เพื่อนเอาไปช่วยขาย ก็ไม่ค่อยมีใครทำ เริ่มทำด้วยจากที่บ้าน สมัยก่อน พี่ระเบียบ (อุไร แดงเยี่ยม) พี่หนูเล็ก(ประภาศรี พงษ์เมธา) เขาก็ทำแต่ไม่เปิดตัว ของผมนี่ขายหน้าร้านเลย ดวง หนูเล็ก พี่แดง พี่เชียว ฯลฯ ทำส่งอยู่กับบ้านไม่มีโชว์รวมขาย ผมก็ติดป้ายเล็ก ๆ จากถนนเข้าไป ก็เริ่มมีลูกค้าเข้ามา นารายณ์ภักดิ์ เข้ามา ผลประสบความสำเร็จ พอสมควร ก็มี order ของเรา ทำเป็นโชว์รวมเลย ลูกค้านอกจากหน่วยราชการ โรงพยาบาลศิริราช ทั้งหลาย ฯลฯ นามบัตรผมเยอะมาก ผมกล้ารับประกันเลย พวกพี่เขาทำมาก่อนจริง แต่เขาทำในบ้าน ที่นี้ข่าวผมก็จะเริ่มดัง ผมซื้อทาวนเฮาส์หลังหนึ่ง แล้วไปซื้อที่หลังแล้วไปซื้อข้างนอก ดึกอีกคูหาหนึ่ง ขับรถ BMW ขับรถยนต์ผมดังมาก สมัยก่อนไม่มีใครทำ มีคนทำ 10 กว่าเจ้าเอง เขาเห็นบ้านนี้ลูกค้าเยอะ เขาก็เข้ามาเที่ยวมาเยี่ยมมาเยือน 2 – 3 วัน ตัวเองไปเปิดโชว์รวมแล้ว เปิดเล็ก ๆ ก่อน ของดวงพระนะ (ดวงพระเบญจรงค์ในตำบลท่าเสา) ชั้นวางของ กระเบื้อง ฯลฯ ในโชว์รวมของเขาเหมือนของผมเป๊ะ 100 % เพราะคนข้างบ้านที่ผมสอนให้ทำตู้กระจก พอชัดใจกันมันก็ไปสอนให้ดวงพระทำ ทุกสิ่งทุกอย่างเหมือนกันเปี้ยบ อันนี้จบแล้ว ที่นี้ต่อไปก็คือพอทำกันเยอะขึ้น กำลังซื้อมันเริ่มกระจาย ปกติมารวมอยู่ที่เราจุดเดียวงานเบญจรงค์เป็นสิ่งที่สืบทอดยาก อย่างผมๆบอกได้เลยว่าสายเลือดแท้ๆ อาชีพผมตั้งแต่วัยเริ่มคือเขียนเบญจรงค์ ผมเรียน กศ.น..จบ ม.6 จะไปเรียนต่อป.ตรี ยังไม่มีเวลาเลย ...”(วินิจ ไตแดง,2548:สัมภาษณ์)

นายวินิจ ไตแดง ผู้นำชุมชนและกลุ่ม เบญจรงค์ตำบลท่าเสา

สำหรับข้อมูลด้านประวัติของหัวหน้ากลุ่มสำคัญในตำบลท่าเสาอีกคนคือ นายสุพงษ์ ลมัยกุล นางประไพศรี ลมัยกุล ให้ข้อมูลไว้ความว่า

"ก่อนจะมาทำเบญจรงค์ เราเริ่มจากเป็นเด็กเขียนลายมาก่อน พี่พงษ์(สุพงษ์ ลมัยกุล) เดิมเป็นคนเมืองกาญจน์ เรียนจบพาณิชย์ สาขาบัญชีมา พี่เองที่แรกเป็นสาวโรงงานกระดาษ แพนก็ทำโรงงานมาก่อนเริ่มจากลายคราม แล้วก็มารับจ้างเขียนเบญจรงค์รับ job พิเศษ ก็รับงานจากละแวกนี้ ก็ไปทำแบบที่เป็นโรงงานมาก่อน ไปเป็นช่างให้เขา แล้วก็มารับจ้างลงสี ก็ไปหัดกันมาตรงนั้น หัดวิธีการทำ การใช้แป้นหมุน เพราะแรกๆจะใช้ไม้ค้ำลงสีมันจะลื่นจะหลุดแป้น ตอนแรกเลยจะฝึกกับแพนก่อน...เราชอบทางนี้ก็เลยออกจากโรงงานที่ทำ ประกอบกับพี่พงษ์เป็นคนเขียนลายดั้งเดิมอยู่แล้ว เขารับจ้างเขียนมาหลายปี รู้จักกันเลยอยู่ด้วยกัน แล้วมารวมกันลงทุนด้วยเงินก้อนแรก 15000 บาท บางทีพูดไปไม่มีคนเชื่อ หนังสือพิมพ์คมชัดลึกเขาเคยมาสัมภาษณ์เขาก็ถามว่าทำได้ยังไง 15000...ตอนแรกมททเข้าบ้านอยู่ออกจากที่ทำงานมาเงินเรากับเงินเขารวมกันได้หนึ่งหมื่น แล้วมีสรั้อยู่เส้นหนึ่ง เขาไปโรงจำนำขายเลยได้ 5000 บาท เมื่อ 5 ปีที่แล้ว แล้วเขาก็เอาไปซื้อสี ส่วนน้ำทองพี่พงษ์เขารับจ้างเขียนลายไม่เอาดั่งค์ ได้ทองมาครึ่งขวด เขียนลายไทย ลายประเพณี...ลายที่พี่เขาเขียนเก่งก็มีลายไทย ลายประเพณี กิณรี หนุมาน...ได้ทองมาครึ่งขวด เราลงสีเขาเขียนลายทำกันมาสองคน เกือบปีก็มีน้องสาวมาช่วยตอนเย็นๆหลังจากเลิกงานแล้วช่วง 5 โมงเย็น ก็มาช่วยทำหัดให้เขาช่วยลงสี เขาลงสีเป็นแล้วเราก็ไม่ต้องลงสี ก็ให้น้องเป็นคนลงสีแทน ส่วนเรามาเป็นคนเขียนลาย ช่วงนั้นก็มีคนเอางานมาให้ทำ แล้วเราก็ไปเสนองานตามโรงแรม ก็เลยมีงานเยอะขึ้น ปี2546 เราก็เอางานเข้าประกวด OTOP ส่งงานเป็นวันสุดท้ายเพราะเราไม่รู้เรื่องเห็นจากโฆษณาในโทรทัศน์ ได้รางวัลกลุ่ม 4 ดาว คนก็เลยรู้จักเรามากขึ้น...จากนั้นเราก็เอาสินค้าไปออกขายตามงานแสดงสินค้าต่างๆ มันก็ดีขึ้นเรื่อยๆ เพราะเราควบคุมคุณภาพของงาน งานถ้าไม่ดีเราจะไม่จำหน่าย และเราก็ปรับเปลี่ยนงานที่มีปัญหา เรานั่นคุณภาพงานเป็นสำคัญ ซึ่งก็ทำให้เป็นที่รู้จัก และมีลูกค้าตลอดปี..."(ประไพศรี ลมัยกุล,2548:สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ แหล่งผลิตกลุ่มสุพงษ์เบญจรงค์และคุณประไพศรี ลมัยกุลภรรยาของคุณสุพงษ์ ลมัยกุล

อย่างไรก็ตาม ทีมงานในกลุ่มของสุพงษ์เบญจรงค์ ก็คงเป็นระบบแบบครอบครัว ผู้ที่ทำงานหรือช่างเขียนลาย ลงสีก็เป็นญาติพี่น้อง คนรู้จักในชุมชนเป็นสำคัญ การจัดการต่างก็เป็นการช่วยกันดูแล เช่นเตาเผาสามเตาก็อยู่ที่บ้านมารดาของนางประไพศรี ซึ่งอยู่ไม่ห่างจากกันเท่าไรนัก ..พี่พงษ์ (สุพงษ์ ลมัยกุล)จะเป็นคนติดต่อลูกค้า พี่(ประไพศรี ลมัยกุล)กับน้องชาย ช่วยกัน

ตรวจสอบ คุณภาพของ และขนของลงเตาเผาเผา แม้จะเป็นคนคุมเตาเผาให้ เตาที่เผาทั้งสองตัวมี บ่อบำบัดเรียบร้อย โดยผ่านการตรวจสอบสิ่งแวดล้อมและอุตสาหกรรม..”(ประไพศรี ฌมัยกุล,2548: สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ในส่วนของผลิตภัณฑ์เบญจรงค์ที่ตำบลท่าเสาจากการศึกษาก็พบว่ามี การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีลักษณะเฉพาะของแหล่ง ในประเด็นนี้วินิจ โดแดง ให้ข้อมูลไว้ความว่า

“การวางแผนพัฒนา ผลิตภัณฑ์จะต้องวางหนึ่งทุกปี จะมาดูได้ในการประกวดคัดสรร OTOP จะรู้ว่าใครจะ พัฒนาตรงนั้น ไม่ใช่ เอาแต่เก่า ๆ ไปคัดสรร ...ผมพัฒนาตรงไหน... ตอนนี้อยู่กำลังคิดว่า ของโชว์มันเยอะ เราจะทำเป็นของใช้ประเภท ของใช้ออฟฟิศ ใน Project ที่กำลังจะทำนะ ก็ของกลางสนามหรือของใน ออฟฟิศ ตั้งในออฟฟิศ ไม่ค่อยมีใครทำ ส่วนไอ้พวกชุดกาแฟ มันเยอะเกินไปกลาดมาก แล้วเราจะทำของ กลางสนาม เช่น ประเภท น้ำล้น โดยใช้เบญจรงค์ โคมไฟสนาม โดยใช้ตัวข้างอะไรใหญ่ ๆ แล้วทำเป็นโคม ไฟห้อย ประเภทนี้ จุดตรงนี้จะโชว์งานที่เราจะเสนอต่อไป... คิดว่าดีไหม... ของกลางสนามใช้ในที่เกี่ยวกับ ของโชว์ทั่วๆ ไปคือให้มีประโยชน์มากขึ้น ...ทำเป็นเบญจรงค์ ...อันนี้ทนนะ ทองของเราไม่ต้องพูดถึงนะ ไปดู บ้านผมสิ บ้านผมลูกกลอนนี่เบญจรงค์หมดนะ โคมไฟ เบญจรงค์ หมดครบ เกือบยี่สิบปี ทองไม่มีลูก กลองที่บ้านผมทำด้วยเบญจรงค์หมด โคมไฟทองเต็มเปอร์เซ็นต์..”(วินิจ โดแดง,2548:สัมภาษณ์).

ภาพประกอบ ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ของลัดดาเบญจรงค์ ที่ตำบลท่าเสา ของกลุ่มวินิจ โดแดง

ในการทำงานเดียวกันประไพศรี ฌมัยกุลก็ให้ข้อมูลเรื่องการพัฒนาตลาดลายเบญจรงค์ที่แหล่งของ ตนไว้ว่า

“ ปกติคู่แข่งก็มีเยอะ แต่ไม่มีผลอะไรกับเรา ถ้าเขาอยากจะทำตามเรา เขาก็คิดลายใหม่ไปเรื่อยๆ เราเป็นคนทำ ให้เขาเป็นคนตาม... พี่สุพงษ์จะเป็นคนคิดลาย บางทีคิดจนไม่ได้นอนเลย คิดออกมาเรื่อยๆ เขาคิดเก่งค่ะ พอ

เขาคิดได้เขาจะต้องเขียนก่อน เขาเขียนแก่ง เขียนสดๆเลย...ใหม่ๆก็ใช้กระดาษก๊อปปี้(copy)แกะแบบ บางคนเขาก็หาว่าแบบนี้ไม่ได้เขียนสอหรือก เขาไม่ได้ทำเขาไม่รู้หรือก เพราะส่วนใหญ่เขาจะใช้แบบเหมือนสติ๊กเกอร์ลอกลาย แต่ที่เขาเขียนสด แต่ส่วนมากตอนนี้เขาจะไม่ค่อยได้เขียน เขาค่อยวาง...การออกแบบลวดลายเราก็ทำตามที่ถูกคำสั่ง ดูตัวอย่างว่าเขาทำอย่างไร ไม่ดูลายจากหนังสือ ถูกค่านำลายมาให้ เราคิดค้นลายเองบ้าง ลายที่นิยมใช้กันมีลายดอกบัว ลายก้านขด ลายจักรี ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายดอกพิกุล ลายละเอียด ลายพุ่มข้าวบิณฑ์หน้าสิงห์ ลายกระดังงาเป็นต้น ที่ขายดีที่สุดก็ลายดอกบัว เราใช้ลวดลายที่ชัดเจน สวยงาม สีชมพูหวานๆซึ่งงานจะไม่เหมือนใคร..." (ประไพศรี ฌมัยกุล,2548:สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ ผลิตภัณฑ์ที่เด่นและถือเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มสุพงษ์เบญจรงค์ ที่ตำบลท่าเสา

ในด้านการขายสินค้าของแหล่งผลิตกลุ่มเบญจรงค์ตำบลท่าเสาก็จะมีร้านขายปลีกของตนเองกลุ่มของนายวินิจ ไตแดงมีร้านขายผลิตภัณฑ์ในอำเภอกระทุ่มแบนชื่อร้านลัดดาเบญจรงค์ ส่วนกลุ่ม สุพงษ์เบญจรงค์ มีร้านขายสินค้าของกลุ่มอยู่ที่สวนลุมไนท์พลาซ่า นอกจากนั้นจะเป็นลักษณะที่ถูกค้ามาติดต่อซื้อโดยตรง"...แหล่งสินค้าในตลาดมีที่สวนลุมไนท์พลาซ่า กลุ่มโรงแรมจะมารับงานไปเอง ลูกค้าก็ไม่ได้เจาะจงว่าเป็นกลุ่มไหน ใครซื้อก็ขาย ขายทั้งปลีกทั้งส่ง คู่แข่งในตลาดก็มี มีการเลียนแบบกัน แต่สินค้านั้นมีคุณภาพที่แตกต่างกัน..."(ประไพศรี ฌมัยกุล,2548:สัมภาษณ์)

ในทำนองเดียวกันวินิจ ไตแดง กล่าวถึงการขายผลิตภัณฑ์เบญจรงค์ในกลุ่ม การกำหนดราคา การออกแบบผลิตภัณฑ์และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันในกลุ่มเบญจรงค์ท่าเสาไว้ว่า

"แหล่งสินค้า ผมขายส่งด้วย ส่งตามห้าง ส่วนใหญ่ ลูกค้า order มาเยอะ ถ้าทำไม่ทันเราก็ให้คนในกลุ่มที่ผลิตช่วย ๆ กัน จะได้ช่วยกระจายรายได้ การกำหนดราคา ก็ดูเรื่องงานฝีมือ เน้น ๆ ก็คือราคา ... เราดูที่โหว้ แวร์ว่าเป็นแบบไหน Bonechina หรือว่าอะไร วัสดุที่เอามาใช้ราคาถูกราคาแพงรีเปลา ถึงกำหนดราคา...ก็ต้องนำจะดูคุณภาพฝีมือ และน้ำทอง แล้วก็เรื่องลาย ... ส่วนใหญ่ที่ใช้คือ ดูเรื่องฝีมือ ความประณีตของงาน แล้วก็เวลาที่ต้องใช้เป็นหลัก..ส่วนตัวผมไม่ได้ทำเองแล้ว ให้ลูกน้องทำ ผมต้องวิ่งเรื่องการตลาด วันนี้ไปเอาของตรงโน้น ต้องไปซื้อของตรงนี้ แบบนี้วิ่งข้างนอก เราก็สั่งลูกน้อง สั่งโดยโทรศัพท์ ...การออกแบบลวดลาย ก็แล้วแต่ order สมมุติว่ามีลูกค้า order ลายพื้น ๆ ก็ต้องกลับมาลายนี้ แล้วแต่ลูกค้า จะเอาแบบขนาดไหน ยิ่งไงก็ได้ เราจะมีช่าง แบบพื้น ๆ ราคาพื้น ๆ เพราะเค้าทำไปแจกไปอะไรบ้าง ...ที่ทำพวกลายหรรษา ส่วนใหญ่ จะไปโชว์ตามบ้าน แต่ว่า order ทุกวันนี้จะเป็น order พื้น ๆ ไม่หนักใจเท่าไร ไม่ซีเรียส ทุกวันนี้มีคนทำมากจนจะเดินชนกันตาย เขียนลอกเลียนแบบกันได้ ...ตอนนี้ผมจะลดต้นทุนการผลิต โดยการส่งกันในกลุ่มเครือข่าย เพราะว่าไม่อยากมานั่งรับผิดชอบคนของผม 10 กว่าคน ทุกวันนี้จะให้น้อยที่สุดคือ การรับผิดชอบเกี่ยวกับเรื่องวัตถุดิบ เดี่ยวไฉนไฉนเสียหาย แต่ถ้าเราส่งของในกลุ่มของเราความเสียหายจะไม่มี และมีเราก็มีกำไร แต่เราก็ยังทำด้วยเพราะเรานะสายเลือด ...คือมันแตกต่างกัน ที่บ้านที่สุพงศ์เขาจะทำส่งอย่างเดียว หน้าร้านเขาทำไป ขายไป อย่างของเรามีคนละอย่าง ต้องพัฒนาหน้าร้านหลาย ๆ อย่างทุนมันสูง กำลังการซื้อมันไม่เหมือนก่อนหน้านั้น แต่ก่อนได้วันนึง 3 - 4 หมื่น 7 - 8 พันอย่างต่ำ เดี่ยวนี้บางวันขายไม่ได้ ได้แต่ order กำลังซื้อกระจายไป อันไหนมีชื่อเสียงอะไรหน่อย ก็เข้าไปจุดนั้นจุดเดียว ไปถมอยู่ที่เดียว คนอื่นก็ตาย เช่น การส่งเสริมของอำเภอ จังหวัด พอเขาเห็นจุดไหนมีชื่อตั้งหน่อย ก็เข้าไปจุดนั้นจุดเดียว อย่างตำบลบ้านดอนไถ่ดี เขาไปอยู่จุดเดียว แยกไปใครมาจากต่างประเทศ ที่ไหนมา เขาก็พาเข้าไปจุดนี้ แต่เราก็ไม่ว่าเขา เขาบอกว่าทางนั้นทำก่อน หมายความว่าไปเดินเรื่องให้เป็นหมู่บ้านอะไรทำนองนี้ แต่ที่จริงแล้วมันต้องทั้งอำเภอ นะ..."(วินิจ โตแดง,2548:สัมภาษณ์)

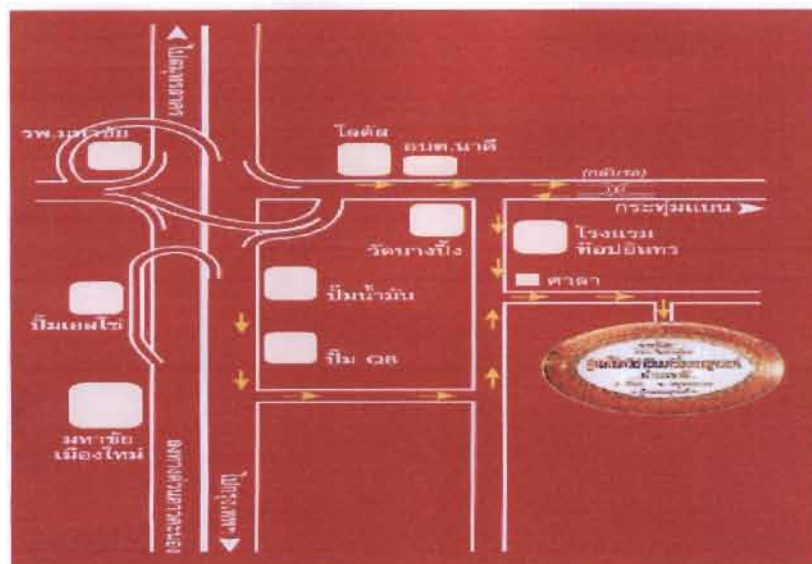
ภาพประกอบ กล้องบรรจุภัณฑ์สำหรับเครื่องเบญจรงค์ของกลุ่มสหกรณ์เบญจรงค์ ที่ตำบลท่าเสา

ในประเด็นบรรจุภัณฑ์ก็เป็นไปเช่นเดียวกันกับแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์อื่น ๆ กล่าวคือตัวบรรจุภัณฑ์มีโรงงานผลิตในอำเภอกระทุ่มแบน และในกรุงเทพเป็นคนผลิตแล้วนำมาเสนอขายโดยตรงกับแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ดังนั้นความแตกต่างในเรื่องของบรรจุภัณฑ์จึงไม่ปรากฏ ใน

แหล่งผลิตเบญจรงค์ที่ตำบลท่าเสาจึงมีการใช้กล่องบรรจุภัณฑ์ทุกลักษณะตั้งแต่ กล่องกำมะหยี่ กล่องผ้าไหม กล่องกระดาษ กล่องกระดาษ และกล่อง พลาสติกสำหรับประเภทของข้าวสวย "package" ก็จะมีกล่องผ้าไหม กล่องผ้ากำมะหยี่ กล่องกระดาษ กล่องกระดาษ ถ้าหากลูกค้าไม่ต้องการกล่องเราก็จะห่อด้วยพลาสติกกันกระแทกให้ ส่วนใหญ่จะต้องใส่กล่องให้เพราะลูกค้าชาวต่างชาติเขาขนขึ้นเครื่องบินลำบาก"(ประไพศรี รมย์กุล,2548:สัมภาษณ์)

1.5 กลุ่มรุ่งทองเบญจรงค์ ตำบลนาดี

กลุ่มรุ่งทองเบญจรงค์ หรือศูนย์ฝึกวิชาชีพเครื่องเบญจรงค์ ตำบลนาดี อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ตั้งอยู่ที่เลขที่ 26/1 หมู่ที่ 9 ตำบลนาดี อำเภอเมือง ผู้นำชุมชนและกลุ่มคือจ.อ.ไพโรจน์ ม่วงเผือก เป็นแหล่งผลิตใหญ่ในอำเภอเมือง ทว่าโครงสร้างของกลุ่มมีลักษณะเป็นกลุ่มผลิตภัณฑ์เดียวที่มีทีมงานทำเบญจรงค์ที่มากกว่ากลุ่มบางโหนด หรือกลุ่มย่อยในเขตอื่นๆ ผู้นำกลุ่มเป็นผู้ให้ทุนสำรอง และวัสดุที่ใช้แก่สมาชิกกลุ่ม ผลิตเรียบร้อยก็นำมาวางขายที่ทำการของกลุ่มมีลักษณะคล้ายหน่วยที่ผู้นำช่วยเอื้ออำนวยทุน ทว่าเมื่อผลิตชิ้นงานเสร็จก็นำมาส่งให้กับศูนย์เป็นผู้จัดจำหน่าย ในลักษณะนี้การบริหารจัดการจึงขึ้นอยู่กับ ทีมของผู้นำและคณะเป็นสำคัญ สมาชิกกลุ่มซึ่งเป็นแม่บ้านมีสภาพเป็นเสมือนลูกน้องในสังกัดของรุ่งทองเบญจรงค์ จึงมีลักษณะที่แตกต่างไปจากกลุ่มสตรีบางโหนด แต่คล้ายคลึงกับระบบการจัดการของกลุ่มย่อยในเขตตำบลคลองมะเดื่อ

ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติและความเป็นของกลุ่มเบญจรงค์ตำบลนาดี ประธานศูนย์ฝึกวิชาชีพเครื่องเบญจรงค์ ให้ข้อมูลว่า"ตนเองนั้นเรียนจบจากวิทยาลัยช่างศิลป์ แล้วสอบเข้ารับราชการ

ทหารเรือ ในระหว่างที่เป็นทหาร ช่วงนอกเวลาราชการก็จะมารับจ้างเขียนลายเบญจรงค์ หลังจาก
รับราชการทหารอยู่ 7 ปี จึงลาออกมาประกอบอาชีพผลิตเบญจรงค์ของตนเองมานานประมาณ 10
กว่าปี “(จ.อ.ไพรวลัย ม่วงเผือก,2547:สัมภาษณ์) ในทำนองเดียวกันกับที่นางศิริวรรณ ม่วงเผือก ให้
รายละเอียดในเรื่องนี้ไว้ความว่า

“...เริ่มแรกก่อนที่จะมาเป็นศูนย์ฝึกเบญจรงค์นาดี ตอนแรกประธานศูนย์(จ.อ.ไพรวลัย ม่วงเผือก)เขาเป็น
ทหารแล้วเขาก็ไปหัดทำเบญจรงค์ในช่วงตอนเย็น ๆ เขียนอยู่ที่โรงงานเซรามิคแถวอ้อมน้อย แต่ตอนแรกจะ
เป็นลายครามอย่างเดียว ประธานศูนย์เขาจบช่างศิลป์ เขาจะชอบงานด้านนี้ เขาก็หางานเสริมเขียนลาย พอ
ทำตงนั้นส่วนตัวแล้วเป็นลูกชานาธรรมดา ประธานศูนย์ก็ชวนตัวฉันไปหัดลงสีกับญาติเขาที่ทำเซรามิค ..
ประธานศูนย์คือ จำได้คงคะ ญาติพี่น้องเขามาฝึกสอนเอง อยู่ประมาณ 4 -5 คน พอทำไปเรื่อย ๆ ก็หาorder
ระยะแรกสวนจตุจักรกลายเป็นศูนย์รวมใหญ่ของเบญจรงค์เพราะสมัยก่อนไม่ค่อยมีใครขาย ทำกันน้อย ใคร
ๆ จะไปขายที่จตุจักร มีเท่าไรเขาก็ซื้อหมด ตอนแรกเราก็กองไปตงนั้น ลายที่ใช้เน้นมากคือ ลายไทย
ประเพณี ที่จตุจักรใคร ๆ จะเรียกว่า ลายประเพณีไทยจำได้ คงคะ คือคนจะชอบมาก ทำเท่าไรก็ไม่พอขาย แล้ว
เราก็กินหาลูกค้า ลูกค้าเพิ่ม ตามห้าง Riversity แล้วก็ร้านรายณ์ภัณฑ์ แล้วก็ร้านJewelryต่าง ๆ ที่เขารับซื้อ
เบญจรงค์ ...ที่รายณ์ภัณฑ์ ยังขายอยู่ แต่เราไม่ได้ส่งแล้ว เพราะตอนนี้order มาก ทำจำหน่ายหน้าที่ศูนย์ก็
ทำไม่ทันแล้ว... พอเริ่มนำจากตงนั้น หาดตลาดได้มากขึ้น คนงานก็ต้องเพิ่มมากขึ้น ก็ต้องฝึกสอนมากขึ้น
ทางหน่วยราชการ เขาเห็นว่าเราฝึกสอนได้ เขาก็ขอให้เราไปเป็นวิทยากรเพื่อฝึกแม่บ้านและเยาวชนที่
ต้องการเรียนรู้ เราก็ก็นำไปสอนให้เหมือนเป็นวิทยาทาน ไม่ได้คิดมูลค่าว่าชั่วโมงละเท่าไร แล้วแต่ว่าเขาจะให้
ค่าน้ำมันค่าเดินทางเท่าไร เราก็ก็นำมาทำอยู่ 4 -5 ปี งานเราเริ่มมากขึ้น ทำไม่ไหว ก็สอนเยาวชนเกี่ยวกับการ
การต่อต้านยาเสพติด เพื่อไม่ให้ไปมีเวลาว่างทำอย่างอื่น ก็ไปสอนลงสี เขียนลาย ไปสอนที่เพชรบุรี ไปเป็น
เดือนเลย กลุ่มแม่บ้านเค้าอยากสร้างอาชีพสร้างงาน แต่วิ่งไปเข้า - เย็นกลับ ที่เพชรบุรี ไปเสาร์-อาทิตย์
เพราะกลุ่มแม่บ้านเขามีอาชีพอยู่แล้ว ที่ชุมพรด้วย แต่ชุมพรเขามีทุน เปิดร้านขายเอง แต่ที่เพชรบุรีเขารับงาน
เพราะกลุ่มเขายังทำไม่ได้ แต่เวลารับงานที่ก็ไม่มาก เหมือนเป็นอาชีพเสริม ทำกันมาจนพ่อแม่ก็เห็นว่า
เหนื่อย ไปสอน งานก็เยอะ เขาก็เลยให้ที่ดิน สร้างเป็นศูนย์ตงนี้ ทางราชการมาตั้งเป็นศูนย์ตงนี้ ก็เปิดสอน
แต่ไม่ได้ผลเท่าที่ควร เด็กมาสอบตอนแรกรับ 25 คน เรียนฟรีนะ เรียนไปเรียนมาเหลือ 8 คน คือทำกันไม่ได้
เด็กอดทนน้อย แล้วตอนนี้มีปัญหาอยู่ตรงที่สถานที่เพราะว่า ชั้นล่าง กลุ่มแม่บ้านอาชีพนั่งทำงานกัน ตอนนี้
เราก็กาลังของบเพื่อสนับสนุนให้ทำชั้นบนสำหรับสอนอย่างเดียวเลยไม่เกี่ยวกับกลุ่มแม่บ้านอาชีพ แยกกัน
เพราะคนนัดเขาจะส่งเสียงดัง คนทำอาชีพเขาจะไม่มีสมาธิกัน ต้องแยกกัน เพราะตอนนี้มีมาก ที่เข้ามา
ติดต่ออยากเรียน จะต้องหยุดก่อนจะขอสร้างชั้นบนให้เสร็จก่อน แล้วเราจะเปิดสอน ปกติจะสอนเป็น
คอร์สไป 15 - 20 วัน ของเรากลุ่มแม่บ้านจะเป็นวิทยากรได้ทุกคนเลย เพราะผ่านงานกันมา 10 ปี ขึ้นไป
ทั้งหมดเลยคะ” (ศิริวรรณ ม่วงเผือก,2548:สัมภาษณ์)

จ.อ. โพรวัลย์ ม่วงเผือก ผู้นำกลุ่มเบญจรงค์ตำบลนาดี

ในประเด็นการจัดการจากคำบอกเล่าก็มีการแบ่งงาน แบ่งภาระความรับผิดชอบกันดูแล ผู้วิจัยเชื่อว่าผู้ที่รับผิดชอบงานหลักๆของรุ่งทองเบญจรงค์น่าจะเป็นบุคคลในเครือญาติ หากแต่มีทีมแม่บ้านในกลุ่มเป็นช่างเขียนและทำเบญจรงค์ ดังที่ศิริวรรณ ม่วงเผือกให้ข้อมูลว่า "...ระบบการจัดการ เราใช้ระบบกลุ่มแม่บ้านคือจะมีการประชุม คุยเรื่องงานแต่ละชิ้น การรับ order จากลูกค้า ครั้งหนึ่ง ใครมีหน้าที่รับผิดชอบตรงไหนบ้าง ก็คือให้เสร็จตามที่ลูกค้าต้องการ..." (ศิริวรรณ ม่วงเผือก, 2548: สัมภาษณ์)

สำหรับผลิตภัณฑ์เบญจรงค์ในแหล่งผลิตที่ตำบลนาดีก็มีกระบวนการพัฒนารูปแบบเพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์อันมีเอกลักษณ์เฉพาะ จากการศึกษาพบว่าลายกลุ่มลายไทยที่แหล่งผลิตตำบลนาดีจะเขียนลายได้ตรงกับรูปแบบของลายไทยตามตำราลายไทยค่อนข้างมาก อย่างไรก็ตามการทำลายตามแบบลายไทยอย่างสมบูรณ์ก็อาจส่งผลให้ลายบางลายขาดความอ่อนหวานลง อาทิ กลุ่มแม่ลายราชวัตรทั้งหลายเช่น ลายดอกพิกุล ลายพุ่มข้าวบิณฑ์หากพิจารณาเทียบลายพุ่มข้าวบิณฑ์ของกลุ่มบูรณเบญจรงค์กับการเขียนลายนี้ในกลุ่มตำบลนาดี ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ที่ตำบลคลองมะเดื่อเป็นลายไทยที่ประยุกต์ให้เกิดความอ่อนหวานมากขึ้น จากการใช้เส้นที่พริ้วไหว ใช้สีที่ไล่ระดับความเข้มเหมือนสีกลีบดอกไม้ ทำให้มองโดยรวมจะดูว่าลวดลายที่บูรณเบญจรงค์ ตำบลคลองมะเดื่ออ่อนหวานกว่า อย่างไรก็ตามก็ตีกลุ่มรุ่งทองเบญจรงค์ก็สร้างรูปแบบงานเฉพาะที่เรียกว่างานถมทองหรือเบญจรงค์ทองลงยาขึ้น กล่าวคือใช้สีทองเป็นสีพื้นของตัวภาชนะหรือตัวเครื่องกระเบื้อง แล้วเขียนตัวลายด้วยสี ทำให้มองโดยรวมกลายเป็นเครื่องกระเบื้องสีทองด้านๆ

ภาพประกอบ : ผลิตภัณฑ์ที่เด่นและถือเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มรู้งทองเบญจรงค์ ที่ตำบลนาดี

“...ตอนนี้กลุ่มของเราวมกันก็ 30 กว่าคนแล้วทั้งในและข้างนอกด้วย ขั้นตอนการผลิตเหมือนกัน แต่ต่างกันที่ตัวลงยาเราจะมีน้ำเคลือบ ๆ ของชาวไปก่อน 1 ครั้ง แล้วมาเขียนลาย ลายก็จะไม่เหมือนใคร เราคิดลายโบราณและให้สีโบราณ ก็คือเผาออกมาแล้วจะเหลืองเป็นทองทั้งใบ การผสมเราจะหัดฝึกเด็กให้ลงสีนูน เราจะผสมสีแล้วให้เด็กลงสี เราจะสอนเค้าว่าควรผสมมากน้อยแค่ไหน แล้วก็ลง สูตรจะเป็นของเรา เบญจรงค์มันจะมีหลายประเภท มุกเบญจรงค์ ก็เคลือบน้ำมุก เขียนสีทองอย่างเดียว อีกอย่างคือเบญจรงค์มุก เขียนเบญจรงค์ครึ่งหนึ่ง มุกครึ่งหนึ่ง เบญจรงค์ทั่ว ๆ ไป คือลายเบญจรงค์ 5 สี แล้วก็จะมีเขียนทองนูนคือ เบญจรงค์ครึ่งหนึ่ง เขียนทองนูนอีกครึ่งหนึ่ง แล้วก็ที่เป็นทองนูนอย่างเดียว เป็นสีขาวลงขอบทองเป็นทองนูน อีกอย่างคือ ทองลงยาหรือสีนูนทองลงยา...”(ศิริวรรณ ม่วงเผือก,2548:สัมภาษณ์)

ส่วนการกำหนดราคาก็เป็นไปในทำนองเดียวกันกับกลุ่มผลิตอื่นๆโดยคำนึงถึงต้นทุน แต่ละชิ้นหากขายละเอียดมากก็จะมีราคาแพงกว่าลายที่เขียนได้ง่าย การจำหน่ายก็มีร้านจำหน่ายที่แหล่งผลิตเป็นหลัก ลูกค้าจะมาสั่งทำสั่งซื้อที่แหล่งเป็นส่วนใหญ่ “การขายจะขายในประเทศอย่างเดียว มีคนมาซื้อที่โรงงานไปส่งขายต่างประเทศอีกทีหนึ่ง ไม่ต้องทำการตลาด มีลูกค้าประจำหลายราย สินค้ามีราคาตั้งแต่ 30 บาท จนถึง 20,000 บาท การแบ่งประเภทผลิตภัณฑ์ก็จะเป็นประเภท ของ

ใช้ ของโชว์ ของใส่อาหาร ของที่ระลึก ส่วนรูปแบบก็ทำตาม orderลูกค้า”(จ.อ.ไพรวลัย ม่วงเผือก,2547:สัมภาษณ์)

ในส่วนของบรรจุภัณฑ์ก็มิได้มีความแตกต่างไปจากแหล่งอื่นก่อนหน้านี้มีทุกประเภท เช่นเดียวกับแหล่งผลิตใหญ่ๆแหล่งอื่น ไม่ว่าจะเป็นกล่องกำมะหยี่ กล่องผ้าไหม กล่องกระดาษ และกล่องกระดาษ

ในประเด็นนี้ ศิริวรรณ ม่วงเผือก กล่าวเสริมไว้ว่า "...แพ็คเกจ(package)จะ ขึ้นอยู่กับลูกค้า เราจะมีให้เลือก กล่องกระดาษ ผ้าไหม กำมะหยี่ มีโลโก้ประจำของเรา เป็นตราของจังหวัดสมุทรสาคร ตราที่ศูนย์ส่วนมากลูกค้าไม่ค่อยเน้น เพราะว่า มาจ้างมาซื้อไปขายส่ง เขาจะกลัวคนที่รับซื้ออีกช่วงหนึ่ง จะมาติดต่อที่เราเอง ไม่อยากให้ติดต่อเราโดยตรง จะเน้นที่คำว่า Made in Thailand และก็ลายเซ็น ..."(ศิริวรรณ ม่วงเผือก,2548:สัมภาษณ์)

โดยสรุปในประเด็นการจัดการ และส่วนประสมทางการตลาดของแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ไทยปัจจุบันในเขตจังหวัดสมุทรสาครทั้งห้าแหล่งผลิตมีลักษณะโดยรวมที่เหมือนกันกล่าวคือ โครงสร้างของกลุ่ม สี่ในห้าแหล่งเป็นไปในลักษณะเช่นเดียวกัน มีเพียงแหล่งเดียวที่แตกต่างจากแหล่งอื่นก็คือ แหล่งผลิตที่ตำบลบางโทรัดที่มีรูปแบบกลุ่มเป็นสหกรณ์แม่บ้าน สำหรับส่วนประสมทางการตลาด ผลิตภัณฑ์ในแต่ละแหล่งพยายามสร้างงานที่มีลักษณะเฉพาะของแหล่ง ในส่วนที่

จำหน่าย ทั้งห้าแหล่งผลิตใช้ที่ผลิตเป็นสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ของตนเป็นหลัก มีบางส่วนที่มีร้านจำหน่ายในตลาดกรุงเทพฯ อย่างเช่นที่สวนลุมไนท์บาร์ซาร์ หรือสวนจตุจักร การกำหนดราคาสินค้าก็มักคำนึงต้นทุน ค่าแรงงานความประณีตในการผลิตเป็นหลักทั้งนี้ผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีลักษณะงานศิลปะซึ่งราคาไม่สามารถกำหนดเป็นเกณฑ์ตายตัวเหมือนเช่นสินค้าประเภทอื่นได้ ขณะที่การจัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุนการขายไม่มีปรากฏในทั้งห้าแหล่งผลิตในเขตจังหวัดสมุทรสาคร โดยเหตุที่สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ยังสามารถขายได้ด้วยตัวของมันเอง ผู้ผลิตยังผลิตไม่พอกับการจำหน่ายจึงทำให้ไม่ปรากฏว่าผู้ผลิตในแหล่งใดคำนึงถึงการส่งเสริมการขายแต่อย่างใด

2. การถ่ายทอดองค์ความรู้

จากการศึกษาจากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ทั้งห้าแหล่งผลิตใหญ่ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร พบว่ากระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการทำเบญจรงค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเขียนลายเบญจรงค์ จะมีกระบวนการถ่ายทอดไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งนี้กระบวนการถ่ายทอดความรู้เป็นไปเพื่อสร้างช่างรุ่นใหม่เป็นส่วนใหญ่ โดยมีกระบวนการการถ่ายทอดที่เน้นการฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดทักษะในเชิงช่าง เป็นประเด็นหลัก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้รู้หรือผู้ที่ถ่ายทอดก็ถูกสร้าง ถูกถ่ายทอดมาโดยวิธีการเช่นนั้น กล่าวคือนับแต่ช่างยุคแรกๆของแหล่งผลิตในจังหวัดสมุทรสาคร ล้วนผ่านการฝึกในกระบวนการสร้างคนงานเพื่อเป็นช่างเขียนลายเบญจรงค์ และเรียนรู้กระบวนการผลิตโดยการปฏิบัติ โดยการทำงานในส่วนนั้นจริงๆในโรงงานซามเสถียรภาพนับเป็นการเรียนรู้โดยประสบการณ์ตรง ความรู้บางส่วนก็มาจากการสังเกตแบบครุพักลักจำก็มีจากนั้นเป็นเรื่องของการลองผิดลองถูก จนกระทั่งผ่านปัญหาอุปสรรคต่างๆเข้าใจถึงเทคนิค การแก้ไขปัญหา การสร้างสูตรต่างๆโดยความบังเอิญบ้าง ตกตะกอนเป็นองค์ความรู้เฉพาะช่างแต่ละคนในแต่ละแหล่ง อย่างไรก็ตามก็ดีจะพบว่าการถ่ายทอดความรู้ในเรื่องการผลิตเครื่องเบญจรงค์จะถ่ายทอดกันแบบหมดเปลือก เฉพาะญาติพี่น้อง ลูกหลานเท่านั้น ในเชิงเทคนิคหรือสูตรลับเฉพาะบางเรื่องก็จะไม่มีการถ่ายทอดให้ผู้อื่นที่เป็นคนนอกแขกเช่นองค์ความรู้ในกลุ่มภูมิปัญญาพื้นถิ่นที่ผู้เฒ่าผู้แก่บางคนหวงเทคนิคพิเศษไว้เป็นสมบัติแก่ลูกหลานตนเท่านั้น เห็นได้จากเช่นการหุงพลอยในกลุ่มจังหวัดจันทบุรี เป็นต้น ก็เป็นเรื่องภูมิปัญญาที่หวงแหนกัน ไม่บอกให้คนนอกครอบครัวยุ่ถึงถึงเทคนิคพิเศษที่ตนได้รับสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ดังที่ วิฑูรย์ เจียวยเจริญกุลกล่าวถึงประเด็นนี้ไว้ว่า "...การถ่ายทอดความรู้ การสร้างช่างรุ่นใหม่ ผมจะสอนให้หมดทุกอย่าง ยกเว้นเรื่องสูตรสีของผม จะไม่ให้ใครรู้ เพราะสีของผมจะโดน copy มาก ขั้นตอนในการเลือกคน คนเก่งเราไม่เอา เราจะเอาคนที่มิไจรักงานเบญจรงค์ รับคนที่ไม่เป็นมาเลยแล้วหัดงานให้ใหม่ ไม่เอาคนที่มีความชำนาญจากที่อื่นมาเป็น 10 ปีมาทำงานที่นี่

ผมไม่เอาเพราะเขาจะติดเอกลักษณ์มาจากที่อื่น ผมต้องการงานที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ไม่รู้แนวคิดแบบนี้คิดผิดหรือคิดถูกก็ไม่รู้..."วิฑูรย์ เจียวกะเจริญ, 2548: สัมภาษณ์) ในประเด็นเรื่องสูตรการผสมสีดูจะเป็นเทคนิคที่หวงกันในทุกแหล่งผลิต ไม่ว่าจะเป็นที่ตำบลนาดีสูตรสีนูน หรือสูตรผสมสีของกลุ่มที่ทำเสาก็เช่นเดียวกัน คงมีแต่แหล่งเล็กที่เพิ่งทำมาไม่นานอย่างเช่นที่บางไทรวัดที่ไม่พบประเด็นเรื่องสูตรลับ ด้วยเหตุที่ไม่มีการผสมสีเองแต่สั่งซื้อสีมาใช้โดยตรงจากโรงงานผลิต อีกทั้งลักษณะเฉพาะกลายเป็นเรื่องการเขียนลายเป็นหลัก แต่ที่ค่อนข้างมีความเชื่อในลักษณะเป็นภูมิปัญญาของครอบครัวน่าจะเห็นได้จาก ความเชื่อเรื่องการถ่ายทอดความรู้ในสิ่งที่ครอบครัวทำ เฉพาะคนในครอบครัวของกลุ่มสุพงษ์เบญจรงค์ที่ตำบลท่าเสา ดังที่ประไพศรี รมย์กุล ให้ข้อมูลต่อประเด็นนี้ไว้ความว่า "...การถ่ายทอดความรู้เรื่องการทำเบญจรงค์ ในลักษณะของการสร้างช่างทำเบญจรงค์รุ่นใหม่ในกลุ่มเรา จะมีแต่การฝึกหัดให้รุ่นน้องให้หลานๆ เท่านั้น เราก็ฝึกให้เขาทำเป็นทุกขั้นตอน ฝึกให้เขียนลาย ฝึกให้พวกเขาเรียนรู้หมดในทุกเรื่อง..."(ประไพศรี รมย์กุล, 2548: สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ ช่างรุ่นใหม่ซึ่งเป็นลูกหลานในแหล่งผลิตที่ สุพงษ์เบญจรงค์ ตำบลท่าเสา

ไชยกวีวัฒน์ วรวงษ์ผู้นำกลุ่มเบญจรงค์ตำบลคลองมะเดื่อกล่าวถึงการสร้างช่างรุ่นใหม่ว่า

"...ผมให้ลูกน้องเป็นผู้สอน ถ้าผมสอนก็ต้องการให้มันไวขึ้น คือประสบการณ์เรานะ...ผมจะสอนให้เขียนไว สมัยก่อนเขาสอนกัน 7-8 วัน ให้เขียนเป็น ผมสอนวันเดียว เด็กเขียนเป็นนี้ต้องปากกาทอง...พวกมันเขียนไม่เป็น คนเราเคยเขียนปากกาพอมเขียนด้วยพวกมันก็เหมือนมาหัดใหม่ ผมเลยเอาหลักการเขียนหนังสือมาสอน คนๆหนึ่งเขียน ก.ไก่..เขียนดอกไม้ยังเขียนได้ แต่ถ้าให้พวกมันเขียนจะเขียนกันไม่ได้เลย ผมเลยให้เด็กหัดโดยใช้สริงค์ (syringe) เขียน ผมเขียนลายให้ดู แล้วให้เด็กหัดเขียนลายตามแบบ เขาก็เขียนได้เลยเหมือนเขียนหนังสือ ก็เลยคิดว่าเราไม่ใช่พวกมันใช้สริงค์เขียน แต่มันยากตรงที่ความนูน มันไม่แบน อันนี้ก็ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ละ...อาทิตย์ หรือสองอาทิตย์...คนที่มาเรียนก็มาด้วยความสมัครใจ คนเราเลือกไม่ได้ บางคนเขียนสวยแต่ใจร้อน แก้วไม่ได้ คนต้องพร้อมทุกอย่างเขียนได้ ใจเย็น มีสมาธิ มาเรียน 10 อาจ

ได้แค่ 2 คน ที่จะนั่งได้นานๆ อยู่กันเราเป็นปีๆ ที่เหลืออีก 8 คนไปตั้งแต่วันแรกแล้ว ผมให้โอกาสคนที่มาฝึก ตรงนี้สามารถเรียนรู้ได้ทุกขั้นตอน อยากทำอะไรทำเลย ไม่ใช่ทำได้แต่เขียนเส้น ชีวิตนี้มีแต่เส้น โรงงานนี้ไม่เอา คุณฝึกจนสามารถออกไปทำได้เลย สามารถไปตั้งโรงงานได้เลย ไม่ปิดกัน เพราะผมมองว่าถ้าผมจะเป็นวิศวกร ผมต้องมีคนงานใหม่ๆเกิดขึ้น ผมจะไม่ทำเอง..."(ไชยวัฒน์ วรวงษ์, 2548: สัมภาษณ์)

ในทำนองเดียวกัน อุไร แดงเอี่ยม กล่าวถึงกระบวนการฝึกหัดทำเบญจรงค์ไว้ว่า "...เริ่มจากฝึกเขียนลายบนสมุดก่อน จนสามารถต่อลายได้ชำนาญแล้ว จึงมาเริ่มฝึกการใช้แป้นหมุน แล้วลองเขียนลายบนของขาว...ช่วงแรกก็ใช้ปากกาเขียนลายจนชำนาญทำได้ดี จึงเริ่มใช้สีจริงเพราะสีของจริงราคาแพง จึงไม่นำมาให้พวกที่ฝึกหัดใหม่ใช้ฝึกเขียน การฝึกก็สามารถฝึกครบทุกขั้นตอนเลย ขึ้นอยู่กับความสนใจ...คนที่มาเรียนเขียนลาย ก็อาจจะมีเด็กๆที่มาหัดทำในช่วงปิดเทอม...มีคนนอกชุมชนบ้าง แต่บางคนมาชั่วคราวแล้วก็เลิกไป มันต้องอดทน และรักจริงๆจึงจะทำได้ เรียนรู้ได้ตลอด...ตอนนี้ก็มีที่ไปเรียนจากศูนย์ฝึก แล้วที่จังหวัดเขาก็จัดฝึกอบรมด้วย..."(อุไร แดงเอี่ยม, 2548: สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ เด็กหนุ่มที่กำลังเรียนการเขียนลายเบญจรงค์ โดยมีช่างรุ่นใหญ่คอยดูแลอยู่ที่แหล่งผลิตตำบลดอนไก่ดี

ในประเด็นเรื่องขั้นตอนการสอน การฝึกเด็กรุ่นใหม่ ประไพศรี ลมัยกุล ขยายความในเรื่องนี้ว่า

"...แต่เดิมการฝึกช่างรุ่นใหม่ ก็มีคนมาฝึกกับเราเรื่อยๆ มาถึงช่วงนี้ต้องหยุดพักหน่อย เพราะเราไม่มีเวลาหัดให้ พอหัดเขาไปแล้วเขาก็ไปทำกับคนอื่น ไปทำที่อื่นกัน เขาไม่ทำกับเรา พอเราหัดให้เขาก็ทำกับเราสักพัก แล้วก็ไปทำที่อื่น คงไปหาที่ใหม่ซึ่งมันอาจจะดีกว่าเรา เลยไม่อยากฝึกให้ประกอบกับเราไม่ว่างกันด้วยเลยที่ทำอยู่ที่ฝึกให้กับญาติพี่น้องกันเป็นส่วนมาก ซึ่งพอเป็นก็อยู่ช่วยกันทำในกลุ่ม ตอนนี้ก็หัดน้องชาย เขาก็เริ่มตั้งแต่ฝึกเขียนลายบนกระดาษก่อน เขียนอยู่ราว 1-2 วัน แล้วก็หัดเขียน รูปปั้น หัดเขียนตัวลาย อีกประมาณ 2 อาทิตย์ จากนั้นก็มาหัดเขียนดินสอก่อน พอเขียนได้ถึงจะให้เริ่มเขียนเส้นจริง เริ่มเขียนเส้นก็ให้เขียนด้วย สริงค์(syringe) เขียนด้วยสริงค์ เสียก็ขีดออกได้ ขีดได้พอแห้งแล้วก็ขีดได้ถ้ายังไม่เผา แต่ก็มีเสียหายนะถ้าเสียบ่อยๆน้ำทองแพง แต่มันก็จะมีทองที่เด็กๆแอบเอามาขาย เป็นทองเปอร์เซ็นต์ต่ำ เราซื้อ

เอาไว้สำหรับการฝึกหัดเขียนลาย ต้องฝึกการใช้แป้นหมุนด้วยเพราะต้องใช้เพื่อการวนเส้นก่อน... ก่อนที่จะใส่ตัวลายและตัวคัน.."(ประไพศรี รมย์กุล,2548:สัมภาษณ์)

จากข้อมูลข้างต้นสะท้อนถึงกระบวนการสร้างช่างรุ่นใหม่ว่า แต่ละกลุ่มที่ฝึกช่างก็ส่วนหนึ่งก็มักจะคาดหวัง เพื่อให้ได้มาซึ่งช่างทำเบญจรงค์ในกลุ่ม มาเป็นกำลังในการผลิตในกลุ่มของตนเพิ่มมากขึ้น ทว่าในความเป็นจริงที่มีอยู่ก็คือ ผู้ที่ไปเรียน ไปฝึกหัดเขียนลายเบญจรงค์ส่วนหนึ่งขาดเรื่องการรักดีกับกลุ่มที่ถ่ายทอดความรู้ให้ ซึ่งก็ส่งผลต่อการสละเวลามาถ่ายทอดความรู้ของผู้ผลิตเบญจรงค์ในบางกลุ่มด้วย นอกจากนี้ข้อมูลจากทุกแหล่งจะกล่าวไปในทำนองเดียวกันว่าเด็กรุ่นใหม่ที่เข้ามาฝึกมาเรียนรู้การทำเบญจรงค์ขาดความอดทน ขาดความตั้งใจที่จะเรียนรู้อย่างจริงจัง ทำให้ส่วนหนึ่งไม่สามารถเรียนรู้จนสามารถทำได้ ดังที่ศิริวรรณ ม่วงเผือก ให้ความเห็นไว้ว่า

"...เราฝึกเด็กใหม่ที่เขาไม่มีฐานะทางบ้าน ไม่สามารถส่งเรียนได้ ก็จะติดต่อให้เขามาหัด แต่ก็ประสบความสำเร็จน้อยมาก เพราะว่าเด็กที่ไม่ได้เรียนหนังสือส่วนมากคือเด็กเที่ยว พอมานั่งตรงนี้ เขาก็นั่งหลับสมาธิไม่ได้ คือเรียนไม่ได้ ที่ได้บ้างก็ส่วนน้อยที่หัดแล้วทำได้ ส่วนมากหนีกลางคันหมด มันเป็นเรื่องที่เด็กต้องใจรัก คนทำเบญจรงค์ ส่วนใหญ่ก็เลยจะเป็นแม่บ้าน เพราะถ้าทำกับเราได้เราก็มี สวัสดิการ มีเปอร์เซ็นต์ แล้วถ้าไกลเราจะมีค่าน้ำมันช่วย...แต่มันก็มีน้อยส่วนใหญ่ไปทำโรงงาน ... ถ้าลงทั้งวันหรือนั่งทั้งวันทำวันหนึ่งเขาจะได้ 200-300 ก็มี บางคนทำโอvertime)แล้ว ...คนเขียนลายบางคนรับเงิน 1 สัปดาห์ เขาให้ 5,000 กว่า รายได้ดี ที่จริงการทำเบญจรงค์มันแยตรงที่ตอนเริ่มต้นมันหนึ่งตอนเริ่มหัดทำ...เขาจะยึดเป็นอาชีพได้ดีด้วย มันยากตรงที่เค้าต้องมานั่งเพื่อจะจดจ้องสิ่งหนึ่งสิ่งใด.. บางทีเด็กเขาทำไม่ได้ สมาธิไม่ได้"

(ศิริวรรณ ม่วงเผือก,2548:สัมภาษณ์)

ต่อประเด็นการเลือกคนรุ่นใหม่ หรือเด็กที่มาฝึกเพื่อการเป็นช่างทำเบญจรงค์จากข้อมูลที่ศึกษาพบว่าส่วนใหญ่ก็เปิดโอกาสทั่วไปไม่มีเกณฑ์ใดๆมากนักในเรื่องของคุณสมบัติ หรือพื้นฐาน

ทว่าในแหล่งผลิตที่ตำบลคลองมะเดื่อ โดยเฉพาะที่กลุ่มโบราณเบญจรงค์มีทัศนะปลีกย่อยที่ต่างในรายละเอียดดังที่ วิฑูรย์ เจียวกะเจริญ ให้ข้อมูลไว้ว่า

"ตอนนี้เราก็มีการสร้างช่างทำเบญจรงค์รุ่นใหม่ด้วย แต่ของเราจะมีเกณฑ์ที่ไม่เหมือนกับที่อื่น ที่อื่นเขาจะรับช่างที่ทำเบญจรงค์เป็นแล้ว เขียนลายได้แล้ว ทา แต่ของผมนำไม่รับคนที่ทำได้ หรือช่างที่ทำเป็นแล้วมาพัฒนา มาฝึกใหม่อีก ที่ผมไม่รับคนที่มีประสบการณ์หรือทำได้แล้วมาพัฒนาต่อก็เพราะคนที่ผ่านการฝึกมาแล้ว เขาจะมีเขาจะมีตัวตนของเขา เขาจะติดยึดกับสิ่งที่เขาเคยเรียนรู้มา ทำให้สร้างยาก สอนยาก แต่ถ้าเป็นคนที่ไม่มีความรู้มาก่อนเราสอนอะไรเขาก็รับเราได้ดีหมด เราจะได้ช่างที่มีสไตล์เป็นแบบของเรา คนจะได้อู่ว่านี้เป็นศิษย์ของเรา ... แต่ก่อนผมเป็นคนฝึกเองเลย เดี่ยวนี้ผมจะมีทีมงานคือรุ่นพี่เป็นคนช่วยสอน ช่วยฝึก เริ่มจากระบายสีก่อนเลย ไม่ว่าคุณจะมีหัวเรื่องวาด หรือมีหัวทางศิลปะอย่างไร ผมก็ต้องเรียนรู้คุณก่อน ... เราใช้ของจริงเลยไม่ได้ให้เขียนบนกระดาษ ผมไม่กลัวเรื่องเสียหาย มันลบได้ ... การรับช่างผมก็ไม่รับช่างที่เก่งเพราะเขามั่นใจว่าเก่งเขาก็เอาสไตล์การทำแบบที่เขาได้มาจากที่อื่นมาทำให้ผม แล้วผมจะเอามาทำไม งานที่ได้มันไม่ใช่สไตล์ของผม..."(วิฑูรย์ เจียวกะเจริญ,2548:สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ดีการฝึกหัดช่างรุ่นใหม่ หรือกิจกรรมการเปิดสอนการเขียนเบญจรงค์ในเขตจังหวัดสมุทรสาครปัจจุบันมีหลายฝ่ายมาช่วยจัดกิจกรรมประเภทนี้ผลทำให้แรงงานที่เป็นช่างเขียนลายเบญจรงค์อยู่ในภาวะที่ไม่ขาดแคลน อีกทั้งกระแสการสนใจที่จะทำกิจการผลิตเครื่องเบญจรงค์ลดลงด้วย ดังที่ อุไร แดงเอี่ยม กล่าววว่า

"แต่ก่อนมีปัญหาเรื่องขาดแคลนคนงาน แต่ตอนนี้ คนหันเรียนเยอะ เพราะเขาได้รับสอน อย่างสอนนี้มีสอนโครงการศูนย์พัฒนา ฝีมือแรงงาน ศูนย์ตำบลตอน ของสมุทรสาคร พัฒนาฝีมือแรงงาน เขาจะมีเด็ก เข้าไปช่วย เขามาเขียน ถ้าเราจะเอามาช่วยก็ได้ เด็กที่จะเขาไปสอน เราให้เด็กไป เด็กบางคนชอบจริง เขาเด่นอยู่คนเดียว เขาเป็นนะ เขาทำได้ เขาจะเขียน 5 วันลงสี 5 วัน อะไรทำนองนี้แล้วก็พอเสร็จก็เขาไปเผาเพราะรักจริง ๆ ประเภทนี้จะทำได้ การขาดแคลนช่างไม่มีแล้ว... เมื่อก่อนนี้ถ้าเรามีบุคลากรพอกับ order ที่สั่งนะ ใ้อโห มันคงจะรวยน่าดู คงจะตายน่าดู แต่เดี๋ยวนี้คนไม่มาทำกันเยอะแล้ว คนจากที่สอน ๆ ไป บางที่ชี้แจงเขาก็ไม่ทำ...มีที่มาหัดเขียนลาย สามี่ ภรรยา ทำกันสองคน อุตสาหกรรมในครัวเรือน ผัวเขียน เมียลงสี มาส่งที่เราเพราะเป็นเครือข่ายกัน ก็คือเราก็ช่วยเขา แต่หากเยอะ ๆ ก็ไม่ไหว... เดี่ยวนี้เราจะมาตุ้มมากก็ไม่ม่เงินทองขนาดนั้น ก็แค่รับเอาของพวกนี้มาขายหน้าร้าน..เพราะ เป็นเครือข่ายรวมกันไปอย่างนี้..."(อุไร แดงเอี่ยม ,2548:สัมภาษณ์)

"...พูดถึงการถ่ายทอดความรู้ให้รุ่นใหม่ เราก็มีค่ะ กลุ่มเราจะพยายามสร้างคนขึ้นมา มีศูนย์สอนด้วยนะ ช่วงนั้นรับมา 3 - 4 รุ่นละ ทางราชการเขาก็ออกค่าใช้จ่ายให้ การฝึกนี่นะ ถ้าไม่มีนายทุน มันฝึกไม่ได้ ค่าใช้จ่ายมันแพง สีก็แพง ทางราชการเขาก็ออกให้ เขาร่วมมือกับกลุ่มเบญจรงค์ดอนไก่ดี แล้วก็มีที่เขาร่วมมือกับ

กลุ่มของของจำพวกถ้วยชามทำเป็นศูนย์ฝึกอยู่แล้ว แต่รู้ไหมเรียนกับเขาใช้เงินเท่าไร เป็นหมื่นคะ ที่สำคัญเขาก็จะมีขีดจำกัดของเขา อย่างใน 1 คอร์สนี้ถ้าคุณยังไม่เป็นก็จบแค่นั้น เพราะเขาต้องเรียกไปเลยว่า คุณตั้งใจแค่ไหน เต็มที่ไหม เพราะค่าใช้จ่ายแพงมาก ที่จริงครูสอนก็จบมาจากที่นี้เหมือนกัน.. ก็จบมาจากมหาลัยเดียวกันหรือเปล่าอะ...มหาลัยโรซาม ชื่อดังมากเลยละ ..."(ประภาศรี พงษ์เมธา, 2548: สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ ศูนย์ฝึกวิชาชีพเครื่องเบญจรงค์ตำบลนาดี ของ จ.อ. ไพโรจน์ มังเฝือก

จากข้อมูลสัมภาษณ์ผู้ผลิตในแหล่งผลิตทั้งห้าแหล่งใหญ่ในจังหวัดสมุทรสาครทำให้ทราบว่า กระบวนการฝึกช่างรุ่นใหม่ในงานเบญจรงค์ส่วนใหญ่เป็นการฝึกและสอนโดยผู้มีประสบการณ์ตรง กล่าวคือ ผู้สอนคือช่างเขียนลายเบญจรงค์ที่ผ่านการทำ การเขียนลายเบญจรงค์มาก่อน การฝึกหรือการสร้างช่างรุ่นใหม่มีทั้งเป็นรูปแบบ Informal education ภายในแหล่งผลิตนั่นเอง และการจัดฝึกอบรมโดยการให้งบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ อย่างไรก็ตามการทำให้เบญจรงค์ก็อาจเป็นหนึ่งในอาชีพที่เอื้อต่อผู้ที่สนใจ ผู้ที่เข้าศึกษาในระบบโดยขาดทิศทางการแนะแนวที่ดี อันส่งผลให้สุดท้ายกลายเป็นคนตกงาน หรืออยู่ในภาวะจำยอมด้วยการเลือกเดินทางประกอบอาชีพตามกระแสสังคมใหม่ของไทยที่มุ่งให้ทุกคนเข้าศึกษาในระบบแต่อ่อนด้อยเรื่องการชี้แนะแนวทางการประกอบอาชีพเพื่อการดำรงชีพ รวมทั้งผลพวงจากค่านิยมเก่าของสังคมไทยที่ยังแฝงตัวอยู่ในเรื่องการประกอบอาชีพแม้แนวโน้มเรื่องรับราชการจะน้อยลง แต่ค่านิยมของสังคมไทยต่อการทำงานในองค์กรใดองค์กรหนึ่งในลักษณะมนุษย์เงินเดือนยังคงมีอยู่มาก ทั้งนี้ผู้คนที่อีกจำนวนมากสามารถจะประกอบอาชีพอิสระได้อย่างดีและมีความสุข ดังที่ ประจวบ รอดดารา กล่าวถึงสมาชิกในกลุ่มของตนที่เรียนจบระดับปริญญาตรี แต่สุดท้ายก็เลือกเป็นช่างเขียนลายเบญจรงค์

"...ที่นี้ก็มีเด็กรุ่นใหม่มาฝึกบ้าง เขาก็มาเรียนอย่างเดียว เพราะส่วนใหญ่ เขาจะเรียนปริญญากันทั้งนั้น พอมาเรียนๆก็เจียบไป จะถึง 10 คนแล้ว มันไม่เหมือน กับที่กระทุ่มแบน ที่นี้เขาเรียน...เขาเรียนกับเราแล้วก็เรียนหนังสือด้วย พอจบก็มีงาน มาเรียนช่วงว่าง ๆ ...อย่างลูกสาวของฉันเขาเรียนไม่เก่ง แต่เขาก็อยากก้าวหน้า ถ้าเป็นคนอื่นจบปริญญาไปทำงานอื่นมันดีกว่าเยอะ เดือนละ 1,2000 - 1,5000 ไม่ต้องมานั่ง

เครื่องเบญจรงค์ทั้งวัน... นี้อย่างน้องที่เค้าเรียนจบมีงาน ก็ได้เดือนละ 1,2000 บาท ไม่ต้องเฝ้าทั้งวัน คนจะมุ่งไปทำงานในบริษัท ในราชการเสียมากกว่า...อันนี้ลูกสาวเขาเขียนเก่ง เขียนคนเดียว ลงสี 3 คน เขาถึงได้รายได้เยอะเดือนหนึ่งก็ได้มากอยู่ เขาก็เลยไม่อยากไปไหน เขาทำแล้วก็เล่นเน็ต... เล่นอะไรไปได้ด้วย เขาไม่ต้องไปไหน... พักอยู่กับบ้าน เขาชอบนะ..."(ประจวบ รอดดารา,2548:สัมภาษณ์)

3. ทักษะต่ออาชีพและการผลิตเครื่องเบญจรงค์

ในประเด็นทักษะ หรือมุมมองของบุคลากรในการผลิตเครื่องเบญจรงค์ปัจจุบันในเขตจังหวัดสมุทรสาครต่ออาชีพการทำเครื่องเบญจรงค์ โดยศึกษาจากแหล่งผลิตในห้าแหล่งสำคัญ ผลการศึกษาโดยสรุปพบว่า

3.1 ทักษะของผู้นำกลุ่ม ในส่วนของผู้นำกลุ่มผู้วิจัยได้สอบถามทักษะเกี่ยวกับการผลิตเครื่องเบญจรงค์ไทยในปัจจุบัน และทิศทางความน่าจะเป็นของธุรกิจกลุ่มการผลิตเครื่องเบญจรงค์ว่าจะเป็นเช่นใด โดยภาพรวม มีมุมมองไปในทางบวกทั้งร้อยละร้อย กล่าวคือผู้นำกลุ่มทุกคนเชื่อว่าอนาคตของการทำเครื่องเบญจรงค์ยังคงไปได้ดี ดังที่

ไชยกวีวัฒน์ วรวงษ์ จากกลุ่มผลิตเบญจรงค์ที่ตำบลคลองมะเดื่อให้ความเห็นในประเด็นนี้ว่า " การผลิตเครื่องเบญจรงค์ไทยในปัจจุบัน นั้นไม่เหมือนแต่ก่อน เพราะเดี๋ยวนี้มีเทคโนโลยีใหม่ๆที่ดีขึ้นกว่าเก่า เรามีสีให้เลือกให้เราใช้มากขึ้นกว่าเดิม มีอุปกรณ์ ในการเขียนลายที่ช่วยให้เราทำงานเบญจรงค์ที่สวยงามมากยิ่งขึ้น สิ่งต่างๆเหล่านี้มันเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก นอกจากนี้ทุกคนในยุคนี้สามารถเป็นเจ้าของเครื่องเบญจรงค์ได้ในราคาที่ย่อมเยา ผมเชื่อว่าอนาคตของเครื่อง

เบญจรงค์ไทยยังคงอยู่ได้ และก็เป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้ให้ประเทศ ผู้ที่เกี่ยวข้องต่อไป”(ไชยวัฒน์ วรวงษ์,2548:สัมภาษณ์)

วิฑูรย์ เจียวยเจริญ ผู้นำกลุ่มบูรณเบญจรงค์ ในตำบลคลองมะเดื่อ แสดงทัศนะไว้ความว่า “การผลิตเครื่องเบญจรงค์ไทยในปัจจุบันมีความเจริญก้าวหน้ากว่าแต่ก่อนอย่างมาก นับตั้งแต่วิวัฒนาการของเตาเผา สีที่เราใช้ รวมทั้งเรื่องเทคนิควิธีการทำเทคนิคต่างๆที่นำมาใช้ในการผลิตเครื่องเบญจรงค์ไทยในปัจจุบันมันก้าวหน้ามากขึ้น รวมทั้งระดับความนิยมของลูกค้าที่มีต่อเครื่องเบญจรงค์ไทยในปัจจุบันด้วย ผมเชื่อว่าอนาคตของเครื่องเบญจรงค์ไทยน่าจะเจริญก้าวหน้ามากขึ้นไปเรื่อยๆ เพราะปัจจุบันเรามีการค้าให้กับชาวต่างชาติ มีการค้ากับต่างประเทศเพิ่มขึ้น รวมทั้งเรายังมีการนำเอาเทคนิคของการเผาของญี่ปุ่น การเคลือบของญี่ปุ่น เทคนิคต่างเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้กับการทำเครื่องเบญจรงค์ของเรา ทำให้ได้รูปแบบใหม่ๆ จากการเดรูปแบบใหม่ๆก็จะส่งผลทำให้ผลิตภัณฑ์ของเราเป็นที่น่าสนใจแก่ลูกค้า และเบญจรงค์ยังเป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้ ยิ่งถ้ามีการจัดระบบที่ดี การผลิตเครื่องเบญจรงค์จำหน่ายก็จะเป็นธุรกิจที่สามารถอยู่ได้อย่างสบายๆ”(วิฑูรย์ เจียวยเจริญ,2548: สัมภาษณ์)

ประจวบ รอดดารา ผู้นำกลุ่มสตรีบางไทรัด แสดงทัศนะในประเด็นนี้ไว้ความว่า “การผลิตเครื่องเบญจรงค์ไทยในปัจจุบันมีความประณีต สวยงามมากขึ้นกว่าของเก่า มีทั้งสีที่ลวดลายที่พัฒนามากขึ้นทำให้งานของใหม่มีลักษณะที่แตกต่างไปจากเดิม ทั้งๆที่เราก็กาลายเลียนแบบของเก่ากันได้ สำหรับเรื่องอนาคตของเครื่องเบญจรงค์ไทยจะเป็นอย่างไร ฉันเชื่อว่าในอนาคตเบญจรงค์ไทยยังคงอยู่ต่อไปได้ เพราะว่ามันเป็นงานที่ได้รับความนิยมและเป็นที่ยุ้จักของคนทั่วไปมากขึ้น และจะคงเป็นอุตสาหกรรมในบ้านที่ช่วยทำให้แม่บ้านมีรายได้จากการทำงานประเภทนี้”(ประจวบ รอดดารา,2548:สัมภาษณ์)

รัชณี ทองเพ็ญ ผู้นำกลุ่มแดงเบญจรงค์ ตำบลดอนไก่ดี กล่าวแสดงความคิดเห็นไว้ความว่า “การผลิตเครื่องเบญจรงค์ของไทยในปัจจุบัน ตอนนี้มีคนทำกันมากขึ้น ทำให้การขายตัวของตลาดเครื่องเบญจรงค์ก็ขยายตัวเพิ่มมากขึ้นกว่าแต่ก่อน สำหรับเรื่องอนาคตของเครื่องเบญจรงค์ของไทยน่าจะยังคงไปได้ด้วยดี ก็เชื่อว่าน่าจะยังเป็นสินค้าที่เป็นที่ต้องการของตลาด แต่ก็ยังคงเป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้อยู่”(รัชณี ทองเพ็ญ,2548:สัมภาษณ์)

ประภาศรี พงษ์เมธา ผู้นำกลุ่มหนูเล็กเบญจรงค์ ตำบลดอนไก่ดี เสนอความคิดเห็นต่อประเด็นนี้ไว้ว่า “การผลิตเครื่องเบญจรงค์ไทยในปัจจุบันมีการแข่งขันกันทางตลาดมากขึ้นกว่าก่อนด้วยเหตุที่มีคนสนใจทำเครื่องเบญจรงค์กันมากขึ้น ที่จริงก็มีผลทำให้เกิดปัญหาในด้านคุณภาพของสินค้า คุณภาพของผลิตภัณฑ์เบญจรงค์ในตลาดด้วย เกิดปัญหาเรื่องราคาที่แตกต่างกัน เพราะมาตรฐานที่แตกต่างกัน เกิดลักษณะที่ผลิตภัณฑ์ประเภทเดียวกันแต่คุณภาพของเนื้องาน

ต่างกัน ราคาขายก็เลยแตกต่างกัน ส่งผลต่อแหล่งผลิตที่รักษาคุณภาพเพราะบางที่ผู้ซื้อไม่เข้าใจในความแตกต่างก็มี ในส่วนของเรื่องอนาคตของเครื่องเบญจรงค์ไทยเชื่อว่าต่อไปก็คงจะมีการพัฒนารูปแบบของผลิตภัณฑ์มากขึ้น เชื่อว่าจะยังคงเป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้ให้กับเราอยู่แต่เราก็ต้องแข่งขันกันในกลุ่มที่ผลิตเบญจรงค์ สำหรับที่กลุ่มตอนนี้ก็อยู่ตัวแล้วเพราะเป็นที่รู้จักของลูกค้า เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปทั้งในประเทศและกลุ่มลูกค้าต่างประเทศ”(ประภาศรี พงษ์เมธา,2548: สัมภาษณ์)

อุไร แดงเอี่ยม ผู้นำกลุ่มหมู่บ้านเบญจรงค์ดอนไก่อดี และเป็นหัวหน้ากลุ่มอุไรเบญจรงค์ ตำบลดอนไก่อดีก็แสดงทัศนะในประเด็นนี้ไปในการทำงานเดียวกันความว่า” การผลิตเครื่องเบญจรงค์ไทยในปัจจุบันมีการแข่งขันกันในระดับที่สูงมากขึ้น ทางกลุ่มที่ดอนไก่อดีจำเป็นต้องมีการพัฒนาทั้งในเรื่องของการตลาด และผลิตภัณฑ์ที่จำหน่ายก็ต้องมี(มผช) มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน รวมไปถึงเรื่องของการพัฒนารูปแบบ พัฒนาลวดลายให้มีความหลากหลายมากขึ้น เพื่อที่จะได้เป็นที่พึงพอใจของลูกค้าของเรา ในเรื่องของอนาคตของเบญจรงค์คิดว่าอนาคตของเบญจรงค์คงจะยังไม่ถึงทางตัน ทั้งนี้ก็เพราะมีภาครัฐคอยช่วยเหลืออยู่ ทั้งสินค้าประเภทนี้ก็ยังเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ ยังสดใสอยู่ แล้วก็เบญจรงค์ยังเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือนที่ทำรายได้อยู่ ยังคงเป็นสินค้าที่มีผู้คนนิยมอยู่ ตลาดลูกค้าอยู่ในประเทศไทย 80% และอีก 20%อยู่ในการส่งออก สรุปก็คือคิดว่าเบญจรงค์ยังเป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้อยู่ ไม่มีทางตัน แต่ทั้งนี้จะต้องพัฒนาคุณภาพสินค้าให้ดียิ่งขึ้นต่อไปอีกด้วย”(อุไร แดงเอี่ยม,2548: สัมภาษณ์)

วินิจ ไตแดง ผู้นำกลุ่มเบญจรงค์ตำบลท่าเสา แสดงทัศนะไว้ว่า” การผลิตเครื่องเบญจรงค์ในปัจจุบันมีการพัฒนามากขึ้น เนื่องจากต้องแข่งขันกับกลุ่มผลิตเบญจรงค์ในกลุ่มอื่น เบญจรงค์กลายเป็นงานหัตถกรรม OTOP ที่มีคนรู้จักและมีคนทำกันมากขึ้น อนาคตของเบญจรงค์ไทยน่าจะยังอยู่ได้ เพราะเบญจรงค์เป็นของสวยงามในตัวของมันเอง เป็นของสูง มีเอกลักษณ์ในตัวเอง เป็นที่นิยม เป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้ แต่คงจะต้องรักษาคุณภาพ ความประณีตให้มากกว่าเดิม และก็ต้องปรับเปลี่ยนวัสดุให้นำสนใจมากขึ้นด้วย”(วินิจ ไตแดง,2548: สัมภาษณ์)

สุพงษ์ รมย์กุล ผู้นำกลุ่มสุพงษ์เบญจรงค์ ในตำบลท่าเสา แสดงมุมมองต่อประเด็นนี้ไว้ความว่า” การผลิตเครื่องเบญจรงค์ในปัจจุบัน มีความสวยงามมากกว่าในอดีต แต่ก็มีการแข่งขันกันสูง จึงต้องทำงานให้หนีจากความคงเดิม ความเก่า เพราะถ้าเรามีงานหลายรูปแบบก็ทำให้การเลือกใช้ และการซื้อมีมากขึ้นด้วย จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนารูปแบบ และลวดลายให้ผลิตภัณฑ์ของเราสวยงามมากยิ่งขึ้นด้วย อนาคตของเบญจรงค์จะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ทั้งเรื่องของรูปแบบและลวดลาย ที่จะมีวิวัฒนาการมากขึ้น ถ้าผู้ผลิตรักษาระดับการทำงานให้มีคุณภาพ อุตสาหกรรมเบญจรงค์จะยังคงอยู่ต่อไปได้”(สุพงษ์ รมย์กุล,2548: สัมภาษณ์)

จ.อ. ไพรวลัย ม่วงเผือก ผู้นำกลุ่มเบญจรงค์วังทอง และศูนย์ฝึกอาชีพเครื่องเบญจรงค์ตำบลนาดี แสดงความคิดเห็นต่อเรื่องเบญจรงค์ของไทยในปัจจุบันและอนาคตของผลิตภัณฑ์ประเภทนี้ไว้ความว่า” เครื่องเบญจรงค์ไทยในปัจจุบันมีพัฒนาการแตกต่างไปจากเครื่องถ้วยเบญจรงค์ของเก่าอย่างมากทั้งในเรื่องรูปแบบ ลวดลาย สี สัน เราพัฒนาไปจากเดิมมาก ผลิตภัณฑ์มีหลากหลายขึ้น ลวดลายก็เกิดลายรูปแบบใหม่ๆเพิ่มขึ้น เทคนิคในการผลิตก็มีมากกว่าเดิม ส่งผลทำให้เราได้ผลงานเบญจรงค์ที่แปลกไปจากของเก่า ในด้านอนาคตของผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์เชื่อว่ายังคงไปได้อย่างดี จากการสนับสนุนจากภาครัฐ จากการมีเรื่องOTOP ล้วนช่วยผลักดันให้เบญจรงค์มีทางเดินที่สดใส มีผู้ซื้อสนใจเพิ่มมากขึ้น รายได้ผู้ชุมชน ผู้ผลิตมีมากขึ้น เชื่อว่าเส้นทางของอุตสาหกรรมตัวนี้ยังมีทางเดินอีกยาวไกล”(จ.อ. ไพรวลัย ม่วงเผือก,2548:สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ดีในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับปัญหาในการดำเนินการทั้งด้านการผลิต การตลาด การจัดการ และด้านการเงิน จากการศึกษาจากการสอบถามหัวหน้ากลุ่มผลิตเครื่องเบญจรงค์ในแหล่งผลิตในเขตจังหวัดสมุทรสาครทั้งห้าแหล่ง ทั้งห้าแหล่งผลิตให้ข้อมูลว่าไม่มีปัญหาทั้งในสี่ด้านเท่าที่มีระบุ มีอยู่แหล่งเดียวเกี่ยวกับด้านการตลาดที่ระบุว่ากลุ่มเบญจรงค์ที่ตำบลคลองมะเดื่อ ต้องการศูนย์กลางของการค้าทำหน้าที่เป็นคนกลางในการค้าเครื่องเบญจรงค์ กับที่แหล่งผลิตที่ตำบลบางโพธิ์ระบูนว่าด้านการเงินหรือด้านเงินทุน อาจมีปัญหาบ้างในบางครั้ง ในกรณีเงินทุนหมุนเวียนในช่วงที่สินค้ายังไม่ได้ปล่อยสู่ตลาดหรือลูกค้า แต่ที่ระบุว่า กิจกรรมโครงการ OTOPสามารถช่วยกลุ่มตนได้

3.2 ทักษะของช่างทำเบญจรงค์

จากการศึกษาโดยการสอบถามจากช่างในแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ทั้งห้าแหล่งในจำนวน 30 คนเกี่ยวกับความพึงพอใจในการประกอบอาชีพเป็นช่างทำเครื่องเบญจรงค์พบว่าร้อยละ 100 มีความพึงพอใจกับอาชีพและงานที่ตนทำกันอยู่ทั้งในด้านรายได้ต่อเดือน ที่ทำงานที่ไม่ไกลจากที่อยู่

อาศัย และเป็นงานที่ช่างส่วนใหญ่ชอบและพอใจที่ได้ทำ จากการสำรวจพบว่าช่างส่วนใหญ่ เป็นสตรี ร้อยละ 53.33 และเป็นบุรุษร้อยละ 46.66 ช่วงอายุของช่างก็มีตั้งแต่ อายุ 20 ต้นๆจนกระทั่ง เกิน 50 ปี กล่าวคือเป็นกลุ่มช่างอายุ 20-30 ปี ร้อยละ 26.66 กลุ่มช่างอายุ 31-40 ปี ร้อยละ 33.33 กลุ่มช่างอายุ 41-50 ปี ร้อยละ 26.66 และกลุ่มช่างอายุเกิน 50 ปี ร้อยละ 13.33 ในประเด็นของระยะเวลาของการทำงานพบว่าช่างที่ทำงานในช่วงต่ำกว่า 10 ปี ร้อยละ 43.33 ขณะที่จำนวนช่างทำเบญจรงค์ที่มีอายุงานมากกว่า 10 ปี คิดเป็นร้อยละ 56.66

สำหรับประเด็นเรื่องการวางแผนว่าจะออกไปทำธุรกิจการทำเบญจรงค์ของตนเองในอนาคตหรือไม่เพียงกลุ่มช่างเพศชายที่อายุช่วง 20-30 ปี ในราว ร้อยละ 13.33 ที่ให้คำตอบว่าก็คิดเหมือนกันแต่บางรายก็ระบุว่าไม่แน่ใจเพราะเป็นเรื่องที่ต้องลงทุนสูง แล้วยกเรื่องราวความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น โดยเหตุนี้ช่างในแหล่งทุกคนจึงให้คำตอบว่าพึงพอใจที่ประกอบอาชีพนี้ ไม่คิดจะเปลี่ยนแปลงหรือย้ายไปประกอบอาชีพอื่นใด รายได้โดยเฉลี่ยต่อเดือนอยู่ที่ประมาณ 6000 บาท ทั้งนี้อาจมีช่างที่ชำนาญงานก็จะได้รับรายได้ราวเดือนละ 10000-12000 บาท และหากเป็นช่างใหม่ๆก็อาจได้รับรายได้ลดน้อยลงที่ราวเดือนละ 5000 บาท ซึ่งอาจไม่มากอแต่ก็เพียงพอกับการดำรงชีพในสังคมชนบท ที่มีการดำรงชีพอย่างพอเพียงและไม่ต้องดิ้นรนมากมายนัก

บทที่ 5

สรุป อภิปรายและข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบ ผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ไทยปัจจุบันของกลุ่มหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร ในประเด็น
 - 1.1 กระบวนการผลิต
 - 1.2 รูปแบบของผลิตภัณฑ์
 - 1.3 ลวดลาย และการใช้สี
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการจัดการของกลุ่มผลิตเครื่องเบญจรงค์เป็นงานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ 5 แห่งสำคัญ ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร
3. เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญา และการสร้างช่างเบญจรงค์รุ่นใหม่ในแหล่งผลิตทั้ง 5 แห่งใหญ่ ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้เป็นงานวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) ซึ่งมุ่งค้นคว้าข้อเท็จจริงในสภาพการณ์ของเครื่องเบญจรงค์ไทยปัจจุบัน ว่าเป็นอย่างไร โดยมุ่งความสำคัญที่การศึกษาภาคสนาม(field study) เชิงสำรวจ(survey) ปรากฏการณ์ที่เป็นอยู่จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ไทยปัจจุบัน เน้นการศึกษาเฉพาะแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ไทยปัจจุบันในเขตจังหวัดสมุทรสาคร

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง เครื่องเบญจรงค์ไทยปัจจุบัน : กรณีศึกษาเครื่องเบญจรงค์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร มีกระบวนการดำเนินการวิจัยดังนี้ :-

1. ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเครื่องเบญจรงค์ และเครื่องลายทองนี้ จากเอกสารต่างๆ เพื่อประมวลข้อมูลอันเป็นความคิดและหลักการเบื้องต้น
2. ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ ที่จะลงไปศึกษาจากแหล่งข้อมูลต่างๆ จากนั้นก็ประสานงานติดต่อกับผู้นำกลุ่มผลิตในเขตจังหวัดสมุทรสาคร เพื่อการนัดหมายในการลงพื้นที่เพื่อสำรวจ และเก็บข้อมูลต่างๆ ทั้งสัมภาษณ์ สังเกต และเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์ เพื่อนำมาประกอบการศึกษา
3. จัดแยกแยะข้อมูลให้เป็นระบบหมวดหมู่ เพื่อสะดวกต่อการวิเคราะห์ จากนั้นก็วิเคราะห์

ข้อมูล ตามประเด็นที่ระบุไว้ในจุดมุ่งหมายของการวิจัย

4. สรุปผลการศึกษาวิเคราะห์ แล้วเรียบเรียง เป็นรายงานวิจัย จัดพิมพ์ จัดทำรูปเล่ม เพื่อการเผยแพร่ผลการศึกษาต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาเรื่องเครื่องเบญจรงค์ไทยปัจจุบัน : กรณีศึกษาเครื่องเบญจรงค์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ในเขตจังหวัดสมุทรสาครไว้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ การศึกษาบางครั้งนี้ผู้วิจัยจะศึกษาวิเคราะห์เครื่องเบญจรงค์ไทยปัจจุบันที่ผลิตในแหล่งผลิต 5 แหล่งสำคัญของจังหวัดสมุทรสาคร คือ

- 1.1 กลุ่มสตรีสหกรณ์นาเกลือ ต.บางโทรัด อำเภอเมือง
- 1.2 กลุ่มหมู่บ้านเบญจรงค์ดอนไก่ดี ต.ดอนไก่ดี อำเภอกระทุ่มแบน
- 1.3 กลุ่มเครื่องเบญจรงค์คลองมะเดื่อ ต.คลองมะเดื่อ อำเภอกระทุ่มแบน
- 1.4 กลุ่มเบญจรงค์ท่าเสา ต.ท่าเสา อำเภอกระทุ่มแบน
- 1.5 กลุ่มรุ่งทองเบญจรงค์ ต.นาดี อำเภอเมือง

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา งานวิจัยฉบับนี้มุ่งศึกษาวิเคราะห์ในประเด็นต่อไปนี้

- 2.1 กระบวนการผลิต
- 2.2 รูปแบบของผลิตภัณฑ์
- 2.3 ลวดลาย การใช้สี
- 2.4 กระบวนการจัดการ
- 2.5 ถ่ายทอดภูมิปัญญา และการสร้างช่างรุ่นใหม่

3. กลุ่มตัวอย่าง การศึกษาเครื่องเบญจรงค์ไทยปัจจุบัน ในงานวิจัยฉบับนี้ มุ่งใช้กลุ่มตัวอย่างอันเป็นผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ จากแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์เป็นผลิตภัณฑ์ OTOP จาก 5 แหล่งสำคัญในเขตจังหวัดสมุทรสาคร ได้แก่

- 3.1 แหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ กลุ่มสตรีสหกรณ์นาเกลือ ต.บางโทรัด อ.เมือง
ผู้นำกลุ่มคือ นางประจวบ รอดดารา
- 3.2 แหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ กลุ่มหมู่บ้านเบญจรงค์ ดอนไก่ดี ต.ดอนไก่ดี
อ.กระทุ่มแบน ผู้นำกลุ่มนางอุไร แดงเอี่ยม
- 3.3 แหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ กลุ่มเครื่องเบญจรงค์บ้านคลองตากแดด ต.คลองมะเดื่อ
อ.กระทุ่มแบน ผู้นำกลุ่มคือนายไชยกวีวัฒน์ วรวงษ์
- 3.4 แหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์กลุ่มเบญจรงค์ท่าเสา ต.ท่าเสา อ.กระทุ่มแบน
ผู้นำกลุ่มคือนายวินิจ ไตแดง

3.5 แหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์กลุ่มรุ่งทองเบญจรงค์ ต.นาดี อ.เมือง ผู้นำกลุ่มคือ

จ.อ.ไพรวลัย ม่วงเผือก

ทั้งนี้ผู้วิจัยจะเลือกผลิตภัณฑ์อันเป็นตัวแทนงานเครื่องเบญจรงค์ในแต่ละแหล่งผลิตมาศึกษาวิเคราะห์ จำนวนไม่น้อยกว่าแหล่งละ 100 ชิ้นงาน

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาเครื่องเบญจรงค์ไทยปัจจุบันของกลุ่มหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในห้าแหล่งผลิตสำคัญในเขตจังหวัดสมุทรสาครพบว่า

1. กระบวนการผลิต แหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ไทยปัจจุบันที่เป็นกลุ่มหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ทั้งห้ากลุ่มในเขตจังหวัดสมุทรสาคร มีกระบวนการผลิตในลักษณะการเพิ่มมูลค่าให้เครื่องปั้นดินเผาหรืองานเซรามิกส์ที่ผ่านการเผาเคลือบเป็นสีขาวมาแล้ว มากกว่าที่จะเป็นกระบวนการผลิตที่สมบูรณ์ทั้งวงจร ส่วนใหญ่จะสั่งซื้อของขาว หรือเซรามิกส์เคลือบขาวจากโรงงานมาเป็นวัสดุขั้นต้น มีเพียงสองในห้าแหล่งที่มีการซื้อเครื่องขาวจากสมาชิกในชุมชน ในกลุ่มได้แก่ กลุ่มหมู่บ้านเบญจรงค์ดอนไก่อดี และกลุ่มรุ่งทองเบญจรงค์ แต่ทว่าก็เป็นเพียงสัดส่วนในระดับที่ไม่ถึงร้อยละ 30 ของผลิตภัณฑ์ที่กลุ่มดังกล่าวผลิตจำหน่าย ด้วยเหตุนี้แหล่งผลิตทั้งห้าแหล่งจึงเป็นกลุ่มที่ดำเนินการเขียนลายและตกแต่งให้เครื่องเคลือบขาวหรือ ของขาว เป็นเครื่องเบญจรงค์นั่นเอง ขั้นตอนการผลิตก็เป็นไปในลักษณะเดียวกันคือเริ่มจากนำเครื่องถ้วยเคลือบขาว มาวนและเขียนเส้นด้วยน้ำทอง แล้วลงสีต่างๆ ผึ่งให้แห้ง แล้วนำไปเผา ทั้งนี้แต่ละกลุ่มอาจมีเทคนิคเฉพาะตามประสบการณ์และความชำนาญของตนด้วย

ในส่วนของวัสดุที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นวัสดุที่สั่งซื้อจากโรงงานและตัวแทนจำหน่ายจากกรุงเทพมหานครเป็นสำคัญ ทั้งสีและน้ำทอง

ช่างที่ทำเบญจรงค์ในทั้งห้าแหล่งที่ศึกษาส่วนมากเป็นคนในชุมชน ญาติพี่น้อง คนในครอบครัว เป็นสำคัญ พื้นฐานการศึกษาก็ได้ผ่านการศึกษาในระบบโรงเรียนสูงมากนัก ผู้นำกลุ่มกว่า ร้อยละ 50 จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีเพียงรายเดียวที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีในสาขาที่มีได้เกี่ยวข้องกับการผลิตเครื่องเบญจรงค์แต่อย่างใด ประสบการณ์ในการผลิต ในการเขียนลายเป็นผลจากการทำโดยตรง เป็นผลจากการเรียนรู้จากการปฏิบัติ ผึกฝน (Learning by doing) จากที่ผ่านประสบการณ์การเป็นลูกจ้างในแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์มาก่อนทั้งสิ้น คงมีเพียงสมาชิกในกลุ่มสตรีสหกรณ์นาเกลือ ที่ตำบลบางโทรัด ซึ่งแตกต่างจากกลุ่มอื่นตรงที่เป็นการเริ่มจากการเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพโดยตรง มิใช่เป็นช่างที่ผ่านการเป็นลูกจ้างหรือเป็นคนงานในแหล่งทำเบญจรงค์มาก่อน

2. รูปแบบของผลิตภัณฑ์ จากการศึกษารูปแบบผลิตภัณฑ์ในแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ไทยปัจจุบันในเขตจังหวัดสมุทรสาครทั้งห้าแหล่งพบว่ารูปแบบผลิตภัณฑ์ที่ผลิตกันอยู่มีอยู่ 7 ประเภทใหญ่ๆ

ได้แก่ 1. ขามและโถเบญจรงค์ 2. ตลับและผอบเบญจรงค์ 3. แก้วน้ำและถ้วยกาแฟเบญจรงค์ 4. ชุดกาชาพร้อมถ้วยเบญจรงค์ 5. โถข้าว ชันข้าวและโถน้ำมนต์เบญจรงค์ 6. แจกันเบญจรงค์และ 7. ผลิตภัณฑ์เครื่องใช้เบญจรงค์เบ็ดเตล็ด รูปแบบผลิตภัณฑ์เหล่านี้ในแหล่งใหญ่ก็จะมีผลิตทุกรูปแบบ แต่ในแหล่งผลิตเล็กรูปแบบของผลิตภัณฑ์ก็จะมีหลากหลายน้อยลงตามลำดับ รูปแบบหลักที่เป็นภาพลักษณ์ของเครื่องเบญจรงค์อย่างเช่นขามและโถเบญจรงค์ก็จะเป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่มีในทุกแหล่งผลิตในเขตจังหวัดสมุทรสาคร ตัวรูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่ไม่พบว่ามีความแตกต่าง หลากหลายก็เป็นด้วยเหตุที่ผู้ผลิตสั่งซื้อเครื่องเคลือบขาวจากแหล่งเดียวกัน เพียงแต่แหล่งใดจะเลือกรูปแบบใดมาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์เบญจรงค์จำหน่ายในแหล่งของตนเท่านั้น อย่างไรก็ตามก็ยังมีแหล่งผลิตบางแห่งพยายามผลิตสินค้ารูปแบบใหม่ที่ต่างไปจากเดิม อาทิ การเขียนภาพเบญจรงค์บนแผ่นกระเบื้องประดับผนัง การใช้เครื่องปั้นดินเผาที่มีได้เคลือบจากเกาะเกร็ดมาตกแต่งด้วยการเขียนลวดลายแบบเบญจรงค์

3. **ลวดลายและการใช้สี** จากการศึกษาลวดลายและการใช้สีในการผลิตเครื่องเบญจรงค์ไทยปัจจุบันในเขตจังหวัดสมุทรสาครทั้งห้าแหล่งพบว่า มีลวดลายที่ใช้เขียนผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์อยู่ทั้งสิ้น 11 ประเภทได้แก่ 1. ลายดอกพิกุล 2. ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ 3. ลายเทียนหยด 4. ลายก้านขด 5. ลายจักรี 6. ลายดอกบัว 7. ลายดอกไม้ 8. ลายประเพณี 9. ลายภาพจิตรกรรมไทย 10. ลายรูปสัตว์ และ 11. ลายก้านแย่ง นอกจากนี้ยังพบลวดลายเบ็ดเตล็ดอื่น ๆ อีกกว่ามีการใช้ยังไม่ถึงร้อยละ 5 ของผลิตภัณฑ์ทั้งหมด อย่างไรก็ตามที่ได้รับความนิยมใช้มากที่สุดห้าอันดับแรกได้แก่ ลายดอกพิกุล ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายจักรี ลายดอกบัว และลายประเพณี กลุ่มหมู่บ้านเบญจรงค์ดอนไก่ดี นิยมใช้ลายประเพณีมากที่สุด รองลงมาคือลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายจักรี และลายเทียนหยด กลุ่มสตรีสหกรณ์นาเกลือ นิยมใช้ลายดอกบัวมากที่สุด รองลงมาได้แก่ลายนกยูง ลายดอกไม้ และลายจักรี กลุ่มเครื่องเบญจรงค์คลองมะเดื่อนิยมใช้ลายดอกพิกุลมากที่สุด รองลงมาได้แก่ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายจักรี และลายประเพณี กลุ่มเบญจรงค์ท่าเสา นิยมใช้ลายดอกบัวมากที่สุด รองลงมาได้แก่ลายก้านขด ลายจักรี และลายดอกพิกุล กลุ่มรุ่งทองเบญจรงค์นิยมใช้ลายจักรีมากที่สุด รองลงมาได้แก่ลายประเพณี ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ และลายพิกุลทอง

การใช้สีในการเขียนลายเบญจรงค์ปัจจุบันในแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในเขตจังหวัดสมุทรสาครพบว่า จะใช้สีต่างๆควบคู่กับน้ำทองเป็นหลัก สีที่ใช้ในการเขียนผลิตภัณฑ์แต่ละชิ้นพบว่ามิตั้งแต่การใช้สีเพียงสีเดียวกับสีทองของน้ำทอง สองสี สามสี สี่สี ห้าสี ไปจนถึงสิบสีก็มี กรณีที่ใช้สีหลายสีจะพบในการเขียนลายประเพณี ลายดอกไม้ และลายภาพจิตรกรรมไทยเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้การใช้สีก็มีทั้งที่เป็นสีเอกรงค์ สีกลมกลืน และการใช้สีตรงกันข้ามในการเขียนลวดลายทั้งนี้การใช้สีแตกต่างกันไปตามรสนิยมของช่างแต่ละคน

4. **การจัดการ** จากการศึกษาด้านการจัดการของแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในเขตจังหวัดสมุทรสาครพบว่า แหล่งผลิตส่วนใหญ่มีโครงสร้างของกลุ่มแบบเดียวกัน

กล่าวคือ แต่ละแหล่งเป็นการรวมตัวของกลุ่มผู้ผลิตกลุ่มย่อยๆ เข้าด้วยกัน โดยเลือกหัวหน้ากลุ่มใดๆ กลุ่มหนึ่งเป็นผู้นำกลุ่มในชุมชนนั้นๆ เห็นได้จาก กลุ่มหมู่บ้านเบญจรงค์ดอนไถ่ กลุ่มเครื่องเบญจรงค์คลองมะเดื่อ กลุ่มเบญจรงค์ท่าเสา และกลุ่มรุ่งทองเบญจรงค์ เว้นแต่กลุ่มสตรีสหกรณ์นาเกลือที่ต่างไปจากกลุ่มอื่นเพราะเป็นการรวมตัวของแม่บ้านจัดตั้งเป็นสหกรณ์แบ่งงานกันทำตามกำลังมิใช่เป็นการรวมตัวของกลุ่มผู้ผลิต แต่ละกลุ่มมีผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์ของแหล่งอย่างชัดเจน ทุกกลุ่มใช้แหล่งผลิตเป็นที่จำหน่ายสำคัญ มีเพียงส่วนน้อยที่มีร้านจำหน่ายในกรุงเทพมหานครด้วย นอกนั้นจะจำหน่ายปลีกที่แหล่งผลิต และขายส่งให้ผู้จำหน่ายปลีกรายอื่นมารับจากแหล่งผลิตไปจำหน่ายเอง การกำหนดราคาก็ขึ้นกับความประณีตและความละเอียดของลวดลายของผลิตภัณฑ์ ไม่ปรากฏเรื่องการส่งเสริมการขายในทุกแหล่งผลิต แต่ทุกแหล่งระบุว่ากิจกรรมงานแสดงสินค้า OTOP ที่ภาครัฐจัดขึ้นนับเป็นสิ่งที่ช่วยให้การจำหน่ายมียอดสูงมากในทุกครั้งที่มีการจัดงาน อย่างไรก็ตามการผลิตในทั้งห้าแหล่งไม่เพียงพอกับการจำหน่ายอยู่แล้ว แหล่งผลิตส่วนใหญ่ไม่มีอุปสรรคหรือปัญหาในช่วงนี้ มีเพียงแหล่งเดียวที่ระบุว่าต้องการการสนับสนุนด้านงบประมาณ ทุน คือกลุ่มสตรีสหกรณ์นาเกลือ ต.บางโทรัด อําเภอเมือง

5. การถ่ายทอดองค์ความรู้และการสร้างช่างใหม่ การสร้างช่างใหม่และการถ่ายทอดองค์ความรู้ในแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในเขตจังหวัดสมุทรสาครทั้งห้าแหล่งที่ศึกษาเป็นไปในรูปแบบเดียวกัน กล่าวคือเป็นการถ่ายทอดในแบบการมุ่งฝึกช่างฝีมือ ที่ฝึกหัดทีละขั้นตามลำดับ ช่างรุ่นเก่าเป็นผู้ฝึกหัดให้โดยบอกผู้เรียนกระทำตามแบบ การฝึกเขียนลายทีละลาย อีกทั้งมุ่งถ่ายทอดให้คนในครอบครัวเป็นสำคัญอันดับแรก แล้วจึงกระจายไปยังคนในชุมชน บุคคลที่สนใจ สืบในห้าแหล่งที่ศึกษามุ่งฝึกคนรุ่นใหม่เพื่อให้ได้มาซึ่งกำลังในการผลิตภายในกลุ่มเป็นสำคัญ เว้นแต่ที่กลุ่มรุ่งทองเบญจรงค์ ที่ตำบลนาดี เพียงแหล่งเดียวที่ผู้นำกลุ่มพยายามพัฒนาให้เป็นศูนย์ฝึกเบญจรงค์ เพื่อเปิดสอนการเขียนลายเบญจรงค์ให้แก่เยาวชนโดยใช้งบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ อย่างไรก็ตาม กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้เท่าที่เป็นอยู่ยังคงเป็นกระบวนการสอนแบบฝึกทักษะ เป็นการสอนแบบให้ทำตามแบบเป็นสำคัญเช่นเดียวกัน

6. ทัศนคติต่ออาชีพและเครื่องเบญจรงค์ จากการศึกษาช่างในแหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์ทั้งห้าแหล่งเกี่ยวกับความพึงพอใจในการประกอบอาชีพเป็นช่างทำเครื่องเบญจรงค์พบว่าร้อยละ 100 มีความพึงพอใจกับอาชีพและงานที่ตนทำกันอยู่ทั้งในด้านรายได้และที่ทำงานที่ไม่ไกลจากที่อยู่อาศัย จากการสำรวจพบว่าช่างเขียนลายเบญจรงค์ เป็นสตรีร้อยละ 53.33 และเป็นบุรุษร้อยละ 46.66 ช่วงอายุของช่างก็มีตั้งแต่ อายุ 20 ต้นๆจนกระทั่งเกิน 50 ปี กล่าวคือเป็นกลุ่มช่างอายุ 20-30 ปี ร้อยละ 26.66 กลุ่มช่างอายุ 31-40 ปี ร้อยละ 33.33 กลุ่มช่างอายุ 41-50 ปี ร้อยละ 26.66 และกลุ่มช่างอายุเกิน 50 ปี ร้อยละ 13.33 สำหรับระยะเวลาของการทำงานพบว่ามีช่างที่ทำงานในช่วงต่ำกว่า 10 ปี ร้อยละ 43.33 ขณะที่จำนวนช่างทำเบญจรงค์ที่มีอายุงานมากกว่า 10 ปี คิดเป็นร้อยละ 56.66

สำหรับประเด็นเรื่องการวางแผนว่าจะออกไปทำธุรกิจการทำเบญจรงค์ของตนเองในอนาคตหรือไม่ ปรากฏว่ามีเพียงกลุ่มช่างเพศชายที่มีอายุช่วง 20-30 ปี นับเป็นร้อยละ 13.33 ที่ให้คำตอบว่าก็คิดเหมือนกันแต่ก็ยังกังวลเรื่องการลงทุนสูง อีกทั้งก็กลัวเรื่องความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น โดยเหตุนี้ช่างในแหล่งทุกคนจึงพึงพอใจที่ประกอบอาชีพนี้ ไม่คิดจะเปลี่ยนแปลงหรือย้ายไปประกอบอาชีพอื่นได้รายได้โดยเฉลี่ยต่อเดือนอยู่ที่ประมาณ 6000 บาท ทั้งนี้ช่างที่มีช่างที่ชำนาญงานก็จะได้รับรายได้ราวเดือนละ 10000-12000 บาท และหากเป็นช่างใหม่ก็อาจได้รับได้ลดน้อยลงที่ราวเดือนละ 5000 บาท

ทัศนะของผู้ในกลุ่มที่ผลิตเครื่องเบญจรงค์กลุ่มหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในแหล่งที่ศึกษาทุกคนเชื่อว่าเครื่องเบญจรงค์ยังคงเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีอนาคตอีกไกล ยังคงเป็นงานหัตถกรรมที่สามารถสร้างรายได้ให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องได้อย่างดี ทว่าผลิตภัณฑ์จำเป็นต้องมีการพัฒนา

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ไทยปัจจุบันในกลุ่มที่ผลิตเป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์นับเป็นงานหัตถกรรมหนึ่งที่มีพลังในการสร้างพลวัตและกระแสเคลื่อนไหวในชุมชนได้อย่างมาก แม้ว่า การผลิตเครื่องเบญจรงค์ในเขตจังหวัดสมุทรสาครจะมีทั้งที่เป็นการผลิตในระบบโรงงานอุตสาหกรรม และที่เป็นการผลิตในระดับในครัวเรือนและชุมชน ทว่าความต้องการของตลาดต่อสินค้าประเภทนี้ยังอยู่ในระดับที่น่าพอใจ และเป็นที่ต้องการของผู้บริโภคทั้งภายในประเทศและตลาดต่างประเทศ ที่สำคัญก็คือเครื่องเบญจรงค์นับเป็นผลิตภัณฑ์ประเภทงานหัตถกรรมทำด้วยมือที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของไทย หากภาครัฐและองค์กร ชุมชนที่เกี่ยวข้องให้ความสนใจในอันที่จะช่วยพัฒนา เพื่อผลที่ยั่งยืนก็เชื่อว่าน่าจะเป็นผลิตภัณฑ์ไทย ที่ใช้ความเป็นไทยเพื่อเอกลักษณ์ของสินค้า หรือผลิตภัณฑ์เครื่องเคลือบในตลาดปัจจุบันและอนาคตได้อย่างดี

ในสถานภาพปัจจุบันงานหัตถกรรมเครื่องเบญจรงค์ที่ผลิตกันอยู่นับเป็นผลิตภัณฑ์หัตถกรรมที่สร้างรายได้ให้แก่ผู้ผลิต ช่างเขียนลาย ช่างทำเครื่องเบญจรงค์ในระดับที่น่าพอใจ เป็นหนึ่งในผลิตภัณฑ์ OTOP ของจังหวัดสมุทรสาครที่กระจาย และสร้างรายได้ให้กับชุมชน จังหวัดในระดับที่สูง ส่งผลให้เกิดการแข่งขันในทางธุรกิจกันอย่างมาก ภาครัฐ ชุมชน อำเภอ และจังหวัดอาจจำเป็นต้องให้ความดูแลอย่างใกล้ชิด เพื่อให้เกิดการรวมตัวเพื่อการพัฒนาอันจะนำประโยชน์มาสู่ผู้เกี่ยวข้องในแบบที่ยั่งยืน เพราะมิเช่นนั้นอาจเกิดความขัดแย้งในทางผลประโยชน์ขึ้นได้ องค์กรกลางในระดับจังหวัดหรือแม้แต่ระดับประเทศอาจจำเป็นต้องจัดทำแผนการพัฒนา ทิศทางและนโยบายต่อผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ที่ชัดเจนว่า ความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์งานเครื่องเบญจรงค์แบบเก่ากับ ผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ไทยร่วมสมัยจะเป็นไปในทิศทางเช่นไร

การพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ไทย หน่วยงานรัฐ สถาบันการศึกษา และชุมชนอาจจำเป็นต้องร่วมมือกันทั้งการพัฒนาความรู้เรื่องการผลิต การเขียนลวดลาย ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบ

ผลิตภัณฑ์กับประโยชน์ใช้สอย และตลาดที่เป็นเป้าหมาย รวมทั้งการตระหนักถึงสิ่งที่เป็นตัวตนของเครื่องเบญจรงค์ไทยทั้งนี้เพราะหากเราสูญเสีย identity ของเครื่องเบญจรงค์ไทยไปแล้วผลิตภัณฑ์เหล่านั้นอาจไม่มีความแตกต่างไปจากเครื่องเคลือบที่เขียนสีทั่วๆไปก็ได้ ด้วยเหตุนี้ถ้าหากเราปล่อยให้ เป็นภาระของชุมชนที่ผลิตแต่เพียงลำพังแล้ว การขาดความรู้ความเข้าใจของกระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์ การขาดความเข้าใจเรื่องการตลาดก็อาจส่งผลให้การผลิตเครื่องเบญจรงค์เป็นไปอย่างไร้ทิศทางได้เช่นกัน

สำหรับด้านการจัดการกลุ่มผู้ผลิตส่วนใหญ่จัดว่าสามารถดำเนินการมาได้อย่างดีเยี่ยมระดับหนึ่ง หากแต่ถ้าเราต้องการเห็นชุมชน และกลุ่มผู้ผลิตเหล่านี้สามารถสร้างรายได้และกระจายรายได้ต่อชุมชน และสมาชิกได้อย่างดีและยั่งยืนแล้ว ภาครัฐและส่วนงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องสร้างความเข้าใจในเรื่องการวางแผนทางธุรกิจ การรวมตัวของกลุ่มธุรกิจที่เป็นประเภทเดียวกันเพื่อการประสานประโยชน์ร่วมกันมากยิ่งขึ้น การให้ความช่วยเหลือของภาครัฐแค่เพียงจัดงานแสดงสินค้า จัดเทศกาลเพื่อนำสินค้าไปวางขายอาจไม่เพียงพอ และไม่ใช่ว่าการสนับสนุนอย่างแท้จริง และก็ไม่ใช่การส่งเสริมที่ก่อให้เกิดประโยชน์ที่ยั่งยืน หากแต่เป็นการให้แรงเสริมชั่วคราวซึ่งชั่วคราวมากกว่า

การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกลุ่มที่ผลิตงานหัตถกรรมเครื่องเบญจรงค์และชุมชนนับเป็นประเด็นที่ต้องตระหนักและต้องสร้างให้เกิดการมีความร่วมมือ การประสานประโยชน์ อีกทั้งต้องกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความภูมิใจในผลิตภัณฑ์ที่นำมาซึ่งชื่อเสียง นำมาซึ่งรายได้ ทั้งนี้อาจพัฒนาไปสู่การเป็นหมู่บ้านหัตถกรรมเพื่อการท่องเที่ยว เกิดบรรยากาศของการหมุนเวียนรายได้ บรรยากาศของการแวะเวียนของนักท่องเที่ยว ผู้คนที่มาเยี่ยมชมอันจะช่วยให้เกิดบรรยากาศที่มีชีวิตชีวาในชุมชนมากขึ้น

อย่างไรก็ดีเป็นที่น่าสังเกตว่างานหัตถกรรมประเภทนี้มีพัฒนาแบบก้าวกระโดด ช่วงรุ่นเก่าของแหล่งผลิตเรียนรู้มาจากการทำงานในโรงงาน เมื่อมาทำงานของตนเองจึงยังไม่เกิดความภูมิใจในภูมิปัญญาของตนในเรื่องการผลิตเครื่องเบญจรงค์เหมือนเช่น ช่างแกะสลัก ช่างทอผ้าที่เรียนรู้มาจากบรรพบุรุษภูมิใจในศักยภาพแห่งตน แต่เมื่อเวลาผ่านไปองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำเบญจรงค์ก็จะเป็นหนึ่งในมรดกทางปัญญาของชุมชนและสังคมไทย ชุมชนน่าจะได้ใช้ประโยชน์จากปราชญ์เหล่านี้กับการเรียนการสอนในระดับโรงเรียน กับการปลูกฝังวิชาชีพแก่เยาวชนในชุมชนซึ่งอาจส่งผลต่อผู้คนในชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งที่ยั่งยืนมากขึ้นได้ด้วย

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

น่าจะได้มีการศึกษาเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ปัจจุบันในแหล่งผลิตอื่นๆ รวมทั้งการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ไทยร่วมสมัย เพื่อตลาดผู้บริโภครุ่นใหม่และตลาดต่างประเทศโดยคำนึงเรื่องประโยชน์ใช้สอย และการออกแบบผลิตภัณฑ์เป็นสำคัญ

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร(2523) *เครื่องถ้วยในประเทศไทย* กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- กาญจนา แก้วเทพ (2538) *การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน : โดยถือเอามนุษย์เป็นศูนย์กลาง*
กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- โครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย (2542) *เครื่องถ้วยเบญจรงค์และลายน้ำทอง* กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- คณะกรรมการอำนวยการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์แห่งชาติ(2544) *หนึ่งปี หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์*.
------(2545) *รายงานการประเมินผล มหกรรม"หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์"*.
- "เครื่องถ้วยเบญจรงค์" *วัดบุปผาราม* (2547) (ออนไลน์) แหล่งที่มา: www.huso.buu.ac.th/cai/Sociology/tard/old1.html วันที่สืบค้น 26 พฤศจิกายน 2547.
- "เครื่องปั้นดินเผาโบราณของไทย"(2547) (ออนไลน์) แหล่งที่มา: www.wangdempalace.com/exhibition/pottery/thai_history_pot.html วันที่สืบค้น 16 พฤศจิกายน 2547.
- โครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์เบญจรงค์ฯ(2547) *เมืองเบญจรงค์สมุทรสาคร* กรุงเทพฯ :โรงพิมพ์พี เอส
ลีฟวิ่งจำกัด
- จรรยา โกมุทร์ตานนท์(2539) *สารานุกรมเครื่องปั้นดินเผา* กรุงเทพฯ : ดันอ้อแถมมีจำกัด.
- "งานเบญจรงค์-เสื่อผู้นำ-ผ้าคลุมไหล่ ของขวัญเอเปค" *APEC Thailand 2003* (ออนไลน์)
แหล่งที่มา: www.bangkokbiznews.com/2003/special/apec/view.php?section=report&page=spe04 วันที่สืบค้น 10 พฤศจิกายน 2547.
- ชเนตตี ชุพันธ์(2002)"เครื่องถ้วยเบญจรงค์ประยุกต์ New Ideas and Modern Styles of Benjarong
China ware" *กินรี* vol. 19, no. 2, February 2002.
- ชูโอ เซ็นโก(ประเทศไทย)จำกัด(2546) *รายงานวิจัยเรื่องการประเมินโครงการ "หนึ่งตำบล หนึ่ง
ผลิตภัณฑ์" ในเขตภาคใต้* กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- ไชยกวีวัฒน์ วรวงษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กันตรัตน์ ไพรินทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์ , ที่ไชยกวีวัฒน์เบญจรงค์
เลขที่ 17 หมู่ที่ 8 ตำบลคลองมะเดื่อ อำเภอกะทู้ม้าน จังหวัดสมุทรสาคร เมื่อวันที่ 3
พฤษภาคม 2548.
- เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พุทธิ ศุภเศรษฐศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์ , ที่ไชยกวีวัฒน์เบญจรงค์ เลขที่
17 หมู่ที่ 8 ตำบลคลองมะเดื่อ อำเภอกะทู้ม้าน จังหวัดสมุทรสาคร เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน
2548.

- ณรงค์ พัชรอาภา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พิบูลย์ มังกร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 291/13 ตำบล
ตลาดกระทุ่มแบน อำเภอกะทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร เมื่อวันที่ 22 กันยายน 2547.
- กิตติรัตน์ ศิริศักดิ์พานิชย์(2547) "โครงการวิจัยเรื่องการจัดการด้านการผลิตและการตลาดผ้าทอมือที่มี
ผลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค :กรณีศึกษาโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์จังหวัด
สุพรรณบุรี" วารสารวิทยาการจัดการปริทรรศน์ ปีที่7 ฉบับที่ 7 ตุลาคม 2547.
- นันทสาร สีสลับและคณะ (2542) " ภูมิปัญญาไทย" วารสาร มศว ศิลปวัฒนธรรม ปีที่2 ฉบับที่ 2
มกราคม- มิถุนายน 2542 .
- นาตาลี วิ โรบินสัน (2538) "เครื่องถ้วยเบญจรงค์จีน-ไทย" สยามอารยะ ฉบับที่33 หน้า75-80.
.....(2538) "เครื่องถ้วยเบญจรงค์จีน-ไทย" สยามอารยะ ฉบับที่34 หน้า47-55.
- บัณฑิต อ่อนคำและวิริยา น้อยวงษ์(2533) ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชนบท : ประสบการณ์ของ
ประเทศไทย กรุงเทพฯ: ภาควิชาการพัฒนารัฐมชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประจวบ รอดดารา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กันตรัตน์ ไพรินทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 161 หมู่ที่ 6
ตำบลบางโทรัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2548.
- เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงษ์ธิ ศุภเศรษฐศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 161 หมู่ที่ 6
ตำบลบางโทรัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2548.
- ประไพศรี ลมัยกุล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กันตรัตน์ ไพรินทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 1 หมู่ที่ 2
ตำบลท่าเสา อำเภอกะทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2548.
- เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงษ์ธิ ศุภเศรษฐศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 1 หมู่ที่ 2
ตำบลท่าเสา อำเภอกะทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร เมื่อวันที่ 21 มิถุนายน 2548.
- ประภาศรี พงษ์เมธา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กันตรัตน์ ไพรินทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่หมู่บ้านเบญจรงค์ดอน
ไก่อดี เลขที่ 34 หมู่ที่ 1 ตำบลดอนไก่อดี อำเภอกะทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร เมื่อวันที่ 10
พฤษภาคม 2548.
- เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงษ์ธิ ศุภเศรษฐศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่หมู่บ้านเบญจรงค์ดอนไก่อดี
เลขที่ 34 หมู่ที่ 1 ตำบลดอนไก่อดี อำเภอกะทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร เมื่อวันที่ 27
มิถุนายน 2548.
- ปวีร์วรรต ธรรมาปริชากร (2539) ศิลปะเครื่องถ้วยในประเทศไทย กรุงเทพฯ: โอเอสพลา.
.....(2545) เครื่องถ้วยวัดโพธิ์ กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ปฐคดี มอนซอนและคณะ(2547) โครงการพัฒนามลิตภัณฑ์เบญจรงค์จังหวัดสมุทรสาครเพื่อการ
ส่งออก กรุงเทพฯ: คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

ไพรวลัย ม่วงเผือก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พิบูลย์ มังกร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 26/1 หมู่ที่ 9 บ้านโพธิ์จำเริญ ตำบลนาดี อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร เมื่อวันที่ 20 กันยายน 2547.

----- เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงษ์ศักดิ์ ศุภเศรษฐศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ศูนย์ฝึกเบญจรงค์นาดี ตำบลนาดี อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2548.

ภุชชงค์ จันทวิช(2542) *เครื่องถ้วยเบญจรงค์และลายน้ำทอง* กรุงเทพฯ : โครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย.

มยุรี แก้วท่าไม้(2548) "ไชยภรณ์เบญจรงค์...เบญจรงค์ของคนหนุ่มสาว" *วารสารท่าจีน* ฉบับที่ 16 ประจำเดือนพฤษภาคม 2548.

มารุต อัมรานนท์ (2544) "การอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปะพื้นบ้าน" *วารสารสถาบันวิจัยศิลปวัฒนธรรม* ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 (4) มกราคม- มิถุนายน 2544.

มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์(2542) *สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลาง เล่ม 8* กรุงเทพฯ : สยามเพรสแมเนจเม้นท์.

มูลนิธิอนุรักษ์โบราณสถานในพระราชวังเดิม (2546) *เครื่องถ้วยเบญจรงค์และลายน้ำทอง* (ออนไลน์) แหล่งที่มา: [http:// www.wangdempalace.com](http://www.wangdempalace.com) วันที่สืบค้น 10 พฤศจิกายน 2547.

รัชณี ทองเพ็ง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงษ์ศักดิ์ ศุภเศรษฐศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ร้านแดงเบญจรงค์ เลขที่ 31 หมู่ที่ 1 ตำบลดอนไก่ดี อำเภอกะทู้มแบน จังหวัดสมุทรสาคร เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2548.

รุ่งนภา ทัดท่าทราย(2546) "ทำกินบนแผ่นดินไทย: เครื่องปั้นห้ำสี เบญจรงค์ อมตะแห่งบรรพศิลป์ไทย" *กรุงเทพธุรกิจ* 21 มกราคม 2546.

วิฑูรย์ เจียวเจริญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พิบูลย์ มังกร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 70 หมู่ที่ 3 ซอยวัดหนองไก่อ ตำบลคลองมะเดื่อ อำเภอกะทู้มแบน จังหวัดสมุทรสาคร เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2547.

วิฑูรย์ เจียวเจริญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กันตรัตน์ ไพรินทร์เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โบราณเบญจรงค์เลขที่ 70 หมู่ที่ 3 ซอยวัดหนองไก่อ ตำบลคลองมะเดื่อ อำเภอกะทู้มแบน จังหวัดสมุทรสาคร เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2548.

-----เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงษ์ศักดิ์ ศุภเศรษฐศิริเป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โบราณเบญจรงค์เลขที่ 70 หมู่ที่ 3 ซอยวัดหนองไก่อ ตำบลคลองมะเดื่อ อำเภอกะทู้มแบน จังหวัดสมุทรสาคร เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2548.

วินิจ โตแดง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กันตรัตน์ ไพรินทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 80 หมู่ที่ 1 ตำบลท่าเสา อำเภอกะทู้มแบน จังหวัดสมุทรสาคร เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2548.

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ(2544) "มิติใหม่: ลักษณะเฉพาะในการสร้างสรรค์ศิลปะของไทยสาขาศิลปหัตถกรรม"
เอกสารประกอบการอภิปรายในการสัมมนาวิชาการ วันที่ 18-19 พฤษภาคม 2544 ณ โรงแรม
กรุงศรีริเวอร์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

----- (2535) ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินติ้ง

สาโรจน์ มีวงษ์สม(2541) เครื่องถ้วยในประเทศไทย กรุงเทพฯ: เอส.ที.พี. เวิลด์มีเดีย.

สุรัชย์ เสือสูงเนิน(2548) การศึกษางานศิลปหัตถกรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสูง จังหวัดลพบุรี
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สุรพล จรรยากุล(2547) "รายงานการสัมมนา: หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์: ใครได้ใครเสีย" วารสารสำนัก
บัณฑิตอาสาสมัคร ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 กรกฎาคม-ธันวาคม 2547.

เสรี พงศ์พิศ (2534) "วัฒนธรรมกับการพัฒนาชนบท" บทความประกอบการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง
ภูมิปัญญาชาวบ้าน กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินติ้งกรุ๊ป.

สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสมุทรสาคร(2548) ผลิตภัณฑ์ OTOP จังหวัดสมุทรสาคร กรุงเทพฯ: บริษัท
บีทีเอสเพรสจำกัด.

ศิริวรรณ ม่วงเผือก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กันตรัตน์ ไพรินทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ศูนย์ฝึกเบญจรงค์นาดี
ตำบลนาดี อำเภอนีเมือง จังหวัดสมุทรสาคร เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2548.

ศิวฤทธิ์ พงศกรรังศิลป์ ญาณดา พรประเสริฐ และสุชาติ ฉันทสาราญ(2547) "ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับส่วน
ประสมทางการตลาดสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้" วารสาร
สงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2547.

อมรทิพย์ แท้เที่ยงธรรม(2547) "การประเมินผลกลุ่มหัตถกรรม ภายใต้โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์:
กรณีศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช" วารสารประชากรศาสตร์ ปีที่ 20 ฉบับที่ 1 มีนาคม 2547.

อภิศักดิ์ บุญเลิศ(2548) การศึกษาวิเคราะห์งานหัตถกรรมหล่อทองเหลืองชุมชนบ้านท่ากระยาง อำเภอลพบุรี
เมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

อุไร แต่งเอี่ยม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, กันตรัตน์ ไพรินทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่หมู่บ้านเบญจรงค์ดอนไถ่
เลขที่ 32 หมู่ที่ 1 ตำบลดอนไถ่ อำเภอกะทู้มแบน จังหวัดสมุทรสาคร เมื่อวันที่ 25
พฤษภาคม 2548.

----- เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงษ์ ศุภเศรษฐศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่หมู่บ้านเบญจรงค์ดอนไถ่
เลขที่ 32 หมู่ที่ 1 ตำบลดอนไถ่ อำเภอกะทู้มแบน จังหวัดสมุทรสาคร เมื่อวันที่ 27
มิถุนายน 2548.